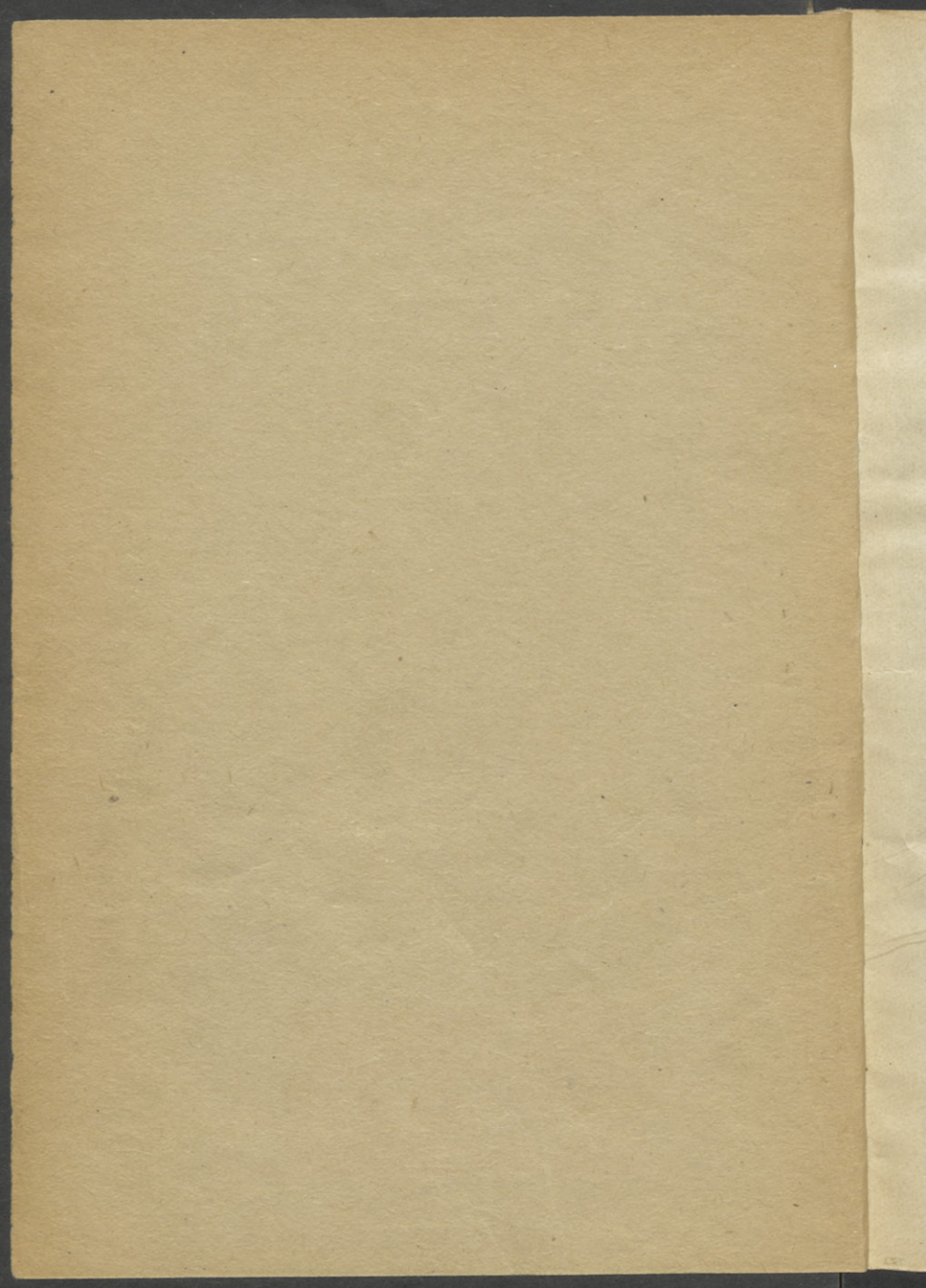

Debreceni Egyetem
Egyetemi és Nemzeti Könyvtár

0 000008 401809

Sir Ernest H. Shackleton.

A HAT VILÁGRÉSZ
UTAZÁSOK ÉS FELFEDEZÉSEK

SZERKESZTI: HALÁSZ GYULA

II.

SHACKLETON
AZ ANTARKTISZ SZIVÉBEN
SZÁZNYOLCVAN KILOMÉTERRE A DÉLI SARKTÓL

VILÁGIRODALOM KÖNYVKIADÓVÁLLALAT
WEILER ÉS TÁRSA KIADÁSA
BUDAPEST

SHACKLETON
AZ ANTARKTISZ SZIVÉBEN
SZÁZNYOLCVAN KILOMÉTERRE A DÉLI SARKTÓL

ANGOL EREDETIBŐL FORDITOTTA

HALÁSZ GYULA

ÉLETRAJZI BEVEZETÉSSSEL
A SZERZŐ ARCKÉPÉVEL, KÉPMELLÉKLETEKKEL
ÉS TÉRKÉPPEL

VILÁGIRODALOM-KIADÁS

104733 / 2

A SZERZŐ ÁLTAL JOGOSÍTOTT FORDÍTÁS

SIR ERNEST SHACKLETON.

1874 február 16. — 1922 január 5.

„Never for me lowered banner,
Never lost endeavour.“

A *Harrow School* kis diákjai szomorú szívvel vettek búcsút január 30.-án kis pajtásuktól: Rae Shackletontól, akit az édesanyja hirtelen hazahívott az iskolából. Az édesanya, akit a tengerentúlról érkezett szűkszavú távirat özvegységre juttatott, szívére ölelte gyermekét, a nemzet hősenek árváját.

Alig mult négy hónapja, hogy a boldog és büszke fiú azzal búcsuzott utolsó útjára induló apjától, hogy *ő is olyan nagy kutató szeretne lenni, mint „daddy“.*

Ez a kép, a családjától — két fiától és nagycsoka leányától — örökre elszakadó apa megindító képe lebeg előttem, amikor megrendülve olvasom a Montevideoból lecsapó táviratot: *Shackleton meghalt!**

Mennyivel más visszhangot ver ez a jóvátehető hír, mint ama másik, négyezer szavas diadalmas beszámoló, amely New Zealandból most tizenhárom

* Shackleton szikratávírójának valami baja esett. Hajója, a *Quest*, január 4.-én délután futott be Grytvikenbe, a Dél-Amerika déli csücsától keletre fekvő South Georgia szigeten. Itt érte másnap hajnalban a halál. Shackleton tetemét egy norvég bálnavadász-hajó elhozta Montevideoba. Vele együtt érkezett meg a gyász első hire, 1922. január 30.-án. Azóta visszavitték a hőst halála színhelyére, és ott az „Antarktisz kapujában“ helyezték nyugalomra a grytvikeni angol templom kriptájában.

esztendeje röpítette világgá a hírt, hogy Shackleton hadnagy, miután végrehajtotta „a sarki kutatások egyik legcsodálatosabb hőstettét“, útban van hazafelé!

„Az emberek kövé meredtek az ámulattól . . . Ritkán aratott férfiú ily dicsőséges győzelmet, de ritkán is szolgált rá ember ennyire a győzelemre!“

Az elismerésnek és hódolatnak ezzel a felkiáltással kezdi Amundsen a déli sarkvidéki fölfedezések történetének azt a fejezetét, amely Shackleton második hatalmas útját beszéli el.

„Sir Ernest Shackleton! Ennek a névnek eleven csengése van. Ha halljuk, egy férfiút látunk magunk előtt, akinek a szemeiből rendíthetetlen akarat erő és határtalan bátorság sugárzik.“

Igy ír a vértanu hősről, legnagyobb versenytársa: az egyetlen élő emberi lény, akinek a lába (négy társával) valaha a déli sark örök havát tapodta.

Emlékszem az acélkék szemek mély pillantására. 1910 januárjában — kerek egy esztendővel azután, hogy visszafordult elcsigázott csapatával a déli sark küszöbéről — előadó körútján Budapestet is útba ejtette az utazó. A Magyar Földrajzi Társaság meghívására jött el hozzánk. Az előadást tea előzte meg, amely egyenes folytatása volt a hosszúra nyúlt ebédnek. Shackleton a fölolvasás előtt egy órával ott akart lenni a Múzeum termében. Autó nem volt — kocsin kellett vinnünk hirneves vendégünket. E sorok íróját érte a váratlan kitüntetés, hogy elkísérje az előadás színhelyére és kalauzolja addig is, amíg az elnök és a többiek megérkeznek.

Sohsem felejttem el a megilletődést, ami elfogott, amikor a kocsi ajtaja becsapódott és magamra maradtam — a déli sark legnagyobb hőisével. A föld túlsó végéről hozott fényképek üveglémezeinek kényes gyűjteménye szijas bőrtokban a lábunknál hevert. Kínos érzésem, hogy a nagy utazónak csak ilyen szűk kocsi jutott a vendégszerető magyar fővárosban, pillan-

natról pillanatra fokozódott bennem, ahogy közeledünk a Múzeum felé. Melyik bejáróhoz hajtassak?! Emlékeztem rá, hogy a Múzeumkert kapuit bezárják éjszakára. Az utcákon égnek már a lámpák — este van. A múzeumkörüti főbejáró mellett döntöttem: azt talán nyitva találom, hiszen a közönség is arról felől érkezik. Csalódás! A kaput még nem nyitották ki. Gyerünk hamar a Sándor-utcába! Késő. A vasajtó már zárva! Hajrá vissza a körüti bejáróhoz . . . Úgygyel-bajjal bejutottunk. Már csak az épület van hátra. Homályos, kongó folyosókon, mellékajtókon lopózkodunk be ketten és ott állunk végre a díszterem ajtajában. Shackleton körülnéz a teremben. Arcáról olvasom le, hogy — kicsi a terem. Nem ilyenekhez szokott. Kipróbáljuk a vetítógépet, villamoscsengőt. Megállapodunk benne, hogy egyszeri csöngetésre váltjuk a képet, kettős csöngetésre fölcsvarjuk a villanyt. (Azt nem beszéltük meg, miként adjon jelt, hogyha a lemezeket megfordítva dugja be a gépkezelő. Az előadáson néhányszor megesett a baj. A közönség egy részét nem is lepte meg, hiszen a déli sarkon úgysis fejjel lefelé lógnak az emberek.)

Csakhamar megérkezik Lóczy Lajos. A Múzeum igazgatója is előkerül. Mások is szállingóznak. Valakinek eszébe jut, hogy még ráérnénk végigfutni valamelyik gyűjteményen — mutassuk meg vendégeinknek az állattárat. Megyünk teremről-teremre. Shackleton kötelességszerűen bólogat. Az egyik teremben vezetünk fölélénkül és büszkén mutat rá valami kopott mardárfarmájú állatokra. Pirulva látom, hogy — pingvinek szegények.

Shackleton odanéz és ennyit mond csak:

— Subantarctic!

Ami körülbelül annyit jelent, hogy ezek az apró jóságok bizony csak amolyan félig „mérsékelt égövi“ pingvinek.

Rögtön megígéri, hogy mihelyt hazakerül, küld ő

nekünk igazi, hamisítatlan antarktikus pingvineket. Szavának állt. Shackleton kitömött pingvinjei ma is érdekes látványosságai múzeumunk állattárának.

No de sietnünk kell vissza a nagyterembe. Kezdődik az előadás...

Másnap este az Országos Kaszinó zöldtermében gyűltünk össze Shackleton tiszteletére. Volt alkalomunk ismét megfigyelni szélesvállú, megtermett alakját, amint gyors léptekkel jön felénk erőteljes, kissé tengerészjárásával. Férfias termetét a frakk pompásan érvényre juttatja. Simára borotvált „angolos” arca kevéssé hasonlít ahhoz a szinte nőiesen finom, fiatalított képmásához, amely könyvének első lapját ékesíti. Arca a valóságban sokkal kifejezőbb, a gondok és szenvedések máris eltörülhetetlenül reávésték a maguk lehelletnyi barázdáikat.

— How do you do! — fordul oda mindenegyikünkhez, amint sorra megrázza kezünket kemény szorítással. A derült, közvetlen hangulatu baráti vacsorán sok szó esett a sarki szán-expedíciók végnélküli koplalásairól, amikor az utazók ilyen lakomákról beszélgettek és álmodoztak. Akkor még nem értettem a maró éhségnek ezt a szinte lírai epedését — a fölkorbácsolt vágynak ez az emésztő fájdalma semmivel sem kevésbé komolyságos, mint a szerelem örök sóvárgása...

A körüti mulató szinpadán szökdécselő kis angol táncosleányok aligha sejtették ezen az estén, hogy az egyik emeleti páholyból egy világhírű honfitársuk szeme szegeződik rájuk — a meggyötört és mosolygós szempár, amelyben alig hónapokkal előbb ott tükröződött a világ legdermesztőbb jégsivataga.

Immár örökre lezárultak a végtelenségbe néző kék szemek, mielőtt megláthatták volna negyedszer a borzalmasságukban is feledhetetlenül elbűvölő sarki tájakat. Mert feledhetetlen és elbűvölő a sarkvidék. „A sarki vidék nagyszerűsége” — írja Shackleton —

„olyan erővel ragadja meg a szivét azoknak, akik benne éltek valamikor, hogy ezt alig érthetik meg az emberek, akik soha nem jutottak túl a civilizáció kerítésén.“

Akik láttuk azt a képzeletet lenyűgöző sarki filmcsodát, amelyet éppen Shackleton hozott haza harmadik sarkvidéki utazásából: megértjük a varázst. De talán még jobban megértjük, ha valakin a borzalom és a szenvedések emlékei kerekednek felül, mint az ifjú Evans parancsnokon, a hősi halált halt Scott utitársán, akit Budapesten jártakor megkérdeztünk, nem készül-e visszatérni a sarkvidékre. Evans gyermekien derűs szemében fölémlett az iszonyodás, és csak eny nyit felett: „Soha többé!“

Shackleton nem ezek közül az emberek közül való volt. Őt örökre rabul ejtette a jégvilág ünnepi csöndje, a végtelen hómezőkön végigcikázó nap kápráztató színjátéka, az úszó jéghegyekkel teleszórt tengerek délibábos csodája.

„Az embereket különböző okok csábítják ki a nagyvilágba. Egyiket a puszta kalandvágy, másikat a tudományos megismerés ösztönzi. Vannak ismét, akiket az Ismeretlen rejtelmes varázsa csalogat le csábos hangjával a járt ösvényekről. Én azt hiszem, az én esetemben mindez összejátszott, hogy arra késztessem, próbáljak szerencsét még egyszer a fagyos déli kontinensen.“

Ezzel a vallomással fog bele második útjának re gényes történetébe.

Megjósolta, hogy ott fog elveszni a messze délen, s neki is a „végtelen sarkvidékekre reáboruló mennybolt lesz majdan szemfedője“. „I shall go on going till one day I shall not come back... Megyek, megyek, míg majd egy nap... nem jövök vissza.“ Ez a nap elkövetkezett. Elindult, negyedszer is, hogy soha többet ne térjen vissza. 1922 január 5-én hajnalban félnegykor megállt a szíve, percekig tartó tusa után. Ha-

jóján, a Roaring Forties borzalmas karácsonyi viharából szerencsésen partot ért *Quest*-en érte utol a halál South Georgia szigetén, huszadik évfordulóján annak a napnak, amelyen a Scott parancsnoksága alatt álló angol nemzeti délsarki expedícióval első ízben hajózott át a déli sarkkörön. A megoldhatatlan örök *Kérdésre*, amely hajója nevében is ott lebeg: a Halál adta meg a végső feleletet.

Shackleton páratlanul nagyszerű sarkutazói pályafutása két évtizedre nyúlik vissza. 1903 nyarán, az *Illustrated London News* júniusi számaiban találkoztam először a névvel egy megkapóan megírt, fantázia-megmozgató közlemény alatt, amelynek ez volt a címe: *Furthest South*. Akkoriban tért haza, beteg, a brit nemzeti délsarki expedícióból a *Morning* hajón. Az expedíció hajója, a *Discovery*, csak egy évre rá szabadult a jégből. Shackleton színes elbeszélését möhosszággal fordítottam le magyarra. Első kísérletem volt ez a fordítás, s ma, Shackletonról emlékeztető lehetetlen el nem méláznom a sajátos, talán sorsdöntő összefüggésen az ő hatalmas utazásai és az én kicsiny életem-útja között. E nélkül a kezdetleges kis próbálkozás nélkül talán sohasem ér a szerencse, hogy kezdet szoríthassak a nagy utazóval és ma nem hárul reám a szomorú kötelesség, hogy elszoruló szívvel beszámoljak egy diadalmas élet váratlan, tragikus összeomlásáról. A nagy embereknek minden megmozdulása sokat irányít. Ők maguk nem is tudnak róla. Vajjon a nagy emberek életét nem hasonló, észrevehetetlen okok terelik-e ebbe vagy abba az irányba?

Shackleton tizenhat éves kora óta járta a tengert. Mint tengerésztiszt, kereskedelmi hajókon fiatalon elvetődött a világ minden tájára. Bolyongó hajósélete akkor jutott némi nyugvópontra, amikor a *Union-Castle Line* szolgálatába lépett. A sokoldalú, kivételes energiájú, nagyszerű szervező tehetséggel megáldott

ifjú biztatóan haladt pályáján... amikor jött a döntő sorsfordulat. Meghívást kapott, hogy csatlakozzék a brit délsarki expedícióhoz.

A Scott kapitány parancsnoksága alatt álló, fényesen felszerelt expedíció parányi hajója, a *Discovery*, 1901 júliusában futott ki London kikötőjéből, hogy Afrika megkerülésével New Zealandbe vitorlázók és onnan egyenesen délnek folytassa kalandos útját, a hatodik világrész felé, amelynek első körvonala it James Clarke Ross expedíciója sejtette meg a múlt század derekán.

A Ross-fölfedezte csaknem ezer kilométer hosszú Nagy Jégfal keleti végén vonulnak téli szállásra. De a négyhónapos sarki éjszaka idején is mindvégig folytatják a tudományos megfigyelések munkáját, amelyben Shackleton is tevékeny részt vett. De amellet jut idő vidám szórakozásokra. Előadásokat, vitákat rendeznek, színházat játszanak — egy-egy ünnepi lakomától se riadnak vissza — így például „télközép” napján, amit június 23-án ünnepelnek meg. Még folyóiratuk is van: a *South Polar Times*. Shackleton szerkeszti. Két vaskos kötetben adták ki később Angliában. Scott kapitány elbeszéli, mennyire meggyűlt a baja a szerkesztőnek a — gyöngé kéziratokkal. Ezeket „elrettentésül” a *Blizzard* (hóvihar) című melléklapban adja ki Shackleton.

Tavaszi nyíltával, 1902 szeptemberében, előkészítő szánutazásokra indulnak különféle irányokba. Az egyik nyugat felé megy a Victoria-föld belsejébe, a másik a téli szállás környékét kutatja át. A harmadik dél felé nyomul előre. Ebben a „felderítő” csoportban vesz részt Shackleton. A hajótól másfélszáz kilométerre elhelyeznek hat hétre való eleséget a nagy déli előnyomulás megkönnyítésére. Scott kapitány, Wilson dr. és Shackleton társágában, november 2-án indul 19 kutyával nagy déli szánútjára. Tizenegy nappal később átlélik a 79. szélességi fokot s ezzel le-

verik a norvég Borchgrevink rekordját, aki 1900-ban a 78° 50' déli szélességig hatolt a szárazföldi jégtakarón. Ettől fogva minden lépésükkel új területet hódítanak meg. Új földet fedeznek föl, a Dél-Victoria-föld folytatását. Végső pontjukról, a 82° 17' szélességről, az év utolsó napján fordulnak vissza. Ha kutyáik rejtélyes módon meg nem betegszenek és sorra el nem pusztulnak, bizonyos, hogy Scott már ezen az expedícióján mélyen behatol az új föld belsejébe. Szerencse azonban, hogy nem kockáztatta meg a további előnyomulást.

December 21.-én Wilson megsúgja Scottnak, hogy „Shackleton foghúsa aggodalomra ad okot,“ Karácsony estéjén „Shackleton foghúsa rosszabbul van“. De azért még vidáman ünneplik meg a karácsonyt. „Ünnepi vacsoránk előtt illendőképpen megmosakodtunk és megfésülködtünk... Olyan sűrű pemikán-levest főztünk, hogy a kanál megállott benne. Aztán a kakaóra került a sor. Amíg ez főtt, észreveszem, hogy Shackleton titokzatosan kotorászni kezd batyujában és előhúz belőle egy — félharisnyát. A harisnya fejéből egy kis kerek tárgyat varázsol elő, akkorát, mint egy cricket-labda, amely semmi egyéb nem volt, mint egy pompás plumpudding. Még egyszer beleváj ebbe az ő „bőség szarujába“ és előszed belőle egy mesterségesen összenyomorgatott kis karácsonyfát. Puddingunkat hamar megmelegítettük a forró kakaóban. Ez egyszer nem behűnyt szemmel osztoztunk...” — (Máskor ugyanis, a lassú éhezés hétköznapijaiban, így osztoznak. Három részre osztják sovány napi adagjukat, egyikük hátat fordít és úgy felel a társasjátékszerű kérdésre: Kinek adjam ezt? — Ugyanígy cselekednek Shackleton és társai a nagy déli utazáson 1908—9-ben.)

Újév napján Scott ezt jegyzi naplójába: „Kutyáinkat már csaknem ölben kell vinnünk.“ Olykor verejtékeznek a melegtől (!), havazik és a hó elolvad ruhájukon. Éjjel menetelnek. Jan. 13.: „Shackletonon mind

erősebben mutatkoznak a szkorbut jelei“. Másnap: „Shackleton foghúsa aggasztóan dagadt és sötét. Lélekzete el-elfullad. Sokat köhög és ma vért is köpött“. Január 15-én megölik utolsó kutyájukat. Shackleton néha már föl kell ültetni a szánra. De nem hagyja legyűrni magát. Február 3-án elérik a hajót. 93 nap alatt 1500 kilométeres utat jártak be. A téli szálláson ott találják a *Morning* hajót.

Scott kapitány ívet köröztet: írják alá azok, akik haza szeretnének menni a segítőhajóval. Nyolcan írják alá. A tiszték közül senki. Scott azonban kénytelen megmondani Shackletonnek, hogy nem maradhat. „Nagy szomorúsággal nyugszik bele“.

Ki tudja, nem akkor fogant-e már meg agyában, hogy — csak azért is visszajön a *frontra*, hadvezérként, a maga tulajdon csapatai élén.

Shackletont nem törte meg a betegség. Sem testi, leg, sem lelki. Nem is volt rá oka, hogy kudarcot lánson hazatérésében, hiszen az expedíció akkor már megoldotta főfeladatát és Scott is hazatér, ha a hajót sikerül a jégből kiszabadítani. A rákövetkező évben hajszálon múlt, hogy a *Discovery*-t veszni hagyva Scott maga is nem a segítőhajón tért vissza hazájába — segítőhajón, amelynek a fölszerelésével a déli sarkvidéki viszonyokban otthonos Shackleton hadnagyot bízta meg a brit tengernagyi hivatal. Ezúttal két segítőhajó — a *Morning* és a *Terra Nova* — ment a messze délre a bajban levő *Discovery* s utasainak a megmentésére, azzal a szigorú paranccsal, hogy most már ha törik-szakad, jöjjön haza Scott kapitány, minden emberével, tekintet nélkül a netalán még megoldásra váró tudományos feladatokra. A *Discovery* vándorai fájó szívvel át is költöztek már minden kincsükkel és készleteikkel a segítőhajóra, — de ezenközben megfeszített erővel munkálkodnak a jég átfúrásán, az utolsó órában váratlanul sikerül nekik, robbantások segítségével, a hajót kiszabadítaniok. Főleg persze a természet segít nekik. Megkapó szavakkal emlékezik

meg Scott kapitány a boldog pillanatról, amikor megremegett lábuk alatt a Discovery, amelytől már-már örökre elszakadni készültek: „... Amint aztán az utolsó jégtömeg is elúszott lassan-lassan a nyílt tenger felé, méltóságteljesen körülfordult a mi jó hajónk s himbálózni kezdett csöndesen a kék vizen, amely újból körülnyaldosta oldalait. A mi jó hajónk, amely két esztendőn át volt otthonunk, és amelynek sorsáért oly sok aggodalmat szenvedtünk, szabaddá vált újra, hogy elvigyen bennünket messze hazánkba“. (*The Voyage of the 'Discovery'*. Magyarul: *Angolok a déli sarkvidéken.*)

A Discovery-expedíció végleges hazatérésének az esztendeje (1904) Shackleton életében is nevezetes állomást jelent. Senki sem hitte volna, amikor azidőtájt házasságának hírért olvasta (akárcsak parancsnoka, Scott kapitány, ő is családot alapított a sarkvidék boldogtalan magányában töltött küzdelmes évek után) — senki sem hitte, hogy valaha újabb kalandos vállalkozásokba bocsátkozzék az utazó. Pedig már akkoriban el volt rá szánva, hogy expedíciót szervez a déli sarkvidékre, az első expedíciót, amelynek nyíltan bevallott célja a sark elérése. Ekkor mutatkozott meg Shackleton legyőzhetetlen energiája, önbizalma és az egyéniségéből kisugárzó szuggesztív erő. Merőben magánaton, minden állami támogatás nélkül, tisztán a maga szavainak és érveinek meggyőző erejére támaszkodva teremtette elő az expedíció jelentékeny anyagi eszközeit. Megvásárolta és felszerelte a *Nimrod* hajót és 1907 nyarán útra kelt csapatával.

Ez az expedíció, mind rekordverő sikerét, mind tudományos eredményeit, mind pedig emberi érdekességét tekintve a legnagyobbak közé tartozik, amelyek valaha jártak a déli sarkvidéken. Talán csak az elsüllyedt *Endurance* robinsoni drámája és a szomorú emléké, második Scott-expedíció múlja felül, megrázó tragikumával. Kérdés azonban — sőt nem is kérdéses — hogy Shackleton úttörő, diadalmas előnyomulása

nélkül Scott eljuthatott volna a föld déli pólusára. A déli sark országútját Scott mutatta meg (Shackleton társaságában), és — Shackleton építette ki. Ő volt az, aki az önmaga föltárta déli kontinens „országútján” az első nyomokat taposta... és ezek a lábnyomok csaknem magára a sarkra vezetnek.

Shackleton hajója, a *Nimrod*, 1908 Ujév napján hagyta el a new-zealandi Lyttelton kikötőjét: Néhány hétre rá, viharos út után, Shackleton tizenötödmagával partra szállott a Discovery téliszállása közelében. A hajó sietve visszafordult, hogy Scott hajójának a sorsára ne jusson. A magára maradt kis csapat azonnal munkához látott. Egyik csoportjuk az ausztráliai David professzor vezetésével még márciusban megmászta az Erebus, a hatalmas gőzölgő tűzhányót, amely négyezer méternél magasabbra emelkedik ki egyenesen a tenger tükreből. Ugyancsak David vezette azt a három hónapig tartó expedíciót, amely 1908 október 5-én indult észak felé és január 16-án kitűzte a Union Jack-et a déli mágneses sarkon (a $72^{\circ} 25'$ déli szélességen), a következő ünnepélyes szavak kíséretében: „Ezennel birtokba veszem a brit birodalom nevében ezt a területet, amelyen ez idő szerint van a déli mágneses sark”. Február 3-án már-már válságos helyzetben bukkant rájuk az időközben New Zealandből visszatért *Nimrod* hajó, amely azután visszavitte őket a téli szállásra.

A téli szálláson napról napra várták vissza Shackletont, aki negyedmagával október 29-én indult el a déli sark felé. Március első napján szerencsésen meg is érkezik a hajóra — másodmagával! Egyik társát, Marshallt, két nappal előbb kénytelen volt hátrahagyni. Apolására Adams is vele maradt. Shackleton és Wild — ugyanaz a Wild, aki most, a vezér halála után átvette az elárvult Quest-expedíció vezetését — gyors iramban igyekeztek tovább és másnap este, 28-án, elérték a téli tanya — üres kunyhóját. Társaik közül senki, de senki! Helyettük levelet talált Shackleton: a

hajó valamennyi csoportot fölvette és a Gleccser-nyelvénél fog várni rájuk — február 26.áig!

Válságos pillanat. Ha legalább föl tudnák gyűjtani a mágnességi kunyhót vagy kitűzni a segítségkérő lobogót! Erejük elhagyta őket. Nem sikerült megkötni a csomót. Dideregve töltötték el az éjszakát komor gondok közepette.

Másnap reggel sikerült fölgyűjtani a kunyhót, a lobogót is kitűzték és két órával később biztonságban voltak a hajó födélzetén, — amely mégis megvárta őket. Shackleton három pihent emberével még aznap visszafordult társaiért és 4.én valamennyien együtt voltak a hajón, amely 19 napra rá kikötött velük New Zealandben.

Száz nappal később pedig készen volt az a pompásan megírt munka, amelyben Shackleton elbeszéli utazásának élményeit. (*The Heart of the Antarctic.*)* Shackleton a déli sark felé vívő útjában már az első hetekben túlszárnyalta a Discovery-expedíció legdélebbi pontját. Ettől fogva olyan szélességeken járt, ahol még nem fordult meg utazó. December elején magas hegység alá értek. A hegyről jégár ereszkedik alá a déli kontinenst szegélyző, lassú mozgásban levő jégsláta tagra (a „barrier“ jegére). A gleccseren keresztül csigalassúsággal folytatják útjokat mondhatatlan küzdelmek között. Lovaik sorra kidőltek. Meredek jégesések, szakadékok meg-megakasztották a kínosan vergődő utazókat. Karácsony napján enyhén emelkedő fennsíkra értek, amely innen túl — most már tudjuk — egészen a sarkig terjed. Január 9.én útjuk végső pontján, 88° 23' szélességen kitűzték a lobogót, 3500 méter tengerszínfeletti magasságban. A sarktól már csak

* A népszerű kiadás címe: *Shackleton in the Antarctic.* Being the story of the British Antarctic Expedition 1907—1909. By Sir Ernest Shackleton. (London. William Heinemann 1911). Könyvünk ennek a munkának teljes fordítása, megtoldva a nagy kiadás némely érdekes adatával.

180 kilométer választotta el a halálra fáradt vándorokat.

Gyors menetben igyekeztek visszafelé. Néha már csak erejük végső megfeszítésével sikerült elérniök az élelmiszer-állomásokat — saját lovaik tetemeit! Az egyik ló húsától vérhasba estek. Amikor utolsó lovuk december 7-én nyomtalanul eltűnt egy szakadékban, már csak a maguk legyengült erejére számíthattak.

Nyolc hegláncot fedeztek föl. Egy helyütt mészkőben, szénrétegre bukkantak, bizonyosságul annak, hogy ebben az élettelen néma világban valamikor enyhe éghajlat uralkodott, madárdaltól hangos rengeteg, virágos rétek díszlettek . . .

Százhuszonhét nap alatt, amelyből hét nap ki sem mozdultak sátrukból, 2776 kilométert jártak meg, mindvégig gyalogszerrel. Ebből 1940 kilométer esik arra az időre, amikor már egyetlen lovuk sem volt. Hogy ezt a szinte emberfölötti erőfeszítést csak annyira-mennyire megközelítőleg megérthessük, kísérsük meg belegendolni magunkat abba a szerepbe, hogy a legkegyetlenebb téli hófúvások idején el kell indulnunk Budapestről Galántán, Zsolnán és a hófödte Kárpátokon keresztül Oderbergbe, onnan Breslauba. Breslaun túl utolsó lovunk is elpusztul, mi megyünk tovább Berlinbe, föl a Keleti-tenger partjára, keresztül a befagyott tengeren és meg sem állunk Kopenhágáig — azaz, hogy ott sem állunk meg, hanem szépen visszafordulunk és ugyanazon az úton visszavándorzunk Budapestre. Kopenhága helyett gondolhatunk Nápolyra is, vagy Konstantinápolyra: azok is szinte házára olyan messze vannak Budapeستől, a vasúti síneken, mint Shackleton legdélibb pontja (88° 23') a téli szállástól (77° 30'), a megjárt útvonalon. — *Légvonalban* ez a távolság körülbelül megfelel a Budapest—Stockholm, vagy Budapest—Athén közötti távolságnak. És ehhez az ijesztő távolsághoz adjuk még hozzá a földkerekség legnagyobb gleccserén keresztül való kaspaszkodót, a föld legsivárabb fennsíkján végigszivító

délsarki viharokat, vegyük még hozzá a sovány táplálkozást *mindvégig*, az emésztő aggodalmat, hogy élelmeszer-állomásunkra nem találhatunk rá a hősivatag végtelen egyformaságában — és ne feledkezzünk meg a szánok vontatásáról, — a szánokról, amelyeket egyre könnyebbé váló terhük ellenére egyre fokozódó kínos erőfeszítéssel vontat a déli sark vándora.

Shackleton hatalmas előretörése a sark felé, és a tizenhárom hónap alatt (amelyből négy hónap a sarki éjszakára esik) elért nagyszerű eredmények méltán ejtették ámulatba a világot, amikor 1909 márciusában fölbukkant diadalmas útjáról veszteség nélkül visszahozott csapatával.

1909 márciusában, a déli félgömb őszen hajózott be az ünnepeit utazó a new-zealandi Half Moon öbölbe. Néhány hónapra rá pedig befutott a Nimrod London kikötőjébe. A fogadtatás fényes ünnepei eszünkbe idézik Nansen keserű szavait:

„Valahányszor győzelmet arat egy-egy fölfedező: hazatértekor mindenki körülujjongja. Nemzetünk, — az egész emberiség nevében kérkedünk a végrehajtott tettel. Ugyan bizony hányan vannak az ünneplők között, akik ott voltak a vállalkozás készülétei idején, amikor hiány volt a legszükségesebb dolgokban, amikor a legégetőbb volt az összefogás és a támogatás?! Vajjon akkor is úgy tolongtak az emberek, az elsőségért versenyezve? Ó nem, akkor a kutató-utazó egyedül állt... Columbusi sors“.

Még meg sem pihent az utazó az otthon simogató kényelmében — már csak az ünneplések és előadások szakadatlan sora és tüneményes gyorsasággal elkészülő könyvének a megírása sem engedett pihenőt — amikor 1909 szeptemberben egy szó nyilallott a civilizált világon keresztül: egy távirati hír New Foundlandból, a nagy Pearytól: „*Végre jól csináltam. Meg van a Sark*“.

Peary *nyolcadik* makacs előretörésének ez az imá már túl nem szárnyalható diadala új lökést adott a *déli sarkvidéki* kutatásoknak. A norvég Amundsent,

újabb északsarki útjának előkészületei közben érte Peary sikerének a híre. A *Fram* orrát tétovázás nélkül délnek fordította, hogy „kis kitérést tegyen a déli sarkra“, mielőtt folytatná útját az Északi Jegestenger felé. Iramodásszerűleg „vette be“ a sarkot, hasonlíthatatlanul szerencsés körülmények között, 1911 december 15.-én.*) Öt héttel ő utána ért célhoz, Shackleton útvo-
nalán haladva, Scott kapitány hősi csapata. Scott kapita-
tány a déli sarkon magához vette Amundsen hátraha-
gyott levelét, hogy kézbesítse idehaza a norvég király-
nak. *A levél el is jutott a címzetthez.* Scott is hagyott
hátra híradást az utána jövőknek. Vajjon az ő levelét
ki fogja haza hozni?

A balsors-üldözte diadalmas csapat visszatérőben — akárcsak Shackleton 1909-ben — sorra reátalált az élelmiszer-állomásokra, amíg csak egy boldogtalan na-
pon a könyörtelen hóvihar sátraikba nem szorította a
végső haláltusájukat vívó hősokeket. Már csak hárman
voltak életben. Két társuk kidőlt. Tetemeik az ismeret-
lenben nyugosznak a szélsőpörte hósivatagban, ahol
valóban — még madár se jár...

A túlélők, ha csak jártányi erejük van, és az öt-
napos hóvihar egyetlen nappal később köszönt be —
avagy ha csak az olajuk el nem párolog a kannából és
még egy főzetre való tüzelővel és ennivalóval többjük
marad! — bizonyára elérhetik a már csak húsz kilo-
méterre levő „Egy-tonnás depó“t — ahol tíz méter-
mázsa élelmiszer volt fölhalmozva.

Megrendítő, lélekzetfojtó és könnyfakasztó ol-
vasni a vergődő vezér utolsó leveleit, amelyekben be-
jeleníti közelgő halálát, szeretettel és magasztalással
emlékezik meg halott és halódó társairól, és részvét-
tel fordul őket váró kedveseikhez. *Részvétellel* — ő,
akinél részvétreméltóbb, kegyetlenebbül szenvedő és
elhagyatottabb lény nem járt ezen a mi boldogtalan

* Amundsen-nek ezt a diadalmas útját A Hat Világgrész egyik legközelebbi kötete beszéli el.

földünkön! Végső szavával kicsi árváját, a kis Péter-két ajánlja nagy és hatalmas nemzete oltalmába.

Ma már négyen vannak az árvák: Scott kicsi fiának társai kerültek — *Shackleton* árváiban.*

*

A Scott-expedíció öt tagjának drámai pusztulása, s a déli sark kétszeri legyőzése sem riaszthatta vissza Shackletont, hogy harmadszor is neki ne vágjon a hatodik világrésznek. Amikor Európa esztelen népei elindultak egymás öldöklésére: 1914 világtörténelmi esztendejében Shackleton útra kelt ismét az ember-nem-lakta világba, hogy szembeszálljon a legkegyetlenebb, mert semleges és közömbös nagyhatalommal: a Természettel.

Shackleton harmadik vállalkozása minden eddigig fölülmúl a programm nagyszerűségében és az elgondolás vakmerőségében. Emlékeztet kissé Nansen híres útjára. Nansen is a sarkon keresztül akart elérni a föld túlsó oldalára, minden közbeeső élelmiszer-állomás segítsége nélkül. A déli sarkvidéken ez az úti-terv egyedülálló mind a mai napig. Az eddigi expedíciók mind egy-egy jól felszerelt téli szállás menedékebe tértek vissza a maguk-taposta lábnyomokon. Shackleton a még körvonalalaiban sem ismert bizonytalan déli kontinens egyik végéről készült átvágni a másikkra, szárazföldi úton, amely légvonalban is körülbelül akkora távolság, mint Skócia legészakibb pontjától Konstantinápolyig.

El is indult *Endurance* hajójával (amelyet az *Aurora* kísért) a Weddell-tengerre, a déli sarkvidéknek arra a tájkára, amely Dél-Amerika csúcsától délre esik. Hajóját a jég foglyul ejtette, összezúzta és elsüllyedt nyomtalanul a sarki tenger titokzatos mély-

* Shackleton nagyobbik fia, *Raymond* (Rae) 1905-ben született; leánya *Cecily*, két évvel később. A kis *Edward* fiu hat évvel fiatalabb bátyjánál. — Scott kapitány kis fia, *Peter*, másfél éves volt, amikor atyja (1910-ben) utoljára látta.

ségeibe. A hajótörés egyik-másik megrázó mozzanattát a rendíthetetlen utazó — csodálatos lelki erővel — meg is örökítette mozgófényképén. A film Budapestre is elkerült. Szívdobogva néztük végig a drámai képek sorozatát, amely elvezetett bennünket, a befagyott tengeren keresztül, az Elefant-szigetre, ahol a hajótöröttek téli szállásra vonultak, s ahonnan Shackleton csónakon vágott neki harmadmagával a zajló oceánnak, hogy segítséget vigyen társainak — Dél-Georgia elriasztó partjairól. Csak a végső kétségbeesés sugalhatta ezt az istenkísértő gondolatot. Másfélezer kilométer, jégtáblák zajgása közt, nyitott csónakon! Három esendő emberi lény, kidobva a mérhetetlen, beláthatatlan tenger háborgó hullámaira.

És a három magános emberi lény győzelmesen került ki az aránytalan küzdelemből. Csodák csodájára partra vergődött a szigeten, átvágott a 3000 métert meghaladó gleccserborította hegyeken és az északi part sivár halásztelepén menedékre lelt. A bálnavadászok hajóján, a *Southern Sky*-en azonnal visszafordult Shackleton a másik robinsoni szigetre, hogy elhozza hajótörött társait.*

A zajgó jég hátrálásra kényszerítette az önfeladózó vezért. A Falkland-szigeteken keresett menedéket. Onnan, Port Stanley kikötőjéből, vágott neki másodszer az uruguayi *Instituto de Pesca No. 1.* nevű halászhajóval. Ujabb kudarc. Harmadszor Punta Arenasból — a Tüzföldről — próbált szerencsét egy chilei gőzössel, az *Emma*-val. Mindhiába. Az Elefant-szigetre nem sikerül elvergődnie. Még egy utolsó kísérlet tesz: a chilei kormánytól elkéri a *Yelcho* gőzöst és augusztus 25.-én utra kel ismét Punta Arenasból. Társait életben találja a szigeten és kilencednapra, 1916 szeptember 3.-án valamennyien biztonságban vannak ismét a kis tüzföldi kikötőben.

* Ennek a megrázó érdekességű utazásnak drámai történetét *A Hat Világrész* negyedik kötete beszéli el. Címe mindössze ennyi lesz: *Dél*.

De a mentő-expedícióknak ezzel még mindig nincsen vége. Az antartikus szárazföld tulsó végén 1917-ben tiz társukat tette partra az *Aurora*. Shackleton, miután megmentette az Elephant-sziget hajó-töröttjeit, New Zealandben ismét hajóra száll és hazahozza életben maradt bajtársait a Ross-tenger oly jólismert, emlékezetes tájairól. Csak az *Aurora*-csoport három tagja — Mackintosh, Spencer-Smith és Hayward — nem tért vissza többé.

*

Karácsony estéje. Parányi hajó hánykolódik a „bömbölő negyvenesek“ házmagasságú hullámain. A kormánykeréknél egy nagybeteg, halálra ítélt férfiú áll — aggódo tekintete délnek szegeződik a magános messze sziget felé, amelyen — öt esztendeje sincs — mindenéből kifosztva, hajótörökként, roskadó lábbal lépett partra. A sarkvidék Robinsona ez a férfiú: Sir Ernest Shackleton — egy Robinson, aki önként tér vissza szigetére.

Shackleton *negyedik* expedíciójának hányatott hajója a *Quest*, 1921 december 19-én futott ki Rio de Janeiro bájos, hívogató öbléből. Nem rekordverő hódítások — tisztára tudományos célok csábították a nagy utazót még egyszer a déli tengerekre. És az örök emberi szomjuhozás.

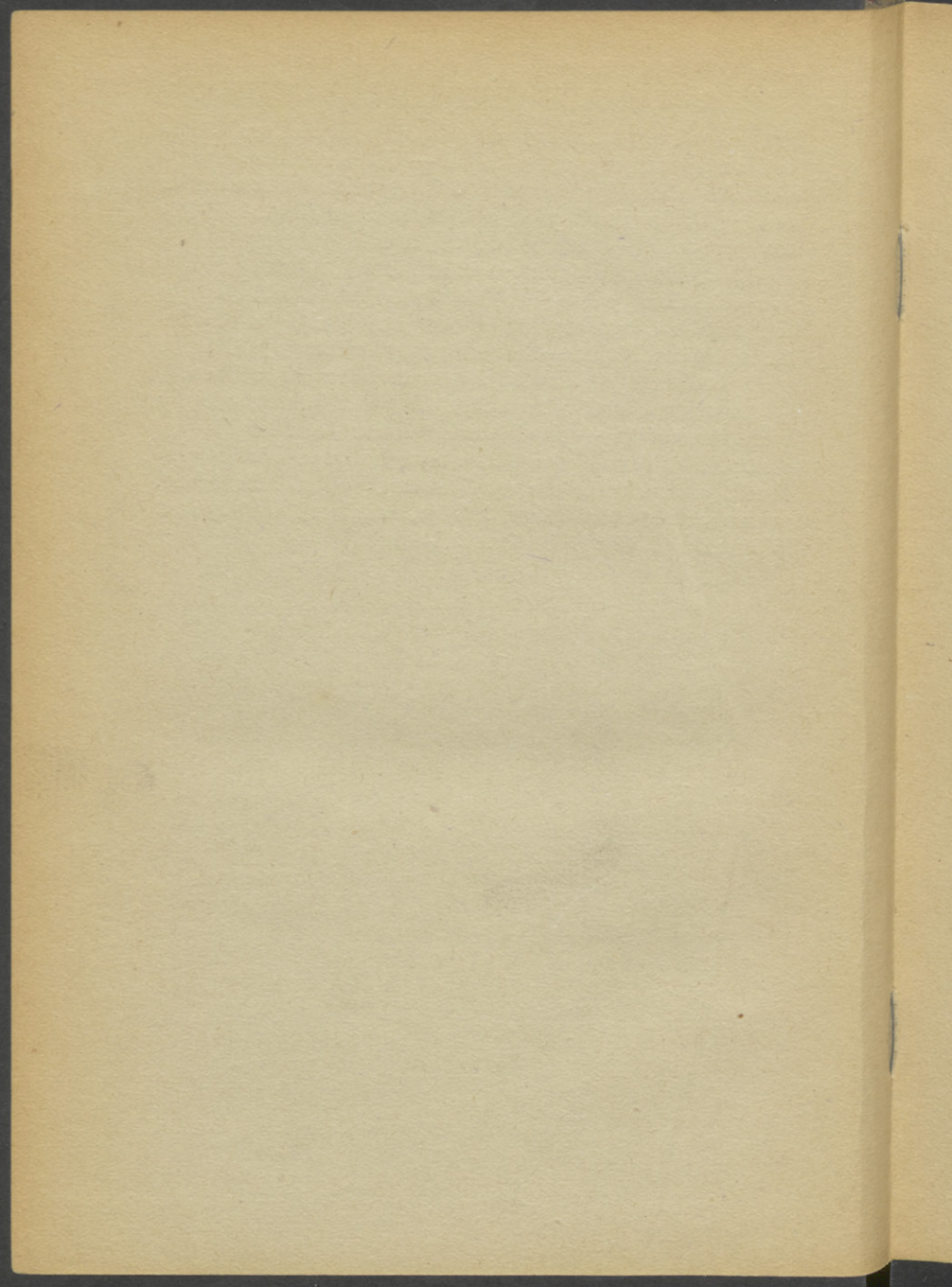
Földrajzi, oceanografiai, földmágnességi és meteorológiai megfigyeléseket és a légi hajózással összefüggő kutatásokat tűzött céljául. Az antarktikus kontinens, amely másfélszerre nagyobb Európánál, szülőhelye a szeleknek és viharoknak és az élettelen sivatagokra lehulló hó Amerika, Afrika és Ausztrália éghajlatában, időjárásában érezteti közvetlen hatását. Rengeteg még a kutatni való a déli sarkvidéken. Bár mily messzire hatoljanak is be immár a kontinens szívébe a szánnyomok keskeny sínpárjai — magáig a Sarkig! —, beláthatatlan területeket főd még a homály és hosszú idők rendszeres megfigyeléseire lesz szük-

ség, hogy megoldhasson a tudomány olyan problémákat, amelyeket ma még talán — fölvetni sem merészel. A tudomány fogaskerekei egymásba illeszkedve mozgatják és viszik előre a kultúra és a civilizáció lelkes gépezetét — ismeretlen céljai felé.

Shackleton, akinek váratlan, megdöbbentő halálhíre érkezik ugyanarról a kietlen földdarabról, amely kegyelmesen visszaadta az emberiségnek az *Endurance* hajótöröttjét — a tudomány vértanuja. Fáradt szíve örökre megállította az Antarktisz kapujában.

A nagy Gordon mondása: *England was made by her adventurers* — érvényes az egész emberi kultúrára. Ők azok: az úttörők, a nyughatatlan örök vándorok, akiknek messze néző szemei előtt béke lebeg, az emberiség termékeny békéje, amikor önmagukat fölemésztő háborúikba bocsátkoznak.

Halász Gyula.

AZ ANTARKTISZ SZIVÉBEN.

ELSŐ FEJEZET.

Az expedició.

Az embereket különböző okok csábítják ki a nagyvilágba. Egyiket a puszta kalandvágy, másikat a tudományos megismerés szomjusága izgatja. Vannak ismét, akiket az Ismeretlen rejtelmes varázsa csalogat le csábos hangjával a járt ösvényekről. Én azt hiszem, az én esetemben mindez összejátszott, hogy arra késztessem, próbáljak szerencsét még egyszer a fagyos déli kontinensen.

A Discovery-expedícióról* 1903-ban betegen kerültem haza, egy évvel annak végleges visszatérése előtt. Mohón vágyakoztam vissza, hogy lássak többet is az örök hó- és jégborította antarktikus szárazföldből. A sarki világ nagyszerűsége olyan erővel ragadja meg a szívét azoknak, akik benne éltek valamikor, hogy ezt alig érthetik meg az emberek, akik soha nem jutottak túl a civilizáció kerítésén. De mindezen felül meg voltam győződve, hogy a várható tudományos eredmények is bőségesen igazolnak egy olyan újabb kutató utat, amilyen szemem előtt lebegett.

A Discovery-expedíció fényes munkát végzett a tudományok nem egy fontos ágában. Méltán számítottam rá, hogy egy második expedíción ezek az eredmé-

* Lásd Scott: Angolok a déli sarkvidéken. (A Magyar Földrajzi Társaság Könyvtára). Átdolgozta Halász Gyula.

nyek tovább kiépíthetők. Így például nem volt még megállapítva a nagy jégperem déli határa. Nagy fontosságú tudományos érdek fűződött hozzá, hogy megismerkedjünk a nagy jégfalban végződő peremjégnek a mozgásával. Tudni akartam, mit rejteget az a világ, amely túl van a 82° 17' déli szélességről látható hegycsúcsokon és hogy vajjon a délsarkon hasonló fennsíkokban folytatódik-e, mint aminőt Scott kapitány találta, túl a nyugati hegyeiken.

Sok tennivaló kínálkozott az éghajlat, állati és növényi élet, ásványtan és az általános földtan tudományainak a területén. A kutatásnak olyan távlati nyíltak, hogy tisztán tudományos érdekből is — az új rekord elérését célzó törekvéstől függetlenül — sokszorosan megokoltnak mutatkozott egy új délsarkon expedíció.

Az első nehézség, amelyet le kell gyűrnie a kutárnak, aki ilyen utra vállalkozik: a pénzhány. Az élelmi tornyosuló pénzügyi akadályokat kellett legelőbb is elhárítanom. Lényegesen csak akkor javult meg a helyzet ezen a téren, amikor megérkeztem New Zealandbe, és Ausztrália és New Zealand kormányai följánlották támogatásukat.*

A londoni földrajzi társaság foyóiratában, — a *Geographical Journal* 1907 márciusi számában — körvonaloztam haditerveimet. Ezt a tervet később kényszerítő körülmények folytán, lényegesen meg kellett változtatnom. „A kilenc, vagy tizenkét emberből álló parti csoport annyi élelmiszerral és felszereléssel fog áttelelni, ami elegendő rá, hogy három külön csoportban utra kelhessen tavasszal“ — jelentettem akkor tervzetemben. „... Az egyik kelet felé indul és ha lehetséges a Nagy Jégfalon keresztül veszi útját a VII. Edward király földje néven ismeretes új föld felé. A második csoport délnek nyomul előre, ugyanazon az utvonalon, amerre a Discovery déli száncsapata járt. A harmadik

* Az expedíció egész költsége, a *Nimrod* hajó vételárával együtt 44.381 font sterling volt.

csoporthoz lehetőleg nyugatnak megy a hegyeken át, majd pedig letér a déli mágneses sark irányában. A fölszerelésben ujtás lesz, hogy szibériai ponilovakat viszünk magunkkal mind a déli, mind a keleti szánutazásra, s a déli útra ezenkívül egy különlegesen erre a célra megtervezett motoros kocsit. Nem szándékszem fölláldozni a tudományos sikert a merő rekordhajhászatnak, de nyíltan megvallom, hogy erősen rajta leszek, hogy elérjem a föld déli földrajzi pólusát."

Tervem szerint 1908 kezdetén kellett hajóra szállnunk New Zealandben, hogy néhány hétre reá a déli sarki szárazföldön üssük föl az expedíció téli tanyáját. A hajó, az emberek és a készletek partraszállítása után, visszafordul New Zealandbe. Elkerülvén ilyen módon a hajó befagyását, nem lesz szükség segítő hajóra; a magunk hajója jöhet vissza értünk a következő nyáron.

Még Angliában elhatároztam, hogy hacsak lehet az Edward király földjén rendezzük be főhadiszállásunkat, és nem a Mc Murdo-szorosban, ahol a Discovery téli szállása volt. Így egészen új területet tárhatunk föl.

Elbeszélésünkből meg fogjuk látni, miképpen bosszították föl ezt a tervemet a fejlemények. Főként lovaink tekintélyes részének váratlan elvesztése, még a tél beállta előtt, hiusította meg, hogy még csak meg is kíséreljük az Edward király földjére tervezett szárazföldi utazásunkat a Nagy Jégfalon keresztül.

Mínt hogy az expedíció merőben a magam vállalkozása volt, elhatároztam, hogy nem dolgozom semmiféle bizottsággal; ily módon elkerültem minden késédelmet, ami óhatatlan, ha részletkérdésekben egész sereg ember összeségének kell döntenie. Aki ilyen expedíció szervezésére vállalkozik, számolnia kell minden eshetőséggel. Ebben a sok körültekintést és gondosságot kivánó munkában megbecsülhetetlen segítő társra találtam Alfred Reid személyében, aki résztvett már korábbi sarki expedíciók előkészítésében s így

beletanult ebbe a mesterségbe. Öt szerződtettem *manager*-nek. Irodánkat egy butorozott szobában rendeztük be, a Regent Street-en.

MÁSODIK FEJEZET.

Az élelmiszerek.

Sarki expedición mindenekfelett való, hogy az élelem elsősorban is egészséges és tápláló legyen a lehető legnagyobb fokban. A skorbutot, ezt a rettegett betegséget, régen elkerülhetetlennek tartották, ha valaki hosszabb időt tölt a sarkvidéken. Élelmiszereink tudományos alapossággal való gondos megválogatásával megelőztünk minden olyas betegséget, amely közvetve vagy közvetlenül a magunkkal vitt eleségnek lett volna tulajdonítható.

Másodsorban lehető könnyűnek kell lennie a szánuutakra rendelt élelemnek, figyelembevévén mindamellett, hogy az erősen sűrített tápanyag nehezebben emészthető és kevésbé egészséges és hogy kemény hidegekben a test melege csak tekintélyes mennyiségű zsíros és lisztes élelmiszerral tartható fenn. Ugy szintén figyelembe veendő, hogy a szánutazáson az eleség ne kívánjon hosszas főzögetést, minthogy a magunkkal vihető tüzelő mennyisége szükre szabott. Sőt főzés nélkül is ehetőnek kell lennie az élelmiszereknek, mert hiszen megeshetik, hogy veszendőbe megy, vagy elfogy a tüzelőanyag.

Nagyobb a változatosság lehetősége az expedició téli szállásán való fogyasztásra szánt élelmicikkekben, mert föltehető, hogy a téli szállás hajóval megközelíthető s így a súly kérdése nem olyan kényes. Törekvéssem volt, hogy a téli éjszakára változatos eleségünk

legyen, amikor a viszonyokhoz nem szokott utazót a sötétség hosszú hónapjai anélkül is súlyosan megviselik.

Számításaimban tizenkét embert és két évet vettem alapul, de az eredményhez hozzá kellett később csapnom valamit, amikor New Zealandben csapatunk száma megnövekedett.

Eleinte a csomagolás körül merültek föl nehézségek, de végül elhatároztam, hogy *Venesta*-ládikákat használok mind az élelem, mind lehetőleg a főszerelési cikkek elcsomagolására. Ezeknek a kis ládáknak az anyaga hármás rétegben egymásra illesztett nyirfa, vagy más kemény faféle, cementtel vízhatlanná készülve. A ládák mind egyforma méretűek voltak: hosszúságuk hetvenöt, szélességük negyven centiméter körül. Harmadfél ezret rendeltem belőlük. Kiválóképpen megfeleltek céljainknak. Csaknem két kilogrammal voltak könnyebbek a hasonló méretű közönséges gyártmányoknál és oly szilárdak voltak, hogy sérülés nélkül kibírták a költözködést, amikor a Roysdfokon partra szállottunk. Pedig ugyancsak nem kiméltük őket.

Élelmiszerekből a következőket vittük magunkkal a parti csoport számára, két esztendőre:

3048	kilogramm	buzaliszt
1600	„	zabliszt, quaker oats, rizs, árpa, tapióka, szágó, borsó, lencse és babliszt
1270	„	szárított főzelék (tápértéke megfelel tizszer annyi nyers főzeléknek)
3000	„	konzervhús
1200	„	hal konzerv
1500	„	leves konzerv
90	„	Oxo, Lemco, és más húskivonat
144	doboz	marhahús-táplisz (plasmon)
360	kilogramm	sült és főtt szárnyas
454	„	sonka
635	„	szalonna (bacon)

770	kilogramm	disznó- és marhazsír, marhavelő
454	„	pemikán: marhahús és zsírkeverék (hatvan százaléka zsír)
454	„	tej
454	„	Glaxo tejpor
635	„	dán vaj
454	„	sajt (főleg Cheddar-sajt)
77	„	tojás-por és tojásfehérje
144	„	táplisztpor és „plasmon“ kakaó
1570	„	kétszersült-félék
1162	„	gyümölcs és gyümölcs-íz
1150	üveg	gyümölcs-befőtt
1000	doboz	pickles, és más étvágygerjesztők, mártások
1120	kilogramm	cukor
227	„	kakaó
160	„	tea (Lipton-féle ceyloni tea)
32	„	kávé
227	„	só

Ezek közül az élelmiszerek közül egy és más különféle cégek ajándéka volt. New Zealandben is kedveskedtek nekünk ajándékokkal: így például harminckét eleven juhot vittünk magunkkal, hogy a sarkvidékre érve öljük le őket és fagyasztott állapotban eltegyük télire.

Intézkedés történt, hogy a *Nimrod*, amikor visszafordul értünk a sarkvidékre, külön is hozzon magával még egy teljes esztendőre való élelmiszert, arra az esetre, ha netalán befagyyna a hajó és még egy telet kellene ott töltenünk.

HARMADIK FEJEZET.

A fölszerelés.

Az élelmiszerek megrendelése után Alfred Reidel Norvégiába mentem a szánok, ski-k, prémes lábbelik, keztük, hálósákok és a fölszerelés egyéb tárgyaiért. Április 22-én (1907-ben) érkezünk meg Kristianiába. A szánok a Nansen-féle mintára készültek a kristianiai L. H. Hagen és társa cégnél, a Fram-expedíció első hadnagyának Scott-Hansen-nek tanácsára. Harminc szánt csináltattam, válogatott kitűnő faanyagból, a képzelhető leggondosabb kivitelben: tiz 3.6 méterest, tizenhét 3.3 méterest és kettőt, amelyek a hossza csak 2.1 méter. A legnagyobbakat ponifogatoknak szántam, a kisebbeket magunk is elhuzhatjuk; a legrövidebb szánok a téli szállás körüli munkákra és kisebb kirándulásokra látszóttak alkalmasnak. A szánok száraz kőrisfából és amerikai hickory-fából készültek.

Ugyancsak Hagen-nél rendeltem tizenkét pár *ski-t*. Ezeket a szánutazásokon nem használtuk, de jó szolgálatot tettek a téli szállás körül.

A prémes fölszerelés nem sokból állt; a Discovery-expedíción szerzett tapasztalatok alapján elhatároztam, hogy csak a lábbelit, keztük és hátizsákot csináltatom prémből, minden más ruhafélében a gyapjunak adok elsőbbséget, rája húzott szélálló felsőruhával. Három nagy hálósákot rendeltem, egyenként három-három emberre, és tizenkettőt egyszemélyest. Rénszarvasprémből voltak, prémes oldalukkal befelé fordítva, a szegélyek fölött erősen rávarrt bőrborítás. A kis zsákok szárazon ötödfél kilót nyomtak.

Lábbelinek nyolcvan pár közönséges *finnesko-t* (rénszarvasprém-csizmát), tizenkét pár különleges *finnesko-t* és hatvan pár *ski-csizmát* szereztem. A közön-

séges finnesköt (finn csizmát) a rénszarvas fejbőréből készítik, prémjével kifelé. Akkora, hogy több pár harisnyán felül tengerifüvel is kibélelheti az ember. Bámulatosan meleg és kényelmes viselet. A „tengeri-fű” — sennegrass — szárított hosszuszálú fűféle; pompásan magába szívja a nedvességet. Ötven kilogrammot vásároltam belőle Norvégiában. A különleges finncsizma a rénszarvas lábának a bőreből készül. Nehéz szert tenni rá, mert a lappok maguknak szeretik megtartani.

Hatvan pár hosszúszerű, farkasbőr- és kutyabőr-kecstyüt is rendeltem Norvégiában. Ezt a gyapju-kecstyű fölé huzza az ember; könnyű lerántani a kézről, mert csak két ujja van. Hogy el ne vesszünk, lámpabélre akasztva nyakunk köré kerítettük.

A rendeléskor kikötöttem, hogy valamennyi cikk Londonban legyen június 15-ére.

Ekkoriban még nem volt eldöntve, hogy a *Nimrod* lesz a mi hajónk. Mielőtt elhagytam Norvégiát, elmentem Sandyfjordba, egy Christiansen nevű úrhoz; annak volt egy sarkvidéki hajózásra épített pompás új hajója: a *Bjorn*. Azt szerettem volna megvásárolni. De nem jutottunk dülőre — drágállottam.

Igy hát visszatértem Londonba és megvettem, 5000 font sterlingért, a már korábban följánlott *Nimrod*-ot, jóllehet ez sokkal szerényebb volt minden tekintetben. Kicsi volt és régi — negyven éves — és jóval lassabb járású: teljes gőzzel tizenegy kilométert tett meg óránként. Másfelől azonban szilárd volt, alkalmas a torlódó jégben való hajózásra.

New Foundlandból vártuk haza. Amikor június 15-én befutott a Thames folyóba, tüstént megvizsgáltam és kipróbáltam a viharvert, ütött-kopott jószágot, amelyhez esztendőik reménységét, és egész sorunkat készültem hozzáláncolni. Első tekintetre, megvallo, csalódást éreztem. Nem ismertem még sok jó tulajdonságát. Alig néhány hét választott el kitűzött indulásunktól, s a hajó még alapos tatarozásra és át-

alakításra szorult. Arbocait is újra kellett szerelni. Ezt a sürgős munkát a blackwall-i R. & H. Green híres régi hajóépítő cégre bízta, amely már más sarki expedíciók számára is végzett hasonló munkákat. Hajónk napról napra csinosodott — kezdtem büszke lenni rá.

Kabinok épültek az expedíció tudományos gárdája számára a hátsó hajóüregben, amelybe meredek létrán kellett leszállani. De nem volt elég, hogy a hajón magán gondoskodjunk túrhető szállásról, a kunyhóról sem volt szabad megfeledkezni, amely otthonunk lesz, a hosszú téli éjszakán, ha majd a *Nimrod* visszafordul a lakott világba.

A knightsbridge-i Humphreys-cégnél rendeltem meg a szétszedhető kunyhót a magam tervei alapján. Elkészülte után Londonban fölállítottuk, megszemlél- tük, majd darabokban hajóra raktuk. Az eredetileg tizenkét emberre méretezett kunyhó — egyetlen menedékünk a dühöngő szélviharok idején — meglehetősen szűkös volt, annál is inkább, mert valójában tizenötön szorongtunk benne. És amellet a fölszerelés és az élelmiszerek egy részének is helyet kellett benne szorítani.

A kunyhó a legjobb minőségű vastag erdei fenyőből készült. Minden része — falak, tető és padló — csappal és eresztékkal készült, hogy könnyűszerrel fölállíthassuk a déli sarkvidéken. Különös gondot fordítottunk rá, hogy hathatós védelmet nyújtson a rendkívüli hidegben; falait és a tetőt többszörös deszka- és nemezborítással vontuk be, parafaburkolással. A talajba vagy a jégbe süllyeszthető pillérekre állítottuk az építményt és a tetőzetre gyűrűket szereltünk, hogy vitorla-kötélzettel megszilárdíthassuk a viharok ellen. Két ajtaja volt, (egy kijáráttal), s az ajtók közti tér védett a fagyos légáramlat ellen ajtónyitáskor. Használóképpen kettős ablakok segítettek megőrizni a kunyhó melegét. Belső berendezésül mindössze néhány széket vittünk magunkkal; minden egyéb butort, ágyat, padot, asztalt ládákból róttunk össze. A kuny-

hót acetiléngázzal világítottuk. Gázfejlesztőt, csövet, karbidot magunkkal vittük.

Tűzhelyünket a londoni Smith és Wellstead cég szállította. Kőszénrel fűlt, „örök-égő” rendszerrel. A magunkkal vitt hordozható pótkályhára nem volt szükség.

A szánutazásokra hat alumínium-főzőkészüléket vittünk, csekély módosítással ugyanolyan rendszerűt, aminőt Nansen használt híres expedícióján (1893—1896).*

A szánutazásokra hat könnyű sátrat vásároltam. Egykét sátor, öt sátorkaróval s a „földre” terített sátorlappal együtt nem nyomott egészen tizennégy kilogrammot. Zöld színűek voltak, mert a zöld szín kellemes a szemnek a fehér hósvivatagban.

Az expedíció minden tagja két-két téli ruhát kapott nehéz sötétkék pilótavászonból, Jäger gyapjuszőrvetvel szegélyezve. A teljes öltözet súlya 6.7 kilogramm volt. Az alsó ruhát a dr. Jäger-féle Sanitary Woollen Company szállította.

A sarkvidéken nélkülözhetetlen a „szélálló” felső ruha. A Burberry-féle gaberdine-anyagból rendeltem huszonnégy teljes öltözetet: rövid zubbony, nadrág (*trouser overall*) és kucsmasisak. A téli szálláson Jäger teveszörkabátot és teveszörhálózszakot használtunk.

Elhatároztam, hogy lovakat, kutyákat és egy motorkocsit viszek a szánok vontatásának megkönnyítésére a tervezett hosszú vándorutakon, de főként a lovakba vettem bizalmamat. A tapasztalás azt mutatta előző expedíciókon (1902), hogy a kutyák nem válnak be a nagy jégperemen (Barrier). Ezuttal ugyancsak rám cáfoltak. Annál inkább biztam a lovakban. Biztosra vettem, hogy az Észak-Kinában és Mandzsua

* Nansen-nek 1922. június elsején Lysakerben kelt levele, amelyben engedélyt ad híres művének a lefordítására, éppen e sorok írása közben érkezett meg a fordítóhoz. A *Hat Világrész* első tíz kötetében bizonyára helyet talál a Fram-expedíció megragadó története.

országban használt erőteljes lovak kitünően megállják helyüket a jégen, ha sikerül őket szerencsésen partraszállítani. Derekas szolgálatot tettek ezek a lovak a Jackson-Harmsworth-expedícióban és az orosz-japáni háborúban.

Egy hozzáértő emberrel vásároltattam össze Tien-cinben tizenöt mandzsuri lovat — kétezer közül. Csupa hámot és nyeret nem látott, be nem tört, izmos, egészséges állatot. Kinából Sydney-n keresztül öt hét alatt New Zealandbe ért velük a hajó. Ott partra tették őket, hogy kedvükre hemperegjenek a lytteltoni Quail-sziget dús legelőin, míg szükség nem lesz rájuk.

Korábbi tapasztalásaim alapján számítván rá, hogy a Nagy Jégperemen talán kemény lesz a jég felszíne, elhatároztam, hogy gépkocsit viszek magammal. Kiválasztottam egy 12—15 lórejű Arrol-Johnston-féle kocsit.

Ha nem bíztam is nagyon bennük, volt rá gódom, hogy kutyáink is legyenek. A Borchgrevink-expedícióban használt szibériai kutyák ivadékaiból rendeltem táviratilag negyven darabot egy Stewart-szigeti kutya-tenyésztőtől. Csak kilencet kaphattam belőlük, de ez is elég lett. Számuk a sarkvidéken született kutyakölykökkel huszonkettőre szaporodott.

A sarki expedíciók tudományos felszerelése roppant költséges; gazdaságosságra voltam kényszerítve. Nagy segítségemre volt a brit tengernagyi hivatal, amely nagybecsű, drága műszereket és térképeket adott kölcsön az expedíció céljaira. A londoni földrajzi társaság három chronometert adott kölcsön. A Skinner's Company pedig megajándékozott egy negyedik chronometer-órával, amely velem volt egész déli utamon s valamennyi között a legpontosabbnak bizonyult. Ezekon kívül tekintélyes számú műszert kellett vásárolnom is: teodolitokat, hőmérőket, aneroidokat, nedvességmérőt, nagyítókat, mikroszkópokat és sok más egyébét. Kilenc fényképező gépet és egy mozgó fényképezőt vittünk magunkkal; utóbbit, hogy világos fo-

galmat nyujtsunk a szánok vontatásáról, a sarkvidéki élet eseményeiről, a fókák és pingvinek furcsa mozgásáról és szokásairól.

A tűtől és szegtől föl a Remington írógépig és Singer varrógépig a műszerek és szerszámok egész sokaságáról kellett gondoskodnunk. Még grammofonunk is volt és egy tökéletes nyomdánk. De azért nem feledkeztünk meg a hockey-verőkről és a footballról sem.

NEGYEDIK FEJEZET.

Az expedíció tagjairól.

Nem volt könnyű dolog kiválogatni a legaraválóbb utitársakat a több mint négyszáz jelentkező közül, akik csatlakozni kívántak az expedícióhoz. Figyelemmel voltam rá, hogy legyen két orvosunk s egy-egy rátermett biológusunk és geológusunk a partraszálló csapat tagjai között.

Hosszas beszélgetés után kiszemeltem tizenegy embert. Közülük hármat — Adams, Wild és Joyce — ismertem korábról. De csak kettő (Wild és Joyce) tekintett vissza előző tapasztalatokra, a Discovery-expedíció idejéből.* De a többieknek is voltak meleg ajánlásaik. Ugyanígy válogattam ki a *Nimrod* tisztikarát.

New Zealandben az ausztráliai és newzealandi kormány anyagi támogatása lehetővé tette, hogy a partraszálló csapatot három újabb utitárssal egészítsem ki. Ezek voltak: David tanár, Mawson és Armytage. Velük s velem együtt a parti csoport most már tizenöt főre szaporodott. Ugyanennyi főből állott a hajó személyzete.

* Scott: *Angolok a déli sarkvidéken.*

A sarkvidéki partra szálló csoport tagjai:

- Ernest Henry Shackleton* (1874). Parancsnok. (Nős).
Thomas W. Edgeworth David (1857). A sydney-i egyetem geologia-tanára. A tudományos megfigyelések vezetője. (Nős).
Jameson Boyd Adams (1880). A brit haditengerészet tartalékos hadnagya. 1908 februárjától az expedíció másodparancsnoka.
Sir Philip Lee Brocklehurst (1887). Geologus.
Raymond E. Priestley (1886). Geologus.
Dr. Douglas Mawson (1880). Az adelaide-i egyetem ásvány- és közettan tanára. Ausztráliában csatlakozott hozzánk. Az expedíció fizikusa.
James Murray (1865). Biologus. (Nős).
Benard C. Day (1884). Elektrotechnikus és gépész.
Frank Wild (1873). Anyai ágon Cook kapitány leszármazottja. Résztvett a *Discovery*-expedícióban. Az élelmiszer-készletek gondozója.
Ernest Joyce (1875). Dél-Afrikában csatlakozott volt a *Discovery*-expedícióhoz. A kutyák, szánok, készletek és gyűjtemények gondozója.
Bertram Armytage (1869). Ausztráliában csatlakozott hozzánk. A lovak gondozója. (Nős).
George Edward Marston (1882). Festőművész.
Dr. Alistair Forbes Mackay (1878). Orvos.
Dr. Eric Stewart Marshall (1879). Orvos. Térképező.
William C. Roberts (1872). Szakács. (Nős).

A Nimrod hajó személyzete:

- Rupert G. England*. Kapitány. A *Discovery*-expedíció alkalmával a *Morning* segítőhajó kapitánya volt.
John K. Davis. Első tisz. Később kapitány.
Aeneas Lyonel Acton Mackintosh. Második tisz. Indiai születésű. Átkerült a partraszálló csoporthoz, de baleset folytán nem maradhatott a sarkvidéken. Elvesztette egyik szemévilágát. (52. l.)

- A. E. Harboard. Második segédtiszt.
 H. J. L. Dunlop. Főmérnök. Irországi.
 Dr. W. A. R. Michell. Orvos. Canadai ember.
 Alfred Cheetham. Harmadik tiszt és kormányos. A
Morning segítőhajón szolgált a *Discovery*-expedi-
 ció idejében.
 W. D. Ansell. Hajópincér.
 Handcock. Hajópincér.
 J. Montague. Hajószakács.
 G. Bilsby. Hajóács.
 E. Ellis. Matróz.
 H. Bull. Matróz.
 S. Riches. Matróz.
 J. Paton. Matróz.
 W. Williams. Matróz.

Velünk jött még Lytteltonból a jég határáig, merő
 lelkesedésből, *George Buckley*. Ez a társunk a *Koo-*
nyával visszafordult. A *Koonya* hajó parancsnokságát
F. P. Evans kapitány vállalta el.

Jegyzet. A partraszálló csoport tagjai közül Frank
 Wild utitársa volt Shackletonnak az 1914—1917. évi expedi-
 ción is. (Lásd: *Dél. A Hat Világrész* sorozatában). Shackleton
 utolsó útján (1921—1922) a *Quest* hajó másodparancsnoka,
 s a vezér halála után az expedíció parancsnoka. 1922. szeptem-
 berében jött hire, hogy Frank Wild a *Quest* hajóval,
 amely januárban, Shackleton halála után, South Georgiából
 folytatta tengerkutató útját a délsarki óceánban, értékes kar-
 tográfiai, hidrográfiai, geológiai és biológiai eredményekkel
 szerencsésen visszaérkezett. A *Quest* az Enderby-föld vidé-
 kén messze szélességeig nyomult előre, túlhaladta Biscoe és
 Bellingshausen rekordjait. — Ugyancsak részt vett az 1914.—
 1917. évi expedíción G. E. Marston, Aeneas Mackin-
 tosh, Ernest E. Joyce és A. Cheetham. — Dr.
 Douglas Mawson később önálló expedíciót indított a
 déli sarkvidékre. Ez volt az u. n. ausztráliai délsarki expedíció
 (1911—1914). — R. E. Priestey részt vett később Scott má-
 sodik vállalkozásában (1910—1914). Lásd: *Scott utolsó útja*.

ÖTÖDIK FEJEZET.

Angliából New Zealand-be.

Az expedíció előkészületei gyorsan haladtak előre és 1907 július vége felé megkezdtük a készletek és a felszerelés hajóra szállítását. Július 30-án a *Nimrod* utrakészen állt. A londoni East India Dock-ból kihajózva az első éjjelt Greenhithe-ben töltöttük és másnap folytattuk utunkat Torquay felé. Managerünk Tilburyban partra szállt, visszatért Londonba levelekért. Az irodában várt rá a király lovászmesterének távirata, a hírrel, hogy a király és a királyné vasárnap, augusztus 4-én látni óhajtja a *Nimrod* hajót a wight-szigeti Cowes kikötőjében. A hír Ramsgate közelében a nyílt tengeren ért utol. Utirányunkat megváltoztatva augusztus elsején kikötöttünk Eastbourneban és vasárnap horgonyt vetettünk Cowesban.

Edward király és Alexandra királynő, a Walesi herceg, Victoria hercegnő, Edward herceg és a Connaught-i herceg feljöttek a fedélzetre és megszemléltek a messze útra induló hajót. A királyné átadott nekem egy parányi selyemlobogót, hogy tüzzem ki utunk legdélibb pontján. A király a Victoria renddel tüntette ki.*

Augusztus 6-án Torquay-ben búcsúpoharat üritettünk az expedíció sikerére és a rákövetkező szerdai napon a *Nimrod* elhagyta az angol partokat. Portugalia legdélibb fokán, a Cabo de Sao Vicente-n, majd Afrika déli csúcsán, Capetownban kötött csak ki rövid időre és november 23-án megérkezett New Zealand déli

* Shackleton neve után a *C. V. O.** betűk erre a kitüntetésre vonatkoznak. Jelentése: *Companion of the Royal Victorian Order.* — A lovagi rangot (Sir) hazatérte után kapta meg, egyszerű előretörésének és tudományos eredményeinek elismeréséül.

szigetének főkikötőjébe, Lytteltonba. Reid postahajón egy hónappal megelőzte a *Nimrod*-ot, hogy megtegye a még szükséges előkészületeket. Magam más hajón december elején érkeztem csak meg. Indulásunk Lytteltonból 1908 ujév napjára volt kitűzve.

A newzealandi és ausztráliai nép kezdettől fogva meleg érdeklődést tanúsított. Az ausztráliai Commonwealth kormánya ötezer, a newzealandi kormány ezer fontot adományozott a költségekre és elvállalta a *Nimrod* vontatásának a fele költségét a déli sarkkörig. Ezzel a vontatással sok szemet takarítottunk meg utunk nehezebbik részére. New Zealand főpostamestere külön bélyegeket bocsátott ki a mi számunkra; postamester vált belőlem az Antarktison — a magunk bélyegével küldhettük haza levelezésünket a téli szárlásról.

Lovaink ezalatt vígan élvezték szabadságukat a Quail-szigeten. Gondozóik lassan-lassan „betörték“ őket és hozzáidomították a szán-húzáshoz. Nem volt könnyű feladat megzabolázni a féktelen állatokat. Csak tízet vittünk magunkkal. Nem tudom, honnan kapták neveiket, de mindnek volt neve. Így hívták őket: *Socks, Quan, Grisi, Chinaman, Billy, Zulu, Doctor, Sandy, Nimrod, Mac*. Valóságos istállót építettünk számukra a *Nimrod* fedélzetén, külön-külön jókora rekeszekkel. Kétszáz métermázsa (700 légmentes láda) kukoricát és öt métermázsa *maujee* állapotú raktározottunk el az állatok táplálására a déli sarkvidéken. Ez a szárított marhahús, sárgarépa, tej, aprószőlő és cukorból gyártott tápanyag — apró, egyfontos öndobozokba volt elzárva légmentesen. (Egy angol font = 454 dekagramm). Száz métermázsa sajtolt takarmányt is vásároltunk: zab, korpa és szecsakeveréket. A kutyák részére 15 métermázsa kutya-kétszersültet vittünk, ráadásul a fókapecsenyére.

Lázás munka folyt a hajón: készülődés, költözködés. Az *Oyster Alley*-ben, ahogyan a tudományos kar hajószobáit elneveztük, mozdulni se lehetett a sok cök-

móktól. A motoros kocsi hatalmas tokba zárva várta leláncoltan, szabadulását. Kis hajónk mélyen megmerült súlyos terhe alatt.

Jószerencse, hogy a new-zealandi kormány és a Union Steamship Company följánlotta a *Nimrod* vontatásának költségeit. Ily módon a szénrakomány terhének jelentékeny részét áthárítottuk a *Koonya* gőzösre, amelyet F. P. Evans kapitány parancsnokságával rendelkezésünkre bocsátottak. Mindezeknek és még sok más ügyes-bajos dolognak az intézésében nagy segítségemre volt new-zealandi tartózkodásunk alatt J. J. Kinsey, akinek jó tanácsaira és támogatására hálával emlékezem.

HATODIK FEJEZET.

Lyttelton-tól a déli sarkkörig.

Fölvirradt végre az Újév első hajnala — utolsó napunk a civilizációban. Tudtuk jól, hogy még az est leszállta előtt minden kötelék megszakad köztünk és az emberlakta világ között, mégis mohón vártuk ezt a napot. Az Ismeretlennek a varázsa hívott és mi mentünk — bármit hozzon a jövő.

A kíváncsiak egész serege tolongott naphosszat zsúfolt hajónkon. Sokan egész nyíltan bevallották, hogy nem vágnának neki ezzel a parányi, túlterhelt hajóval a déli tengerek viharainak. Rá sem ügyeltünk a sötét-látók aggodalmas jóslásaira.

Délután négy órára tüztük ki az indulást. Az utolsó percben — pontosabban: délután két órakor — felugrott egyik lelkes látogatónk, George Buckley, odajött hozzám: vigyem magammal. Legalább a déli sarkkörig. Hirtelenjében ennél többre igazán bajos lett

volna vállalkoznia. Örömmel egyeztem bele. Ismertük lelkesedését, tudtuk, hogy legény a talpán. Buckley fogta magát, elvágtatott Christchurch-be, a klubjába, ügyvédi meghatalmazást adott egy barátjának, egy fogkefét s valami alsóruhafélét sebbel-lobbal belehajigált a táskájába s néhány perccel indulás előtt jelentkezett a hajón, úgy ahogy volt, egy szál nyári ruhában. Bizonyos, hogy ami az előkészületeket illeti, rekordot teremtett a sarkutazások történetében.

Buckley tehát már csak itt volna — de hol van David professzor? A délután még láttam a rakodóparton: valami irdatlan csövet cipelt a vállán — a másik végét egy vasuti hordár vitte — azóta nyoma veszett. Bizonyosan körülnéz még egy kicsit. Végre fölűnnek a keskeny hajófolyosó végében, mind a két keze tele kényes üveg műszerekkel.

Négy óra előtt egy perccel elhangzik a vezényszó, a köteleket eloldják és a *Nimrod* megmozdul. Hatalmas üdvkiáltás harsan fel a parton ezer meg ezer torokból és kísér bennünket, amint lassan távolodunk a kikötő kijárata felé. Megismétlődik ez a lelkes búcsúüdvözlés, amint elhaladunk a világító torony alatt. Ágyuk dörögnek, szirénák búgnak, gőzösök éles hangja hasítja a levegőt — így búcsúztatja a sok békesen himbáló gőzös a nyílt tengerek felé igyekvő kicsi feketetestű hajótestvérét.

Megállunk, hogy fölvegyük a *Koonya* vontató sodronykötelét, jelt adunk az indulásra s csakhamar kinn úszunk a nagy oceánon. Előttünk az izmos *Koonya*, mellettünk két oldalt a *Union Company* személyszállító hajói és csónakjai, a szerencsét kívánók ezreivel. A *Nimrod* volt az első kutatóhajó, amelyet úgy vonszoltak jómagatehetetlenül a jégtől zajló tengerekre — akárcsak valami berzenkedő gyereket, aki nem akaródzik elmenni az iskolába.

Szerencsére nem tudtuk még ekkor, hogy két héten keresztül nem vethetjük le ruháinkat és hogy bőrig átnedvesedve kell majd úgyszólván szakadatlanul résen

lennünk és virrasztanunk, gondterhesen, amíg csak meg nem érkezünk a téli szállás közelébe.

Ha már az első percben átesaptak rajtunk a hullámok, ahogy vontató-kötélre kerültünk, mi lesz még velünk a „bömbölő negyvenesek“ és „üvöltő ötvenesek“ viharában. A rossz idő nem sokáig váratott magára. A *Nimrod* táncot járt a hullámokon; mindennek lába kelt a fedélzeten. Csudák csudája, hogy lovaink túléltek ezeket a napokat. A *Koonya* csakhamar jelt adott, eresszük hosszabbra a kötelet. Hajónk csavarosan furta bele magát az óceánba, nagyokat bókolt, ide-oda dobálta láncait. Mennyire visszakivántam most a hatalmas, büszke *Discovery*-t ebben a nyomorúságunkban. Először nehezedett rám nyomasztó szegénységünk.

A fedélzetet végig-végig mosták a hullámok; tartó kötelet feszítettünk ki — fogódzkodás nélkül egy lépést nem tehattünk volna. A láncre fűzött hajó szinte fuldokolni látszott. A harmadik reggel szárnyára bocsátottuk postagalambunkat, hogy hirt vigyen rólunk. A galamb egyet-kettőt keringett a levegőben, aztán nyilegyenesen vágott neki a hazavivő útnak — New Zealandbe. Albatroszok kóvályogtak hajónk körül. Lestük egy ideig, nem támadják-e meg hirnökünket. A galamb nem került haza.

A *Nimrod*, mintha csak durcáskodnék, amiért járószalagra került, — elsőizben negyven éves tisztességtelős próbára tette a vihar — de végül is felülkerekedett. Néhányunk, akiket nem vert le a lábáról a tengeri betegség, gyönyörködve szemléltük az őrzőgő vihart. Megfigyeltem *Buckle*-t, amint mámorosan állt ott az elemek zengésében. *David* professzort is elbűvölte a látvány nagyszerűsége, s a hullámrohamok pillanatnyi szüneteiben gyakran fordult a szó kedvelt költőinkre. *Browning* verseit idéztük a zajgó vizek hátán.

Ötödikén reggel szóltam a kapitánynak, adjon jelt

a Koonya-nak és kérje meg, öntsön olajat a vizre. Reméltem, ez segít rajtunk. Talán használt is valamelyest, de nem menthetett meg tőle, hogy a hullámok egész hegyei ne zúduljanak a fedélzetre. A *Nimrod* ötven foknál meredekebben himbált jobbra-balra — hogy mennyivel haladta meg az ötven fokot, nem tudom, mert a jelzőkészülék csak ennyi fokot volt beosztva, és a mutató túllendült ezen. Állítsunk föl egy ceruzát az asztalra, hajlítsuk el oldalt ötven fokra egyik irányban, majd át a másik oldalra ugyanennyire, és megértjük, mekkora íveket irhattak le a *Nimrod* árbocai.

Ebben az örült ide-oda ingásban esett meg, hogy egyik lovunk alul kicsúszott a talaj, fölhemperedett és nem tudott többé talpra állani. Minden igyekezetünk, hogy talpra segítsük, hiábavaló volt. Másnap, — 6.án délelőtt — újabb eredménytelen kísérletek után, mély sajnálkozással kiadtam a rendeletet, hogy egy revolvergolyóval váltsák meg szenvedéseitől. A déli órákban az ötvenegyedik szélességi fokon jártunk ezen a napon.

A szüntelen rossz időjárást némelyek annak tulajdonították, hogy utunk másodnapján foglyul ejtettünk egy albatrosz madarat. Általános a hiedelem a tengerésznép között, hogy ennek a madárnak a megölése bajt zúdít a hajóra. Nekünk azonban tudományos gyűjteményünk céljára kellett a madár, nem pusztá jókedvünkől öltük meg, így hát mégis csak valami más okának kell lenni, miért szakadt ránk ez az itéletidő.

A vihar egyre növekedett. Hatodikán éjfélkor a szélrohamok már orkánszerű dühvel táncoltatták dióhéjnyi hajónkat a nyargaló hullámokon. A rákövetkező reggel sem hozott enyhületet. A megvadult, fékevesztett tenger özönvíz módjára söpört végig újból meg újból a fedélzeten, menthetetlenül magával sodorva, ha valami tárgyat netán ott talált védtelenül. Egyszer egy zsák burgonyát mosott az áradat a fedélzetre, isten tudja honnan. Térden felül érő vízben uszkáltak a szétgurult krumplik; a hajó farán állva hallottam,

amint egyik emberünk, a krumplit szedegetve dudol-gatta nagy vidáman: „Gyertek, gyertek, szedjünk diót szép május havában.“

Másnap este — 8.án — az orkán oly félelmetesen hajigálta hajónkat, hogy jelt adtunk a *Koonya*-nak, forduljon szél ellen és állítsa meg a gépet. A *Nimrod* jobboldalára ráfeküdt a tenger és egy rettentő hullám a korlát egy darabját leszakította. Tekintélyes egyéb kárt is okozott, de szerencsére a sérülés nem volt főbenjáró. A tengervíz, nem is egyszer, alaposan fölmosta a konyhát, a tüzet eloltotta, de személyzetünk olyan derekasan megállotta helyét, hogy egyetlen egyszer sem maradtunk meleg étel nélkül. Ez bizony valóban dicséretes teljesítmény volt, ha meggondoljuk, hogy az egész hajókonyha alig másfél-szer másfél méteres szűkecske helyiség volt és harminckilenc farkasétvágyu embert kellett táplálni belőle.

A hajószobában kihalásztam egy fadobozt, amelyikben tűz oltására való szabadalmazott anyagot találtam.

Január 11.-én délben 57° 38' déli szélességen jár-tunk (a nyugati hosszúság 178. és 179. foka között). A már-már megszélidült tenger újra háborogni kezdett. Aggodalmunk, hogy bajos dolog lesz kitisztítanunk az istállót, fölösleges volt: a herkulesi hullámok kéretlenül elvégezték ezt a feladatot.

13.án a legszebb napra virradtunk egész utunkban, amióta Lyttelton-t elhagytuk. Barátságosan sütött a nap; egyesek nekibátorodtak a fürdésnek, bár a hőmérő a fagypont felé járt.

Kezdtek figyelni, mikor mutatkoznak az első jég-hegyek és a zajgó jég. A jégzaj szabta meg a határát, meddig maradunk a *Koonya* vontatókötelén. Közeledett az óra, amikor búcsút veszünk készséges és kedves utitársunktól, Buckley-től, akit mindnyájan őszintén megszerettünk. Nagy segítségünkre volt kivált a lovak gondozásában.

Másnap reggel pillantottuk meg az első jéghegyet. Mint a délsarki jéghegyek általában, asztalsímaságu volt a teteje; oldalfala hófehér fényben sziporkázott. Délután újabb két jéghegy maradt el mellettünk, a szétzúlló törmelékjég uszályával. Az ólomszinű tenger zöldesszürkévé enyhült. Az albatroszok el-elmaradoztak. A levegő és a víz hőmérséke a fagypontra hült. Minden jel a jégzaj közelségére vallott. Csakugyan a reggeli párán keresztül (15.én) felködlött délen az összefüggő jég.

Elérkezett az óra, amikor a *Koonya* leoldja lánccunkat, 2800 kilométeres vontatás után. Bizonyára rekord ez a távolság egy nem ilyen célra épült gőzssel. Amikor rákerült a sor, hogy a *Koonya* végleg fölszabadítson, egy másik rekordot is följegyezhetett a hajózás története: a *Koonya* volt az első acélhajó, amely áthaladt a déli sarkkörön (66½ fok).

Délelőtt tíz óra tájban elhatároztam, hogy átküldöm England kapitányt a *Koonya*-ra, Buckleyvel és a postával. Leveleinkre a newzealandi kormány különleges antarktikus bélyegeit ragasztottuk, reájuk ítvé saját külön bélyegzőnket:

BRIT. ANTARCTIC EXPD.

A tenger élénkülöben volt; nem volt veszteni való időnk: sietnünk kellett az átcsónakázással. Leeresztettük a csónakot és Buckley, — kezében vasárnapi délutáni kiránduló kézitáskája — beleugrott. Egy óra felé Evans kapitány, a *Koonya* parancsnoka jelezte, hogy elvágja a vontató kötelet, mert a hullámozó vizen veszedelmes a közelség a két hajó között.

Láttuk, amint emelkedik és lehull a fejsze, majd megint emelkedik és újra lehull. A kötél el volt metszve. A *Koonya* befejezte feladatát. Szabadok voltunk. Társhajónk körüljárt a *Nimrod* körül. A két hajó legénysége hurrá kiáltásokba tört ki. A vontató hajó orrát északnak fordítva — hazafelé — eltűnt szemünk elől a havas ködpárában. Egész délután hosszat

nem tettünk mást, mint hogy szakadatlanul húztuk be a kábelt. Este hétkor folytathattuk utunkat: hajónk orrát délnek fordítottuk, készen rá, hogy keresztültörjünk magunkat a Ross-tenger bejáratát elálló jégzaj lebegő övéen.

HETEDIK FEJEZET.

Kísérlet az Edward király földjének elérésére. — Téli szállást keresünk.

A január 16-ára virradó hajnalon a jéghegyek megsokasodtak körülöttünk, de a jég, melyen át kellett törtetnünk, a legkevésbé sem emlékeztetett arra, amit *jégzajnak* (pack-ice) nevezhetnénk. Az asztal simaságú jéghegyek magassága úgy 25 és 45 méter körül váltakozott. A reggeli órákban csupa ilyen fehérülő jégpalotákkal szegélyezett vízi utcában és sikátorban nyomultunk előre, akárcsak valami havas Velence esodás csatornáin hajókáznánk ragyogó időben. Bűvös varázsu kép. Ameddig a szem ellát, sziporkázó falu jéghegyek végtelenbe vesző sorai, kelet, dél és nyugat felé, megragadó ellentétben a közöttük húzódó vízi sikátorok kékes-fekete csíkjaival. És erre az igézetes tájra baljóslatu, néma csöndesség terül. Az életnek semmi jele körös-körül, csak itt-ott csillan meg egy pillanatra egy-egy apró havasi sirály, amely láthatatlanul húzott el a fénylő jéghegyek fölött. Ha még oly gyönyörűséges volt is a látvány, nem minden aggodalom nélkül gondoltam rá, mily kockázatos lenne, ha az úszó hegyeknek ebben az útvesztőjében lepne meg valami hirtelen kerekedő viharocská. Máris rosszat sejtető sötét felhő közeledik vészes gyorsasággal a háttünk mögül. Megkönnyebbülve látom, amint a délutáni

órákban nyílt viz csillan meg előttünk. Még egy-két kanyarodó és ide-oda cikázás után bevezünk a Ross-tenger jégmentes öblébe. Ez volt az első eset, hogy jégzaj nélkül jutott el idáig hajó akadálytalanul. Bizonyára annak köszönhető ez, hogy keletebbi útirányt választottunk.

Hogy honnan jöttek ezek a jéghegyek, a találgatásnak tág tere nyílik. De biztos, hogy nem régen válhattak le a parti jégperemről vagy jégfalról. Oldalakat még nem kezdte ki a romboló idő. Délben túljártunk a déli szélesség 68. fokán (a nyugati hosszúság 179. és 180. fok között.)

Mielőtt elértük volna a jéghegyek utcáit, a táblás jégen két fókát pillantottunk meg — valószínűleg „rákező“ (crab-eater) volt az egyik és Weddell-fóka a másik — és Adélie-pingvinek is mutatkoztak. Ezeknek a madaraknak furcsa járása és olthatatlan kíváncsisága roppant mulattatott; művésztársunkat, *Marston-t*, akinek rendkívül fejlett az érzéke a nevetséges iránt, valósággal elragadta a pingvinek leplezetlen álmélkodása és mélységes megilletődése a hajó láttára.

Jó szerencse volt, hogy még aznap délután túljutottunk a jéghegyeken, mert kevéssel utóbb csakugyan föltámadt a szél és sűrű havazás fogta el a szabad kilátást.

Benn voltunk tehát a Ross-tengerben, és nyilván végleg elkerültük a zajló jeget. 17.én délben közel jártunk a déli szélesség 71. fokához, a 179. keleti hosszúságon. Nyugatabbi irányba csaptunk, hogy a Nagy Jégfalt az öböltől (*Barrier Inlet*) keletre érjük el, és egyúttal kikerüljük a sűrű jégzajt, amelybe a korábbi expedíciók belekeveredtek a nyugati hosszúság 160. fokától keletre. Kemény és száraz havat kaptunk — akárcsak a szágó — amolyan igazi délsarkj havat. Antarktikus viharvadarak keringtek hajónk körül. Világosan hallottuk szárnyuk suhogását.

Valósággal kéjelegettünk az Antarktisz mondhatatlan üdeségében, amely át meg áthatja legbensőbb

lényünket. Alighanem ez a páratlan jóézés a titka annak a leküzdhetetlen visszavágyódásnak, amely hatalmába ejti mindazokat, akik valaha megfordultak a sarki tájakon.

23-án reggel néhány hatalmas jéghegy tűnt szemünkbe, nyilvánvalólag a Nagy Jégfal leszakadt darabjai. Jól kinyitottuk szemünket, hátha megpillantjuk csakhamar magát a Barrier-t. A hőmérő jócskán leszállt a fagypont alá (6—7 fokra), de a szél oly száraz volt, hogy alig éreztük a hideget.

Dél előtt feltíz felé alacsony egyenes vonal jelent meg hajónk előtt. A Nagy Jégfal. Félóra rá eltűnt megint, de egy órával később újra fölbukkant a keletnyugati irányú jégsánc. Rohamosan közeledtünk. Ahogy vártam is, csakugyan azon a ponton ütköztünk bele a Jégfalba, ahol a Nyugati öbölnek (Western Bight) nevezett kerek öblözet bemélyed a Jégfal egyenes vonalából. A déli órákban ott meredt föl közvetlen szemünk előtt a Jégfal, az öblözet keleti végződésénél. A csodálkozás fölkiáltása fakadt föl az ajkáról a hatalmas magasságba föltoluló sáncfal láttára. Megragadó látvány annak, aki először áll szemtől szembe ezzel a természeti jelenséggel.

Aránylag kis távolságból is tökéletesen síma falnak tetszik. Alatta hajókázva elkiugró fokok ötlenek szemünkbe, mint megannyi öböl szarvai. A Jégfal mentén hajózva semmi nyoma a Discovery-expedíció idején tapasztalt nyugati áramlásnak.

Éjfél tájban hirtelen véget ér a Jégfal magasba meredő vonala; széles sekély öböl kanyarodik belőle, alighanem az az öblözet, ahol Borchgrevink szállott partra 1900-ban. De azóta nagymértékben megváltozott az öböl alakja. Egy kilométerrel odább szilárd jégbe ütközünk. Éjfél elmúlt, de arcunkba tűz a délsarki nap.

Kelet felé mintegy kilencven méter magasságú havas lejtő szegi be a láthatárt. Minden jel arra vall, hogy jéglepte szárazfölddel van dolgunk. De nem

vesztegelhetünk ezen a helyen, hogy bizonyosságot szerezzünk. A tőlünk északra elterülő jégzaj benyomulóban van az öbölbe s ha nem akarunk a jég fogságába kerülni, késedelem nélkül folytatnunk kell utunkat. Hajónk körül óriási bálnák ütögetik föl hátuszonnyukat. Ezekről a rengeteg állatról a *bálnák öblének* (The Bay of Whales) nevezzük el ezt az ő tekintélyes játszó területet.

Minthogy kelet felé nem tudjuk egyenesen előre dolgozni magunkat, egy nyitott csatornán északnak csapunk, majd éjjel megint elérjük a Jégsáncot. Itt már sikerül tovább hatolni kelet felé a jégfal aljában, folytonosan figyelve, mikor bukkan föl a Balloon-öböl, amelynek a partjáról léghajóval fölszálltunk a Discovery-expedíció idejében. A motoros kocsit kiszabadítjuk kötelékeiből és fölszereljük az emelődarut, hogy nyomban partra tegyük, ha elérjük a jéglábazatot, amely mellett a *Discovery* horgonyozott hat esztendeje.

Régóta elhatároztam, hogy ebben az öbölben ütjük föl téli szállásunkat. Itt kezdődik ugyanis valaképpen az Edward király földje s az igazi szárazföld innen szánon egy nap alatt elérhető. Másik nagy előnye, hogy több mint másfélszáz kilométerrel közelebb van ez a hely a déli sarkhoz, mint bármely más, hajóval elérhető pont. Ehhez járul az a fontos körülmény, hogy a jégfalnak ezt a helyét a hajó könnyen elérheti, amikor majd visszatér, míg maga az Edward király földje kedvezőtlen időjárás esetén esetleg merőben megközelíthetetlen lenne.

De bizony a legjobban elgondolt tervek is gyakran megvalósíthatatlanok a sarkvidéken. Alig telik bele néhány óra, látjuk már, hogy tervünkben semmi sem lesz, abból az egyszerű okból, hogy az öböl eltűnt. Éjfél után egy óraker haladtunk volt el a Borchgrevink öböl előtt. Este nyolckor már jócskán el kellett hogy hagyjuk a helyet, ahol a *Discovery*-expedícióból ismert Balloon-öbölnek kell lennie. A jégfal kilométer

rekre terjedő hosszúságban letöredezett azóta s a keresztet öböl egybeolvadt a Borchgrevink-öböllel, és azal együtt alkotta a Bálnák-öblét, avagy a Cethal-öblöt (Bay of Whales), ahogyan elneveztük.* Ha még oly nagy volt is csalódásunk, volt okunk hálásnak lenni, hogy a jégfal hamarabb szakadt le, és nem akkor, amikor már tanyát ütöttünk rajta. A gondolat, hogy mi történhetett volna, egyszersmindenkorra elvette a kedvemet, hogy a jégfalon teeljünk. Bárhol kötünk is ki, csak szilárd földön üljük föl téli tanyánkat.

Két lehetőség állt előttünk és én elhatároztam, hogy a másodikat követem: előrenyomulni az Edward király földje felé. A hajó orrát keletnek fordítottuk. Néhány száz lépésre távolodtunk a Jégfaltól, mert itt a fal túlhajlott a függőlegesen és a jégtömegek leomlása végzetes lehetett volna. Igen ám, de csakhamar kiderült, hogy a barrier felé áramló jégzaj (pack-ice) visszaüz a fal tövébe és ott összemorzsolódással fenyegeti hajónkat. Nem folytathattuk utunkat. Egyelőre nem maradt más megoldás, mint a visszatérés. Így is kemény küzdelmet kellett folytatnunk a már szorongató jégtáblákkal. Megkönnyebbülve lélekzettem föl, amikor ezen a veszélyeztetett szakaszon túlkerültünk és kihajókáztunk az öbölből.

Tovább hajóztunk már most nyugat felé. Estére pedig északnak irányítottuk a *Nimrod*-ot, ahol jókora nyílt víztükör csillogott. Várakozásunkban megcsalódunk, mert a nyílt víz ismét jégzajnak adott helyet. Ide-oda cikázva próbálkoztunk meg az előnyomulással kelet felé.

Január 25.-én óráról-órára halványodott a remény,

* Ebben az öbölben szállt partra Amundsen 1911-ben. Ő nem riadt vissza tőle, hogy a jégperem tetején rendezze be téli szállását, a *Framheim*-et. Onnan indult el 1911. októberben híres sarki szán-útjára, amelyen Scott kapitányt megelőzte. Érdekesen magyarázza meg Amundsen, miért választotta ezt a helyet kiinduló pontjául. (Lásd: Amundsen: *A déli sarkon*. A Hat Világrész könyvsorozatában.)

hogy elérhessük az Edward-földet. Szenünk szűken, a hajó megviselt állapotban. Nem lehattünk elkészülve ennyi akadályra és csalódásra. Aggodalmas kezdett lenni a helyzet, hogy napokig, esetleg hetekig nem tudunk kikeveredni a jégzaj útvesztőjéből, este nyolckor sajnálkozva kiadtam tehát a rendeletet a visszafordulásra. Bármennyire csábító volt is a gondolat, hogy a még ki nem kutatott ismeretlen Edward-földjén partra tegyük lábunkat, beletörődtünk a kényeszerűségbe, hogy a *Mc Murdo* szoros felé irányítsuk hajónkat és ott vonuljunk téli szállásra. A kiszámíthatatlan jégzaj ereje hatalmasabb az emberi elhatározásnál: meghajoltunk előtte és megmásítottuk terveinket.

Megkezdtük tehát visszatérő utunkat nyugat felé. Hosszas küzdelem után nyiltabb vízre ért velünk a hajó és január 29.-én megérkeztünk a *Mc Murdo* átjáróba. Harminc kilométer széles szilárd jégmező választott el a *Hut Point*-től („Kunyhó-fok”), a *Discovery*-expedíció téli tanyájától. Elhatároztam, hogy a jég lábánál várunk néhány napot, amíg a természet talán segítségünkre jó és fölszakadozik a jég köztünk és célunk között.

Mindekkoráig megkimélt a sors minden balesettől. Január utolsó napján, miközben a hajó üregéből készleteket hordtunk fel a fedélzetre, a fölvonó csigának a horga kisiklott, nagy ívben ellendült és *Mackintosh*-nak a szeméhez vágódott. *Marshall* nyomban megvizsgálta, elaltatta a sebesültet és összeroncsolt jobb szemegolyóját eltávolította. Segítségére volt a kényes műtétben a másik két orvos: *Michell* és *Mackay*. *Mackintosh* talán elvesztett szeménél is jobban fájlalta, hogy a baleset után most már nem maradhat velünk a sarkvidéken. Kérte, hogy maradjon, de *Marshall* megmagyarázta neki, hogy másik szeme világát is kockáztatná vele. Erre belenyugodott, hogy a *Nimrod*-dal haza kell térnie.

Amíg a jég szélén vesztegeltünk, elküldtem egy

kis csoportot — Adams, Joyce és Wild-et — a *Hut Point*-ra, hogy hozzanak hírt róla, milyen állapotban van a kunyhó, amelyet a *Discovery*-expedíció hagyott hátra 1904-ben. Társaink jelentették, hogy a kunyhó tökéletesen ép és a hó sem hatolt bele. A kunyhó körül eleség-maradványokat találtak a *Discovery*-expedíció idejéből. Volt közöttük egy nyitott bádogdobozra való tea. Tökéletesen élvezhető maradt. Köteket beszél ez a tapasztalás a sarkvidéki éghajlat szárazságáról.

Február 3-án elhatároztam, hogy nem várok tovább, hanem a Ross-sziget keleti partján keresek alkalmas telelő-állomást. A *Barne*-fok felé hajózva, a part mentén észak felé, hosszan elnyúló alacsony hólejtőt pillantottam meg, amely a *Royds*-fok csupasz szirtjében folytatódik. Ez a hely megfelelőnek mutatkozott téli táborozásra.

Csónakba szálltam, Adams-szel és Wild-del. A kis öböl a *Flagstaff*-földcsúcstól (ahogyan a *Royds*-fok tengerfelőli déli nyulványát később elneveztük) egészen a *Barne*-fokig szilárdra volt fagyva. A jég széle ki volt csorbulva egy helyütt a földcsúcs alatt; oda, mint valami védett dock-ba, beveztünk. *Adélie*-pingvinek százai rekedt, izgatott kiáltozással fogadtak, amint Adams-szel partra léptünk.

Hamarosan meggyőződünk, hogy a *Royds*-fok kitűnő hely lesz készleteink partraszállítására. Mélységmérések után a hajó felé evezünk, amely óvatosan közeledett felénk. Javában evezünk, amikor egyszerre egy jókora test bukik föl a vízből, neki ugrik egyik emberünknek, aki erre egyetlen zuhanással végigterül a csónak fenekén. *Adélie*-pingvin volt a váratlan támadó; nyilván azt hitte, sziklára szökik. Nehéz lett volna megmondani, melyikük csodálkozott el jobban a másikán: a madár-e, avagy az ember.

Február 3-án este tizkor a *Nimrod* kikötött az öböl jegéhez. *David* tanár, *England* kapitány és *Dunlop* társaságában partra szálltam, hogy kikeres-

sük a helyet a kunyhó építésére. Valamivel följebb egy völgyben találtunk is remek térséget téli tanyánk számára.

Nemcsak a kunyhó építésére jutott itten elegendő sík tér; a készletek és a lovak óljai is jól megfértek. A völgy fölött emelkedő hegy pompás védelmet nyújtott az uralkodó délkeleti szél ellen. Az öböl jegén heverő fókák meg elegendő friss pecsenyét ígértek. Még víz is kínálkozott egy közeli távacskában. Elhatároztam, hogy azonnal hozzá fogunk folszerelésünk partraszállításához.

NYOLCADIK FEJEZET.

Partra-szállás.

Vesződséges ügyesbajos tennivalók fáradalmas hetei vártak reánk. De azért nem volt senki közöttünk, aki teljes odaadással és derült készséggel ne vészte volna a ráeső feladatot a legnehezebb viszonyok között.

Legelsőbb is a motoros kocsit tettük partra. Aztán következtek a kutyák. A lovak partra szállítása okozta a legtöbb fejtörést. Sietni kellett velük, míg föl nem fakad a jég. Megviselt, ideges állapotuk nem engedte volna meg, hogy csónakon szállítsuk partra őket. Végül is összeróttunk egy kalitkászerű szerkezetet, abba beleállítottuk és egyenkint partra fordítottuk őket az emelő daruval. Egyiküket különben — Zulu-t — már napokkal előbb le kellett lőnünk, olyan erős horzsolódásokat és sérüléseket szenvedett a viharos uton. Ez volt a második áldozat.

6-án hajnalra valamennyi lovunk — most már csak nyolc — biztonságban volt a parton. Azonnal el-

kezdték kapálni a havat, ahogy megszokták távol mandzsuoországi hazájukban. Persze tagjaik elszibadtak a heteken át tartó folytonos ide-oda dobáltástól, szűk óljaikban a hánykolódó tengeren. Azonnal kipányváltuk őket egy hőmentes folton, a kunyhó helyétől mintegy hatvan lépésre. Azt tartottuk, ez kitűnő hely, egy kis völgy bejáratánál. Bezzeg megkeserültük választásunkat!

A szárazföldre szilárdult jég és az árapályal együttmozgó tengerjég között mindig keletkezik repedés, néha nem is egy. Ezek a repedések igazítanak útba, hogy hol kezdődik a megbízható, szilárd parti jég. A jégperemnek azt a részét, amelyen már nem mutatkozik több repedés, állandónak szoktuk tartani. Megerősítette ezt a hiedelmet a repedésben való mélységmérés, amely azt mutatta, hogy a repedésen túl a jégperem már szilárd földön nyugszik. Ezért is szemeltük ki a csupas sziklák alatti helyet.

6-án reggel szánokkal fogtunk hozzá a fölszerelés és a készletek partraszállításához. Legelsőbb is élelmiszereket és a kunyhó egyes részeit hordtuk ki a partra.

A hatodikára „virradó” éjjelen megkezdtük a kunyhó alapjának az ásását és belesüllyesztettük a földre a kunyhó oszlopait.

A lovak kiszállítása után gondozóiknak is partra kellett szállniok. Az első kiszálló csoportban voltak: Adams, Marston, Brocklehurst, Mackay és Murray. Két sátrat ütöttek az épülő kunyhó közelében; hálósákokat, főző szerszámot és sok más egyebet — élelmiszert, lóeleséget, petróleumot stb. — vittek magukkal arra az esetre, ha netalán a hajót a rossz időjárás kiűzné a nyílt tengerre.

A szánrakományok fölvontatása a szárazföldre olyan fáradtságos volt, hogy egyelőre a készleteket a hólejtőn hagytuk, túl az árapály okozta repedésen — ahonnan akármikor tovább szállíthatók.

Hatodikán délután a hirtelen kerekedő szél miatt

a hajót küljebb kellett vezényelnünk az átjáró szilárd jege mellé és ott kötni ki vele. Amikor két nap múltával megint kimentem a partra, örömmel láttam, hogy a partraszállt csoport azóta mindent biztos helyre továbbított. Mialatt mi a partrahordás nehéz munkájával vesződtünk, a már kinn lakó társaink serényen folytatták — éjjel-nappal, ha szabad ezt a kifejezést használnunk, amikor semmi különbség nem volt az éjjelek és nappalok között — a kunyhó építését. Leendő lakásunk egyre jobban kiterjeszkedett és csinosodott.

Mi többiek nehezkesebben haladtunk munkánkkal. A jég fölszakadása kényszerített, hogy helyet változtassunk. Több mint háromszáz lépés választotta el most a hajót attól a helytől, ahol partra tehattük szállítmányainkat. Négy lovunkat is befogtuk a munkára. Ilyen módon tekintélyes mennyiségű készletet kihordtunk már, amikor újabb súlyos akadály merült föl. Lezárt a parti jégperem. Február 10-ének esti óráit arra fordítottuk, hogy a már kihordott dolgokat biztonságosabb helyre továbbítsuk.

A még hátralevő készleteink és szenünk részére új elraktározó helyről kellett gondoskodnunk. Ezt a helyet *Back Door Bay*-nek neveztük el, ami annyit jelent, hogy „a hátsó ajtó öble“. Ez a hely még távolabb volt a hajótól, de nem volt más választásunk. Kátrányos ponyvát terítettünk le, hogy a föld a szénnel össze ne keveredjék, s azután hozzáfogtunk a szén kiherdásához.

Ekkortáiban több gyanús repedés keletkezett az öböl jegén. A repedések hol szétnyíltak, hol összezárultak, jó egy arasznyi játékkal az egyes jégtáblák között. A motoros kocsik tokjából hidakat rögtönözünk, hogy a lovak nyugodtan jár hassanak rajtuk. Így haladt a kirakodás munkája, amikor váratlan riasztó eset adta elő magát. Az öböl jegének nagyobb része hirtelen, minden előző legkisebb jel nélkül táblákra hullott széjjel és az egész jégtömeg elkezdett lassan kifelé sodródni a nyílt tenger felé. A jégen levő lovak válsá-

gos helyzetbe kerültek. Vezetőik sietve eloldották azt, amelyik a szán vezérköteléhez volt kötözve és szerencsésen átmentették az első repedésen. A r m y t a g e ugyanigy átvezérelte a maga lovát a hajóhoz legközelebb eső jégtábláról a következőre.

Ebben a pillanatban bukkant föl a sarkon M a c k a y, a Back Door Bay-ből jövet, üres szánjával, amely elé egy harmadik ló volt fogva. A hajóra igyekezett vissza új rakományért. Kiáltottunk rá, ne tegyen egy lépést se, de nem értette meg a helyzetet az első pillanatban, folytatta útját s rálépett a már roshamosan leválóban levő tengerjégre.

Amikor ráeszmélt, mi történik, ott hagyta a szánt, lovastul együtt, és a jégtáblákon átugrálva sikerült elérnie azt a mozgó jégtáblát, amelyen a két másik ló hajókázott javában kifelé a tengerre. Ez a jégtábla egyre közelebb sodródott egy másik nagyobb táblához, amelyről — úgy mutatkozott — az állatokat már könnyűszerrel biztos helyre menekítheti. A *Chinaman* lóval próbálkozott meg előbb. A két jégtábla azon a helyen arasznyinál közelebb volt egymáshoz, de a ló megijedt, addig ágaskodott és hátrált a jégtáblán, míg a távolság több lépésnyire növekedett. Végül is belepottyant a jég hideg vízbe.

A helyzet úgy festett, hogy szegény *Chinaman*-nek vége. De M a c k a y nem eresztette el a kötőféket; Davis, Michell és M a w s o n egyszeriben ott termettek segítségül. Sok nehézséggel sikerült egy hevedert alája csúsztatni és megemelinteni szegény állatot annyira, hogy kikapaszkodhassék a jég szélére.

Néhány pillanattal később a két jégtábla összezárult. Szinte gondviselészerű, hogy nem addig történt ez, amíg a vízben volt a ló. *Chinaman* bizonyosan halálra ronszolódik, ha ott éri a jégtorlódás. Egy fél üveg pálinkát kapott a remegő pára azonnali orvosságul. A hajót vettük ezután segítségül, hogy a szilárd jég felé tereljük vele a lebegő jégtáblát. Abban a szempillantásban, hogy a jégtábla nekiütközött a biztos

parti jégnek, a lovakat kihajtották, és meg sem állhattak velük, míg szilárd földet nem éreztek lábuk alatt. Utánuk a különböző jégtáblákon rekedt embereink úgráltak ki és mentették partra szerencsésen, széjjel levő készleteinket.

Az eseten okulva nem engedtük többé a jégre lovainkat.

A hajót most a *Back Door Bay* szilárd jégpereméhez horgonyoztuk le. Negyed óra sem telt bele, új repedések keletkeztek, és a hajó újra szabadon lebegett a vizen. A kirakodás ily módon lehetetlenné válván, a *Nimrod* odább állott.

Valójában az egész telelő csoport parton volt már ekkor.

A jég leválása továbbra is sok aggodalmat okozott. Hajszál híjja, hogy tudományos felszereléseinket tartalmazó ládáink és nagy mennyiségű takarmány oda nem vészett. Ha a ládákat elveszítjük, tudományos megfigyeléseink java részére nem nyílt volna mód; a takarmány elvesztése meg egyet jelentett volna a lovak elvesztésével.

Megnehezítette munkánkat a február 13-ai erős hullámverés. Ezen a napon semmit sem végezhattünk. Ezt a hullámverést örömmel üdvözlöttük volna két héttel előbb. Akkor megmozdította volna a szilárdra fagyott jeget, amely a *Hut Point*-től elválasztott. Nem tudtam el nem mélázni a gondolaton, hogy most bizonyára szabad az út odáig. Most már azonban késő. Sok értékes idő pergett le azóta és a még drágább szénből is sokat fölemésztett a hajó gépe, amely azóta örökösen munkában volt.

KILENCEDIK FEJEZET.

A Nimrod magunkra hagy.

A hullámverés másnap is folytatódott. Nem tehettem mást, jelzés útján felszólítottam England kapitányt, menjen a hajóval a *Gleccser-nyelv*-hez (Glacier Tongue) és tegyen partra ott készleteket. A *Gleccser-nyelv*, ez a szembetűnő jégalakulat, amely az Erebus délnyugati lejtőiről nyúlt be mélyen a tengerbe, a Hut Point és a Royds-fok között van. Ez a hely útba esik, ha majd a Royds-fokról elindulunk délnek vivő utunkra. Tiszta nyereség a vontatásban.

England kapitány természetesen már számolta a napokat, mikor fordulhat hajójával hazafelé. Nyugtalanította a szénkészlet rohamos megcsappanása. Hiába, még sem engedhetjük útjára amíg partra nem raktuk a telelő csoportnak szánt szénmennyiséget.

Tapasztalásunk szerint nem volt szabad tovább késleltetnünk a hajót február végénél, ha nem akartuk kockáztatni biztos kijutását a Ross-tengerből.

17-én és 18-án tekintélyes mennyiségű szén, készleteket és felszerelést tett partra a hajó, de már az utóbbi nap délutánján rettentő hóvihár kerekedett és a *Nimrod* kénytelen volt kifutni a tengerre. Történetesen éppen a hajón ért a vihar.

A szélrohamok sebessége bizonyosan elérte a százhatvan kilométer óránkénti sebességet. A fedélzetet, árbocozatot és a kőtélzetet elborító hullámok egyszeriben kemény jéggé fagytak és a hajó oldalait is vastagon belepte a tengervizből fagyott jég.

A fedélzeten heverő ládákat és a szánokat vastagon beburkolta a jég. Az őrtisztnek, amikor sípjelet adott, a kemény hidegben hozzátapadt az ajka a fém-síphoz.

Négy nap, négy éjszaka dühöngött a vihar. A hajó

vizkibocsátó csövei befagytak, a víz nem tudott utat találni, szétömlött a fedélzeten, amelyen máris másfél araszos volt a jégtakaró. Ha ez tovább is így tart, a hajó a súlyos megterhelhetéstől is mozdulatlanságra lesz kárhozthatva. Fejszével kellett rést ütnünk a hajó mellvédjén, hogy utat nyissunk a felgyülemelő víznek.

Hajnalra hirtelen kiderült az idő. Ekkor láttuk, hogy minden erőfeszítésünk mellett is, hogy a hajót helyben tartsuk, a szél és az áramlás ötven-hatvan kilométerre elsodort észak felé. A csillapodó tengeren most már szépen visszahajóztunk, egyenesen a Royds-fokra.

Reggel partra szálltam. Megnyugvással láttam mindjárt, hogy a kunyhó túlélte a vihart. Társaimtól hallottam, hogy alaposan megrázta és megremegettette a kis házikót a rettentő szélvész. Ha nem erre a védett helyre építjük, alighanem darabokban szedhettük volna össze a vihar után. Kevésbé volt biztató jelenség a kunyhó belsejének erős lehülése. Az egyfolytában való szakadatlan fűtésnek alig volt látszatja. A kályha különös viselkedése méltán nyugtalanított; nem kényelmi kérdés, de valósággal létkérdés volt ez.

Patraszálló helyünkön megdöbbenéssel láttam, mit művelt a négynapos vihar. A készleteknek semmi nyoma. Embermagasságig betemetett mindent a *tengervíz* jéggé fagyott permetege. Négyötszáz lépésre hordta el a szélvész a fölkorbácsolt hullámokat s mint valami lepedőt terítette rá széjjelszórt ládáinkra.

Félő volt, hogy hetekig tartó munkába kerül a készletek kiszabadítása. Attól is volt okunk tartani, hogy a tenger vize megrontotta a takarmányt. Egyelőre szó se lehetett róla, hogy belefogjunk az „ásatásba”; sürgetősebb volt ennél még a hátralevő szén kihordása, hogy a hajót útjára bocsáthassuk.

Február 22-én késő este megérkezett az utolsó szállítmány; ezzel együtt száznyolcvan métermázsza szenünk volt. Ennyivel kellett megérnünk a tavaszi szánutazások kezdetéig.

Megirtuk utolsó leveleinket, üzeneteinket és az

utolsó csónak evezősei magukkal vitték búcsu-üdvözleteinket. A *Nimrod* még ugyanabban az órában körülfordult észak felé és élénkülő széllel gyorsan távolodott a téli szállástól. Tizenkét nappal később megpillantották hazatérő társaink New Zealand partjait.

Nagy megnyugvással töltött el mindnyájunkat, hogy befejeztük végre a kirakodás keserves munkáját és nem függünk többé a tenger jegének a szeszélyétől. Másfelől azonban reánk nehezedett a fojtogató érzés, hogy végleg el vagyunk vágva az emberi világtól. Nem várhatunk többé hírt a civilizációból, mindaddig, amíg a *Nimrod* vissza nem tér hozzánk a következő nyáron.* Addig még kemény munka, sok-sok küzdelem vár reánk és nem egy veszedelemnek kell szemé közé néznünk.

De nem volt idő merengésre, bárhogy hajlottunk is reá. Reggelre kelve hozzáfogtunk készleteink kiadásához és elszállításához a kunyhó szomszédságába.

Ennek a munkának a végeztével kezdhattuk csak meg tudományos észleléseinket.

TIZEDIK FEJEZET.

Téli szállásunk a Royds-fokon.

Napokon át szorgalmasan dolgoztak a csákányok, lapátok és emelőrudak, jégbetemetett ládáink kiszabásán. Kétségtelenül megvolt a humora is ennek a megfeszített munkának. Brocklehurst, akit erősen izgatott a csokoládé napfényre hozatala, minden

* Február a déli félgömbön a mi augusztusunknak felel meg. *A következő nyár az 1909 Ujesztendő körüli időt jelenti. Lásd a 32. fejezetet: Értünk jön a Nimrod.* (153. lap.)

erejével nekilátott, hogy egy bizonyos ládát kihámozzon jeges burkából. Amikor hosszas kínlódás után sikerült neki felszínre hozni, mohón igyekezett vele a kunyhó felé, hogy zsákmányát biztonságba helyezze. David professzor örömmel üdvözölte a kunyhó ajtajában: fölismerte egyik tudományos műszerét, amely kakuktojásként került bele a csokoládés ládába.

A lovakat is befogtuk a szállítás munkájába. Tíz nappal a hajó útrakelése után már minden holmink szépen együtt volt a kunyhó körül, éppen csak a szénszakománya volt hátra. Mindössze egyetlen láda sörünk nem került elő, máig sem; a Challenger-expedíció jelentését pedig, amelyet hasznos olvasmányoknak szántunk a téli hónapokra, néhány nappal végleges hazatérésünk előtt sikerült csak előkerítenünk.

Hol egyikünk, hol másikunk sérült meg, vagy zúzódott meg, ha nem is súlyosan. Bosszantó volt, hogy a legjelentéktelenebb sebek milyen lassan gyógyulnak. Mars hallnak éppen elég nyüglődése volt velünk.

Másnap, hogy magunkra maradtunk, leöltünk mintegy száz pingvint és a húsát beástuk mélyen egy hófúvásba a kunyhó közelében.

Február 28-án elégedetten tekinthettünk szakadatlan munkánk eredményére. Ezen a napon elindulhattunk végre téli tanyánk környékének kikutatására.

A kunyhó ajtajából, amely északnyugatnak nézett, pompás kilátás nyílt a Mc Murdo-átjáró jegére és a nyugati hegyekre. Egyenesen előttünk volt egy tavacska, amelyet Pony Lake-nek („lovacska-tónak“) neveztünk el. Tőle balra egy másik jégtükrös. Ősz felé ezt belepte a hó. Ez lett a gyakorló- és játszóterünk a téli hónapokban. A lovakat is itten szoktattuk és jártattuk. Játékterünknek a Green Park nevet adtuk (a londoni Green Park-ról). Ha föl és le végigléptük, oda és vissza, fél kilométernél többet jártunk meg vele. Itt játszottunk hockey-t meg footballt.

A Green Parktól balra menedékes lejtő vitt le két szirtfal között a tengerre, egy öbölhöz, amelyet a Dög

lött ló öblének (Dead Horse Bay) kereszteltünk el. Ennek a völgylejtőnek két oldalán volt a pingvinek költőhelye.

A kunyhóból kilépve, csak az épület sarkát kellett megkerülni, és megpillantottuk az *Erebus*-tűzhányót. Csúcsa jó huszonnyolc kilométerre volt téli szállásunktól, de legalsó lejtője már ugy ezer lépésre kezdődött a kunyhótól.

Kilátásunkat kelettől délnyugatnak a völgyünk fejénél emelkedő dombhát szegte be, amely völgynek az alján a kunyhónkat építettük. Ha fölkapaszkodtunk erre a dombhátra, elláttunk az öblön át délkeletre, a Barne-fok felé. Jobbra tőlünk volt a *Flagstaff*-fok („zászlórúd“-fok). A legmagasabb pont körülöttünk nem haladta meg a száz métert.

Voltak kedvelt helyeink, ahova gyakorta elszétáztunk: így például a *Sandy Beach* (Fővenyes tengerpart). Néha ott jártattuk a lovakat; kedvükre hempergöztek a puha homokban.

A környék tájképi szépsége tekintetében sokkal, de sokkal szerencsésebb helyen voltunk, mint a *Discovery* expedíció, amely szintén a Mc Murdo átjáróban telelt. A geologusnak és a biologusnak is sokkal többet nyújtott ez a hely. David professzor és Priestley szeme előtt a geologia történetének egy új fejezete tárult itten fel. Murray számára kincsébánya volt a sok apró tó: *Kék-tó* (Blue Lake), a *Tiszta-tó* (Clear Lake) meg a *Parti-tó* és a *Zöld-tó* (Coast Lake és Green Lake). Adams, a meteorologus sem panaszkodhatott: az *Erebus* kúpja tisztán látható volt az észlelő állomásról és ez a szerencsés körülmény és az *Erebus* párafelhője sok fontos új megfigyelést tett lehetővé a tudománynak ebben az ágában. Mawson a jég viselkedését, fizikai és egyéb sajátságait tanulmányozta; erre is kiválóan alkalmas volt a téli szállás környéke,

TIZENEGYEDIK FEJEZET.

A kunyhó.

Tíz nap sem forgott bele: készen állt a kunyhó, jöllehet még hetekbe került, amíg igazán az a meghitt fészek vált belőle, ahol mindenki minden cók-mókját kezeügyében leli és tökéletesen otthon érzi magát.

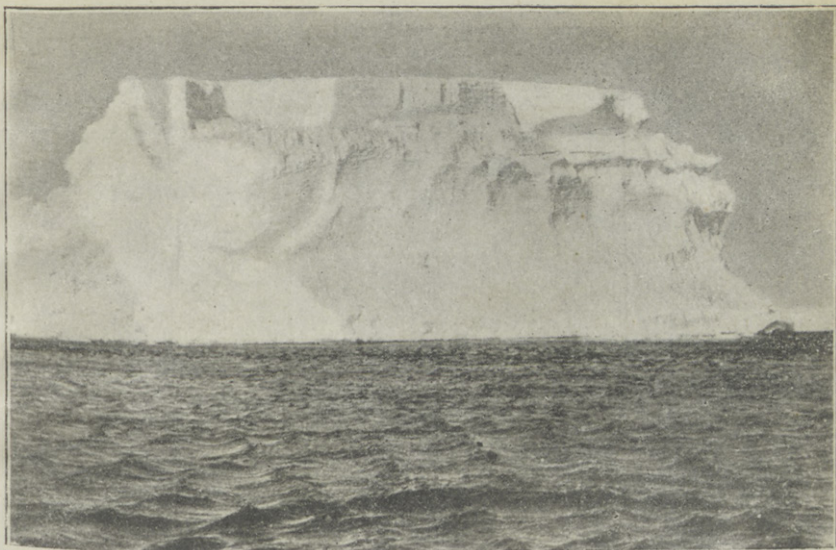
Nem volt valami nagyon tágas lakás tizenötünk számára, de ha nagyobb, hidegebb is lett volna.

Eleinte a házikó leghidegebb része a padlózat volt, amely hüvelyk-vastagságu egymásbaeresztett hajópallóból készült. A kunyhó egyik végében jókora szabad tér volt a kunyhó alatt; többi része a talaj szintjén állott. Világos, hogy amíg ez az üreg ott tátong a kunyhó alatt, szenvedni fogunk a hidegtől. Elhatároztuk tehát, hogy a kunyhó délkeleti és déli oldalát fallal vesszük körül, amit persze ládákból építünk, többsorosan, vulkáni földdel töltve ki a hézagokat.

A kunyhó benyilójának (pitvarnak nem nevezhetem) mindkét oldalán egy-egy építmény emelkedett. Egyik volt az éléstár. Ez kétszersületes ládákból épült, nemez és ponyvatetővel. Ebben a helyiségben Wild volt az úr — ő volt az élelmiszerek szigorú őre és gondozója.

A másik építményt Mawson vegytani és fizikai laboratóriumnak szánta, de bizony a végén csak raktár lett belőle, mert majd' oly hideg volt benne, akár a szabadban. A kunyhóból kiáramló nyirkos levegő csodálatos jégkristályokkal lepett be mindent ebben a helyiségben.

A kunyhó szélmentes falához ragasztottuk később az istállót, hogy lovainkat kellőleg megóvjuk a téli fagyoktól. Első éjszaka, amikor idetelepítettük a lovakat, egyikünk sem hunyta le a szemét, olyan zenebonát vittek véghez. Az állatok egy része kiszabadította magát.

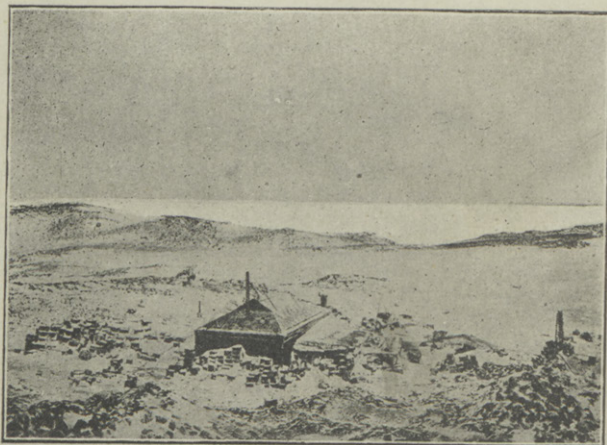
1. kép. Délsarki jéghegy.

2. kép. Utrakelés a jégperem széléről.

3. kép. Az Erebus krátere.

4. kép. A kunyhó.
Kilátás észak felé. — Balról Joyce kunyhója ládából.

kiszökött az ólból, vissza a völgybe, régi helyükre. Nem volt könnyű őket beszoktatni. *Grisi*, a legélénkebb véru közlők, egy izben fejébe vette, hogy beukuskál az ablakon. Kénytelenek voltunk az ablakok alsó felét bedeszkázni.

A házikó délkeleti végébe épített kamarában tartottuk a szerszamos ládát, a cipész-fölszerelést, amely állandóan nagy keresletnek örvendett, és még sok egyebet. De az első hóvihar kikémlelte ezt a helyet, lehordta a tetejét és erre a fal beomlott.

Amikor elült a szél, egész csapatot szerveztünk, hogy felkutassunk olyan dolgokat, mint például az éremelegítő, kucsma, és a többi; találtam is egy új harmadfél kilós nemezcsizmát, kétezer lépésre a kosártól, amelybe be volt ágyazva. Ezt a távolságot biztosan úgy repülte át, mert sehol semmi karcolás nem mutatkozott rajta.

A kutyaólakat a kunyhó benyilója közelében állítottuk föl. A meteorologiai állomás egy kis dombház széljárta oldalán talált helyet. Ezt *Adams* vette gondjaiba. Éjjel-nappal két óránként kellett leolvasnia a műszereket. A kunyhó és az állomás között sodronykötelet feszítettünk ki, hogy hóvihar idején el ne tévedjünk. A kötelet földbe süllyesztett póznákhoz erősítettük, amelyeket jégdarabokkal szilárdítottunk meg.

Ami a kunyhó belsejét illeti, első dolog volt kipécézni mindenkinek a maga külön helyét. Rájöttünk, hogy a legbölcsebb, ha keresztben, hosszában kötelet feszítünk, felosztjuk a térséget és két-két ember megsztózik egy-egy elkülönített hálólhelyen. Egy-egy ilyen két emberre való zug két méter hosszú volt a fal mentén, és fél arasszal hosszabb a kunyhó belseje felé. Hét ilyen kettős hálólhely volt. A nyolcadikban az expedíció vezetője telepedett meg.

A belső berendezés egyik legfontosabb része volt a fényképező sötétkammera. Szűkében lévén a fának, beföttes-üveges ládából építettük a falát. A sötétka-

marát a kunyhó baloldali sarkában állítottuk föl. A ládákat fedelükkel kifelé fordítottuk, úgy, hogy a tartalmát kiszedegethessük anélkül, hogy a falat meg kelljen bolygatnunk. A kamara belsejét Mawson és David szerelték fel, a lehető legtökéletesebben.

A sötétkamarával szemben volt az én szobám, — akkora, mint a többi — deszkafalakkal különítve el, deszkatetővel. A magassága is ugyanannyi volt, mint a hosszabbik oldala: valamicskével a 2 méteren felül. Az én szobámban volt a könyvtár, a chronometerek, barograf, hőmérő.

A sötétkamara és az én lakásom között szereltük fel az acetilén-gázfejlesztőt. Világításunk a szó szoros értelmében fényűző volt.

Mellettem volt Adams és Marshall fedezéke,* Venesta ládákából rögtönzött polcokkal. Olyan csinos és rendezett volt ez a lakás, hogy csak ezen a néven emlegettük: *Park Lane 1. sz.*** Itt még az ágyak is finomak voltak: összeszrijazott bambusz rudakból; egyik végük a falba erősített kiálló éken, a másik székeken nyugodott. Nappalra föl lehetett huzni az ágyakat.

Az Adams és Marshall fészket Marston és Day hálóhelyétől elválasztó függönyt Napoleon és az orleansi szűz életnagyságú színes ábrázolásai díszítették, s minthogy az orleansi szűz s részben Napoleon is átázott és átütött a függönyön, Marstonéknak nem volt szükségük külön faldíszre. Itt volt elhelyezve a könyomó sajtó.

* Ezért a szóért nem Shackleton felelős. Ő a háború előtt írta könyvét. A fordító azonban nem állhatott ellent, hogy legalább egyszer le ne írja a *fedezék* szót akkor, amikor csakugyan ilyesféle dologról van szó. A kunyhó egész berendezése, a polcok, miegymás, a zsúfoltság, a kezdetlegesnek és a fényűzőnek furesa vegyülése s ez az egész robinsoni élet eszünkbe juttatja háború és hadifogságbeli szállásainkat.

** A *Park Lane* a legelőkelőbb utcák egyike a londoni West End-ben. A Hyde Park mentén húzódik, az Oxford Street-től a Piccadilly-ig, (pontosabban: a Marble Archtól a Green Park-ig).

Azután következett Armytage és Brocklehurst kezdetleges fülkéje, majd pedig a feleakkora éléskamra, amely egyuttal pékműhelynek is szolgált.

A kályhán túl az éléskamrával szemben laktak Mackay és Roberts, akik a szomszéd fedezék gazdáival megegyeztek, hogy nem választják el egymástól hálólhelyeiket. Ennek az lett a következménye, hogy örökös határvillongás dúlt közöttük. Priestley, aki Murray-vel osztozott ezen a szomszédos hálólhelyen, s aki igen béketűrő volt, kijelentette, hogy hiszen jó-jó, se baj, ha éppen véletlenségből ráraznak is egy szék vagy az *Encyclopaedia Britannica* egyik-másik kötetét, amíg alszik, de mégis úgy véli, mindennek van határa és nem múlhatlanul szükséges, hogy a sáros csizmát, azonmód, ahogy a gazdája az istállóban járt vele, hozzá vagdossák.

A következő odut, amely a *Jómadarak menedéke* (The Rogues' Retreat) nevet viselte, Wild és Joyce foglalta el. A cím — két marcona söröző alak — képen is meg volt festve az odu bejáratán. Az ágy — a legelső a kunyhóban — nagyobb titokzatosság kedvéért Wild kamarájában „épült”. Általános csodálkozás és irigység fogadta a remekművet. Igen ám, de a mesterek nem számoltak az ajtó nagyságával: az ágy nem fért be az ajtón, ketté kellett fűrészelni.

David tanára és Mawsoné lett az utolsó lakosztály. Ez volt a legfestőibb. A fényképező gépek, spektroszkópok, mikroszkópok és hasonló furfangos készülékek hegyin hátán heverték a takarókon. A két tudós férfiücsköt-bogarat gyűjtött bádogtégelyekben, a nyoszolya egyik végén halomba gyűlt a sok fényes bádogtartály és színes szalmakupak. Ugy festett az egész mint valami ausztráliai madárnak a fészke. A lakosztály — ha nem is a bennelakók jóvoltából — ezt a nevet kapta: *Zálogház*. (The Pawn Shop.)

A kunyhó közepén álló kecskelábu asztalt helykimelés okából úgy szerkesztettük meg, hogy étkezés

után fölhuzhassuk a magasba. Lábai kivehetőek voltak. Abroszt nem használtunk.

A kályhát, amely a viharkor oly csúfosan cserben hagyott, szétszedtük. Akkor derült ki, hogy pontosan nyolc főbenjáró alkatrészt felejtettünk ki belőle. Mi helyt ezeket pótoltuk, nagyszerűen működött. Több mint kilenc hónapon keresztül legfeljebb ha tíz percre hagytuk kialudni egyszer-egyszer tisztogatás céljából. Éjjel-nappal fűlt szakadatlanul. A kunyhó hőmérséklete állandóan harminc-negyven fokkal enyhébb volt a külső levegőnél.

Ha ma visszagondolok a letűnt napokra, váltig furcsállom, hogy annyi fáradságot szenteltünk kunyhónk csinosítására és berendezésére, mikor hiszen végre is csak ideiglenes otthonunk volt. De ne feledjük: látkóinak az egész világot jelentette akkor ez az otthon! Csoda-e, ha tőlünk telhetőleg igyekeztünk derültté és vidámmá varázsolni?!

TIZENKETTEDIK FEJEZET.

Szánutazó felszerelés.

A sarkutazók szánjai folyton módosultak az idők folyamán. Minden új tapasztalat hozzáadott vagy elvett belőle valamit. Így jutottak el mai formájukhoz. Elsősorban mégis Nansent illeti az érdem: az ő leleményessége tette a szánt azzá a hasznos járóművé, amelyennek mi ismerjük.

A *Discovery*-expedíció szerzett tapasztalatok meggyőzték róla, hogy a tizenegy láb (pontosan 334 centiméter) hosszúságú szán felel meg legjobban az általános használatra. Mi mégis vittünk magunkkal tizenkét láb (365 cm) hosszú szánokat is, arra gondolva,

hogy a ló ezeket a nagy szánokat is könnyűszerrel elvontatja.

A jó sarkutazó-szánnak szilárdnak kell lennie felső építményében, mindamellett azonban olyannak, hogy talpa az egyenetlen térszínhez némiképpen hozzásimuljon. A jól szerkesztett szán hajlékony, anélkül, hogy ez rovására esnék a szerkezet szilárdságának. A mi szánjaink tökéletesen megfeleltek ennek a követelménynek.

A szántalp hickory-fából készült; szélessége mintegy tíz centiméter.

A másik kényes kérdés a szán magassága, tekintettel a hóba való süppedésre. Megfigyeltük, hogy rendes körülmények között teljességgel elegendő, ha a szán felépítménye 15 centiméter magas. Ilyen volt a miénk is.

A 334 centiméteres szán 300 kilogramm súlyú rakománnyal kifogástalanul működik, de megbír jóval nagyobb megterhelést. Partraszálláskor gyakran fölraakunk rá öt métermázsát. Meg se kottyant neki.

Főbenjáró fontosságú sarkutazáson a főzőedény és a főzőkályha (vagy más szóval: lámpa). Ebben is nagyon gyakorlati szellemének tartozunk hálával. Az ő terve szerint szerkesztett főzőkészüléket használják ma is. Az égő a közönséges „primus”-lámpa, amelyben kerosent (egy bizonyos fajta amerikai kőolajat) égetnek.

A főzőkészülék olyan kitünő és gazdaságos, hogy 40—45 fokos hidegben félóra alatt elolvad a jég vagy a hó, és meg is fől benne a meleg étel — a fél órát attól a perctől számítva, amikor a főzőedényt jéggel tele, föltesszük a lámpára. És ez az egész készülék, lámpásul, minedenestül nem nyom egészen hét kilogrammot.

Következő fontos kellék a sátor. A mi sátraink három-három személyre voltak méretezve. Ez a legcélszerűbb, mert rendszeren ennyien vannak egy-egy csoportban, az egyes szánok mellett.

Egyszerű sátorrúd helyett öt tömör bambuszkarót

használtunk, egyik végükön hüvelybe foglalva. (Ez így erősebb is, könnyebb is).

A sátor belsejében kerek, vastag vízálló Willesden-féle ponyvát terítettünk le, hogy a hálósák ne közvetlenül érje a földet — már mint: havat.

Általános a hiedelem, hogy a sarkutazók az orruk hegyéig bundákba burkolóznak. Tapasztalataink azt mutatják, hogy a keztyűt, lábbelit és a hálósákat kivéve, a prémekre általában nincsen szükség.

A *zsák* szó betűszerint veendő: valóban hosszú zsákról van szó, felső végén hasítékkal a belebújásra.

A szánutazó *étvágyát*, aki kemény hidegben órák hosszát tartó vontatás után tanyát üt: talán irigyelnék, de nem tudnák megérteni odahaza. Szó ami szó, minket magunkat is gyakran ámulatba ejtett, amikor hatalmas adagjaink eltüntetése után csak oly éheseknek éreztük magunkat, akárcsak annakelőtt.

Az élelmiszerek megválasztásában rajta voltam, hogy melegadó és hústfejlesztő anyagot nyújtsunk a testnek; kerültük azokat a tápanyagokat, amelyekben sok a víz. Konyhánk nem volt valami változatos, de a farkas-étvágyú ember nem kényeskedik, neki az a fő, hogy *többet* ehessék, — és éppen ez az, amit nem engedhet meg magának az utazó, ha messze útra megy magavonta szánokon.

Az a *tudat*, hogy az enivaló kielégíti az elméleti szükségletet, vajmi kevésbé csitítja el az éhes ember étvágyát, ha nem *érzi*, hogy jóllakott, és az éhség ördöge kínozza.

A *pemikán* volt egyik legfőbb élelmiszerünk. A legfinomabb marhahúslisztből és zsírból készült ez a tápanyag a kjöbenhavni Beauvais-cégnél. Hatvan százaléka volt zsír.

Nevezetes szerepe jut a sarkvidéki táplálkozásban a kétszersültnek. Gondom volt rá, hogy a mi kétszersültünk vastagabb legyen, mint amelyet a korábbi expedíciók vittek magukkal.

A szokásos kétszersült nagyon törékeny, én tehát

vastagabbat rendeltem a *Plasmon Company*-nél, napjára és fejenként — szánutazások idején — egy angol fontot (45 dekagrammot) számítva. Ez a mennyiség jelentékenyen több a *Discovery*-expedíció fejadagánál; igaz ugyan, hogy később, amikor fogytán volt már az élelmiszer a nagy déli és északi úton, jóval lejjebb kellett szállítanunk igényeinket. A kétszersült minőségével nem volt semmi baj; a *plasmon* belekeverése hátrózottan megnövelte táplálókerejét és amellet az ilyen kétszersült kevésbé volt törékeny. Fontos ez is, mert az eltöredezett darabok megnehezítik a pontos adagolást.

Szánútakon tea és kakaó volt az italunk. Reggel és délben teát ittunk, este kakaót, mert a kakaó álmosító. A cukorból, ebből a nagyon értékes melegfelesztő tápanyagból, napjában mintegy tizenöt dekagramm jutott minden emberünkre.

Csokoládét, sajtot és zablisztet is vittünk. Meg volt az az érzésünk, hogy eledeleink, ha nem is nagyon változatosak, a lehető legtáplálóbb anyagokból vannak összeválogatva. A téli szálláson jóval változatosabb étrendünk volt.

A ruházat kérdéséről szólottam már általánosságban. Hogy melyik viselet nyújtja a leghatékonyabb védelmet a hideg ellen, a vélemények szétágazók. A fej és a fül védelmére gyapjúkendőt csavartunk körül a fejtetőn és állunk alatt; így védtük fülünket az elfagyástól. A fül a legkényesebb testrész, az fagy meg legkönnyebben.

Szokásos viseletünk szánutazáson a következő volt: vastag Jäger-alsóruha; nehéz kék „pilótavászon” nadrág, Jäger-féle flannel-kabát; felsőruhának pedig — legfőbb védelmül a hideg és a szél ellen — Burberry-zubbony és nadrág. Kezünkön gyapjú, prémes érmelegítő. Lábunkon több pár nehéz gyapjú félharisnya, te tejébe finn-csizma.

A fej és az arc védelmére gyapjú-kendőt (muffler) csavartunk körül kétszeresen a fejtetőn és az állunk

alatt; ez védte egyúttal a fület. A gyapjúkendőt az áll alatt a nyakunkon is körülcsavartuk.

Fejünkön — a kendő fölött — bolyhos puha sisakfélét viseltünk, olyanformát, amelyet a régiek viseltek hajdanában. Éppencsak a sisakrostély hiányzott róla.

Hóvihar idején a gyapjúkendőt levettük és a sisak fölé még egy Burberry-sisakot tettünk a fejünkbe. Ennek elől merev lelógó függeléke van, amely tölcser formájára összegombolható. Kemény fagyok idején, vagy ha szeles idő járt, időről-időre szemügre vettük egymás arcát, nem mutatkoznak-e rajta az elfagyás tünetei. Ha a jellemző fehér foltok jelentkeztek, azonnal hozzáfogtunk az erélyes kezeléshez.

TIZENHARMADIK FEJEZET.

A lovak és a kutyák.

Korábbi tapasztalásaink meggyőztek arról, hogy nagyon szerencsés újítás lenne, ha kutyák helyett lovakat használnánk a szánok vontatására. Úgy számítottam, hogy egy ló legalább tíz kutyával fölér és nagyobb távolságot jár meg napjában. Amellett kevesebb vesződség van velük.

Kockázatos vállalkozás volt lovakat vinni magunkkal a messze északról, keresztül a forró égövön. Már maga a négyezer kilométeres hajózás, a viharos déli oceánon, parányi hajónkkal, rengeteg nehézséget jelentett. Nem csoda, hogy mire partraszálltunk, már csak nyolc lovunk maradt a tízből, amelyet New Zealandben hajónkra vettünk. Szerencsétlenségünkre ebből a nyolcból is négy elhullott a téli szálláson, mind járt az első hónapban.

A négy közül három abba pusztult bele, hogy az

első időkben homokos földön pányváztuk ki őket és nem vettük észre, hogy — *eszik a homokot!* Nem adtunk sőt nekik, ez az oka, hogy a sós ízű homokra ráfanyalodtak.

Akkor jöttünk rá a dologra, amikor *Sandy* nevű lovunk elhullott és fölboncoltuk, hogy a halál okát kipuhatoljuk. Ijedten vettük észre ekkor, hogy már a többiek közül is betegeskedik egyik-másik. Azonnal máshova tereltük őket, ahol nem juthattak többé homokhoz, de már késő volt: a bajnak még két újabb áldozata lett.

A negyedik lovat mérgezés következtében vesztettük el. A mandzsuriai ló minden rághatót megeszik, és sajtáságosképpen — vagy nem is sajtáságosképpen — valahogy forgácsot falt föl, amelyben vegyiszerek voltak. Vesztésünk komoly aggodalomba ejtett mindnyájunkat.

Négy lovunk maradt: *Quan*, *Socks*, *Grisi* és *Chinaman*. Ezek már most mérhetetlen kincset jelentettek, árgus szemmel őrködtünk fölöttük. A tél folyamán sok alkalmunk nyílt rá, hogy jártatás és szoktatás közben tanulmányozzuk az állatok különböző jellemét és föltűnő értelmességüket. Furfangosságuk olykor ugyancsak sok fejtörést és bosszuságot okozott.

Quan volt a legrakoncátlanabb. Nem nyugodott, míg el nem rágta a kötőfékjét, hogy megostromolja a mögötte fölhalmozott takarmánykötegeket. Amikor meg lánra kötöttük, egész éjszakákon át csapdosta a lánca a kunyhó falához, hogy a szemünket se tudtuk lehunyni tőle.

Grisi volt a legjobbképű lovunk. De ez meg annyit marakodott a társaival, hogy külön ólat kellett neki építenünk.

Socks roppant elevenvérű állat volt, de kezes és jóindulatú.

Chinaman volt talán a legerősebb a négy között. Mogorva képű, de a legjobb húzó jószág. Ő is szerette

elrágni a kötőféket, de amikor láncra kötöttük, nem utánozta társát a lánc csörgetésében.

Kutyáink közül kilenc maradt életben, nem szólva a kutyakölykökről, amelyeknek legnagyobb része idő előtt elpusztult. A kutyák jelenléte fölélenkítette téli szállásunk életét és valami otthonias érzést ébresztett bennünk. Meg-megújuló érdeklődéssel figyeltük a kutyakölykök növekedését; mindegyiknek meg volt a maga egyéni furcsasága. Egytől-egyig fehérek voltak. Kitűnő hasznukat vettük később a lovak őrzésében. Az istállóban aludtak s mihelyt valami riadalom támadt, vagy elszabadult valamelyik ló, éktelen ugatás közben körülfogták, és fölriasztották az éjjeli őr.

Emlékszem; egyszer *Grisi* kiszabadult, kirohant az istállóból; a kutyakölykök egész hada utána. Amikor *Mac* a *ya*-nek sikerült beterelni a szökevényt, a kutyák büszkén követték a menetet, mint akik érzik, hogy megtették kötelességüket.

Mint hogy csak négy lovunk maradt, gondolnunk kellett rá, hogy a kutyák ifjú nemzedékét is munkába fogjuk. Hozzáfogtunk hát az idomításukhoz, bármenyire idegenkedtek is tőle a szabadsághoz szokott állatok. Amikor az első nyakörvet megéreztek, határtalanul megrémültek. Még kevésbbé volt inyükre a hám; a szánba fogva egyszerűen lefeküdtek.

Peary könyveiből tudjuk, hogy az északi sarkvidéken kutyák roppant távolságokat megfutnak fűrgé iramban. Egy ízben kétszáz kilométeres utat járt meg velük huszonhárom óra alatt. De ez nyilván sima tengerjégen vagy sima jégborította szárazföldön történhetett. A délsarki jégperem — a *Barrier* — szelvéajtja felszínén ez elképzelhetetlen. Ez a térszín még a motoros-kocsin is kifogott, keserves csalódásunkra.

TIZENNEGYEDIK FEJEZET.

Az Erebus tűzhányó.

Március 3-áig minden figyelmünket lekötötte a téli szálláson való berendezkedésünk ezernyi apró feladata. Ekkoriban azonban kezdtük keresni az alkalmat, hogy crónket és energiánkat a tudomány és az expedició céljai érdekében mozgósítsuk.

Nyugtalanul vártam már, mikor nyílik rá mód, hogy depót állíthassunk föl délen nagy nyári utazásunk megkönnyítésére; a nyílt viz azonban, köztünk és a Hut Point között, elvágta utunkat déli irányban. A nyugati hegyek felé sem hatolhattunk előre, amerre pedig érdekes eredményeket ígérő geológiai kutatások vártak reánk.

Egyetlen útra gondolhattunk, amely bár küzdelmes, de épp ezért érdekes és izgató vállalkozásnak mutatkozott, és ez az Erebus csúcsának megmásítása.

Mind geológiai, mind pedig meteorológiai tekintetben kívánatosnak látszott ez a vállalkozás. De a tudományos céltól és érdekességtől eltekintve is, egyszerűen mint hegymászókat is méltán izgathatott ez a feladat. Már csak a hegy magassága is tekintélyes: 4000 méter körül.

Némi fontolgatások után David tanárt, Mawson-t és Mackay-t szemeltem ki abba a csoportba, amelynek feladata lesz megkísérelni a hatalmas délsarki vulkán legmagasabb ormának elérését. Tíz napra való élelmiszert kellett vinniök magukkal. Segítő csapatként Adams, Marshall és Brocklehurst fogja elkísérni őket, ameddig csak eljuthatnak. Amíg együtt tart a két csoport, a parancsnokság Adams-t illeti; a segítő csoport visszafordulása után a főcsapat vezetését David tanár veszi át.

Írásos utasításom felhatalmazta Adams-t, hogy

a maga csapatát is fölvezérelje a hegy csúcsára, ha úgy itéli, hogy meg tud birkózni a feladattal. Adams csakugyan így cselekedett, jóllehet csak hat napra való élelmet vitt magával és fölszerelése sem volt olyan tökéletes, mint a főcsapaté.

Utasításom szerint a segítőcsoporthoz nem szabad a főcsoporthoz előnyomulásában semmiképpen akadályozni — így például nem szabad annak az élelmiszerkészleteiből bármit is megosztani — ellenkezőleg: mindenben támogatnia kell a főcsapatot. Így is lett: a segédcsapat teljesen a maga erejére támaszkodott és nagy segítségére volt David professzor csapatának.

Március 5-én reggel félkilenckor útra kelt a hat ember.

Olyan hatalmas hegyen, mint az Erebus, nyilvánvaló volt, hogy hamarosan elérik azt a határt, amelyen túl a szán már nem használható. Ezzel a körülménnyel számolva szíjazatokat vittek magukkal, amelyekkel a hálósák — benne a fölszerelés többi kellékeivel — hátizsák módjára fölszíjazható legyen az emberek hátára. Mindenki külön hálósákot vitt.

Amint utnak eredt a társaság, megvallom, nem nagyon bizakodtam benne, hogy mind a hatan följussanak a hegytetőre. Mikor azonban harmadnapra Armstrong a messzelátóján keresztül fölfedeztem a hat apró fekete pontot, amint kapaszkodnak fölfelé a végtelen mély hómezőn, és negyednapra megint csak együtt láttam ugyanazokat a parányi alakokat a szemhatár szélén: már tudtam, hogy a segítőcsoporthoz az egész utat végig meg fogja járni.

Mielőtt reátérnék, hogy David és Adams színes, szemléltető előadása alapján elbeszéljem a hegy megmászásának történetét, mondanom kell valamit a hegyről, amelybe ez a hat vándor — egytől-egyig ujdonsült sarkutazó, sőt ujdonsült hegymászó — belevágt a sarkantyuját.

Az Erebus neve messze kiemelkedik a sarki fölfedezések — mind az északi, mind a déli sarki kutatás

sok — történetében. 1841 január 28-án Sir James Clark Ross adta ezt a nevet expedíciója vezérhajójáról, a hatalmas vulkánnak, amelynek aljában mi mostan téli szállásunkat berendeztük.

Az *Erebus* hajó végzete Sir John Franklin sorsával, a sarki utazások egyik letragikusabb eseményével, kapcsolódik egybe. De habár az *Erebus* és a *Terror* első kutatásaik szinterétől messze-messze súlyedtek is el: a délsarki fölfedezések ama ragyogó korszakának emlékét hirdetni fogják a hegyek, amelyek azokról a derék hajókról kapták nevüket.

Az *Erebus*, mint valami őrtálló óriás, magasodik a Nagy Jégfal kapujában. Nagyszerű kép. A hegy tetjén óriási beszakadás jelöli a régi kráter helyét, és mellőle tolul a magasba a működő vulkáni kúp, pára és füstfelhőbe burkolódzva.

Ekkora hegyóriás megmászása a világ bármely részében nehéz feladat. A tekintélyes déli szélesség (77½ fok), amelyen az *Erebus* emelkedik, ezt a nehézséget sokszorososan megnöveli. Embereink azonban el voltak rá szánva, hogy legyűrjék a nehézségeket és fölkapaszkodnak a tűzhányó kráterére. Élményeiket és tapasztalataikat az ő jelentéseik nyomán a következő két fejezet beszéli el.

TIZENÖTÖDIK FEJEZET.

Utban az Erebus krátere felé.

Ahányan csak voltunk, elkísértük egy darabon a hattagú csoportot, amikor március 5-én reggel útra kelt az *Erebus* megmászására. Együttes erővel könnyen lendült előre a szán a *Back Door Bay* lejtője mentén, a *Blue Lake*-en (Kék-tavon) keresztül, majd fölfelé a

keleti hegyoldalon. Az első meredek kapaszkodó előtt búcsút vettünk társainktól.

„Torony irányt” vágta neki a hegynek. Hőlejtőn kapaszkodtak egyenesen fölfelé, jó másfél kilométerre. Ott, százegynéhány méterre a tenger színe fölött gleccsermoréna állta útjukat. Úgy kellett rajta átemelniök a szánt, harmadfél métermázsás súlyos terhével, jégcsákányokat dugva keresztül a szán alatt. A moréna túlsó oldalán jég- és firnejégborította lejtő vitt lefelé. Azon borult föl a szánjuk elsőizben.

Az előnyomulás nehézségei gyorsan fokozódtak. Teljes erejük megfeszítésével, sokszor négykézláb vándorogtak föl egy meredek jégáron. Eleinte az volt a baj, hogy nagyon is sikos volt a jég, majd meg, hogy szélvájta barázdák gátolták haladásukat. Ezek a sas-trugi néven ismeretes szélmarta mélyedések tenyérnyi mélységtől szinte embermagasságig váltakoztak, a szél ereje és a sziklák helyzete szerint, amelyek a szelet száguldásában föltartóztatják. Amily bosszantók néha — éppoly szívesen látott segítői máskor a szánutazónak. Nélkülök olykor lehetetlenné válnék a tájékozódás. A szánutas megfigyeli, milyen szög alatt hajlanak ezek a szélvájta barázdák kitűzött célja irányához, és ehhez képest igyekszik előrejutni. Az iránytű lépésről lépésre való figyelése lehetetlen lenne.

Utasaink ebben a pillanatban pokolba kívánták a „kanalas vájulatokat” — mindennek elmondták a sas-trugi-*k* keserves intézményét. Kifakadásaik ha nem is éppen épületesek, — annál hallhatóbbak voltak.

Első este hat órakor a csapat 840 méter tengerszínfeletti magasságban ütött tanyát, a téli szállástól 11—12 kilométerre.

Másnap a kaptató jóval meredekebbre vált: minden öt méternyi vízszintes távolságra már legalább egy méternyi emelkedés esett. Az útirányukat ferdén metsző mélyedések gyakran fölborították a szánt. A küzdelmes előnyomulás arra volt jó, hogy fölmelegítse őket a —12 fokos hidegben. Öt kilométerrel jutottak

távolabb ezen a napon, és estére 1700 méter magasságban táboroztak.

A következő reggel (7.-én) Adams elhatározta, hogy a segítő-csapatok is megkísérik a csúcs elérését, jöllehet roppantul akadályozta őket a hármójukkal közös hálósák, amelyet egy embernek kellett cipelnie. Máskülönből is tökéletlenebbül voltak fölszerelve.

A hat hegymászó depót állított a második esti tanyahelyen. Hátrahagyták a szánt, élelmiszereket és a főzőkészülékek egy részét, azután folytatták a mászást, hátukon teljes sátorberendezésükkel. Egyebekben felül a sátorkarók is nyomták a vállukat. Hamarosan rájöttek azonban, hogy ilyen alkalmatlan cókómmókkal megrakodva sohasem jutnak föl a csúcsra, ezért hát a sátorkarókat, az első ezer lépésről visszavitték a tanyahelyre.

Igy is mindegyikükre mintegy 18 kilogramm teher jutott, a hálósákok, két sátor, főzőkészülék és három napi eleség együttes készletéből. A hólejtő meredekebbé vált. Mackay, miközben a lépcsőket faragta csákányával, megcsúszott és lehemperedett vagy negyven lépésnyire, de egyszeriben talpra állt.

Harmadik este 2670 méter magasságig küzdötték föl magukat. A hőmérséklet csaknem 30 fokra süllyedt. (A téli szálláson ugyanekkor 18 fok volt a fagypontnál).

Ugyanez este heves szél kerekedett s reggelre (8.-án) hóviharra ébredtek.

Az egymástól alig tíz lépésre táborozó két csoport egymás szavát nem hallotta a bömbölő szélviharban és valósággal belevesztek a kavargó hófergetegbe. Napközben még dühöngőbbre fordult a vihar.

Ekkor történt, hogy Brocklehurst kimászott a közös hálósákból és egy hirtelen szélroham lerántotta kezéről az egyik érmelegítőjét. Utána rohant, de a szél őt magát is elkapta és lesodorta egy szakadékba.

Adams, aki Brocklehurst-tel együtt bújt ki a há-

lósákból, látta, amint Brocklehurst-öt hirtelen elnyeli a szakadék. Azonnal visszafordult, hogy segítségül hívja Marshall-t. Ezenközben azonban őt is leverte a lábáról a tomboló vihar.

Marshall, aki magára maradt a zsákban, maga is alig-alig tudta magát fenntartani, hogy zsalakostul, mindenestül le ne söpörje a szélvész a szakadékba.

Végül is Adams-nek sikerült négykézláb valahogy visszamászni a hálósákhöz. Ugyanekkor Brocklehurst is előkerült, a tíz körmével kapaszkodva föl a sziklákon, végső erőfeszítéssel. Hajszál híjja, hogy el nem pusztult a kegyetlen hidegben.

Naphosszat s a rákövetkező egész éjszaka egyetlen csöpp italhoz nem jutottak. A szélvészben lehetetlen lett volna ébren tartani a főzőlámpa lángját, hogy rajta havat olvaszthassanak.

Hajnalra kelve elült a vihar és korai reggeli után folytatták utjokat. Az út még sokkal meredekebbre vált. Most már 34 fokos volt a lejtő, ami annyit jelent, hogy minden másfél méteren egy teljes méterrel kapaszkodtak följebb. Lehetőleg a hómentes sziklákon igyekeztek megfogódzni.

Brocklehurst, aki könnyű ski-cipőt viselt, sokat szenvedett a hidegtől, de nem vette elég komolyan a dolgot, hogy finn-csizmát húzzon.

Déltájban alkalmas pihenő-állomásra találtak a régi kráter pereme alatt mintegy harmadfél száz méternyire. Sebtiben megittak egy teát és folytatták utjokat. A főkráter peremének a közelébe érve, Mackay elvált társaitól és a sziklákon, kinálkozó biztos kapaszkodó helyett könnyelműen egy firnhóborította meredek lejtőn indult fölfelé jégcsákyával.

Csakhamar eltűnt szem elől. Kis vártatva elhaló kiáltások ütik meg társai fülét. Mackay adott jelt felülről, hogy gyengének érzi magát, nem bírja tovább.

Marshall és David elfulladva rohantak se-

gítségére és jószerecsére rája bukkantak azon a helyen, ahol sejtették. Halálra fáradtan támolygott felénk az elveszett utitárs.

Kiderült, hogy Mackay, hátán súlyos terhével az összeroskadásig kimerült a lépcsőfaragás küzdelmes munkájában. Marshall levette róla a hátizsákot, mert roppantul odáig volt; éppen csak annyi ereje maradt, hogy elvergődjek egy biztos nyugvópontra — megszédült és összerogyott. Bizonyos, hogy részben a hegyi betegség okozta a bajt, ugyanaz a gyöngeség, amely Brocklehurst-öt is kerülgette.

Tanyahelyre érve az utazók kedvükre megfigyeltették a környező természetet. Azt várták volna, hogy a kihalt kráter falát színültig kitölti a gleccser vagy a kinfjég és úgy folytatódik menedékesen föl felé a sima jégmező a működő kráter déli végződéseiig; e helyett arra eszméltek, hogy 25—30 méter mély fekete sziklameredély szélén állanak: a régi kráter belső peremén. A nagyobb részt függőleges, sőt itt-ott előrebukó sötét lávafal talapzatát mély árok választja el a túlnan folytatódó hómezőtől, akárcsak valami hatalmas száraz vár-árok. Ezt az árkot a hóviharok vésték ki. A délkeleti szélrohamsok, amint beleütköznek a kihalt kráter falába, visszavágódnak; és az így keletkező hatalmas szélörvény vájja ki a mély barázdát a kemény hóban. Az árok mélysége 10—15 méter s falai többé kevésbé függőlegesek. Téli szállásunkon is tapasztaltuk ezt a jelenséget a délkeleti hóvihar-szél útjába eső sziklabérccek alján.

De meglepőbbek voltak a hómező felszínén mutatkozó rendkívüli alakulatok, szeszélyes, festői bástyák és tornyok, méhkasra, tölcsérré, állatok alakjára emlékeztető furcsa képződmények, magányosan fölmeredő tük. Első látásra egyikük se tudta megmagyarázni ezeknek a sajátságos, felöltő alakulatoknak az eredetét. Közelebbi vizsgálatukat későbbre halasztot-

ták — itt volt az ideje, hogy megfőzzék jól megérdemelt ebédjüket.

Amint embereink végigmentek a régi kráterfal szegélyén, alkalmas tanyahelyet keresve, alakjaik belerajzolódtak az ég vonalába. Ekkor volt az, hogy messzelátóval fölfedeztük és megfigyelhettük mozgó alakjaikat a téli kunyhóból.

TIZENHATODIK FEJEZET.

Az Erebus tűzhányó tetején.

A kiválasztott tanyahely az Erebus főkúpjának északnyugati lejtőjén volt, a régi kráter szegélye alatt mintegy 15 méternyire.

Amíg a társaság néhány tagja az ebédfőzéssel foglalatoskodott, Marshall megvizsgálta Brocklehurst lábát, aki most már bevallotta, hogy a lába jóideje egészen érzéketlen. Csizmáját és harisnyáját levetvén, kiderült, hogy mindkét nagy lábujja megfeketedett és négy másik ujját is megmarta a fagy. Marshall és Mackay igyekezete, hogy helyreállítsák a vérkeringést, a körülményekhez képest elég sikeresnek volt mondható, habár a végleges gyógyulás roppant sokára következett be. Valóban hősi elszántság és önlegyőzés kellett hozzá, hogy ilyen gonosz fagyás-sebekkel kilenc órán keresztül másszék valaki hegyet szakadatlanul.

Ebéd után Brocklehurstöt gondosan bebugyolálták és magára hagyták a hármashálósáokban. A többiek öten elindultak, hogy kikutassák a régi kráter fenekét.

Fölkapaszkodva a kráter peremére, annak a mentén botorkáltak végig a kráter falának egy részéig. Rö-

vid vizsgálódás után affelé a szeszélyes jégképződés felé irányították lépteiket, amely szembeötlöen emlékeztetett holmi fekvő oroszlánra, s amelyből mintha párák szállongtak volna fölfelé. A különös jégképződmények rejtélye hamarosan megoldódott.

David tanár fölismerte, hogy ezek a jégalakulatok megszilárdult fumarolák. A mérsékelt éghajlat alatt a vulkáni gőzök eredő helyét elárulja a fölötté lebegő párafelhő s ha az ember beledugja a kezét a pára-oszlopba, rendszeren érzi is a meleget. Nem így a déli sarkvidék szigorú égálja alatt. Az Erebus fumarolái egyszerűen jéggé dermednek, mihelyt feljutnak a hómező felszínére.

Ilyen módon a newzealandi, izlandi és yellowstoneparki gejzirek salakképződményeihez hasonló jégalakulatok rakodnak le és épülnek föl az Erebus fumaroláinak nyílásai körül.

Forrpontmérővel ellenőrzött aneroidmérésük tanúsága szerint a régi kráter peremének tengerszínfeletti magassága — közvetlen tanyahelyük felett — 3475 méter volt.

Másnap (10.én) kora reggel talpon volt a csapat. Az Erebus árnyéka pompás képből rajzolódott rá az alatta terjengő felhők gomolyaira a kelő nap fényében. Siettek a jelenlegi kráter csúcsa felé. Meredek lejtőn vitt az útjuk fölfelé, hol kemény havon, hol horzsakövel vegyes földpát-kristályok óriási tömegein keresztül. Csakhamar elérték a hegymászók a vulkán működő kúpjának a talanzatát. Kinosan lassuvá vált az előnyomulás; a lélekzetvétele a nagy tengerszínfeletti magasságban és a metsző hidegben egyre jobban megnehezült.

Az Erebus kúpja főképpen horzsakövből épült, ökölnyi nagyságuaktól úgy jó méternyi átmérőjű darabokig. Színük szürke, sokszor sárga volt a kénnel való bevonódásuktól; a széttöredezett darabok gyantaserű barnás szineződésűek.

Dél előtt tíz órákor — négy órai kapaszkodás után

— elérték a működő kráter peremét. A hat tagu csapat főnnállott az *Erebus* tetőfokán; az első emberek, akik legyűrték a földkerekségnek ezt a talán legjellegzetesebb, nevezetes hegyormát.* Méréseik szerint az *Erebus* magassága 4075 méter.

(Sir James Clark Ross 1841-ben 3769 méterre becsülte a hegyet. A *Discovery*-expedíció 1901-ben teodolit-mérés útján előbb 3999, utóbb 3939 méterben állapította meg a magasságát.)

D a v i d és *A d a m s* leírása rendkívül élénken tárja elénk a nagyszerű és ünnepélyes jelenetet, amely onnan a magasból utazóink szeme előtt kibontakozott.

„Ott állottunk egy szakadék tátongó mélységei fölött. Eleinte a szakadéknak sem a fenekét, sem a túlsó partját nem mérhettük föl szemünkkel a kráteret megtöltő és száz meg száz méter magas oszlopban fölszálló gőz roppant tömegétől. Percekig tartó folytonos sziszegő hangot hallottunk, majd hatalmas tompa zúgás hangja hatolt föl a mélyből, és közvetlen utána nagy gomolyokban tört föl a magasba a vulkáni pára, megmeglíbbentve a kráter fölött örökké ott lebegő hófehér felhőtömegeket. Ez a jelenség megismétlődött néhányszor, mialatt ott állottunk a kráter szélén. A levegőt egész idő alatt átható égő kénzag töltötte meg körülöttünk. Egyszer csak kellemes északi széláramlat kerekedett, elűzte a párafelhőt és egyszeriben föltáruult előttünk a kráter egész óriási kiterjedésében és mélységében. *M a w s o n* szögmérés útján mintegy 275 méterben állapította meg a kráter mélységét, legnagyobb szélességét pedig körülbelül 800 méterre becsüli. Legalább három határozottan megmutatkozó nyílást fedeztünk föl a kráter üstjének a fenekén — ezekből bugyborékoltak elő a gőzgomolyok.“

* Négy évvel és nyolc hónappal ez után az emlékezetes hegymászás után hatolt föl a hegyre a második *Scott*-expedíció egyik csoportja, *R. E. Priestley* vezetésével. Lásd: *Scott utolsó útja*. Átdolgozta *Halász Gyula*. (A Magyar Földrajzi Társaság Könyvtára. Budapest, 1923.)

Befejezván a méréseket, Mawson néhány fényképet vett föl a kráterről; a csoport ezekután sietve visszatért a tanyahelyre, hogy még aznap délután felcaltassa leszállását.

A visszatérő utban számos pompás földpát-kristályt, horzsakövet és kendarabot gyűjtöttek a hegy-mászók. A tanyahelyre érve sietve ettek valamit, szedték sátorfájukat és elindultak lefelé a meredek hegyoldalon. Brocklehurst mindenáron ragaszkodott hozzá, hogy maga cipelje nehéz batyuját.

Nemsokára olyan pontra ért a társaság, ahonnan vagy vissza kellett fordulni, vagy lépcsőket faragnia egy havas lejtő oldalába — avagy végül „leszánkázni“ a lejtőn, mintegy 150—200 méternyire, egy kiálló sziklapárkányra. Amily fáradtak voltak, ezt az utóbbi megoldást választották — ez kívánta a legkevesebb erőfeszítést. Holmijukat átsomagolták, hogy könnyűszerrel legörgethessék. Brocklehurst motyója, amelyben a főző felszerelés is volt, hangos csörömpöléssel tiltakozott a merénylet ellen, és az alumínium főzőedények alaposan be is horpadoztak, oda-lenn a sziklák kövein.

Ekkorára már az egész csapat erősen szenvedett a szomjuságtól. Annyira-mennyire segítettek magukon, oly módon, hogy hólabdát gyúrtak és azt kitépték egy szikla tetejébe; ott egyszerűben elolvadt a napmelegtől.

Adams és Marshall érték el elsőnek a depót. Négy óra alatt, délután háromtól hétig ezeröttszáz méterrel ereszkedtek lejjebb. A nyolcadiki hóvihar alaposan megtréfálta őket: fölfordította a szánt, a hátrahagyott holmi szétszóródott és jórészt betemette a hófúvás. Az éjszakát a tanyahelyen töltötték, másnap reggel újra fölrakták a szánt és elindultak hazafelé.

A szélvájta barázdák annyi bajlódást okoztak, hogy a szántalpakra kötelet kötöttek, ketten támogatják a szánt, ketten húzták előre ha kellett, ketten meg

hátról rángatták visszafelé, hogy el ne szaladjon. Még így is egyre-másra fölborultak a síkos térszínen, nemcsak a szán, ők maguk is, kivált akinek nem volt szeges cipője. Csak az alkothat helyes fogalmat róla, milyen keserves az efféle örökös bukdácsolás, aki maga próbálta. Lábuk alól kiszaladt a föld, mint amikor tél idején csúszkára lép az ember a kövezen.

Két óra alatt — reggel félnyolcra — elérték az első tanyahelyet, a Royds-foktól 11—12 kilométerre. Hóvihar volt közeledőben. Fenyegető volt, hogy a délkeleti szélrohamok kergette hóföregtetegben utat tévesztettek. Valamennyien fáradtak voltak, egyik sátrukba nagy lyukat égetett a főzőkályha, olajkészletük a végét járta, egyik kályhájuk használhatatlanná vált a csúsztatás alkalmával. Ennyi baj közepette elhatározták, hogy szánt, felszerelést hátrahagyva, rohamot intéztek a téli szállásra.

A szürke félhomályban a szélbarázdák minduntalan megcsalták őket: nagyokat bukfenceztek a hóban. Végre megörvendezettette szemüket a Kék-tó fénylő tükre. Onnan már csak ezer lépés a téli szállás! Most, hogy a nehéz térszín mögöttük volt, lábukra mintha ólomsúly nehezedett volna: alig-alig vonszolták magukat. Az utolsó ezer lépés volt talán útjuk legfárasztóbb szakasza.

Ezenközben a kunyhóban buzgón nyitogattuk az élelmiszeres ládákat: távollevő társaink „fedezékei” csakúgy tarkállottak a kirakott mindenféle készletektől. Éppen hozzáfogtunk, hogy kitakarítsuk bajtársaink hálóhelyeit — David tanár lakosztályán kezdve a sort — amikor, pillanatra kilépve a kunyhóból, meglepetésemre hat nehézkesen mozgó alakot pillantok meg alig harminc lépésre magam előtt.

Feléjük rohanva odakiáltok:

— Voltatok fenn a csúcson?

Semmi válasz.

— Följutottatok a csúcsra? — kérdezem újból.

Adams a kezével fölfelé mutat. De ez a felelet

nem elégít ki. Harmadszor is megismétlem a kérdést, mire Adams kiböki a választ:

— Föl.

Berontok a kunyhóba, fölkiabálom a társaságot. Mindenki siet a szerencsés úttörők üdvözlésére. Jó tartalmas ételsor következik, amelyben a díszhely a zabkását illeti.

Néhány napra rá — a rossz időjárás enyhültével — Adams, David, Armytage, Joyce, Wild és Marshall kimentek az utazók szánjáért és felszereléséért. Szerencsésen mindent hazahoztak.

David tanár előadása megvilágítja a vállalkozás tudományos eredményeit. Ezek közé tartozik az Erebus magasságának megállapítása, geológiai fölépítésének tanulmányozása, négy egymásba illeszkedő különböző kora kráter fölfedezése.

Fontosak a szél járására és a hőmérsékleti ingadozásokra vonatkozó észlelések. Alkalmuk nyílt a „földárnyék“ néven ismeretes fénytűnemény jelentkezését meglesniök. Napkeltekor az Erebus hatalmas kúpszerű árnyéka keresztülvetődött a Mc Murdo átjárón. Az árnyék alakjából és a téli szálláson tett későbbi megfigyelésekből bizonyossággal elmondható, hogy ez a tűnemény, amelyet Scott figyelt meg elsőnek, csakugyan az Erebus kúpjának az árnyéka.

„Kiváltképpen két jelenség szembeötlő az Erebus geológiájában“ — írja David — „az egyik a nagy és tökéletes földpát-kristályok roppant tömege, a másik a jég-fumarolák... Az Erebus földrajzi helyzete, a sarkvidéki szélcsőnd öve és a déli sark között; a zavaró nagy földtömegektől való elszigeteltsége; nagy magassága, amely fölnyúlik a légköri körforgás különböző régióiba és a kráteréből fölszálló állandó gőzfelhő, amely mint valami óriási lobogó libben erre-arra a szél járása szerint: mindez együtt az Erebus vulkánt a föld legérdekesebb pontjainak egyikévé avatja a meteorológus számára.

TIZENHETEDIK FEJEZET.

Előkészületek a téli éjszakára.

Az Erebus megmászása után most már hozzá fogunk az előkészületekhez a rohamosan közeledő téli hónapokra.

Roppant fontos volt például, hogy a geologusok mentől messzebb jussanak munkájukkal a téli éjszaka beállta előtt. David és Priestley kora reggeltől késő estig kinn jártak geológiai gyűjteményük gyarapítására, hogy legyen mit tanulmányoznunk, ha beáll a tél.

Murray biológiai vizsgálódásaira is tágas tér nyílt. A hosszabbodó éjszakák előre vetették árnyékukat: közeledett az idő, amikor a titokzatos *Aurora Australis* (a „déli fény“) meg fogja lengetni csodás függönyeit és fénykévéit a téli szállás felett. Mawson már nagyban készülődött, hogy megfigyelje és följegyezze ezeket a tüneményeket.

Adams volt az expedíció meteorologusa. Reggel nyolctól este nyolcig minden észlelés az ő feladata volt; este tíztől reggel hétig az éjjeli őrre hárult ez a kötelesség.

A meteorológiai megfigyelő szekrény adatainak kiegészítésére Mawson fölállított még egy megfigyelő állomást a legmagasabb hegyhát tetején. Ebben elhelyezett egy magaszerkesztette *anemometer-t*, a hóviharok idején dúló leghevesebb szélrohamok erőségének a megörökítésére. Gyakran megesett, hogy a szélrohamok sebessége meghaladta az óránkénti 160 kilométert.

Mindezekon felül még egy időjárás-jelző műszerünk volt a szabadban: a *hómérő*. A kályhacső néhány fölös darabjából David tanár szerkesztett egy hómérőt, amelyből a behullott hó mennyisége a hó elolvadása után meg volt állapítható.

Ez a megfigyelés nagyjelentőségű, mert a lehulló hó mennyiségéből és a párolgás mértékéből indulnak ki az óriási hómezők és jégárakra vonatkozó számításaink.

Mihelyt eléggé megszilárdult az öböl jege, Murray hozzáfogott a tengerfenék állati alakjainak a gyűjtéséhez. Léket vágott a jégbe és ritkán esett meg, hogy üresen húzza fel a hálóját.

Ha még oly gyér is a földfelszín növényzete a déli sarkvidéken, nem mondható el ugyanez a vízalatti növényvilágról. Murray, Priestley és David tanár egyik főfoglalkozása a téli hónapokban éppen a tavak növényi életének a vizsgálata volt.

A tél közeledtével szabályszerű téli munkaprogrammot állapítottunk meg. Brocklehurst kivételével, aki ágyban feküdt elfagyott lábával, mindnyájunknak le kellett rónia a maga adóját a saját tudományos munkáján felül a „közmunkából“ is.

Éjjelente őrt állítottunk; fölváltva valamennyien sorosak voltunk, éppen csak a szakácsot mentettük fel, mert hogy ő naphosszat el volt foglalva a főzéssel. A tél nagyobb részében tizenharmad naponkint került ránk a sor.

Az éjjeli ügyeletes feladata nem is olyan kellemtelen, jóllehet sokféle kötelesség hárult rá: leolvasni a műszereket, ügyelni, hogy ki ne aludjék a tűz, ne történjék baj az acetilénnel, gondoskodni meleg vízzel a reggelihez, vigyázni a kunyhóra, a lovakra és a kutyákra. Ilyenkor nyílt alkalmunk sok olyasmire, amire máskor nem jutott időnk: ruhamosás, harisnya-foltozás, fürdés, olvasás.

A fűtéssel akkor volt legkevesebb a baj, ha éppen jókora darabos szén volt a szeneszsákban. Ilyenkor nem volt nehéz fenntartani a 4–5 Celsius-foknyi meleget a kunyhóban. Az apró szénnel már több bajlódásunk akadt. Az éjjeli őr rendszeren úgy segített magán, hogy a parázsló szénre fókahaj-darabokat lökött.

Ebből a kisegítő fűtőanyagból nem fogy ki az ember ezeken a tájakon.

A tél dereka felé némely társunk azt a szokást kezdte, hogy tovább fenn virraszt este; ebből a szokásból nőtt ki a tizenegy-órás tea intézménye. Kivált David tanár ragaszkodott nagyon az ő késő esti teájához s rendszeren ő vállalta az elkészítését azok számára, akik fönnmaradtak vele. Éjfél után egy órára elcsendesült a ház, legföljebb, ha egyik-másik társunk beszélt még — álmában, avagy horkolt szorgalmasan.

Hajnal felé volt a legkeservesebb az éjjeli ügyeletes dolga; hősi küzdelembe került, hogy le ne ragadjon a szeme.

Reggel félnyolckor lépett szolgálatba Roberts, a szakács és ugyanekkor kelt Armytage vagy Mackay, hogy megetesse a lovakat. Ez a feladat utóbb egészen Armytage-re hárult.

Félkilenckor mindenkit fölzavartak, a kijelölt napos „megterített” és pontban kilenc órakor hozzáültünk a reggelihez.

TIZENNYOLCADIK FEJEZET.

Még mindig a kunyhóban.

A napos kötelességei terhesebbek voltak, mint az éjjeli ügyeletesé. Kezdődött a reggeli asztalterítéssel. Ez a művelet elég egyszerű volt a mi kezdetleges viszonyaink között. Egyszerűen odalökte a kést, villát, kanalat az asztalra, aztán fölékesítette az asztalt három-négyféle ínycsiklandozó meleg étellel. A napos dolga volt, hogy kiossa a porridge-ot (zabkása) és körülhordja a tejes korsót. Ezek sohasem hiányoztak a reggeliző asztalról. Következett a napos vezényszava:

— Ide a csészével! (Up bowls!)

Erre mi, kanalunkat megtartva, továbbítottuk a porridge-os csészéinket. Ha „gyümölcsös nap” volt — vagyis amikor a második fogás befőtt gyümölcs volt — ezzel a kedvenc eledelünkkel megtöltve kaptuk vissza csészénket.

Reggeli után a napos dolga volt az edények elmosogatása, a törölgetés, olvasztó-fazekak megtöltése jéggel, a hamutartó és a hulladékok kihordása a szemes metes ládába, majd pedig a szénhordás. Fél tizenegy-től háromnegyed egyig szabad volt, akkor azután föltette a tevizet. Ilyenkor csak amúgy állva haraptunk egy-két falatot, ha éppen otthon ért ez a déli óra.

Délután négykor is mindig volt készen forróvíz a teához. Negyedhétkor leeresztettük megint az asztalt, és pontban félhétkor megkezdődött a nap legbősége-sebb étkezése: az ebéd, — (vagy ha úgy tetszik: vacsora). Utána tea. Pipa mellett együtt maradtunk egy óra hosszat. A napos elmosogatott, kisöpörte a konyhót — immár harmadszor — és ezzel végzett is napi munkájával. Ujabb tizenhárom napig nem került rá a sor.

Ismétlésekbe bocsátkoznám, ha el akarnám beszélni viselt dolgainkat, napról-napra, a sötétség beálltával az áldott napfény fölvirradtáig. Kevesen voltak, nem fogytunk ki a tennivalóból; az unalom — a „sarki éjszaka kísértete” — ugyancsak nem fenyegetett bennünket.

Amikor beszorultunk a konyhába és már hockey-t, footballt nem játszhattunk, esténként némelyek szívesen *bridge*-eztek, dominóztak. *Joyce*, *Wild*, *Marston* és *Day* sok idejüket áldozták az *Aurora Australis*-nak: az első könyvnek, amely az Antarktison került ki sajtó alól. Ott íródott minden betűje, ott illusztrálták, nyomták és kötötték.*

* A Scott-expedíciók téli ujságja, a *South Polar Times*, gépirásos ujság volt, bár gyönyörűen illusztrálva. Nyomtatásban csak később jelent meg Angliában. Első két kötete a *Discovery*-expedíción, a harmadik Scott utolsó utján készült.

Egy londoni cég — Causton & Sons — jóvoltából tökéletes nyomdai felszerelést vittünk magunkkal, megfelelő papirossal együtt. Joyce és Wild még odahaza megtanulták a szedés és a nyomás mesterségét, Marston a metszést és a litografiai munkát. Eleinte nehézkesen ment, de csakhamar tűrhető gyakorlatra tettek szert. Day volt a könyvkötő: Venesta ládákat fájába kötötte be a könyvet, előbb jól megtisztogatva, lesimítva és lecsiszolva. Marston illusztrálta a könyvet; a képeket alumíniumlemezről sokszorosította. Végül formájában a könyv százhusz lapra terjedt. Mindenesetre egészséges foglalatosság volt a sarki éjszaka egyhangúságában.

Március 13-án szilaj hóvihár kerekedett. A szél rohamok megmegrázkódtatták védett helyen álló kunyhónkat és mázsás ládákat elmozdítottak a helyükről. Amikor elvonult a vihar, gondunk volt rá, hogy nagyobb biztonságba helyezzük ingóságainkat.

Murray ezen a napon élő mikroszkopikus állatokat fedezett föl valami gombafélén, amely az egyik tó fenekéről származó jégből olvadt ki. A legérdekesebb biológiai fölfedezés, amelyet valaha tettek az Antarktison. Ezeknek a parányi lényeknek a tanulmányozása új világot vetett a rendkívüli hidegekben, szélsőséges hőmérsékleti viszonyok közt is megtalálható életfeltételekre.

Nekünk hozzá nem értőknek mulatságos volt megfigyelnünk, amint Murray hiába iparkodott elpusztítani az apró állatokat. Hol kiolvasztotta, hol megint befagyasztotta őket, többször egymásután. Mindhiába. A mákszemnyi sugaras állatkák rá se hederítettek. Aztán sósvízbe rakta őket, olyan sűrű oldatba, hogy —20 foknál se fagyott be. Ezt is túléltek. Erre elkezdte melegíteni a vizet. Nagyobb részük még +93 fokos vízben sem pusztult el. Valóságos párviadal indult meg a sugaras állatok és a tudós között. És többnyire a rotiferák kerültek ki győztesen.

Szegény a nyelv és gyöngye a toll, hogy elbeszélje a színeknek azt a varázsát, amely előmlött a természetben, amikor a Nap lehanyatlott, hogy hosszú hónapokra elhagyjon bennünket. Még a felhők is szívárványos színeket leheltek. Megragadóan szép az átmenet a félhomályból az éjszakába — kivált ha a növekvő hold reáhinti a tájra bűvös ragyogását. A fehérülő hegyfalak még fennen tündökölnek és a sötét sziklafokok ugyanoly feketén emelik fel fejüket, mint annakelőtte. Ez az éles ellentét a lassan-lassan szétterülő éjszakában elmondhatatlanul igazetes.

Április havában alig múlt nap, hogy az *Aurora Australis* rejtelmes fénytüneténe fel ne lángolt volna. A hőmérséklet jelentékenyen alább szállott: szélsőséges időben gyakran süllyedt a hőmérő 40 fokra a fagypontra alá.

Április 6-án Marshall elhatározta, hogy mégis leoperálja Brocklehurst nagy lábujját; semmi jel nem mutatkozott a gyógyulásra. A beteget elaltatta, lemetszette az ujját, aztán elszállásolta a beteget az én szobámba. Ott maradt a tél derekáig. Attól fogva végig járhatott-kehetett megint.

Áprilisban megértünk még egy négynapos szélső vihart. Amikor elvonult a vihar — meglepetéssel láttuk, hogy nyílt víz csillog az öbölben. A szélvész magával sodorta a jeget. Nyugtalanított ez a tapasztalás, és kívántam, bárcsak fagyna be megint az öböl, mert hiszen arra felé visz a mi utunk messze déli célunk felé.

Ekkoriban figyeltük meg olykor újból azt a sajátos délibábos jelenséget, amelyet Scott „föld-árnyék”-nak nevezett el. Napkelte tájon a nyugati hegységek felől hatalmas sötét nyilak vetődnek föl az égre. Ezek a nyilak az óriási Erebusnak a nyugati hegységeken keresztül vetett árnyékával függenek össze.*

* Mind a két Scott-expedíció megfigyelte ezt a jelenséget. *The Voyage of the 'Discovery'*, II. kötet, 197. l. Színes

Napjank egyre rohamosabban rövidültek.

Az Antarktiszon való tartózkodásunk ideje alatt mindössze két tengeri leopárdot láttunk. Mind a ketőt megkaparintottuk. Kevéssel a Nap végleges lenyugvása után jelentették, hogy fóka van a téli szállítás közelében. A friss húst mindig szívesen vettük s minthogy március vége felé a fókák egyre ritkábbak lettek: találkozásaink rendszeren a fóka halálával véződtek. A jelentésre Joyce fogta magát és egyszerű doronggal fölfegyverkezve kiment, hogy leüsse a fókát. Amikor szembe került az állattal, akkor látta. hogy — tengeri leopárd. Futva jött vissza forgó pisztolyáért, mert ezek az állatok vadak és szívesen támadják meg az embert. Csak az ötödik lövésre fordult fel. Állattani gyűjtésünk értékes példánnyal gyarapodott. A másik tengeri leopárdot a tavasz nyitásával láttuk a Barnefok körül. Ezt is Joyce terítette le. Szegény fiatal állat eltévedt és nem tudott visszajutni a vízbe. A revolvergolyó az éhhaláltól váltotta meg.

Amikor túlhaladtunk a tél derekán (junius 21.), és napról-napra érezhetőbbé vált a homály, hozzáfogtam a tavaszi szánutak előkészítéséhez. Kívánatos volt, hogy lehető jókor készletraktárt helyezzünk el a déli sark felé induló csapat útjának a meőkönnyítésére. Reméltem, hogy ezt a depót jó 200 kilométer távolságra kitolhatjuk a téli szállásunktól.

Ügyszintén fontos volt, hogy tájékozódjunk, milyen is a hó felszíne a Jégperemen. Ugyancsak óhajtottam, hogy a csoport tagjai gyakorlatra tegyenek szert a szánutazásban, mielőtt a komoly erőfeszítésre kerül a sor. Tekintettel lovaink kicsiny számára, úgy

képmelléklet szemlélteti a különös fénytüneteményt. — *Scott's Last Expedition*, II. kötet, 291. és 333. lap. Fénykép mutatja be az Erebusnak a felhőkre vetett kúpszerű árnyékát. — Lásd még föntebb David megfigyelését az Erebus megmászásáról szóló fejezetben (87. lap).

határoztam, hogy ezeken az előkészítő szán-utazásokon magunk vontatjuk a szánjainkat.

Télen át alaposan meghánytám-vetettem a kérdést, hogy mely időpontban is kellene a déli sarki csoportnak utrakelnie. Végso célunk több mint ezer négy száz kilométerre volt délre tölünk és a nyár nagyon is rövid hozzá, hogy ennyi idő alatt oly roppant távolságra nyomulhassunk előre az ismeretlenbe, és vissza is térjünk onnan. A hajónak, amely majd értünk jön, idestova február végén indulnia kell vissza észak felé, hogy be ne fagyjon a zajló jég közé. Mint hogy pedig nem számíthattam rá, hogy három hónapi élelemnél sokkal többet vihessünk magunkkal szánjainkon: úgy kellett döntenem, hogy a déli csoport október 28-án induljon a nagy utazásra. Ha korábban indulunk, a lovakat nagyon megviselnék az éjszakai fagyok s ha a lovak leromlanak, mitsem nyerünk a jé kori indulással.

Az elutazás időpontja meg lévén határozva, most már gondoskodnunk kellett róla, hogy kora tavasszal fölállítsuk az élelmiszer-raktárt. Meg kellett hogy előzze ezt az általános terepszemle, hogy fogalmat alkossunk a jégperemen uralkodó viszonyokról és kitalapogassuk, vajjon a motoros-kocsinak vehetjük-e hasznát legalább utunk első szakaszán.

TIZENKILENCEDIK FEJEZET.

A terepszemle.

A Nap még nem bukott fel a láthatár peremére, kemény hidegek jártak, de a Discovery-expedíció tanúságából tudtuk, hogy utazni lehet már a hajnal közeledését hirdető félhomályban. Ehhez képest már augusztus

12-én útra keltem az első terepszemlére David tanár és Armytage társaságában. Mindkettőre fontos szerep várt a jövőben. David tanárra hárult a feladat, hogy amíg én odajárok a déli sark felé, fölkereskedjék a maga csapatával — az ugynevezett „északi csoporttal“ — a déli mágneses sark fölkutatására. Armytagenek pedig a nyugat felé készülő csoport vezetését kellett majd átvennie.

Két hétre való élelemmel és felszereléssel indulunk utnak, egyetlen gyalogszánnal. Csak petróleumot vittünk többet — körülbelül egy hónapra valót (13—14 litert) — arra az esetre, ha tovább akarnánk odamaradni. Ebben az esetben ha szükségünk lesz rá. élelmiszert a Hut Point-on találhatunk. Három egy személyre való hálósákokat vittünk, mert habár a közös hálósák bizonyára melegebb, nyugalmasabb alvása esik az embernek, ha nem zavarja társainak a fészkelődése.

Eleinte rossz volt az időjárás; lassan haladtunk. Éjszakánként mégis pompásan aludtunk a negyven fokos hidegben, s reggelre kelve nem győztük dicsérni a külön hálósákokot.

Harmadnapra a reggeli órákban értük el a *Discovery*-expedició téli szállását a *Hut Point*-on. Utitársaimat körülvetettem a jól ismert tájon.

Engem magamat rendkívül megragadott, amikor viszontláttam újra az emlékezetes színhelyet, ahol évekkel előbb a *Discovery* mozdulatlanul vesztegelt a jég közé ékelődve a part közelében és ahol annyiszor csákányoztuk verejtékezve a friss víznek való jeget. Tisztán fölismerhetők voltak a csákányütések és a lapátok nyomai. Fölfedeztem egy üres ládát a jégbe átvázódva s világosan emlékeztem a napra, amikor a ládát elhajítottuk. Amint ott jártam-keltem a megihitt környéken, hatalmába kerített újra az ismeretlen sejtelmes varázsa és megkapott a vágy, hogy utrakeljek megint a messze dél felé, amerre a Déli Sark titok-

zatos világa csalogatott. Éreztem, hogy ez az utazás megfejtí a titkot, amely a Sarkot körülveszi.

A régi kunyhó nem volt valami vidám lakóhely akkoriban sem, amikor a *Discovery* a közelében horgonyzott — kétszeresen elriasztó volt most, az elhagyatottság hat esztendeje után. Azt gondoltam mégis, jó raktár-állomás válik belőle a nagy déli utazáson — elvégre csaknem negyven kilométerrel közelebb van célunkhoz jelenlegi téli szállásunknál.

Ott töltöttük az éjszakát és másnap reggel (15-én) folytattuk utunkat a Jégperemen keresztül.

Kirándulásunk főeredménye volt, hogy meggyőzőtt róla, mennyire nem számíthatunk a motoros kocsik használhatóságára a déli utazáson. A Jégperem felszíne lépten-nyomon megváltozott: lehetetlen lett volna örökké cserélgetni a kerekeket, hogy ilyen módon alkalmazkodjunk a térszín minden változásához.

David tanár és Armytage alapos ízelítőt kapott most a sarkvidéki időjárásból. Kívánatos volt, hogy minden utitársunk a maga bőrén tanulja meg, mit jelent a szán-utazás a jég és a hó sivatagában a déli sark fagyos éghajlata alatt, azért hát elhatároztam, hogy hétről-hétre utnak indítok egy-egy csoportot, készletekkel megrakodva, téli szállásunkról a *Hut Point*-ra.

A rossz időtől sem riadtunk vissza, mert hiszen jól ismert volt az út és a keserves tapasztalatok csak javára válhattak a sarkvidéken járatlan társainknak.

Kalandos élményekkel és tanulságokkal gazdagodva tértek vissza sorjában a kiránduló csoportok; majd mind rossz időt ért, de szerencsésen járta meg az utat, és az emberek láthatólag élvezték vállalkozásukat. Lelkesen vitatták meg tapasztalataikat.

Szeptember elején Adams, Marshall és jó magam vágunk neki az útnak — a *Hut Point*-ra. Elhatároztam, hogy tanyát nem ütünk és egyfolytában járjuk meg a 43 kilométeres távolságot. Célunk közelében azonban hóvihár lepett meg; fölös terhünket

hátrahagyva menekülésszerűleg igyekeztünk tovább és agyonfagyva, siralmas állapotban értük el a kunyhót. Ez a tapasztalás is megmutatja, mennyire résen kell állania az embernek örökösen az elemek gonosz támadásaival szemben a déli sark elriasztó tájain.

Szeptember közepére hatalmas tömeg élelmiszer, olaj és fölszerelés volt együtt a Hut Point-on. Valószínűleg minden szükségletéről gondoskodtunk, ami csak fölmerülhetett a déli utazáson. Biztosítottuk ily módon, hogy a lehetséges legdélibb pontról kezdhessük meg hadjáratunkat a déli sark megostromlására.

De nemcsak társaink szereztek hasznos tapasztalásokat: a lovaknak is jó gyakorlat volt ez az ideoda utaztatás és elégtétellel láttam, hogy apró mandzsuriai lovaink nem csálnak meg várakozásban. Több, szörös kísérletezéseim meggyőztek róla, hogy egy-egy lóra legfeljebb 300 kilogrammnyi rakományt szabad számítanunk, amely teherben a szán súlya (mintegy 27 kilogramm) is bennefoglaltatik.

A szának terhelésének a kérdésén töprengve éreztem csak át, mily súlyos veszteséget jelent a négy ló időelőtti elpusztulása. Nyilvánvaló volt, hogy nem vihetünk magunkkal annyi élelmiszert, amennyit terveztem, és szerettem volna.

Szeptember 22-én ismét utra keltem egy nagyobb csoporttal — Adams, Marshall, Wild, Marston és Joyce társaságában. Célunk ezuttal messze túl volt a Hut Point-on: pontosan 300 kilométerre téli szállásunktól. Ott akartam elhelyezni eleséget a lovak számára. Egy-egy főre 77 kilogrammnyi rakomány esett. Az út maga is küzdelmes volt, az olykor — 60 fokon alul süllyedő hidegben. Vihar is készültetett.

A depó kitűzött helyét — a 79°36' déli szélességen, a keleti hosszúság 168. fokán — október 6-án értük el. Ezt a raktárunkat A depónak neveztük el és egy fölfordított szánnal és bambusz rúdra tűzött fekete lobogóval jelöltük meg. Hátrahagytunk itt egy gallon

(4½ liter) petróleumot és egy zsák (körülbelül 76 kilogramm) kukoricát. Ilyenformán jócskán megkönnyítettük terhelés dolgában, nagy déli útunk első szakaszát. A kukorica ott is maradt. Nem került rá a sor. Visszatérő utunkon ijesztő idő köszöntött ránk. Tejes egy hétbe tellett, amig elértük a Discovery kunyhóját (október 13.-án). Másnap folytattuk utunkat és jószerencsénkre talákoztunk a motoros kocsival. Hozzáakasztottuk szánjainkat és így vonultunk be diadalmasan téli tanyánkra.

Távollétünk alatt az *északi csoport* — David, Mawson és Mackay — október 5.-én, megállapodásunkhoz képest, elindult a déli mágneses sark felkutatására. Szeptember 22.-én vettem tőlük búcsút és csak 1909 március első napján láttuk viszont egymást, amikor hazatértem a déli expedícióból. David tanár maga fogja elbeszélni alább az északi út történetét. (163.—197. lap).

HUSZADIK FEJEZET.

Előkészületek és utasítások.

A déli csoport 1908 október 29.-én volt indulandó, ezért tehát az *A* depótól visszatérve haladéktalanul megkezdettük előkészületeinket — a déli sark megostromlására. Utitársakul Adams-t, Marshall-t és Wild-et választottam magam mellé. A jókora darabon velünk tartó segítő-csoportnak lesz köszönhető, hogy a *Minna Bluff* előtti érdes jégen túlról aránylag pihent erővel kezdjük meg utunkat a már magában haladó főcsapattal.

Kilencvenegy napra való eleséget szándékoztam magunkkal vinni. Ez az eleségkészlet, egyéb fölszer-

léssel együtt az egy-egy lóra eső szánrakomány súlyát a biztonság szélső határáig megnövelte. Négy szánnal és négy lóval készültünk útra kelni. A motoros koscsíról jobbnak láttam végleg lemondani.

Még Angliában előadtam azt a tervemet, hogy egy csoportot keletre küldök, a jégperemen keresztül az Edward király földjére. Ezt a tervet most el kellett ejtenem a lovak elvesztése miatt. Egyesítenem kellett minden erőt a két sark — a földrajzi és a mágneses pólus — elérésére.

Mindamellett volt rá gondom, hogy december elején elinduljon egy csoport raktárt helyezni el az északi csoport számára, és ugyanez a depó-elhelyező csoport — Armytage, Pristley és Brocklehurst — folytassa útját a nyugati hegyek közé.

Egy másik csoportnak — Joyce vezetésével — 1909 január 15-én kellett utnak indulnia déli irányban, hogy a Minna Bluff-ön depót helyezzen el a visszatérő déli csoport számára. Ugyanez a csoport azt az utasítást kapta, hogy visszatérvén a Hut Point-hoz, újabb rakománnyal másodszor is menjen ki az előbb állított depóhoz és ott várjon a déli csoport érkezésére február 10-éig. Ha ekkorra sem érkezik meg a déli csoport, Joyce és társai visszatérnek a Hut Point-hoz és onnan a hajóhoz.

A *Nimrod* visszatérése december végére vagy január elejére volt várható. Utasításához képest a hajónak figyelnie kell az északi és a nyugati csoportok visszatértét, amelyek igyekezni fognak jelt adni magukról a Butter Point-ről („Vajfok“). Ha február elsejéig sem érkezik jelentés David tanárról és társairól, a *Nimrod*-nak előre kell nyomulnia a Granite-öbölbe és ott az öböl bejáratának északi részén kutatnia hirtetés után. Ha ott sem talál nyomra, ki kell kutatnia észak felé az egész partvidéket a Drygalski jégperemig. Legkésőbb február 10-ére azonban a hajónak vissza kell térnie a déli szállásra. Ha nem lennénk még

itthon, folytatnia kell az északi csoport hollétének nyomozását, amennyire a hajó biztonsága megengedi.

A déli csoport visszatérése február második hetétől fogva várható. A téliszálláson maradt társaink azt az utasítást kapták, hogy ettől az időtől fogva naponta figyeljenek, déli tizenkét és egy óra között, nem vesznek-e észre fényjelzést a Glacier Tongue-ról (Gleccser-nyelv). Ha az öböl jege megengedi, a hajónak magának is előre kell nyomulnia a Hut Point-ra. Időközben minden készlet és gyűjtemény a hajóra hordandó, készen a végleges útrakelésre.

Távollétem alatt a téli szálláson Murray vette át a parancsnokságot. Arra az esetre, ha nem térnénk vissza, a következő írásbeli utasításhoz kellett magát tartania:

„Ha a déli csoport február 25-ére sem érkezik meg, tegyen partra annyi szenet és élelmiszert a Royds-fokon, amennyiből hét ember egy esztendeig fenntarthatja magát. Válasszon ki három embert azok közül, akik önként vállalkoznak rá, hogy itt maradnak. Ha nincs önkéntes jelentkező — ami nagyon valószínűtlen — parancsban jelöljön ki három embert, aki hátramarad a téliszálláson. Ezeket utasítsa, hogy azonnal nyomuljanak előre délnek a 168. keleti hosszúsági körön a déli csoport föl kutatására, a vezető belátására bízván, hogy meddig hatol előre. A kereső csoport támogatására a kutyák mind hátra hagyandók. A következő nyáron újból kísérelje meg ez a csoport a déli csoport nyomainak föl kutatását... A Nimrod tegyen partra annyi cukrot, gyümölcsöt és gyümölcs-ízt, amennyit csak lehetséges... és mindazt a ruházatot, amit szükségesnek ítél három ember számára... Ha Adams visszatér és mi nem, ő veszi át az egész expedíció parancsnokságát minden utasítással. A hajó március elsején menjen a Mc Murdo öböl bejáratához, megvizsgálni a jég állapotát. Ha a jégzaj szilárdsága nem fenyegető még, visszatérhet még egyszer a Royds-fokra. De azt hiszem, a leg-

végző időpont, ameddig maradhat, 1909 március 10.-e. Ha addigra sem tértünk vissza, valami komoly baj kellett, hogy érjen bennünket.“

A déli csoport élelmezésének a kérdését hosszasan és nagy alaposággal meghánytuk-vetettük. Marshall aprólékos gondnal belemélyedt a különféle élelmiszerek táplálóerejének a vizsgálatába. A korábbi expedíciók tapasztalatai is sok hasznos utbaigazítást nyújtottak.

Végül elhatároztuk, hogy a naponkénti „fejadag“ot — már ameddig futja az eleségből — a következőképpen állítjuk össze:*

	Gramm
Pemikán — — — — —	213
Előre nem látható eshetőségekre —	42
Kétszersült — — — — —	454
Sajt vagy csokoládé — — — — —	57
Kakaó — — — — —	20
Plasmon — — — — —	28
Cukor — — — — —	122
Quaker Oats — — — — —	28
Tea — — — — —	14
Só — — — — —	8
Bors — — — — —	1
Összesen	987

A sót és a borsot apró zacskókban vittük, mind-egyikben egy-egy hétre való adag.

Csaknem pontosan ugyanennyi volt a napi fejadag a *Discovery*-expedíció szánutázásain: Scott csapatában 980, Barne csapatában 1000 gramm.**

A négyünk számára 91 napra magunkkal vitt élelmiszer összes súlya meghaladta a negyedfél métermázsát.

* Az eredeti munkában a súlyok *unciákban* (ounze) vannak megadva. 1 uncia (Oz.) az angol fontnak (avoirdupois) tizenhatod része, vagyis 28.35 gramm.

** Angolok a déli sarkvidéken. 128. lap.

A lovak elesége jóval súlyosabb volt ennél. Egyenkint és naponkint körülbelül 4½ kilogrammot kellett számítanunk.*

Október vége felé utrakészen álltunk. Mohó vára-
kozással néztünk elébe vállalkozásunknak.

A segítő csoport — Joyce, Marston, Priestley, Armytage és Brocklehurst — tervünkhöz képest tíz napi távolságra elkísér bennünket.

Október utolsó napjaiban nem kedvezett az időjárás, de mutatkoztak jelek, hogy a nyár közeledőben van. Az utolsó napokban apróra felülvizsgáltuk még a szánokat és a fölszerelést, hogy meggyőződjünk róla, helyén van-e minden. Esténkint pedig leveleket irtunk — búcsuleveleket a mieinkhez, arra az esetre, ha nem térnénk vissza többet abból az ismeretlen világból, amelybe behatolni készültünk.

HUSZONEGYEDIK FEJEZET.

Utrakelés a déli sark felé.

Felhőtlen ég, ragyogó napsütés kedvezett útrakelésünknek az emberláb-nemtapodta messze célpont felé, ahol az angol királyné kezéből átvett lobogót készültünk kitűzni, ha a sors is úgy akarja. Mégis, amikor búcsút vettünk a kunyhótól, ahol annyi hónapot töltöttünk együtt társainkkal kényelemben: a sajnálkozás borús érzete ragadott meg, hogy talán sohse látjuk többet egymást.

A segítő-csoport indult elsőnek. Mi négyen — a

* A fölszerelés, ruházat, műszerek, gyógyszerek stb. részletes felsorolása megtalálható az eredeti munkában: *The Heart of the Antarctic*, I. kötet, 252—255. lap.

délisarki csoport — délelőtt tíz órakor vettünk búcsút Murray-tól és Roberts-tól, akik jóidőre magukra maradnak a téli szálláson.

Alig voltunk úton egy óra hosszat, amikor bajok kezdtek környékezni. Legelőbb is megsántult az egyik lovunk — Socks — és kevésre rá, hogy megálltunk etetni, a Grisi ló kirúgott a hámból és Adams-et meg-rúgta a térde alatt.

Ha tenyérynivel följebb éri a rúgás, összezúzza a térdkalácsát és vele együtt a reménységet, hogy valaha elérí a déli sarkot. Még így is majd hogy ki nem ugrott a helyéből a lábszárcsontja. Nagy fájdalmai voltak, bár nem beszélt is róla. El sem tudom képzelni, mit művel, ha teljesen ki kell válnia az expedicióból, amely iránt nagy érdeklődéssel viseltetett.

Október 30.-án elértük a Hut Point-ot (Kunyhó-fokot). Adams lába jobban lett, a lovak is kiheverték sántaságukat, — nagyszerű idő járt, gyönyörűséggel töltött el, hogy kinn vagyunk végre a nagy országúton.

Quan volt a legrosszabb „erkölcsü” négy lovunk közül. Hiába vigyáztuk, folyton harapdálta a kötelét. Egy izben nem vettük észre, amint elrágta a pányvát és nagy pusztítást vitt végbe a kukoricában és más takarmányban. Amikor el akartuk csipni, egyik szántól a másikhoz rohant, darabokra szaggatta a zsákokat, kiszórta a tartalmukat, nagyokat rugott a két hátsó lábával, mutatva, hogy ugyancsak elemében van. Látszott, hogy torkig zabálta magát és ficánkoló kedvében van.

November 3.-án elhagytuk a tenger jegét. A barrieren — amelyet mostantól fogva inkább *jégperem*-nek fogok nevezni — még rosszabb térszínre jutottunk. A lovak nagyszerűen viselték magukat. A lóhajcsárok óránként fölváltották a vontatókat. Másnapról fogva hőszemüveget viseltünk a kinzó fény ellen. A White szigeten túlkerülve lágyabb lett a hó, és ugyancsak megerőltető volt a haladás. A segítőcsoport derekasan kitartott; estig kerek 20 kilométeres utat gyürtünk le.

Mindezidáig szép idő kedvezett utunknak. Guy Fawkes napján azonban (november 5-én) hóföregeteg ért utol, amely roppantul megnehezítette a tájékozódást. A félhomályban nem vettük észre a szélvájta barázdákat. A lovak is, mi is, megszenvedtük a térszín nehézségeit. Ilyen viszonyok közt persze nem csoda, hogy egyre-másra ismétlődtek az apró balesetek. Marshall beleszakadt egy repedésbe, majd csakhamar Wild-et és Adams-t érte utol ugyanez a sors. Amikor Marshall lába alól másodszer is kisiklott a talaj, jobbnak láttuk tanyát ütni és bevárni, amíg kiderül az ég.

Szomorúságunkra másnap egész nap hálósáskáinkban kellett heverésznünk; éppen csak a lovak etetése kedvéért másztunk ki vackunkból. Sűrű hóvihar kerekedett. Aki nem járt a sarkvidéken, el sem tudja képzelni, milyen keserves érzés, mikor a hóföregeteg helyhez láncolja az embert. Minden elvesztegetett nap egymagában a takarmányban 18 kilogramm hiábavaló veszteséget jelent. Igyekeztünk jó képet vágni a dologhoz; helyzetünket elviselhetőbbé tette, hogy külön-külön hálósáskáinkban annyira-mennyire mind egyikünknek meg volt a maga független „otthona” — írhatott, olvasható az ember.

A reggeli órákat a *Sok hűhó semmiért** olvasásával ütöttem el — bizonyára nem időszerű olvasmány, amikor az embernek minden oka megvan, hogy boszszankodjék a kényszerű késedelem miatt.

Könnyebben viseltük volna a bajt, ha csak magunkról van szó. A magunk bőrére még csak takarékoskodhattunk az ennivalóval, de a lovaktól nem vonhattuk el az előírt napi eleséget, ha ki akartuk venni a zsirjukat.

7-én megjavult az idő, jóllehet még mindig borult volt és kavargott a hó. Ezen a napon a segítőcsoport visszafordult a téli szállás felé; társaink éljenzése

* Shakespeare vígjátéka: *Much ado about nothing.*

közben indultunk neki — immár magunkban — hosszú utunknak. A lovak pompásan belefeküdtek hámszékükbe, de alighogy utnak eredtünk, a hasadékok egész szövetségébe keveredtünk. Az első, amelyiken Marshall átsiklott, Grisi lovával, olyan széles volt, hogy kiterjesztett karral át sem érte volna az ember. Belenéztem a tátongó szakadékba. Feneketlen, borzongató üreg sötétlett szemem előtt.

Amerre csak néztünk, mindenütt hasadékok. Két nagy hasadék közt tanyát kellett ütnünk, hogy megvárjuk, amíg a világosság megerősödik. Nem kacérkodhattunk a biztos vésszedelemmel.

Most már teljesen magunkra voltunk utalva. Kényelem dolgában ez kedvező volt, mert csak kettesével voltunk egy-egy sátorban. Eleinte Adams volt a társam a sátorban, utóbb elhatároztuk, hogy időről-időre fölcseréljük helyeinket.

Olvasnivalóban nem volt hiány. Mindegyikünknek volt egy-egy könyvünk. Én Shakespeare vígjátékait vittem magammal, Marshall Borrownak *The Bible in Spain* (A biblia Spanyolországban) című könyvét; Adams Arthur Young munkáját: *Travels in France* (Utazás Franciaországban); Wild pedig Dickens „Karcolatait“ (Sketches). Olvasmányainkat cserélgetve nem fogytunk ki az olvasnivalóból a veszteglések napjaiban.

De semmiféle olvasmány nem tarthatott vissza, hogy ne szidjuk a makacs rossz időt, amely november 9-ének reggeléig hálósájkjainkba szorított. Komor homályban legyőzhetetlen nehézségekkel jár a vándorlás a jég és hó birodalmában.

Ha felhő vonja be az eget vagy sűrű köd terjeng, az árnyéktalan halotti fehér sivatag megcsalja a szemet. Az ember sima síkot lát maga körül, és egyszerre derékig belezuhan valami mélyedésbe. A szemekre is nagyon megerőltető az ilyen menetelés.

Bármily különös, úgy van mégis, hogy amikor a napot felhő borítja, és „sűrű“ idő jár: a hóvakság ve-

szélyében forog az ember. Ezzel a kínzó bajjal ugyan csak alaposan módunkban volt megismerkedni déli utunkon.

Egyetlen mód a védekezésre, ha szemüveget viselünk egész idő alatt. De mikor a szánokkal való bajlás folytán fokozottan szedi az ember a lélekzetet, a szemüveget belepi a lehelet s le kell venni, hogy megtörölgessük. Ilyenkor aztán a fehér hómező vakító fénye olyan kápráztató, hogy be kell menekülni a sátorba. A sátor zöldes színe jólesően pihenteti a szemet.

8-án este kitisztult az idő. Ekkor láttuk, hogy köröskörül szakadékok és repedések környeznek. Marshall és Wild sátra pontosan egy mélység szélén állott, amelyet addig észre se vettünk.

Lovaink védtelenül álltak a négy nap, négy éjjel tartó szakadatlan hóviharban; a kemény hideg megviselte őket. Volt okunk örvendeni, hogy a vihar lecsendesedése után mohó étvággyal fogyasztották a meleg eleséget, amellyel megkináltuk őket. Még sem ártott hát meg nekik a kegyetlen időjárás, amelyet a szabadban szenvedtek át. De sietnünk kellett tovább és csak akkor éreztük magunkat igazán boldogoknak, amikor újra jó darab utat magunk mögött tudtunk.

Téli szállásunkat a déli sarktól madártávlatban csaknem pontosan 1400 kilométer választja el. Ebből a távolságból idáig százat se gyürtünk még le. Mi tagadás, a sarki utazónak jó adag türelemmel kell fölfegyverkeznie és miközben hálózásjainkban heverünk mozdulatlanul, ahelyett hogy haladnánk célunk felé, bizony jócskán megfogyatkozott ez a mi készletünk — a türelemből.

HUSZONKETTEDIK FEJEZET.

Még megvan mind a négy lovunk.

November 9-ének reggele derült, csendes és tiszta idővel köszöntött be. Szánjainkat kiástuk a hóból, megreggeliztünk és hozzáláttunk, hogy utat keressünk a hasadékokon keresztül. Keskeny repedésektől egészen a legfélelmetesebb feneketlen mélységekig mindenfajta szakadék került utunkba — lehetetlen volt rajtuk keresztül átjárót keresgelnünk.

Nem volt mit tennünk, mint rábizni magunkat a Gondviselésre. Az első repedéseken szerencsésen átjutottunk. Egyszerre csak *Chinaman* lovunk lába alatt berogyott a hó és belezuhant egy gonosz hasadékba, amely párhuzamosan haladt útvonalunkkal.

A d a m s megpróbálta kirántani; a ló küzködött is hősiesen, mindhiába. Wild és én ott hagytuk a szánunkat, — odarohantunk a vergődő ló szánjához — éppen idejében, hogy szilárd jégre mentsük. Még egy lépés és örökre búcsút vehetünk a — délisarki expediciótól. A jó lépés szélességű hasadék öblös, feneketlen mélységben folytatódott és ha abba egyszer belekeveredik szegény lovunk, soha viszont nem látjuk többet. Főzőfőlszerelésünk, kétszersültünk és az olajunk fele, de alighanem A d a m s maga is eltűnik vele örökre.

De gyakori jelenség, hogy akkor fordulnak jobbra a dolgok, amikor már merőben reménytelennek látszik a helyzet. Így volt a mi esetünkben is. Jó időre ez volt az utolsó hasadék utunk folyamán. A térszín megjavult és végre tovább haladhattunk.

A nap folyamán újabb 26 kilométerrel közelítettük meg célunkat és estére sokkal vidámabb kedvben térünk nyugvóra. Éjszakai nyugvásunkat azonban megzavarta az a haszontalan *Quan*; elrágta a takarójának a hevederét és *Grisi*-vel meg *Socks*-szal összeveszett

rajta. A mandzsuriai lónak nyilvánvaló hátránya az a rossz tulajdonsága, hogy mindenfélét elrág, amihez csak hozzáfér.

Bármily jelentéktelennek tünnek is fel az ilyen kis események, a folytonos javítani való sok munkát rótt ránk s ha az ember elfáradt a naphosszat való menetelésben, bizonyára nem örül a váratlan munkának.

Délutáni utunk közben csodálkozásunkra egy Adélie-pingvin lányomaira bukkantunk. Hogy honnan került ide az a madár — rejtély. Jó száz kilométert kellett „szánkázni” idáig — a legközelebbi part, ahol táplálékra találhatott, legalább ennyire lehetett. Pingvintársai közt ez a madár bizonyosan kalandos természet hírében áll.

A következő napokon javult az idő, jókora darabra megközelíthettük azt az élelmiszer-állomásunkat, ahol 75 kilogramm eleséget raktározottunk volt el. Növekvő étvágyunkkal nem is állott arányban az az ennivaló-mennyiség, amit ott majd megengedhetünk magunknak. Akik nem ismerik még, mit jelent a kéréségbeejtő éhség, hihetőleg irtózva gondolnak rá, hogy mi nem riadtunk vissza később, hogy — amikor lovaink már „megtették kötelességüket” — ételadagainkat *löhussal* toldjuk meg. Nyugodt lélekkel mondhatom el azonban, hogy mindaddig, amíg lovaink kivégzésére nem kerítettük a sort, olyan bőkezűséggel bántunk velük, amit magunktól kereken megtagadtunk.

Rátalálni egy ilyen élelmiszeres depóra — erre a parányi foltra — a végtelen hósivatagban, száz kilométernél nagyobb távolságra a legközelebbi szárazföldtől: olyanforma feladat, mint meglelni egy bóját valahol messze bent az Északi-tengerben, ahol a parti hegyek halvány körvonalai belevesznek a messzeségbe. Türelmetlen voltam, hogy elérjük a depót, mielőtt megfordul a ragyogó időjárás.

Képzeltető az örömünk, amikor 14-én este Wild,

sátrunk mellől kémlelve a határt Goertz-féle messzelátójával, elkiáltotta magát, hogy megvan a depó! Egyeszeriben kirohantunk a sátorból és ott láttuk mi is világosan a lengő lobogót és a szánt a látcsövön keresztül. Másnap reggel mindent érintetlenül találtunk; a lobogó vidáman ropogott a szélben. Néhány órát töltöttünk, hogy elosszuk és kimérjük a visszatérő utra ottan hagyott élelmiszereket.

Szinte szívbeli fájdalommal váltunk meg egy doboz szardiniánktól és egy üveg fekete áfonya-íztól, amit karácsonyi lakománkra tartogattunk — de minden gramm fölös súly „fontos” volt a mi helyzetünkben s bár tudtuk jól, hogy annyi tápanyagot kell vinnünk magunkkal, amennyit csak lehetséges, ezekről a fényűző dolgokról le kellett mondanunk.

Déli egy óra után csakhamar uton voltunk megint. Esti táborhelyünkön kőfalat emeltünk tájékozással visszatérő utunkra. Elhatároztuk, hogy minden tanyahelyet hasonló módon meg fogunk jelölni. Két lapáttal tíz perc alatt embermagasságnál nagyobb hófalat rakunk. Nem hanyagolhattunk el semmiféle elővigyázatosságot, habár nem tudhattuk, mi lesz tartósabb: a fű, avagy szánjaink nyoma. A tapasztalat megmutatta, hogy a hófalak megmaradtak, amikor nyomainkat rég elsöpörte az idő, és ezek a tájjelzők igen nagy könnyebbségünkre voltak a hazatérő útban.

Minden ment, mint a karikacsapás; váltig csodáltuk az ellentétet a mi szép napi átlagaink és a hat évvel azelőtti lassú előnyomulásunk között ugyanezen a tájékon.

November 16.-án például 32 kilométernyi rekordtávolságot jártunk meg. Mindannyian kitűnő egészségben voltunk, a szememet se kizozta már a hóvakság — csak éppen hogy kicserepedett ajkunkkal nem nevetettünk kedvünkre, pedig minden okunk megvolt a vidámságra. Szinte nyeltük a kilométereket.

Másik ilyen felöltő ellentét volt az, amely a mi végsőig menő takarékoságunk és *Quan* lovunk po-

csékolása között mutatkozott az élelmiszerekkel való gazdálkodásban. *Mi* naponta három szem cukrot elcsipünk a napi adagunkból, hogy ilyen módon lassankint szert tegyünk egy kis tartalékra — *Quan* meg csodálatosképpen jónak látta ugyanekkor a maga kötőfékje helyett megenni másfél karhosszúságú kátrányozott kötelet, a takarmányát pedig merő akaratosságból szét-szórta a havon.

Ekkortáiban kezdtünk gondolkodni a lovak sorsáról, különösen *Chinaman*-ról, de mind a négy remekül viselte magát, már a mi a húzást illeti. Természetesen rajta voltunk, hogy élelmiszerkészeteinket mentől messzebb szállítsuk délnek, mielőtt kidőlnének.

Quan rendületlenül taposta a jeget; bizonyára naposszat azon jártatta az esztét, miféle csalafintaságot követhetne el megint az éjjel. De ezenközben nagy-szerűen belefeküdt a hámba. *Chinaman*-en mutatkozta legelőbb az összeroskadás tünetei, de habár ereje hanyatlott, buzgalma mindvégig a régi maradt. *Grisi* és *Socks* gyors iramban „vette“ a lágyszó borította helyeket.

Bármily keservesen megdolgoztak is lovaink napalankint, megvolt az a biztos megnyugtató érzésünk, hogy éjszakai pihenőjüket annál jobban kiélvezik. Egyizben rajtakaptuk *Socks*-ot, hogy éjjel azzal szórakozik, hogy *Quan*-nak a farkába ragad és egész csomósúl tépi ki a szőrt belőle. Ha csak gyaníhattuk volna is, hogy ilyesféle sport eszébe juthat, hosszabb sodronyra pányvázunk ki őket és elkülönítjük egymástól.

HUSZONHARMADIK FEJEZET.

Túl minden emberi lábnyomon.

November 18-án úgy képzeltem, elértük a sarki szélsősöd övét: a Jégperem halotti sima fehér sivatagként terült el. Kimondhatatlanul elbűvölő kép — sehol semmi nyoma szárazföldnek: elenyésző pontoknak éreztük magunkat a nyomasztó végtelenség közepette. Mintha nem is ezen a világon járnánk... és ugyanakkor olyan semmiségek foglalkoztattak, hogy az ajkunk kicserepesedett és hogy — a gyomrunk korog.

A déli étkezések máris túlon túl rövidre zsugorodtak és kezdtük forgatni a fejünkben, mi lesz, ha majd amúgy istenigazában éhesek leszünk. Mindamellett megjártunk naponta 28 kilométert és esténként megvolt az az elégtételünk, hogy nagy lépéssel közelebb jutottunk megint célunkhoz.

Hamarosan fölfedeztem, tévedés volt azt hinni, hogy elértük a szélsősöd területét. A szélvájta mélyedések mind déli irányban futottak. A bennünket környező táj és viszonyok annyira elütöttek mindattól amit idáig tapasztaltunk bárhol a világon, hogy bajos volt megjósolni, mit hoz a legközelebbi pillanat.

Coleridge *Ancient Mariner*-je jutott eszembe:

„Alone, alone; all, all alone, alone on a wide,
wide sea...”*

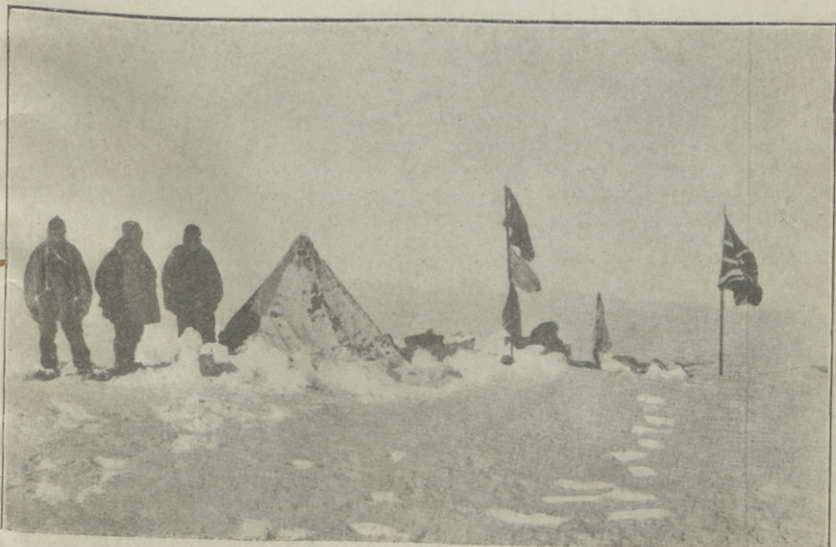
Amikor azután csöndben fölszakadoztak a gomolygó fellegek, és, jóllehet szél sem lengedezett, gyorsan tovausztak fejünk fölött: a titokzatosság rejtelmes érzése borzongatott.

Minthacsak valóban a világ végén járnánk és be-törni készülnénk a felhők szülőhelyére és a szelek titkos szentélyébe: nem nyomhattuk el azt a sejtelmün-

* „Egyedül, egyedül; egyesegyedül, — egyedül a messze, messze tengeren...”

5. kép. A legdélibb tanyahely hatvan órai hóvihar után.

6. kép. A Bluff-depó.

7. kép. A déli csoport a Nimrod fedélzetén.
Balról jobbra : Wild, Shackleton, Marshall, Adams.

8. kép. A Nimrod fölveszi az északi csoportot a Drygalski-jégperem szélén.

ket, hogy a természet erői féltékeny szemmel figyelnek minket halandókat!

És mégis, e fölemelő élmény közepette, amit mindenki átél, aki behatol a világ elhagyatott rejtekhegyeire: mindennél jobban foglalkoztatott a küzdelmes előrejutás a nehezen járható térszínen. A hó felszíne — ettől függött mindennapos erőfeszítésünk, küzdelmünk és sikerünk.

November 20-án félelmetesen lágy óra jutottunk. Olyan gonoszul tapadó volt, hogy — megkondult szégyény öreg *Chinaman* lélekharangja. Nem birt többé lépést tartani a többiekkel. Másnap lelőttük.

Hadd mondjam el ismét, hogy a lovak megölése fájdalmas feladat volt — egyedüli megnyugvást abban találtunk, hogy a végsőkig jól tápláltuk őket, és hogy nem szenvedtek. Amikor egy-egy lovunk kivégzésére került a sor, hófalat emeltünk a tanya szélmentes oldalán és e mögé vittük félre az állatot, hogy a többiek ne lássák.

A szükség rákényszerített, hogy megegyük a hússukat. A leölt állatok teteme csakhamar kőkeményre fagyott — igyekeznünk kellett, hogy azon melegiben apró darabokra vagdossuk széjjel.

Chinaman kimulása napján fölállítottuk második depónkat s ott hagyttunk 36 kilogramm lóhúst, egy doboz (12 kg) kétszersültet, egy kis cukrot és egy kanna olajat. Ennek a készletnek a segítségével kellett majd visszajövet eljutnunk innen az *A* depóhoz.

Három lovunk maradt. Mindegyik 225 kilogramm terhet vontatott, amikor elhagytuk a *B* depót, fekete lobogójával, amelyet egy kiérdemesült szánhoz szijazott bambuszrúdon lengetett a szél. Szemünk előtt messze délen csakhamar új föld tűnedezett föl — föld, amelyet soha sem látott még emberi szem.

Hatalmas hófödte magaslatok bukkantak föl túl a Longstaff-hegyen és a szárazföld belseje felé is, a Markham-hegytől északra. Túl jártunk már a déli szélesség 81. fokán (81°08').

Az időjárás továbbra is kedvezett utunknak. Délről hűvös szél lengedezett, a nap könnyű fellegek mögé rejtőzött. A soha nem látott hegyormok dicső látványának örömét két dolog homályosította el: Wild rosszullete és Adams gyötrő fogfájása. Megpróbáltuk kihúzni a fogat. Az első kísérletbe a fog beletörött. Másodszorra Marshallnak sikerült kirántani a fájó fogat — olyan eredmény, amely, a mi helyzetünkben, éppoly dicsőségére vált az orvosnak, mint amily megváltás volt a betegének.

Fürgén haladtunk. November 26-án emlékezetes napra ébredtünk. Ezen a napon haladtuk meg a *legdélibb pontot*, amelyet mielőttünk, taposott emberi láb. Esti tanyákat a $82^{\circ}18\frac{1}{2}'$ déli szélességen ütöttük föl. Legvégső déli pontunk, ameddig Scott kapitánnyal eljutottunk a *Discovery*-expedíción: $82^{\circ}16\frac{1}{2}'$ volt.*

Óráról órára uj és uj izgalommal kémleltük a nyugaton emelkedő hegyvidéket. Föltárult előttünk a Shackleton Inlet, és mélyen benn az öböl mélyén hatalmas hegylánc meredt a magasba, messze nyugat felé ujjabb és ujjabb csúcsok emelkedtek. A Wilson-foktól nyugatra 3000 méteres hegyek jelentek meg, dél-délkeletre egyik új hegycsúcs a másik után tűnt föl szemünk előtt. Kevés embernek jut osztályrészül, hogy olyan földet láthasson, amelyen ő előtte nem nyugodott emberi szem: mohó kíváncsisággal és bizonyos hódolat érzésével figyeltük az új hegység fölbukkanását az előttünk elterülő nagy Ismeretlenből. És a folytonos várakozásnak ebbe az izgalmába belevegyült a lázas reménykedés, hogy a mi ösvényünket semmiféle hegylánc nem fogja elvágni előlünk.

Senki közülünk nem sejdíthette, miféle csodák táruulhatnak föl előttünk délnek vivő utunkban: képzeletünk szabadon szárnyalt — amígcsak föl nem hemperedtünk a hóban, vagy az éhség éles sajtása vissza

* Scott: *The Voyage of the 'Discovery'*. Magyarul: *Angolok a déli sarkvidéken*.

nem térítette elkalandozó figyelmünket a közvetlen jelen szükségleteire.

Azért persze semmi sem kerekedhetett fölül türelmetlen mohóságunkon, hogy megtudjuk, *mi van előttünk*. A jégperemen való vándorlásunk hosszú heteiben az egyhangúságtól megmentett bennünket a délkelet felől föl-fölbukkanó föld tájképi változatossága. Ahogy tovább és tovább nyomultunk délnek, a hegyek láncá mindinkább elhajlott kelet felé. Ez a fölfedezés közéről érintett, mert féltő volt, hogy a hegyek eltérítenek csaknem egyenesen délnek csapó utirányunktól. Reméltük mégis, hogy, ha majd elérjük a hegyeket, találunk valami járható hegyszorost, amelyen átkaptatva „torony iránt” folytathatjuk utunkat. A türelmem mindenestre üdvösebbnek ígérkezett a töprengésnél: bármilyen megpróbáltatás várjon is reánk, el voltunk rá tökéelve, hogy kitartunk, amíg csak erőnk összeroppanása visszatérésre nem kényszerít.

November 28-án aggasztóan rossz térszínre jutottunk. Szegény *Grisi* lovunkat, amelyet a hóvakság egészen tönkreszilányított, le kellett lőnünk ezen az estén. Itt állítottuk föl C depónkat. Egy hétre való eleséget és megfelelő olajat hagytunk hátra itt, hogy ezzel visszajövet elvergődjünk a B depóig.

Másnap 540 kilogrammnyi szánrakománnyal terhelve folytattuk utunkat. Elhatároztuk, hogy lovaink mellé befogjuk magunkat is. Hamarosan rájöttünk azonban, hogy ha mi huzunk, a lovak abba hagyják a vontatást. Így hát csak megint leakasztottuk a derekunkról a hevedert.

Az egész környéket át meg átszótték a hegyláncolatok; a hó felszíne, amerre utunk vezetett, olyan puha volt, hogy a lovak hasig süppedeztek és csak egyesült erőmegfeszítéssel tudtuk olykor megmozdítani szánjainkat.

Estére a lovak végleg kidőltek, kiváltképpen az öreg *Quan*. Nem is annyira a szán súlya, mint inkább a süppedő hó örökös tiprása merítette ki. A rákövet-

kező két nap valósággal magunk vontattuk a szánt öhelyette.

December elsején ütött az ő utolsó órája is. Szomorúsággal váltunk meg tőle mindannyian, de nekem fájt legjobban az elvesztése, mert — az én lovam volt. Mindnyájunk kedvence volt az öreg *Quan*. Megszerettük rendkívüli eszességéért, amelyet borzasztó csinyjei sem feledtettek.

HUSZONNEGYEDIK FEJEZET.

A déli sark „országútján.”

December elsején este túl jártunk a 83. szélességi fokon (83°16'). Kelet felé messze terjedő föld vonult; homlokfala óriási fehérlő sáncként veszett bele a meszes szeségbe. Ugy tünt fel nekünk, mintha valami hatalmas fordulat előtt állanánk, amely arányos a bennünket környező táj végtelen méreteivel.

Egyik pillanatban a tájkép nagyszerűsége bilincselte le gondolatainkat, a rákövetkező pillanatban megint azon jártattuk eszünket, mit ennénk, ha most hirtelen szabadjára eresztenének valami kitűnő étteremben. Nagyon, de nagyon éhesek voltunk ezekben a napokban. Főként lóhúson éltünk. Menetközben, hogy hűsítsük a forró napban kiszáradt torkunkat — fagyott húst szopogattunk.

Most, hogy már csak egy lovunk volt, az egyik szánt magunk vontattuk, mind a négyen belekapaszkodva. A másik szánnal *Socks* a nyomunkban járt. Hamarosan alkalmazkodott a mi tempónkhoz és kitűnően tartotta magát. Mindössze ing és pyjama volt rajtunk, mégis csak úgy omlott rólunk a verejték a fejünkre tűző napsütésben — és ugyanakkor lábunk majd meg-

fagyott a hóban. Keserves munka volt taposni a porhanyó havat. Délután elég közel jutottunk, hogy föl ismerjük az előttünk messze keletnek elnyúló hatalmas jégtorlódások szakadékos sorait. A legkisebb reményünk se lehetett rá, hogy tovább is a Jégperem-en (Barrier) maradhassunk, ha déli irányt akarunk tartani. Neki vágtunk tehát a szárazföldnek, egyenesen délnek, és estére a partot szegélyező torlaszok sorainak közvetlen közelében ütöttük föl tanyánkat.

Elhatároztuk, hogy reggel megmásszuk az előttünk emelkedő, csaknem ezer méter magasságu vöröseshegyet, és annak a tetejéről vesszük szemügyre a környéket. Nyugtalanító órák voltak ezek — most dőlt el, találunk-e járható utat a hegyeken keresztül. Ha nem: a magas hegyvidék jóformán áthághatatlan gátat vet elibénk. Az idő és a napról-napra fogyó eleség szorongatott.

Reggeli után (december 3-án) csakugyan útra kelünk. Minden táborberendezésünket ott hagytuk a tanyán, gondoskodva róla, hogy egyetlen lovunknak legyen mit ennie estig, amíg visszajövünk. Ebédre négy-négy darab kétszersültet, ugyanannyi cukrot és vagy 60 gramm csokoládét vittünk csak magunkkal. Vízet — úgy reméltük — találunk majd a sziklák között, mielőtt helyt partot érünk.

Alig jutottunk száz lépésre, szakadékhöz értünk. Hőszemüvegemen át nem láttam tisztán, levettem a szememről, mire rögtön belenyilalt a szemembe a hóvakság a kápráztató fényben.

Szerencsésen túlkerültünk még néhány hasadékon, amikor egy harminc lépés széles óriási szakadék állta utunkat. A szakadék, amelynek mélysége megközelítette a száz métert, keresztelte irányunkat. Jobbról tette a száz métert, keresztelte irányunkat. Jobbról kerülve azt tapasztaltuk, hogy arrafelé mindjobban be-lepte a hó a szakadékot. Így azután sikerült átjutni a túlsó partjára és folytatni utunkat a szárazföld felé, amely csalóka módon egészen közelnek tetszett, pedig még mindig kilométerek választottak el tőle.

További hasadékokat átszelve, déltájban — már a szárazföldön — sima kék jégre jutottunk, amelyből pompás ivóvízre tettünk szert. Ezer lépéssel odább elértük végre a hegynek a lábát, amelynek a tetejéről akartunk körültekinteni. Néhány falat kétszersültet haraptunk „villásreggelire“, aztán nekivágtunk a meredek sziklabércnek.

Ez volt az egész hegymászás legnehezebb szakasza. A hegy szétmállott gránitja össze-vissza volt hasogatva. Ügygyelbajjal följutottunk egy magaslatra. Körülnéztünk. Szemünk előtt nyitott út tárult fel, egyes-nesen délnek! Két hatalmas hegylánc között észak-déli irányú tekintélyes jégár húzódott.

Mohón kapaszkodtunk tovább, föl a hegytetőre, ahonnan a földség belsejében, a magashegységi jégtakaróban elvesző jégár egész óriási testén végigtekintettünk. Ez a megragadó látvány szárnyakat adott fantáziánknak.

Nem volt kérdéses többé, melyik utat válasszuk; mert, habár úgy lehet rianások és más akadályok megnehezítik is utunkat a jégáron, bizonyos, hogy a jégperemen úgysem juthatnánk tovább a 86. szélességi foknál és akkor mégis csak befelé kellene vennünk utunkat a hegyeken keresztül, hogy elérjük a sarkot.

A jégáron át vivő út főnehézségét abban láttuk, hogy Socks nem tud majd megbirkózni a küzdelmes hegymászással. Mi magunk meg nem boldogulunk terhünkkel, hacsak nem részletekben szállítjuk fölfelé.

December 4-én újból utrakelve az előző esti tanyáról, vesződséges erőfeszítéssel vontattuk szánunkat; Socks könnyűszerrel vitte a maga terhét. Így értük el a hágó tetejét, mintegy hatszáz méterre a tenger színe fölött.

Ettől a ponttól fogva enyhe lejtőn ereszkedtünk le a jégár felé és esti tanyánkat gránitszirtek közé ágyazódó kék jég közelében ütöttük föl, amelyek körül víztükrök csillogtak. Ez az utóbbi szerencsés véletlen csekélységnek tűnhetik föl, pedig megvolt a maga fon-

tössága: olajat takarítottunk meg vele, hogy nem kellett sem havat sem jeget olvasztanunk.

A hágó tetején, amelyen át utunk vezetett, hatalmas gránitoszlopok állanak őrt. A „déli sark ország-útjának“ a kapuja föltárult előttünk.

HUSZONÖTÖDIK FEJEZET.

A délsarki jégáron.

December 5-én reggel nyolc órakor szedtük sátorfánkat és elindultunk délnek, lefelé egy jeges lejtőn, a főgleccser irányában. A jeges lejtő hamar hólejtővé változott, majd megint kék jég következett, amely annyira összevissza volt szabdalva repedésekkel és hasadékokkal, hogy lehetetlen volt lovunkkal az utat tovább erőltetnünk, ha nem akartuk kockáztatni, hogy belezuhanjon valami feneketlen szakadékba.

A hóvakság is gyötört. Jobbnak láttam delelő átlomásunkon végleg tanyát ütni éjszakára. Marshall és Adams délután kimentek kémszemlére, utat keresni. Azzal jöttek vissza, hogy a lejtő az eddiginél is hasadozottabb kék jégben folytatódik. És még egy érdekes élményről számoltak be, amely jóval meglepőbb volt: *madár szállt el a fejük fölött*. Barnatestű madár, — szárnyán, alul, fehér csík. Délnek repült.

Különös, váratlan megfigyelés, ilyen messze déli szélességen (83°40'). Miféle madár lehetett, nem tudom elgondolni. Marshall és Adams erősködtek, hogy nem sirály volt (*skua gull*), pedig ez az egyetlen madár, amelyről el tudnám képzelni, hogy idáig merészkedik. Kidőlt lovunk teteme csábíthatta. A *Discovery*-expedición tapasztaltuk, hogy amikor a 80½ fok déli szé-

lességen leöltük egy kutyánkat, hamarosan ott termett a sirály.*

Éjszakai tanyánkat egy csodálatos gránitszirt aljában ütöttük föl. Mogyorónyi daraboktól harminc tonna és még nagyobb szikláig, szanaszéjjel heverték a gránitgörgetegek körülöttünk. Éreztük, hogy bármely pillanatban legördülhet ránk nagy robajjal valami hatalmas kőlavina. Az egyik havas lejtőn észre is vettük friss lavina nyomát. Mégis csak kénytelenek voltunk ezen a helyen táborozni; a kék jégen lehetetlen volt sátrat feszíteni, annyi erőnk meg már nem volt, hogy a meghasogatott jégen keresztül tovább küzdjük magunkat az ezer lépéssel odább mutatkozó havas lejtőig.

Másnap szétosztottuk a terhet és nagy küzdelemmel áthordtuk erre a helyre. Háromszor fordultunk érte. Keserves munka volt; éreztük, hogy csak egy bal lépés, és sarki utazásunk minden pillanatban örökre befejeződhet. Szerencsésen túlkerülve a különösképpen veszedelmes jégen, társaim visszamentek Socks-ért. Engem pihenni hagytak, mert idáig is alig birtam a küzdelmet a hóvakság miatt bekötött félszememmel. Kora délután együtt voltunk újra valamennyien a havas lejtőn, és csakhamar folytattuk utunkat. Csodálatos kilátás nyílt az egyremásra fölbukkanó, soha nem láttat hegymokra és hegykoszorukra. De roppant fáradságosan, lassan vonszoltuk előre magunkat.

Aki be akar hatolni a világ járatlan vadonába, hozzá kell edzenie magát a szívós munkához és örömét kell lelnie olyan dolgokban, amik magukban véve bizony legfeljebb viszonylag fölvidítók. Így például másnap (7-én) délután javában örvendeztünk rajta, hogy ha mégoly összevisszahasogatott térszínen járunk is, a világítás kedvezőbb, mint a reggel ... amikor egyszerre segélykiáltás ütötte meg fülünket. Wild hangja volt, aki nyomunkban járt egyetlen lovunkkal.

Vágtatvást rohantunk vissza segítségére; a szán,

* Angolok a déli sarkvidéken, 167. lap.

orrával lefelé fordulva, belebukott egy hasadékba. Wild a szánon lógott, csak az orra látszott ki a mélységből. Socks-nak nyoma sincs sehol. Wild csodák csodájára menekült kényes helyzetéből, de a ló odaveszett. Az eset így történt: Wild a mi nyomunkat követte egy hóval áthidalt láthatatlan szakadékon keresztül; a ló lába alatt beszakadt a hóhid és egy szempillantás alatt mindennek vége volt. Wild elbeszélte, hogy a kötél szára egyszerre kisiklott a kezéből — mintha csak szélroham szakította volna ki — önkéntelenül szétterjesztette karjait és éppen csak hogy a szakadék tulsó szélébe megkapaszkodhatott. Még szerencse, hogy a mélységbe zuhant lovunk súlya alatt eltörött a szán elülső keresztrúdja, — máskülönben az egész szánt Wilddel együtt menthetetlenül magával rántja.

Lehasaltunk a szakadék szélére, belenéztünk a mélységbe — semmi nesz, semmi jel. Feneketlen fekete üreg örvénylett alattunk.

Szegény Socks-ot nem láttuk többet — de ha valaha embernek volt oka hálára, mi hálásak lehettünk Wild csodás megmeneküléseért és a szán megmentéseért. Ha a szánt elveszítjük, két hálósákunk marad négyünknek. Ilyen megfoghatkozott fölszereléssel még a téli szállásra is aligha vergődhattunk volna vissza. Socks elvesztése magában is súlyosan esett latba. Igaz, hogy már nem soká huzhatta volna; sorsát el nem kerülheti. De számítottunk a húsára, és most nem maradt más nekünk, mint a kukorica, amit meghagyott szegény a gazdáinak.

Egymást érték a hasadékok és a gleccsERMALMOK; jégcsákányunk lépten-nyomon átszaladt a hóhidakon, ahol csak kipróbáltuk. Ilyen körülmények közt nem érezhattük magunkat biztonságban még éjszakára se. Visszafordultunk néhány száz lépésnyire, hogy ott üsük föl tanyánkat.

Másnap is (8.án) csak nagy óvatossággal haladtunk előre a rejtett mélységek és üregek fölött. Növekvő nyugtalansággal lestük, mikor érünk már meg-

bizható sík jégre, ahol meggyorsíthatjuk előnyomulásunkat.

Napokon keresztül mindig ugyanaz a gyötrelmes vergődés. Bukdácsolások, zúzódások, ütődések, — rianások, borotvaélességű jég, nehéz vontatás a meredek lejtőkön: ezek voltak a nap eseményei. Beszéd tárgyának nem valami vonzó. Nem is ezek körül forgott beszélgetésünk, amikor estefelé tanyát ütöttünk — *ételekről* beszélgettünk. Hogy milyen éhesek voltunk, jellemzésül elég elmondani, hogy december 9-én alig vártuk már a *karácsonyt*, amikor — török-szakad jól fogunk lakni.

December 10-én, a gleccserrel folytatott újabb kemény küzdelem után egy hegy alatt ütöttünk sátrat, amelyet *Cloudmaker* („fellegcsináló”)-hegynek kereszteltünk el. Amíg én odajártam a hegyen, utat kémlelni, a többiek lapos kövek közt megzúzták a kukoricát, hogy kiegészítsük vele a magunk eleségét.

Az elkészítés módja olyan kezdetleges volt, hogy a legtöbb ember egy falatot se tudott volna legyúrni belőle, de csak így kerülhettük el a kukorica hosszas főzését — amire nem pocsékolhattuk el drága petróleumunkat.

Akármilyen válságos volt is a helyzetünk, fölélénkített a gondolat, hogy mégis csak haladunk. De a szánok csunyául megrongálódtak a jéggel való folytonos harcban, és minthogy a sarktól még 630 kilométer választott el bennünket, kívánczotunk már olyan térszín után, amely kevésbbé emlékeztessen rá, mintha uborkahéjon járnánk. Semmiféle jégfelszín nem olyan idegesítő, mint az ilyen napfény-aszalta jég, amelyen az ember lába örökösen megbicsaklik.

Másfelől azonban az ilyen térszínen legalább halad valamire az ember. Csak december 12-én jutottunk olyan viszonyok közé, hogy naphosszat nem morzsolódtunk le többet öt-hat kilométernél. A szakadékokkal és repedésekkel megsabdalt kés-élességű, gidresgödrös jég olyan akadályokat gördített elénk, aminők-

nek nincs párja a sarki utazások történetében. Megint csak *részletekben* vánszoroghattunk előre, előbb egyik, majd a másik szánba fogva be magunkat. Ketten húztuk, ketten támogattuk a szánt, hogy föl ne boruljon. Ilyen módon előre dolgoztuk magunkat vagy két kilométerre, aztán visszafordultunk a repedéseken keresztül a másik szánért, hogy elhozzuk magunkkal olyan térszínen, amelyen egyetlen kisiklás halált jelenthetett.

Ebben a folytonos bukdácsolásban a szánok természetesen sokat szenvedtek; törött orruk gyakran bele-beleakadt a kemény, éles jégbe. Ilyenkor a szán hátulja megemelkedett, majd megint lecsapódott velünk. Minden nehézség és veszedelem közepette azonban vigasztalt a gondolat, hogy majd csak végére érünk a gleccsernek és feljutunk a várva-várt fennsíkra.

December 16-ára már teljes 200 kilométeres ut volt mögöttünk a repedésekkel megszabdalt jég hátán, és már 2000 méter körüli magasságban jártunk a földkerekség legnagyobb gleccserén. Másnap „fölégettük a hidat” magunk mögött, már ami a meleg ruhákat illeti: hátrahagytunk minden, de minden nélkülözhető felszerelést. A részletekben való vánszorgás — hogy minden utat háromszor kellett végigjárnunk — roppantul késleltette haladásunkat célunk felé és nincs az a szomjazó, aki jobban áhitozott volna valaha az itala, mint ahogyan mi sóvárogtunk a megváltó fennsík után. A gleccsernek mintha soha nem akart volna már vége szakadni.

HUSZONHATODIK FEJEZET.

A délsarki fennsíkon.

Elképzelni sem tudok keservesebb tantalusi kinkat, mint amik bennünket gyötörtek, amikor a plató már karnyújtásnyira közelnek tetszett és még mindig nem jutottunk fel reá. A repedések vég nélkül folytatódtak.

Ekkortáiban már világosan éreztük, hogy az *élelem* kérdésén fordul meg sikerünk avagy kudarcunk — elérjük-e vagy sem a déli sarkot. Ezért hát olyan takarékoságba fogtunk, hogy majd megőrzített az éhség. Naponta elcsiptünk magunktól két-két darab kétszersültet, és egy kis pemikánt és cukrot is. Megpróbáltuk pótolni a hiányt vízben megpuhított kukoricával. Azt majszolgattuk. Ha az álom csillapíthatná az ember éhségét, semmi panaszunk nem lehetett volna, mert bizony mi éjszakáról-éjszakára ennivalóról álmodtunk.

Karácsony előtt egy héttel még 35 napra való *élelem* volt, és körülbelül 555 kilométerre jártunk célunktól. És persze ugyanennyi távolságot kellett számtánunk visszafelé is a depóig, amelyet ezen a helyen állítottunk. A legjobb esetben is ezt az 1110 kilométert a leszállított napi adagok mellett kell lemorzsolnunk, ha célt akarunk érni.

Napról-napra reméltük, hogy megszabadulunk a rianásoktól, de habár az időjárás dolgában szerencséseeknek mondhattuk magunkat, esténként, amikor tanyát ütöttünk, kívánva kívántuk, vajha ez lenne utolsó tanyánk a gleccseren. És nem volt nap, hogy ne kísértett volna a karácsonyi ebéd gondolata!

December 21.-én — nyárközép napján — megfordult az időjárás. —15 fokos hidegben olyan heves hóvihár kerekedett, hogy ujjunk, arcunk elfagyott és szakállunkról, bajuszunkról jégcsapok lógtak. A meg-

viselt sátrunk falát döngető átható fagyos szélrohambokból itélve akár azt hittük volna, hogy tavaszi szánutazáson járunk.

Folytatódott a „részletekben való“ vánszorgás. 22-én a hegyászó kötélnak naphosszat dolga akadt. Előbb az egyik szánt vontattuk fölfelé — 180 kilogrammos terheléssel — a meredek lejtőkön, majd pedig kötéllel egybekötözve fordultunk vissza a másikért. Olyan csalóka volt a térszin, hogy sokszor csak a kötélt mentett meg, hogy bele ne zuhanjunk valami feneketlen mélységbe.

Wild úgy jellemezte ezt a mi sétánkat a féligjég—félig-hó felszínen, hogy olyan ez, mintha valami pályaudvar üvegfedelén járkálnánk. Annyira hozzászoktunk már a repedésekhez, hogy valahányszor belepottyant valamelyikünk, azt kérdeztük: „Megtaláltad?“

Azt hiszem, meglehetősen elbizakodottakká váltunk a közvetlen veszedelemmel szemben, habár megvallom, mindig örültünk, amikor meztelen rianással találkozunk, vagyis olyannal, amely nem volt csalóka hóhid alá rejtve. Amennyire forrón vágyakoztunk valóban, hogy a déli sark örök havát tapossa a lábunk, elképzelhető, mily borzasztó volt a rianásoknak ez a szakadatlan sora. Bajainkhoz járult, hogy a fokozódó hidegben a kukorica nem dagadt már meg a vízben — hogy e helyett *azután* dagadjon meg, miután *megettük*.

A karácsonyest változatosságot hozott sorsunkba: ez volt a legderüesebb nap, amióta a déli sark országutjának a kapuján beléptünk. Több mint 20 kilométert jártunk meg ezen a napon és estére 2772 méter magasságban voltunk a tenger színe felett. Az út előttünk még egyre emelkedett.

Eddig semmi nyomát nem láttuk annak a nagyon kemény felszínnek, amelyről Scott kapitány emlékezik meg az északi platóra tett utazásán, de azért nem mondunk még le a reményről, hogy a térszin javulni fog. Ha ebben a reményünkben megcsalódunk, soha el nem érjük a sarkot.

Karácsony közeledtével gondolataink hazaszálltak és a hazai karácsonyok örömei és ünnepei föleme-
gítették szívünket. Szó ki nem mondhatja, mennyire
sóvárogunk hallani a „London sarán keresztül surranó
kocsik dübörgését“ („the hansoms slurring through the
London muds.“). De London zaja és London látványos-
ságai helyett mi egy parányi sátorban kucorogtunk, a
világ tetejének elszigetelt magasságában, messze-messze
az emberláb-taposta ösvényektől.

Gondolataink mégis átszáguldottak a hó és jég
végtelen sivatagán és az oceánokon azokhoz, akikért
küzdöttünk, és akik — éreztük — reánk gondolnak
ebben az órában.

Karácsony napjának délelőttjén kemény vontá-
tással mintegy tíz kilométert morzsoltunk le és eljutot-
tunk a 85°51' déli szélességre. Aztán lefennyképeztem
tanyánkat a királynő lengő lobogójával, fellobogozott
sátrunkkal együtt. Társaim is rajta vannak a képen.
Estére fényes vacsorát csaptunk. Nem mondhatok le
róla, hogy részletesen el ne beszéljem.

Az ételsor „hoosh“-sal kezdődött. Ez az eledel a
mi esetünkben a pemikánnal, Oxo-val és kétszersülttel
összefőzött ló-eseléget jelentette. Azután a kakaó vi-
zében megfőztem kevéske *plum pudding*-unkat, amit
Wild kapott volt egy barátjától odahaza. Ez az eledel,
egy csöpp *brandy*-vel olyan finom falat volt, amelyet
a legfinnyásabb inyenc megirigyelhetett. Azután kö-
vetkezett a *kakaó*, végül *szivar* és egy kávéskanál likőr,
amit egy skóciai barátunk küldött.

Ez egyszer jóllaktunk. S minthogy jól tudtuk,
hogy hosszú, hosszú időn keresztül nem lesz megint
részünk ebben a boldog állapotban, vacsora után meg-
vitattuk a helyzetet, kimondottuk, hogy továbbra is
szűkebbre szabjuk napi adagunkat.

Karácsony napján mintegy 460 kilométer válasz-
tott még el célunktól. Egy havi eleségünk volt még,
három hétre való kétszersülttel. Elhatároztuk ennél

fogva, hogy minden egy heti kétszersülttel úgy gazdálkodunk, hogy tiz napig tartson. És ráadásul mindent hátrahagyunk, ami nem teljességgel nélkülözhetetlen.

Máris a végsőig „le voltunk vetköztetve“ — most még egy öltözet tartalékruhára kimondtuk az ítéletet: fölösleges. Megkockáztattuk.

Fejenkint 67 kilogramm terheléssel folytattuk utunkat karácsony másodnapján, jégtorlódásokon és repedéseken keresztül. Valahányszor fölértünk egy-egy jégtorlasz tetejébe, így szóltunk magunkhoz: „talan ez az utolsó“. De nem az utolsó volt. És ezenközben végére jártunk kukoricánknak és napi adagjaink szükösebbé váltak, mint valaha. Ha meggondoljuk, hogy a kemény, félig főtt kukorica emésztési zavarokat okozott, jellemző és sajtóságos, hogy mennyire sajnáltuk, hogy fogyatékán van ez az eleség. De az, aki ismeri az éhséget is meg az étvágytalanságot is, nagyon is jól tudja, melyik a szívósabb baj.

December 28-án 3080 méter tengerszín feletti magasságban jártunk, a 86°31' déli szélességen. Fejfájás kezdett gyötörni. Azt hiszem, ez egy fajtája lehetett a hegyi betegségnek. Olyanforma érzés volt, mintha dugóhúzóval csavarintának fölfelé az idegeinket és végül kihoznák. Szánunk erősen megrongálódott ekkoráig s a lágy hó borzasztó gonosz felszínén nagy küzdelemmel mozogtunk előre. Nagy magasságban a fizikai munka mindig roppant megerőltető — nem csoda, hogy már-már közel jártunk a végső kimerüléshez.

Ha legalább nem folytatódott volna az emelkedés, elviseltük volna a hideget; a kettő együtt aggasztóan próbára tette erőnket. És ráadásul az év utolsóelőtti napján olyan déli hóvihár kerekedett, hogy majd az egész napot hálósájkjainkban heverve vesztegeltük el.

Ott hevertük el mozdulatlanságban a drága időt, fogyasztva a drága eleséget, törve rajta a fejünket, hogyan segíthetnénk magunkon. De nem tudtunk okosabbat kieszelni vigasztalásunkra annál az elhatározásnál, hogy hacsak eléggé sikerül megközelítenünk célunkat:

majd'mindent hátrahagyva, rohammal vesszük be a sarkot. Vagy legalább megkíséreljük.

Az év utolsó napja több mint husz kilométerrel vitt közelebb célunkhoz. Ha még úgy fájt is a fejünk és gyötört az éhség: fölvidámított a gondolat, hogy — a távolság kevesbedik.

HUSZONHETEDIK FEJEZET.

A legmesszebbre, délen.

Ujév estéjén 320 kilométernyire közelítettük meg a sarkot: minden rekordot levertünk ekkorára, úgy az északi, mint a déli sarki rekordokat.* Reményünk, hogy jobb térszinre jutunk, nem teljesült. Megint csak lágy havon kellett előre küzdenünk magunkat s a hideg északi szél szinte keresztül fújrt rajtunk, olyan legyöngültek voltunk a rossz táplálkozástól.

Bármennyire elűztem magamtól a kudarcnak még a gondolatát is, mérlegelnem kellett higgadtan a felelősséget társaim életéért. Éreztem, hogy ha túllövünk a célon, lehetetlen lesz elvergődnünk a téli szállásra olyan térszinen, amilyenén most is járunk — és akkor erőfelesztésünk minden eredménye elvész a világ számára.

Ezekben a napokban elmondhattuk már, hogy végleg megállapítottuk, hogy a déli sark itt van ezen a platon, amely a földkerekség legmagasabb fennsíkja. Geologiai és meteorologiai megfigyeléseinkből sok hasznót fog meríteni a tudomány. Utunk eredményesége tehát már sem kétséges. De mindez — mégsem a

* Peary 1906-ban az északi szélesség 87°6'-ét érte el; a déli sarkot Shackleton előtt Scott közelítette meg legjobban, a Discovery-expedíció. Scott 1902-ben 82°16½' déli szélességig jutott — ugyancsak Shackleton társaságában.

déli sark! Szomorúsággal adtam számot róla magamnak, hogy bizony a sark még mindig tekintélyes távolságra van.

De hát az ember megteszi, ami tőle telik. A természet ellenséges hatalmával folytatott tíz órai küzdelem után egy csajka eleség két darab kétszersülttel, és egy csésze kakaó bizony alig-alig melegített fel, és állította helyre erőnket.

Elhatároztam, hogy újabb eleségraktárt állítunk föl és onnan még egy rohamot intézünk a sarkra. A parányi depó, amelyet hátrahagytunk január 4-én, oly észrevehetetlen pont a mérhetetlen fenssikon, hogy ezt a kockázatos cselekedetünket csakis a körülmények kényszere igazolhatja. Társaim, mint mindig, önmegtadadással járultak hozzá tervemhez.

A bambuszrúd, amellyel itthagytunk készletünket megjelöltük, siralmasan elenyészőnek tetszett a természet roppant arányai mellett; valóban, félóra sem telt bele és elvesztettük szem elől és nem maradt más, mint bizakodni benne, hogy lábunk nyomai a hóban visszavezérelnek majd a depóhoz.

Ugyanez nap este tisztán állt előttem — és nem is tagadhattam el magam előtt, — hogy alig feszíthetjük tovább a húrt. Elérkeztünk erőnk végső határára. Fejenkint 32 kilogrammra apadt a teher, amit utolsó depónk fölállítására után vonszoltunk magunkkal, és mégis fárasztóbbnak éreztük ezt a súlyt annál a körülbelül félmétermázsás tehernél, amivel még az előző nap birkóztunk, sőt fárasztóbbnak a három hét előtti 112 kilogrammnál.

Semmi sem győzhetett meg ennél jobban erőnk megfogyatkozásáról, még ha szemet hunyhattam volna is a súlyosbító körülmények előtt, hogy arcunkat össze-vissza hasogatta a szél, lábunk, kezünk, majd hogy el nem halt már a fagyássebektől, lábunk elnyúlt és amikor reggel kibújtunk nyirkos zsákkunkból, Burberry-kabátunk egyszeriben páncélínggé

dermedt testünkön, és arcunkon, szakállunkon merő jéggé fagyott a lehelet menetelés közben.

El nem mondhatom, mit nem adtunk volna akkoriban egy ollóért, amellyel lenyissanthatjuk hajunkat és szakállunkat; ha sejtettük volna előre, hogy ilyen kemény hideg időjárás kerekedik, bizonyosan hoztunk volna magunkkal.

Legfőbb ellenségünk volt nyilván a magasság és a jéghideg szél. A természet ellenünk esküdött és most már a legtöbb, amiben bizakodhatunk, hogy száz tengeri mérföldre megközelítjük a sarkot.*

Másnap akarva-nem-akarva, meg kellett toldanunk napi eleségszagunkat, hogy egyáltalában életben maradjunk; testünk hőmérséklete mélyen a normális alá süllyedt és olyan fejfájás kínozott, hogy mindenkit szívből sajnálok, aki ehhez fogható fájdalmat valaha át-szenvedett.

Jóllehet nyár derekán voltunk, egyetlen egyszer sem emelkedett a hőmérő a nulla-pont fölé, Fahrenheit szerint, amióta a fennsíkon járunk. Január 6-án heves hóvihár és hófuvás mellett — 57° fagyot értünk meg.*

A valamicskével bőségesebb ebéd — jóllehet meg sem közelítette még az eredetileg előirányzott teljes napi tápanyag-mennyiséget — mindjárt éreztette üd-
vös hatását. Ezen a napon körülbelül 25 kilométeres utat tettünk és elértük a 88°7' déli szélességet. Bele kellett nyugodnom a gondolatba, hogy ez lesz végső tanyahelyünk. El voltam rá szánva azonban, hogy itt mindent hátrahagyva, kezünkben a brit lobogóval még egy utolsó rohamot intézünk a sark irányában. Meg

* 100 tengeri mérföld = 185½ kilométer. Ez a remény tehát teljesedett, sőt messzebb jutottak. A 88°23', ahonnan január 9-én visszafordult a csapat, már csak 97 tengeri mérföldre, vagyis 180 kilométerre van a déli sarktól.

**) 0° Fahrenheit = $-32 \times \frac{5}{9} = -17.8^\circ$ Celsius.

—57° „of frost“ = $-57 \times \frac{5}{9} = -31.7^\circ$ Celsius.

sem kísérlem leírni, mily szomorú érzéssel töltött el ez az elhatározás. Csak egy dolog enyhítette keserű csalódásunkat: a tudat, hogy erőnk végső porcikájáig küzdöttünk és nem adtuk meg magunkat hamarább, csak amikor a természet hatalma és a szűkös táplálkozás, egyesült erővel legyűrtek bennünket.

Két teljes napig kellett várakoznunk tetlenül heverve hálózsákjainkban, amíg rá keríthettük a sort erre az utolsó előretörésünkre a lobogóval — két drága, becses nap ment veszendőbe a dühöngő hóvihar és a csontig maró hideg miatt. Ezalatt az idő alatt fogyasztottuk pótolhatatlan eleségünket, anélkül, hogy egyetlen lépéssel közelebb jutottunk volna célunkhoz, s még hozzá abban a komor aggodalomban teltek ezek a napok, hogy a hófúvás ezalatt betemeti lábnyomainkat. Akkor azután kérdések kérdése, miképp fogunk rátaálni hátrahagyott depónkra.

Tisztán állt előttünk, hogy végzetessé válható kockázatot vállaltunk s válságos helyzetben vagyunk. De legalább vigasztalhattuk magunkat, hogy — végig játszottuk a játékot és nem futamodtunk meg időnek előtte.

Negyven fokos (Celsius) hidegben metsző szél kerekedett. A szél megtalálta az utat vékony sátrunkba, sőt még hálózsákjainkba is beszüremkedett a hó, amelyek pedig anélkül is éppen elég nyirkosak voltak már. Görcsök támadtak meg, s hol egyik, hol másik lábunkat kellett életre kelteni azzal, hogy cipőt, harisnyát lehúztunk róla és ingünk alá bújtatva melegengettük, — egyiket a másikával. Sivár helyzetünket fokozta, hogy nem volt olvasnivalónk; apró könyveinket is hátrahagytuk, hogy súlyt nyerjünk azzal is.

Elmondhattuk becsülettel, hogy ellőttük nyilainkat. Mihelyt megszűnt a szélvész éjjel felé, útrakészen álltunk, hogy valamicskével tovább küzdjük magunkat és oly közel tűzzük ki a lobogót a déli sarkhoz, amely közel emberileg csak lehetséges.

Január 9.-én reggel 9 órakor a keleti hosszúság

162. fokán elértük a 88°23' déli szélességet. Félig járva, félig futva tettük meg ezt az utolsó 30 kilométert (16 ívpercet), a legutóbbi hóvihartól megkeményedett térszínen. Különös érzés volt valóban a hónapok óta magunkkal vonszolt súlyos szán lidércnyomásától megszabadulni.

Elkövetkezett az óra, amikor ki kellett tűznünk az angol királyné lobogóját és a másik Union Jack-et. Birtokba vettük a déli sark platóját a brit birodalom uralkodója nevében. S mialatt ott ropogott és ki-kife-szült a brit lobogó a fagyos szélben, amely a velőnkig átjárt bennünket, erős nagyítású látsöveinken kémleltük a déli láthatárt, de semmit nem láttunk, csak a hálotti fehér hótakarót.

Semmi megszakadás a plató folytonosságában a sark felé; teljességgel meg voltunk róla győződve, hogy a cél, amelyre törtünk és amelyet elérnünk nem sikerült, ott van abban a végtelen fehér hósvatagban.

Csak percekig maradtunk, aztán kezünkben az angol királyné lobogójával, hátat fordítottunk a déli sarknak és hazafelé irányítottuk lépteinket. Ha kudarcot vallottunk is, mindent elkövettünk, hogy elkerüljük.

HUSZONNYOLCADIK FEJEZET.

Visszafordulunk.

Hazatérő utunk története végtől-végig csupa szenvedés és küzködés. Szenvedtünk az éhségtől, a vérhasztól, és küzdöttünk a hóviharakkal, jéghasadékokkal és a járhatatlan térszínnel. Egyetlen vágy hajszolt depóról-depóra — a végsőig megkínzott vágy az enni-való után.

Tragikus álmaink voltak arról, hogy *enni kapunk*,

de annál ritkábban *ettünk* álmunkban. Egyszer mégis ettem álmomban vajaskenyeret. Ha a lelkiismeret — mint mondják — gyávává teszi az embert, biztos vagyok benne, hogy az éhség kapzsvá és ingerlékenyvé teszi. Figyeltük egymást, amint majszolgattuk kevéske ennivalónkat, és határozott bánkódást éreztünk, ha észrevettük, hogy valamelyikünknek sikerül úgy intézni, hogy tovább tartson az eledele.

Néha megembereltük magunkat, és eltettünk egy darabka kétszersültet a következő étkezésre, de a problémát, *mi* jobb: egyszerre kapni be az ennivalót, vagy harapdálni — sohasem oldottuk meg.

Kezdetben, elmondhatjuk, kedveztek a körülmények: rátaláltunk a kicsiny depóra, amelyet vakmerően hátrahagytunk a nagy fehér hósvatagban, és a szél hátunkba fujt, annyira, hogy vitorlát feszíthettünk szánunkra.

Öt nap alatt megjártunk vagy 160 kilométert. Ekkor még hat napra való kétszersültünk volt — lezállított adagot számítva — és még 223 kilométer választott el a legközelebbi eleség-„raktár”-tól. Természetes, hogy még egy darabbal szűkebbre kellett szabnunk a napi adagot.

A szél tartósan kedvezett és a vitorla olyan nagy könnyebbséget jelentett, hogy egyik nap 49 kilométeres rekord-távolságot futottunk be. És a rákövetkezően — *ötvennégy* kilométert!

De akármily gyönyörűség is a rekord-javítás, az én örömeimet meglehetősen lejjebb szállította, hogy a sarkamat fagyássebek támadták meg és fölrepedezett. Egyik-másik lábam ujja is fölrepedezett.

Mindamellett elvergődtünk ezen a rekordverő napon 16 kilométerre a depótól; ha a szélvihar nem hátba fuj, hanem ellenünk szegül, csak valami csoda menthet meg, hogy éhen ne vesszünk.

Január 20-án déltájban agyonsanyargatva, elmondhatatlan küzdelmek árán elértük a depót. Két óra hosszat hólejtőn vitt lefelé az utunk, szélvájta mély

barázdákon keresztül, azután úgy egy kilométeren csúnyául összevissza hasogatott havasjég (névé) következtet, majd pedig síkos kék jégre jutottunk, amelyen ide-oda csúszkál a láb. Nyomorúságunkat betetőzte, és a veszedelmet is igen-igen megnövelte a dühöngő szélvész, amely többször magával rántotta a szánt és levert a lábunkról.

Mindnyájan súlyosakat bukdácsolunk; én két ízben is olyat hemperedtem, hogy egész testemben összerázkódtam. Hol egyikünk, hol másikunk vesztette el a talajt lába alól; a szél lelesodort a jégletőn, hogy keservesen kecmeregjünk vissza szánunkhoz és társainkhoz.

Bármily keserves volt is ez a nap és bármily kockázatosná vált is a helyzet, örültünk, hogy tuljutottunk már a borzalmas délsarki fennsíkon és lefelé tartottunk a gleccseren.

Másnap egy időre befogtam magamat a szánba, de úgy össze voltam verve és zúzva az örökös esésektől, hogy hamarosan le kellett mondanom a vontatásról és beérnem vele, hogy a szán mellett ballagjak. Szerencsére csinos szelünk volt és völgynek vitt az ut s így nem volt oly főbenjáró az én segítségem.

24.-én megint már csak két napi eleségünk volt és egy napra való kétszersült — az erősen leszállított napi adag mellett — és még 74 kilométer választott el hasadékokkal szabdalt térszínen, a legközelebbi depótól. Ha mégoly gyenge voltam is, csaknem „kihevertem“ már ütődéseimet.

Ugy látszott, egész utunk már csak versenyfutás az éhhalállal — egyik depótól a másikig. Egy csésze tea, két darab kétszersült és két kanálnyi sajt nem éppen alkalmas déli lakoma, hogy az ember túlságosan fölviillanyozva vágjon neki a délutáni újabb rohamnak. 25.-én délben ez volt a helyzet; vacsora után meg már csak egyetlen egy étkezésre való eleségünk maradt, kétszersültünk pedig egy szem sem. Egy kis kakaó, tea, só és bors — ennyi volt az egész, amit másnapra tar-

togattunk. Ezekből is vajmi kevés. Éreztük, hogy múlhatatlanul el kell érnünk másnap a legközelebbi eleségraktárt, — kimerültségünkben nem bírjuk tovább. 26.án reggel hét órakor már semmi egyebünk nem volt, csak egy kis tea és kakaó. Ez a nap és a rákövetkező hozta ránk a legválságosabb megpróbáltatást, amellyel életünkben valaha szembenéztünk. Ennek a két napnak keserves kinszenvedése soha el nem törölhető emlékezetünkéből.

26.án reggel héttől másnap délután két óráig 30 kilométerrel verekedtük előre magunkat a leggonoszabab térszínen és a legveszedelmesebb hasadékokon keresztül, amivel valaha találkoztunk. Éppen csak egyszer-egyszer álltunk meg, hogy felhörpintsük utolsó csöpp teánkat és kakaónkat és úgyszólván egyfolytában meneteltünk húsz óra hosszat mély hóban, amely sehoh sem volt arasznyinál sekélyebb és néhol csaknem derékig ért. Lépten-nyomon belebuktunk rejtett hasadékokba és csak a gyaloghám mentett meg bennünket, kölcsönösen egymás segítségére sietve. Semmi szó le nem írhatja ennek a negyvennyolc órának szellemi és testi erőfeszítését. A Kegyelmes Gondviselés vezérelte lépteinket, hogy végül mégis elértük a depót.

26.án reggel útrakelésünkkor, már egy falat kétszersültünk sem volt, csak egy csajka „hoosh“t, főként a lóeleségnek szánt kukoricából, és egy csajka teát fogyasztottunk. Így bandukoltunk tovább délig, öt teljes óra hosszat. Akkor egy újabb csajka tea, négy deka csokoládé — és hajrá tovább délután háromnegyed ötig. Harapnivaló híjján ekkor már csak egy üres teát ihattunk és azután meg se álltunk tíz óráig. Akkor egy kis csajka kakaót nyeltünk és végső erőnk megfeszítésével mentünk tovább éjfél után két óráig. Reggel nyolckor újabb csajka kakaó és menetelés délután egyig. Akkor — a depótól már csak egy kilométerre — tanyát ütöttünk.

Adams és Wild halálra fáradtan már-már roskadoztak gyaloghámjaikban, de csak újból nekivetették ma

gukat és elvergődtek ők is a tanyahelyig. Marshall egymagában ment tovább a depóig ennivalóért és két óraker végre mindnyájan hozzájutottunk a már kétszáz méterrel alacsonyabb eséshez. Menekülésünk hajszálon fordult meg. Azon nyomban elnyomott az álom.

HUSZONKILENCEDIK FEJEZET.

Küzdelem életre-halálra.

Végre ismét elértük tehát a Jégperemet. A legközelebbi depóig 92 kilométeres út várakozott reánk — hat napra való élelemmel. Úgy éreztük, a legkomorabb veszedelem mögöttünk van már. De korai volt a megkönnyebbülés. A sarki utazó, ha azt képzei, túl van a veszedelmen és az aggodalmon, mielőtt eljutott volna kutató útja végső állomására: csak önmagát csalja.

Igy volt velünk is. Wilden a vérhas jelei mutatkoztak. A bajt csakis a lóhúsra tulajdonítottuk. Magam meg, még a gleccseren jártunkban beszakadtam a csalóka havon egy rejtett hasadékba. A gyaloghám szíjja összeszorult a szívem alatt. Mintha csak intő szavait hallatná a jégár: „Betelt a mérték — ne merészelj többé visszajönni ide!”

Bizonyos, hogy mi éppúgy „torkig voltunk” már a jégárral, mint ahogy az megelégtelt bennünket. Kimondhatatlan örömmel fordítottunk hátat neki, mert, habár a Jégperem komor fogadtatásban részesített bennünket, tudtuk, hogy tömérdek veszedelem maradt el mögöttünk és láttuk, hogy már csak a hóviharoktól és förgetegektől van okunk rettegni.

A jégperem azonban úgy látszik, meg akarta mutatni, hogy ő sem kisebb ellenfél a gleccsernél. Mind-

járt első nap olyan mogorván köszöntött, hogy a szilaj szélben kéreggé fagyott rajtunk a nyirkos ruha és percek alatt nyakig benne voltunk megint a dühöngő hóviharban és kavargó hófúvásban. Nem volt más hátra — sátrat kellett ütnünk és hálósákunkba bújva várni meg, amíg alábbhagy a fürgeteg.

Fölöttébb kínos türelmi próba, amikor az embernek olyan mehetnékje van, mint nekünk — és nem tehet okosabbat, mint hogy elnyűtt ruháit foltozgassa.

A rákövetkező napokban balszerencsénk — mintegy változatosságból — újabb fordulatot vett — olyan fordulatot, amelybe csaknem belepusztultunk. Február elejére siralmasabban legyengült állapotban voltunk, mint valaha.

Heves vérhas támadott meg mindnyájunkat. Ha bajainkban meg volt is a változatosság, táplálkozásunk a régi maradt. Napjában négy nyomorultul vékonyka darab kétszersüttel enyhíthettük csak lóhús-eleségünket.

Február 2-án elértük a következő depót és másnap új szánnal — és 68 kilogrammnyi új élelmiszerevel terhelve — kerekedtünk föl megint. Ezen a napon már súlyosan erőt vett rajtunk a vérhas, és kiált Wild állapota volt riasztó.

4-én ezt jegyeztem naplómbe: „Nem bírok írni többet. Mind a négyünket levert a lábunkról a vérhas. Rettentő nap. Lehetetlen tovább mennünk. Komor sejtelmek. Szép idő.“

Elégtétellel gondolok rá vissza, hogy bármily súlyos aggodalmak gyötörtek is, valóban csak az isteni segedelemben bizakodva, legyöngülten és már-már a reménytelen közömbösségig hajszolódottan — nem hajítottuk a pokolba geológiai gyűjtésünket.

6-án betegségünk megenyhült, de rémségesen éhesek voltunk. Naponta hat darab kétszersült és egy-egy csajka lóhús minden étkezésre bizony édeskevés volt, hogy erőnket vele helyreállíthassuk. Elfogott a

nyugtalanság, hogy ez a szakadatlan éhezés végül is úgy legyöngít, hogy soha nem kerülünk haza.

7-én Adams és Marshall ismét beleestek a vérhasba. Wild és én, jöllehet most megkimélt a baj, száználmasan le voltunk satnyulva. De azért csak küzdöttünk tovább, miközben lassan-lassan vánszorogtunk észak felé.

A menőben álfogatott hóbabák továbbra is jó utmutatóink voltak és nagy könnyebbségünkre szolgáltak. De minden gondolatunk és beszélgetésünk az enivaló körül forgott. A szél és az időjárás kedvezett ezekben a kétségbeejtő napokban, — máskülönben bizony alig lehetett volna reményünk, hogy agyoncsigázva, kiéhezve elérjük a következő megváltó készletünket.

Ilyen módon gyámolítva 13-án — miután elesésünket megint az utolsó porcikáig fölemésztettük — szerencsésen eljutottunk a depóhoz, ahol szegény öreg *Chinaman* lovunk májából olyan lakomát csaptunk, hogy a királyok megirigyelhettek volna. Kutattunk holmi maradék hús után, s miközben ástam, ástam a hóban, valami kemény vöröses anyagra bukkantam, amiről kiderült, hogy *Chinaman*-nek a vére — csontkeményre fagyva. Kiástuk és amilyen szorongatott helyzetben voltunk, pompás járuléknak tekintettük lómájpecsenyénkhez. Vízben fölforralva olyanformának tetszett, mint a „marhahús-tea“ (*beef-tea*.)

Jószerecsém úgy akarta, hogy ekkortájra (február 15-ére) esett születésem napja. Ajándékot kaptam ezen a napon: egy *cigaretta*t. Pipadohány volt, szivarkapapirosba sodorva. Nagyszerűen ízlett.

Boldog pillanatok voltak ezek nyomoruságunkban. A cigarettazásomat követő nap megint olyan kegyetlenül éhesek voltunk s következésképen legyöngültek, hogy üres élmiszertarisznyánkat alig birtuk megemelni.

Amikor sátorbontásra került a sor: előbb bontottuk el a sátrat és csak azután szedtük össze holmin-

kat, hogy ne kelljen átemelni motyóinkat a sátor ajtaján. Este néha úgy kellett két-kézre fogni a lábunkat, hogy belekecmeregjünk a sátorba; elgyötörten a nap fáradalmától, megmerevedett lábunkat alig bírtuk mozdítani.

Február 17-én vakító hóförfögeteg ért utól, 23 Celsius fokos hidegben; szerencsénkre hátba fújt a szél. Jóllehet a vitorlával fölszerelt szán gyakran nekünk szaladt és lágy hóba érve a szélrohamok olykor föltáztottak: hálásak lehettünk, hogy nem kellett ezzel a kegyetlen széllel szemtől-szembe hadakozni.

Tragikus álmok kerülgettek állandóan: persze ennivalóról álmodoztunk. Jaj volt annak, aki négyünk közül tovább eddegélte a maga kása-porcióját nálunk többieknél. Az ilyet irigységünk kísérte és mondhatom, nem volt népszerű közöttünk abban az órában.

18-án megpillantottuk a Discovery-hegyet, amely mintegy összekötő láncszemnek tetszett közöttünk és a téli szállás között. Az volt az érzésünk, hogy az északnyugaton fölmeredő hatalmas hegyorom ugyanakkor talán társaink szemét is lenyűgözi. Emlékezett rá, hogy mégis csak van valahol egy hely, amely a mi otthonunk — s ez megvigasztalt szenvedéses utunkban.

Másnap reggel fölbukkant az *Erebus* s ha nem éreztünk volna megint el utolsó falat „kenyerünkhez” — eltekintve attól a néhány húsfoszlánytól, amit *Grisi* lovunk csontjáról farigcsáltunk le, miután hónapokon keresztül hevert a havon, a naptűzésben — minden jól lett volna. Ehhez a hulladékhoz folyamodni mégis túlságosan kockázatos lett volna mindaddig, amíg a legvégső és tökéletes éhhalál nem fenyeget. És mi másnapra reméltük, hogy elérjük — legelső magunk-állította eleség-raktárunkat.

A reggelire hívó szó már rég a múlté volt. A napos szakács régóta nem mondta már: „Gyertek fiúk, itt a jó kása” — mert már régóta nem volt többé jó kása, és ami ennivaló került, kevesebb idő alatt végeztük.

tünk vele, mint ami alatt ezt a mondatot leirom, — s máris a következő „étkezés“ felé fordult minden gondolatunk és vágyakozásunk.

20.-án olyan homály ereszkedett, hogy alig láttunk magunk elé. Délután négy órára elértük mégis A depónkat, amelyben egyebek közt várt ránk az a doboz *jam*, amelyet eredetileg karácsonyra szántunk. Soha nem ízlett gyümölcs-íz fölségesebben! Dohányt és cigarettát is hagyunk volt itt hátra. A dohányzás nemcsak mint élénk élvezet csábított bennünket, de azt reméltük, jó eleségpótló szer lesz a dohány, amit a *Bluff*-depóhoz eljutunk. Ez volt az az egyetlen élelmiszer-raktár, amelyet Joyce-nak föl kellett állítania számunkra: az egyetlen reménysugár az éhezés és betegség keserves napjaiban.

Mindenesetre támaszkodnunk kellett a biztos reményre, hogy a *Bluff*-szirt alatt élelmiszerekre találunk; magunknak nem volt annyink, hogy azzal elérjük a hajót. A helyzet ez volt: ha nincs ott a depó, el vagyunk veszve. Valahányszor egy-egy lyukkal karcsúbbra fűztük övünket, mondogattuk: se baj, csak legyen egyszer a *Bluff*-depónál. És olyan mohóság űzött-kergetett a depó felé, hogy 21.-én 37 fokos fagyban, hóvihárban sem szakítottuk félbe utunkat.

Rendes körülmények közt a sarkutazónak eszébe se jut, hogy ilyen időben kimozduljon sátrából, de bennünket a szükség szorongatott, — mennünk kellett. Előttünk a táplálék, — hátunk mögött a halál leselkedett reánk. Annnyira lefogytunk, hogy a csontunk belefájdult, amikor a kemény havon feküdtünk hálózsákunkban. Csoda-e, ha — vihar ide, vihar oda — elszántuk magunkat, hogy küzdünk utolsó leheletünkig?!

22.-én pompás napunk volt. Emberek és kutyák nyomaira bukkantunk — ez biztosított róla, hogy társaink gondoskodtak rólunk. Csakhamar elhaladtunk a depó-állító csoport delelő tanyája mellett. Üres dobozok heverték szanaszéjjel, bizonyoságául, hogy a hajó megérkezett.

Apróra körülszimatolva a tanya környékét, hátha találunk valami csekélységet, három apró darabka csokoládét sikerült összeszedni és egy kicsi doboz kétszersültet. Ezeknek persze nyomban végére jártunk. Az osztozkodás véletlene azt akarta, hogy a kétszersült jusson nekem. Egy pillanatra valami furcsa, megokolatlan bosszúság kerített hatalmába balszerencsém. Semmi sem világíthat rá meggyőzőbben, milyen kezdetleges öslénnyé válik az ember s hogy egy morzsa eleség kérdése mennyire elevenünkbe vág.

Akárhogy is, közel jártunk a *Bluff*-hoz, és ott semmi kétség, bőséges készletek váraкоznak reánk. De azért csak belénk nyilallott olykor a gondolat, hogy hátha még sincs ottan semmi és mi végzetünknek megyünk elébe . . .

HARMINCADIK FEJEZET.

Visszatérés a hajóra.

Február 23-án kora reggel elbontottuk sátrunkat és alig néhány órával később fölvilant a *Bluff*-depó. Wild volt az első, aki fölfedezte. Egészen közelnek tetszett. A jelző lobogók vígan ropogtak a szélben, mintha csak mondanák: „Gyertek, itt vagytok; gyertek és — egyetek!”

Szemvidítő látvány valóban, kimerült és éhes vándoroknak. Abban a nyomban, hogy megpillantottuk a depó lobogóját, behabzsoltuk, ami kevés kétszersült még volt a tarisznyánkban.

Délután négy órára elértük a boldog révet. Egyszeriben meggyőződünk róla, hogy Joyce-ék fényesen végezték küldetésüket. Fölkapaszkodva a halom tetejébe, egyenkint soroltam el a ránk váró nagyszerű

felatokat társaimnak. Tömérdek fényűző eledel volt ott egybehordva: carlsbadi szilva, cake, tojás, plum pudding, sőt frissen főtt ürühus. Mind a hajóról került. De mindezekon fölül bőséges készlet volt együtt a szánutazó mindennapi eleségéből. Egy csapással megszabadultunk nyomasztó szegénységünkötől s már csak az volt hátra, hogy eljussunk a hajóra.

Hogy mily hálás érzéssel vetettük rá magunkat az élelmiszerekre, el nem képzelheti, aki nem éhezett és nem nélkülözött. Isteneknek való lakoma dús kincsei vettek körül és olyan étvággal fogyasztottuk, amelyért az istenek megirigyelhettek.

Elsatnyult testünk azonban megbosszulta volna a mértéktelenséget, de el nem mondhatom, milyen megkönnyebbülést szerzett a tudat, hogy csak kezünket kell kinyújtanunk, hogy élelmiszert tapintsunk, ha nem is haraphatjuk mindjárt. Hálózsákomban kinyújtózva irogattam naplóm az este, kezemügyében kétszersült, csokoládé és gyümölcsíz. Nyilván valami torokos diákra emlékezteti ez a kép az olvasót. Úgy is van. Nincs rá ok, hogy ne tartsuk ezt tisztára természetesnek.

A Bluff-szirt aljában egyelőre nem sokat tudtunk meg a *Nimrod*-ról, mindössze annyit, hogy Evans kapitány volt a parancsnok, ugyanaz, aki vontatóhajónkat, a *Koonyát* vezette. Sem az északi, sem a nyugati csoportról nem várt itt reánk hír.

Feladatunk az volt most már, hogy elérjük a hajót, mielőtt az kénytelen lenne elvitorlázni. Duzzadó reménységgel vágtunk neki utunknak 24-én.

Másnap azonban *Marshall*-t gyomor-bénulás támadta meg és a vérhas tünetei is kiütöttek rajta. Minthogy ugyis hóvihar kerekedett, elhatároztuk, hogy hálózsákjainkba bújunk és várunk. Ezek a bajok különösen bántók voltak, mert már szorongatott az idő, ha el akarjuk érni a *Nimrod*-ot. Félő volt, hogy a hajó — ha a *Mc Murdo* átjáróban sűrű jég mutatkozik

— utasításomat követve már március elsején fölszedi horgonyait. És ime már február 26-át irtuk, olyan esztendőben, amely szerencsétlenségünkre — nem szökőév.

26-án 42½ kilométert gyűrtünk le. M a r s h a l l, bár soha nem panaszkodott, kegyetlenül szenvedett. Betegsége egyre aggasztóbbra vált. Másnap délután elhatároztam, hogy A d a m s ápolására bízva hátrahagyom a beteget és magam W i l d-dal nyomulok előre.

Bizakodtam benne, hogy elcsipünk a hajónál egy segítő-csoportot. Rövid étkező szüneteket leszámítva, egyfolytában, alvás nélkül meneteltünk 24 óra hosszat.

Ekkorára élelmiszerünknek végére jártunk, és persze nagyon fáradtak voltunk. Fényjelzésünkre semmi válasz nem érkezett az *Observation Hill*-ről, ahol — azt reméltem — kinn jár egy figyelő csoport s az majd észrevesz bennünket.

Nem volt mit tennünk, mint nyomulni előre lanskadatlanul. Egy ízben már föllélekztünk, hogy mentőcsapatot látunk közeledni, de szomorúságunkra kiderült, hogy — pingvinek csoportja tévesztett meg. A jég szélén tipegtek ide-oda.

Délután félháromkor megpillantottuk a nyílt vizet, de olyan áthatlan, sűrű lett a légkör, hogy alig láttunk magunk elé és végül is egészen hirtelen és váratlanul értünk ki a jég szélére. A jég olyan fenyegetőleg libbent föl-alá a vizen, hogy utunk folytatása súlyos kockázattal járt volna, hogy kisodor az ár a nyílt vízre; így hát elhatároztuk, hogy más utvonalat követünk, tizenhárom kilométeres kerülővel, a *Castle Rock* tulsó oldalán.

Tömérdék küzdelem után elértük végre a *Castle Rock*-ot. Onnan láthattuk, hogy észak felé végesvégig nyílt víz terül el. Valóban, ugyancsak másképp alakult hazatérésünk, mint ahogy elképzeltük.

A Jégperemen, és fent a nagy sarki fennsíkon járunkban gyakran átéltük gondolatban azt a napot, amikor majd megérkezünk a téli szállásra, de soha eszünkbe nem jutott, hogy szégyenszemre majd a

hátsó ajtón keresztül kell kerülnünk és ilyen barátság-
talan módon harcolnunk ki hazajutásunkat.

Este nyolc óra felé elértük a *Ski Slope* („sí lejtő“) tetejét és — megpillantottuk kunyhónkat és az öblöt. Hajónak semmi híre sehol és a kunyhó körül sem mutatkozott az élet semmi jele.

Komor balsejtelmektől űzve siettünk a kunyhóhoz. Sehol senki. Társaink már mind búcsut vettek.

Számunkra levelet hagytak, amelyben elmondják, hogy valamennyi csoport hajóra szállt és a hajó a *Glacier Tongue* (Gleccser-nyelv) védelmében várakozik ránk február 26. áig. Minthogy már 28. a volt, elképzelhető, milyen kínosan hatott rám a váratlan fordulat. Ha a hajó elment, társaink is, odakint a jégpe-
remen, mi magunk is, válságos helyzetbe sodródtunk.

Főzőüstöt rögtönöztünk, találtunk olajat és Pri-
mus-lámpát, és a kunyhó körül hagyott készletek közt kétszersültre, hagymára és plum puddingra bukkan-
tunk. Szörnyű fáradtak voltunk, mégis kegyetlenül rossz éjszakánk volt, mert hálósákunkat ott hagytuk a szánon, társainknál. Ráakadtunk valami kunyhó-
fedő nemezdarabra, abba igyekeztünk beleburkolózni, és úgy ültünk fönn egész éjjel, dideregve.

Megpróbáltuk fölgýjítani a mágnességí kunyhót, abban a reményben, hogy majd a hajón észreveszik, de sehogysem akart meggyulladni. Akkor aztán megkí-
sérteltük, hogy a lobogót reakötözzük Vince bajtársunk síremlékére,* de annvira ki voltunk merülve, és agyonfagylalva, hogy nem bírtuk megkötni a csomót.

Reggelre azután mind a kétféle módon jelt adhat-
tunk: fölgýjítottuk a kunyhót és fölkötöttük a lobogót. Minden aggodalmunkat egyszeriben eloszlatta az a boldog pillanat, amikor szemünkbe ötlött a hajó a messzeségben. Fényjelzővel jeleket adtunk és március

* A Discovery-expedición szerencsétlenül járt bajtárs emlékére Scott-ék keresztet állítottak a Hut Point magaslatán. (*Angolok a déli sarkvidéken*, 72.—82. és 278. lap.)

elsején délelőtt 11 órakor biztonságban voltunk megint a *Nimrod* fedélzetén. Nem kísérem meg leírni, micsoda mázsás kő szakadt le szivemről, sem azt, hogy milyen fogadtatásban részesítettek barátaink. Elveszetteknek hittek, és épp aznap készültek kiküldeni egy csoportot a föl kutatásunkra.

Csupa jó ujságot hozott a hajó a nagy világból. Az expedíció minden tagja jól volt és minden kizűzött programot megvalósítottak.

Nem volt azonban vesztenivaló időnk, hogy a pompás híreken és jelentéseken éldelegjünk — Marshallt és Adams-t kellett mindenekelőtt biztonságba helyezni. Még aznap délután visszafordultam a jégperem széléről Mackay, Mawson és McGillan társaságában. Wild a *Nimrod*-on maradt. Huszonnégy órával később megérkeztünk a sátorhoz, ahol két társunkat hagytuk.

Marshall egészsége javult valamelyest, úgy hogy a maga lábán jöhetett, sőt a vontatásban is segített. Ebéd után azonnal indultunk és este 8-ig menteltünk. Hajnalban négykor megint talpon voltunk és délután 3 órára megérkeztünk a jégperem szélére. A hajónak semmi nyoma. A tenger befagyóban volt. Vártunk ötig, aztán rájöttünk, hogy a szárazföldön is átvághatunk a Pram Point-nál. Marshall állapota megint rosszabbodott a fárasztó gyaloglástól. Egyik sátrunkat egy szánnal tehát kinnhagytuk a jég szélén és a hálósákokkal és gyűjtésünk eredményével megpakodva átkapaszkodtunk a Crater Hill-en és leereszkedtünk a Hut Point-ra. Este tíz órára elértük a téli szállást és Marshallt ágybafektettük.

Mackay és én carbidot égettünk jeladásul fenn a dombtetőn, Vince keresztjénél és virrasztva lestük a választ. Kis vártatva fölbukkant a *Nimrod*. Hóvihar dühöngött, de Mackintosh észrevette jeladásunkat 16 kilométer távolságból.

Adams és én hajóra szálltunk. A biztos révbejuttás küszöbén Adams majd hogy oda nem vészett. Ő,

aki átszenvedte és túlélte a délsarki szárazföld belsejének minden keserves megpróbáltatását és veszedelmét: a jégfal szélén megsiklott és hajszál híjja, hogy le nem zuhant. Az új finn-csizma okozta a balesetet. Szerencsére megkapaszkodott és úgy tartotta magát, amíg a hajóról segítség nem érkezett. Kínos balesettel kezdte — és majd hogy halálos balesettel nem végezte.

Marshall-ért és a többiekért csónak ment vissza és március 4-én éjjel után egy óraker végre csakugyan valamennyien biztonságban voltunk a *Nimrod* fedélzetén.

HARMINCEGYEDIK FEJEZET.

Visszaemlékezés a déli utazásra.

A déli sark felé vívő útunkból az éles, maró éhség kiírthatatlan emlékeivel tértünk vissza.

1908 november 15.-étől 1909 február 23.-áig mindössze egyszer laktunk jól: karácsony napján, — és akkor is alig nyeltük le a falatot, megint csak olyan éhesek voltunk, mint annakelőtte. Napi „fejdag“-unk kicsi lett volna egy munkásembernek a mérsékelt éghajlat alatt; a mi esetünkben fokozta az éhséget az a körülmény, hogy megerőltető testi munkánkat roppant alacsony hőmérsékletben végeztük.

Vacsoránk elkészültével rendszeren hátat fordítva választottunk, hogy igazságos legyen az osztozkodás. A napos szakács a „hoosh“-t csajkába mérte széjjel, a kétszersültet négy csomóba rakta és amikor kimondtuk az ítéletet, hogy a porciók egyformák, egyikünk hátat fordított, másik társunk meg egyenkint rábökött az újjával a csomókra, és megkérdezte: „Kié legyen ez?“ Az, aki háttal állott, találmóra mondott egy ne-

vet és azé lett a szóbanforgó adag — persze a legkisebb valamennyi közül, ahogy szentül hittük, mind a négyen.

Egyik nap csokoládé, a rákövetkezőn sajt volt délre. A csokoládét aránytalanul jobban szerettük, mert jobban kielégített és könnyebb volt elosztani. Amennyire rá voltunk utalva a lóhusra, érthető, hogy Socks elvesztése borzasztó csapás volt reánk.

Ha Socks húsát megehetjük, semmi kétség, hogy messzebb jutunk délnek, s talán magát a sarkot is elérjük. De hozzátehetem, hogy ha kieroszakoljuk az utat a sarkig, aligha érjük el a hajót, amelyet a tél közeledése visszatérésre kényszerített volna.

A legkisebb restelkedés nélkül megvallom, hogy délnek vivő útunk utolsó heteiben és hosszú vándorlásunk idején visszafelé, amikor naponként és fejenként 57 dekagramm eleségre voltunk szorítva: alig járt máson az eszünk, mint folyton csak az evésen. Ropantul kezdetleges lényvé törpül az ember, ha kétségbeesítő éhség környékezi és sem a hegyek dicső koszorúja, amely útunk mentén tornyosult, sem a hatalmas jégár nagyszerűsége, amelyen oly gyötrelmesen küzdöttük előre magunkat, nem mozdította meg érzésvilágunkat.

Sokszor elgondolkodtam fölötte, vajjon azokat, akik szenvednek a nagy városokban az éhségtől, ugyanazok az érzések hatják-e át, mint amelyek bennünket sanyargattak? Arra az eredményre jutottam, hogy ez lehetetlen, mert minket semmiféle törvény és rendszabály vissza nem tarthatott volna, hogy ki ne nyújtsuk kezünket bármi elérhető táplálék után.

A különbség talán abban rejlik, hogy akik városhelyütt éheznek, fásultak és reményvesztettek, míg mi — csaknem mindvégig — megőriztük szívós akaraterőnket és belső hevünket.

Mi nem vettük tréfára az evés ügyét, mint ahogy ezt tapasztaljuk sokszor azoknál, akik amúgy a szó mindennapi értelmében éheznek a civilizált világban.

Ha még oly sokat foglalkoztunk is vele és beszéltünk is róla — majdnem szünet nélkül — mindig a legmélysegebb komolysággal tettük.

Dél felé tartva az éhség még nem vált ilyen aggasztóvá, mindaddig, amíg a gleccserre nem értünk; ott pedig annyira lekötötte minden figyelmünket a hegymászás és a hasadékok veszedelme, hogy nem sokat beszéltünk. Azután meg, fölrve a fennsíkra, arancunkat rendesen annyira belepte a jég, hogy már csak ezért se volt kedvünk a szájunkat se kinyitni.

A visszatérő úton, miután már végére értünk a gleccsernek s a Jégperem felszínén bandukoltunk: akkor kezdtünk szabadjára beszélgetni az ennivalóról. Valóban furcsa érzések ébrednek ma bennem, ha akkori naplójegyzeteimet előveszem és olvasok a csodás eledelekről, hogy mi mindent is ennénk mi össze, ha bezabadulnánk valami kitűnő étterembe.

Apróra kiszineztek és elmagyaráztuk egymásnak, roppant komolysággal, az új meg új fogásokat, amiket kigondoltunk s ha általános tetszéssel találkozott az ötlet, karban zúgtuk rá valamennyien:

— Hjaja! Az bizony jó dolog!

A „göngyölt vadpecsenye“ — ez volt általánosan elismert tetőpontja az ingyenc falatoknak. Fölvetettük az eszmét, hogy a szakács szerezzon be szép fiatal húst, verje meg apróra, göngyölje be kövér szalonna szeletbe és köröskörül vonja be vastagon pástétommal, hogy olyanformán fessen az egész, mint valami kolbásztekeres. Ezt a tekercest aztán rántsa ki kövér zsírban.

A magam találmányai közül, amiket kieszeltem a hősivatagban való vándorlásunk közben, legbüszkébb voltam egy bizonyos szardiniás pástétomra. Emlékszem, egy napon Marshall azzal az indítvánnyal állott elő, hogy jó volna talán egy vastag tekeres hájas puding, gyümölcs-ízzel borítva. Tüzes vita indult meg erre a fölött, vajjon igényt tarthat-e ez a fogás arra, hogy új találmányként szerepeljen, avagy nem azo-

nos-e egyszerűen azzal a gyümölcs-tortafélével, amelyet minden háziasszony ismer odahaza.

Egy pontban mindnyájan egyetértettünk, és pedig abban az egyetemes kívánságban, hogy *jelly* meg efféle nem fog szerepelni jövőbeli étlapunkon. Az a gondolat, hogy ilyen sikamlós dolgokat együnk, mint a *jelly*, csöppet se izgatta fantáziánkat.

Lehet, hogy mindez művelt emberhez nem méltó falánkságnak fog feltűnni mindazok szemében, akik nem lebegtek soha az éhenhalás küszöbén. De ismételnem kell, az éhség nagyon leegyszerűsíti az embert. Egyetlen mosoly nem játszadozott ajkunkon, amikor eltervezgettük ezeket a csodálatos „agyonzabálásokat”, mérhetetlenül komolyságos kérdések voltak ezek a mi szemünkben, és naplónk lapjainak üres oldalaira egész ételsorokat jegyezgettünk össze azokról a lakomákról, amelyekben részünk lesz majd, ha hazaérkezünk a bőség országába.

A vérhas, amelytől sokat szenvedtünk, bizonyosan *Grisi* lovunk húsának volt tulajdonítandó. Ezt az állatot kimerült állapotában löttük le, és azt hiszem, húsa meglehetősen fertőzve a kimerültség mérgével, mint ahogy tapasztalati dolog ez a halálra hajszolt állatoknál. A módok, amiket kieszeltünk utunk folytatására, ha törik, ha szakad, és az a gyorsaság, amivel talpraállottunk, mihelyt jó eleséghez jutottunk: legálább is szembeötlő volt. Bizonyára azért volt ez, mert a vérhas mérgezés és nem szervi bántalom következménye volt.

A nyomorúság időszakában szinte gondviselészerű volt, hogy hátban fújt a szél és bizonyosan ez mentett meg bennünket, mert szembefújó szélben nem tehattünk volna ekkora napi meneteket. Már pedig akkor éhen veszünk volna a depók között.

Az út kezdetén, a sík jégperem felszínén keserves volt a nap heve, jóllehet a hőmérő erős hideget jelzett. Egészen megszokott jelenség volt, hogy arczunk egyik fele elfagyott, a másikat meg leégette a

nap. Később, amikor erőnk már hanyatlott, nagy nehézségbe került, hogy kifeszítsük a vitorlát a szánra; ugyanis ha karunkat fejünk fölé emeltük, hogy eligazítsuk a vitorlát, a vér lefutott az ujjunkból és egyszerűen elfagyott. Az elfagyással való örökös küzdelmünk kétségtelenül, főrészt túlságosan is könnyű ruhánknak volt tulajdonítható. A könnyű viselet hátrányát azonban ellensúlyozta a nagyobb sebesség, amivel haladhattunk. Meggyőződésem, hogy sarki utazásra lehető könnyű viselet való, jóllehet ez megnöveli az elfagyás veszedelmét a pihenőkön.

Sokat zúgolódtunk örökösen a gleccser ellen, amely annyi nehézséget okozott; főpanaszom ma az, hogy a gleccser nagyon érdekes szakaszairól nem hoztunk haza fényképeket. Ennek a mulasztásnak az a magyarázata, hogy azt gondoltuk, annyi fölvételt csinálhatunk a visszatérő útban, amennyi lemezünk csak marad. Jövet azonban olyan szűkiben voltunk az élelemnek, hogy nem áldozhattunk időt a fényképezőgépek kicsomagolására.

A gleccser felszíne a lágylágy hótól a megrepedezett kék jégig a térszínfajták egész sorával kedveskedett; utóbb állandó jelenséggé vált a hasadékokkal összevissza szabdaltsága.

Némelyik hasadékot lágylágy hóréteg borította és csak akkor fedettük fel őket, amikor valamelyikünk belezuhant és gyaloghámjában függve maradt. Még nehezebb volt túlkerülni a mállódó jégben mutatkozó szörvényes hasadékokon. A szánok, hosszúságuknál fogva nem igen forogtak abban a veszélyben, hogy lebukfencezzenek ezekbe a szakadékokba, így tehát a szánba fogva elég biztonságosan érezhettük magunkat. Igen ám, de amikor a felszín kedvezőtlen volt és kénytelenek voltunk egyesült erővel vontatni előre a szánokat, előbb az egyiket, azután a másikat: visszatérőben, amikor üresen mentünk, nélkülöztük a szánnak ezt a támogatását.

Rendesen úgy csináltuk ilyenkor, hogy az első

szánt elvonszoltuk egy-két kilométerre, ott letűztünk egy bambuszrudat, hogy megjelöljük a helyet és aztán visszamentünk a másik szánért. Visszatérőben mindig kötélre fűztük magunkat, de még így is sokkal bizonytalanabbnak éreztük a helyzetünket, mint amikor a hosszú, nehéz szánhoz voltunk kötözve.

Sokat lendített rajtunk bizonyára az a jószerencse, hogy mind menet, mind jövet a hátunkba fújt a szél a gleccseren. Akkor is, amikor fölfelé kapaszkodtunk rajta, akkor is amikor lefelé kecmeregtünk. Másrészt viszont a gleccseren sokszor bajba kerültünk amiatt, hogy esténként agyonfáradva gyakran egy óra hosszat is elkeresgélünk, ide-oda tipegve a hepchupás, élesre hasogatott jég tengerében, amíg végre akkora havas foltra találtunk, hogy rajta sátrunkat kifeszíthettük.

Az élelmiszeres tarisznyákat és a megterhelt szánokat a sátor köré raktuk, és igazán szerencséről beszélhetünk, hogy nem kerekedett rossz idő, amíg fölfelé kaptattunk a gleccseren. Ha álmunkban hóvihar lep meg, szanaszéjjel szórhatta volna kincseinket. Egyetlen ilyen eset végzetessé válhatott.

A felső gleccserdepó fölött hatalmas sziklaszirtek meredeztek, amelyeket megszámlálhatatlan századok óta ostromolnak a fagy és a viharok. A szirtfalak egyik-másik része olyan roskatag és málladozó volt, hogy egyetlen szélroham ledönthette mennydörgéses robajjal. Köröskörül nemrégiben legörgött sziklatörmelék hevert sátrunk körül, s nem valami kellemetes érzéssel gondoltuk el, hogy valami óriási sziklatömb bármely pillanatban agyonlapíthatna.

Nem válogathattunk a tanyahelyben, mert köröskörül csupa érdes jég környékezett. A szirtek nagyobbára málladozó homokkőből voltak. Ugyanez a hegység volt az, amelyben Wild később szentet fedezett föl, egy menedékes ponton, magasabban fenn a gleccseren.

Legnagyobb csalódásaink egyike volt, hogy amikor a gleccser legvégső kapaszkodóján is túljutottunk:

a tulajdonképpeni fennsíkon nem találtunk szilárd felszínre, amire pedig számítottunk. A Discovery-expedíció a Mc Murdo átjárótól nyugatra emelkedő platón szilárd térszínre bukkant. Nekünk a fennsíkon is lágy hóval és keményre fagyott szélbarázdákkal (sastrugi) kellett küzdenünk.

A január 6.-án estétől 9.-én reggelig dühöngő szilaj hóvihár után kedvezőbbre vált a térszín; a szél elsöpörte a lágy havat és a felszín meglehetősen szilárdra vált. Szán nélkül, ahogy voltunk, könnyűnek éreztük végső rohamunkat a sark felé.

Számot vetve a déli utazáson szerzett tapasztalatainkkal, nem hinném, hogy rámutathatnék bármi jelentékeny újítás lehetőségére az utánunk jövő expedíciók felszerelése tekintetében. A tapasztalat azt mutatja, hogy a jégperem felszíne változó; az utazónak el kell készülnie, hogy vagy szilárd vagy nagyon is lágy térszínre bukkan, gyakran egy és ugyanazon a napon.

A gleccseren jól fogott volna a súlyos szöges hegymászó bakancs; a kemény hidegben nem viselhet a kutató rendes bőrcipőt, jó volna kieszelni olyan valami lábbelit, amely amellet, hogy elég meleg, elég erős is, hogy köröskörül szegekkel legyen kiverhető.

Ruházatunk teljesen kielégítőnek bizonyult. Ami az ételmet illeti, bebizonyult, hogy nagyobb fejadagokat kell számításba venni, ha ki akarja harcolni az ember az előnyomulást a déli sarkig. Semmiesetre se vinnék többet sajtot; a csokoládé ízletesebb is és könnyebben is osztható.

Déli csoportunk minden egyes tagjának meg voltak a maguk külön kötelességeik. Adams feladata volt a meteorológiai észlelés, amely egyebek közt a hőmérséklet szabályszerű időközökben való leolvasását is magában foglalta. Marshall állapította meg a nap delelésének magasságát, ő térképezte az új földeket. Az ő feladata volt a legterheesebb, mert a napi menet végén s gyakran a déli ebédszünetkor is, fárads

tan kellett ácsorognia és maró szélben igazgatnia a teodolit csavarjait. A fényképfelvételek javarésze is az ő munkája volt.

Wild gondoskodott a szánok és a fölszerelés javításáról és segített nekem a geológiai megfigyelésekben és gyűjtésekben. Az én kötelességem volt a geológiai munkákon kívül az útirány és a távolságok ellenőrzése, megfigyelések és számítások alapján.

Két naplóm volt: egyikbe a megfigyeléseket, a másikba a napi eseményeket jegyeztem föl. Bár mind a négyen vezettünk naplót, bizony emlékezni se szeretek rá, hogy mily gyakran megesett, hogy elfoglaltságunkban és a nagy hidegek hatása alatt nem fordítottunk rá akkora figyelmet, mint kívánatos lett volna.

HARMINCKETTIK FEJEZET.

Értünk jön a Nimrod.

A télen át a *Nimrod* Lytteltonban, New Zealandben vesztegelt. Ez alatt az idő alatt alapos javításon ment keresztül, hogy fölvehesse ismét a harcot a jéggel.

Minthogy England kapitány egészségi okból lemondott, F. P. Evans kapitányra ruháztam a hajó parancsnokságát. Az év vége felé rengeteg új készletet szállítottak a hajóra, annyit, hogy az esetre, ha a szánutazó csoportok valamelyike nem tért volna vissza, áttelelhessen vele egy csoport a Royds-fokon, sőt a hajó egész személyzete is áthúzhassa a telet, ha maga a hajó is a jég fogságába kerülne.

A *Nimrod* 1908 december elsején szedte fel horonyait Lytteltonban. Egész útján kedvező idő járt. Evans kapitány tapasztalatai ezen az útván megmutat

ták, hogy a Nagy Jégfaltól keletre elnyúló jégzaj öve rendes körülmények közt áthatolhatatlan. A *Discovery* csak azért hatolhatott előre 1902-ben a King Edward-föld láttávoláig, mert abban az évben kivételesen kedvezők voltak a jégviszonyok. A Royds-foktól 52 kilométerre a hajó szilárd jégbe ütközött, s minthogy arrafelé nem mutatkozott rá mód, hogy a hajó egyhamar áttörhesse a jeget, Evans kapitány elhatározta, hogy Mackintosh-t három emberrel elküldi a téli szállásra az expedíció leveles zsákjával. Ezt a vállalkozást meglehetősen könnyűnek képzelték, pedig kiderült, hogy nemcsak nehézségekkel, de komoly veszedelemekkel kellett szembeszállniuk, amelyek könnyen végzetessé válhattak volna.

Mackintosh, Mc Gillan, Riches és Paton társaságában 1909 január 3-án kelt útra, de a két utóbbi még aznap délután visszatért a hajóra és Mackintosh Mc Gillan-nal másodmagával nyomult előre.

Másnap nyílt víz tartóztatta fel őket s bár két óra hosszat mentek nyugati irányban, hogy lássák, meddig terjed a nyílt víz arrafelé, nem érték el a végét. A jég dél felé mind mozgásban volt. Nem lévén rá mód, hogy eljussanak a Royds-fokra, elindultak vissza a hajóra.

Egyszer csak Mackintosh észreveszi, hogy előttük is nyílt víz csillog és elzárja az útjokat a hajó felé. Csakhamar rájönnek, hogy a jégtáblák köröskörül mindenfelé összetöredezőben vannak, és komoly a veszély, hogy kisodródnak az átjáró nyílt vizére. Nem volt más menekvés, mint sietve sietni a part felé, keletre, jégtábláról-jégtáblára szökdősvé. Nagy erőfeszítéssel ráncigálták át szánjukat maguk után.

Egy órai kínlódás után kezük véresre volt szabadalva, ruhájuk deszkakeménységűre fagyott testükön, mert örökösen belepotyogtak a vízbe. Végre elérték a szárazföld közelébe; az utolsó jégtáblát és a partot gleccserjég hidalta át. A jégtábla gyors mozgásban volt

— igyekezniök kellett. Két méteres ugrással szerencsésen partra szöktek. Ideje volt — ha negyedórával később érkeznek, el vannak veszve. Ekkorára már nyílt víz vette át az uralmat.

Ezen a helyen ütötték föl tanyájukat. Mc Gillant hóvakság kínozta — arca úgy megdagadt, hogy a szemét se tudta kinyitni. Annyira rosszul volt Mc Gillan, hogy társának, Mackintoshnak a baját, aki ugyan ebben szenvedett, észre sem vette mindaddig, amíg nem panaszkodott.

Napokig vesztegeltek a tanyahelyen s mikor szembajuk megenyhült, a környék madárvilágát kezdték tanulmányozni. A hajó csak nem mutatkozott. Mackintosh végül is elhatározta, hogy a súlyos postászsákot itthagyják a sátorban és elindulnak a Royds-fok felé. És ekkor megkezdődött végnélküli küzdelmük a hasadékokkal és a rejtett veszedelmek rémével, amelyeket oly jól ismer a sarki kutató. Egyízben Mc Gillan beleesett egy tátongó hasadékba és csak a jég egy kiálló csücske mentette meg. Egyetlen csuszamlás véget vetett volna minden földi szenvedésüknek.

Egyszer csak olyan pontra jutottak, ahol útjokat minden irányban hasadékok zárták el. Fölkapaszkodniok már nem lehetett, alattuk meg meredélyes lejtő bukott a mélybe. Hogy mi volt a száz méteres lejtő aljában, nem tudhatták. Helyzetük kétségbeejtő volt: nem volt más választásuk, mint lecsúszni a meredélyen.

Késük, amelyet fék gyanánt próbáltak használni, kifordult a nyeléből, de vitézül fékeztek a sarkukkal és végül szerencsésen lejutottak a hólejtő aljára.

Ennivalójuk tisztára elfogyott; az éhenhalás réme fenyegette őket. Két órával később megpillantották a Royds-fokot és már fölcillant a reményük, hogy hamarosan révbe érnek.

Ekkor meg olyan sűrű havazás lepte meg őket, hogy az orrukig se láttak. Órákig bukdácsoltak a firtetegben, olykor-olykor percnyi pihenőkkel. Arcuk tele jégcsapokkal — oda se néztek rája,

Huszonhét óráig vándoroltak már vakon a hóviszárban, amikor Day rájuk bukkant, végső kimerülésükben; céltalanul botorkáltak, éppen csak mert tudták, hogy a helyben maradás egyértelmű lett volna a halállal.

Ha Day nincs kinn véletlenül a kunyhó előtt, a hajóra leselkedve, ez a könnyű szívvel vállalt küldetés végzetes fordulatot vesz a két utazóra, akik nem is sejtették, hogy a kunyhó közvetlen közelében járnak.

Mackintosh és Mc Gillan 1909 január 12-én érték el a kunyhót. A *Nimrod* már egy héttel előbb megérkezett a Royds-fokra, de elindult megint északra, hogy az elveszetteket fölkutassa. Társaink a téli szálláson lesújtva hallották a hírt, hogy nemcsak a leveleszsák nincs a hajón, de még két bajtársuk is elhagyta a hajót január 3-án, azzal a céllal, hogy a tenger jegén és az öblön át gyorsabban hozhassák meg a leveleket — az öblön át, amelyen laza jégzaj imbojog és amely napokkal előbb nyílt víz volt még.

Január 7-én a *Nimrod* újból elhagyta a Royds-fokot, a két vándor föl kutatására. Néhány órával később befagyott a jégbe és kilenc napon keresztül nem szabadult fogságából. 16-án délután áttörte a jeget és közeledett a partvonalnak egyetlen pontja felé, ahol remény lehetett rá, hogy megtalálják Mackintosh-t és Mc Gillan-t. A part közelében valami zöldes színű foltot fedeztek föl; messzelátón át kiderült, hogy elhagyott tanyahely és egy darabokra szabdalt sátor. Azonnal partra küldtek egy csónakot, fölfedezték a leveleszsákokat és Mackintosh levelét, amelyben elbeszéli, hogy neki vág a hegynek.

Murray, aki ismerte a szóbanforgó tájat és tudta róla mily rémítő szakadékos a vidék, alig remélte, hogy valaha előkerüljenek.

Képzeltető hát az öröm a *Nimrod* fedélzetén, amikor a Royds-fokra érkeve két ember jön a hajó elé, és ezek egyike — Mc Gillan.

HARMINCHARMADIK FEJEZET.

A nyugati csoport.

Hogy Joyce és társai, Mackintosh, Day és Martin, mily kitűnően megoldották feladatukat az élelmiszerek elhelyezésével a Minna Bluff-tól 25 kilométerre, s mily boldogan találtak rá a depóra a déli sark vándorai: már elbeszéltek.

Joyce kétszer fordult. Először január 15-én hagyta el a téli szállást és 31-én érkezett vissza a Hut Point-ra. Másodszor is útrakelt újabb rakomány-nyal — más útítársakkal — és február 8-án újból kinn volt a depónál.

Második megérkezésükkor már meglepetve látta, hogy a déli csoport nem mutatkozik. Napokon át kémlelte messzelátóval a déli látóhatárt, abban a reményben, hogy rábukkanik a kimerült utazókra.

Tizenegy nappal tovább vártak, mint amely időpont meg volt határozva csoportunk visszatérésére; akkor elhatározták, hogy lobogót tűznek ki, közelebb a Minna Bluff szirtjeihez, hogy mindenképpen észrevegyük az eleségraktárt és ezenfelül elindultak déli irányban, hogy szembetalálkozzanak velünk. Mint ismeretes, nem találkoztunk — mi még messze jártunk akkor. Eredménytelenül érkeztek vissza a depóhoz, ahol mindent érintetlenül találtak.

Komor sejtelmekkel telve indultak vissza 16-án a téli szállás felé. A déli csoport 18 napi késéssel érte el a Bluff közelében elhelyezett megváltó eleségraktárt. Társaink, ha nem találtak is ránk, megmentették életünket.

Ugyanabban az időben, amikor Adams, Marshall, Wild és én a déli sark országútján vívtuk harcainkat: a nyugati csoport is útban volt a nyugati hegyek között.

A nyugati csoport — Armytage, Priestley

és Brocklehurst — december 9-én hagyták el a téli szállást és négy nappal később érték el a „zátonyra került morénákat“. Ezeket a morénákat — egykori messzebb terjedő eljegesedés tanúságait — a Discovery-expedíció fedezte föl. A kőzeteknek ez a változatos gyűjteménye rendkívül érdekes.

Ugyanott sirály-tojásokat is találtak az utazók. De a lakoma, amelyre már fenték a fogukat, meglehetősen szegényesen ütött ki. Mindössze tizenkét tojás volt „ehető állapotban“. A többi tojás széjjel volt szórva a havon a sátor közelében. A sirályok nem elégedtek meg vele, hogy megegyék a tojásokat, hanem bosszuságunkra oda sereglettek és folyton lábatlankodtak a szán és készletek körül.

A csoport értékes geológiai gyűjteményre tett szert. Karácsonykor, mint az már szokásos hasonló expedíciókon, különleges lakomát csaptak.

Hogy Priestley mennyire élvezte ezt a lakomát, kitűnik a naplójából. Így ír róla: „A plum pudding fölséges volt. Nem szabad elfelejteni, hogy odaadjam az egyik homokkővet Wildnek a newzealandi lány számára, akitől a plum puddingot kapta.“

Ez a csoport kutatott a másik csoport után, amelyik a mágneses sark keresésére indult, de minthogy nem bukkant nyomára, január 14-én visszatért a tanyára, és sátort ütött. Ott várt az északi csoportra 25-éig. Ekkor már csak két lehetőség volt számukra. Vagy visszaindulnak a téli szállásra, vagy jelt adnak fényjelzéssel a hajóra.

24-én azonban az egész csapat sokkal közelebb állt hozzá, hogy sem a téli szállást, sem a hajót nem látja viszont. A *Butter Point* (Vaj-fok) lábánál, a tengerjégen tanyáztak. Minden jel arra vallott, hogy biztonságban vannak. Armytage megvizsgálta a dagályokozta repedést a part mentén és nem talált semmi gyanusát. A jég mindenütt szilárdnak tetszett.

24-én kora reggel azonban Priestley, aki elsőnek bújt ki a sátorból, váratlanul kiesett ebből a

nagy biztonságérzetből, amely barátját úgy eltöltötte. Fölfedezte, hogy a jég, amelyen tanyáznak, fölszakadt és északnak úszik a nyílt tenger felé. Egyszeriben beszólt a társainak, azok lélekszakadva jöttek és meggyőződtek róla, hogy Priestleynek bizony igaza van. Máris három-négy kilométerre jártak a parttól és minden jel arra vallott, hogy állandóan távolodnak.

„Amikor észrevettük“ — írja Armytage — „hogy a jég útban van a nyílt tenger felé, fölpakoltuk a szánt és elindultunk, hátha sikerül észak felé leszabadulni a jégtábláról. A helyzet meglehetősen komoly volt — nem mutatkozott rá mód, hogy a jégben támadt csatornákon átjuthassunk, a hajóról pedig segítséget nem várhattunk. Élelmiszereink nagyobb része még a Butter Point-on volt. Nem jártunk még messze, amikor áthatolhatatlan nyílt csatorna állta útunkat. Tanyát ütöttünk és 11 órakor megreggeliztünk.“

Azután a három utazó várt egy ideig a véletlen jószerencsére, hátha fölbukkanik a hajó valamelyik nyílt csatornában és fölveszi őket, avagy hátha parthoz sodródik megint a jégtábla. Négy aggodalmas óra múltával még mindig semmi változás. A csatornákban kardszárnyu delfinek ütötték föl fejüket, vízsugarakat lövelve, olykor meg a jégtáblát döngetve alulról, hatalmas hátukkal.

Nem késlekedhetvén tovább, körüljárták a jégtáblát, de mindenfelől nyílt vízre találtak. Este 10 órára visszakerültek eredeti helyükre. Mindössze az volt megnyugtató, hogy nyilván megrekedt a jégtábla — már nem mozog észak felé. Mintha valamivel közelebb is lettek volna a szilárd jéghez.

Kévessel később Brocklehurst kibújt a sátrból, hogy megnézzze, nem változtatta-e helyét az úszó jégtábla; jelentette, hogy a jégtábla közeledik a szilárd parti jéghez és már csak néhány száz lépésnyire van tőle. Félórával később Armytage kelt föl. Akkor már csak kétszáz lépés választotta el őket a szilárd jégtől,

„Amilyen gyorsan csak bírtam, futottam vissza a többiekhez“ — írja — „jelteni, hogy a partrajutás sikerrel biztat. Messziről kiáltottam nekik. Azok szedték sátorfájukat, percek alatt fölrakodtak, én meg az alatt visszamentem a jégtábla szélére, arra a helyre, amelyre a véletlen vitt az előbb. Éppen abban a pillanatban, amikor a szán utolért, hallom, hogy a jégtábla a szilárd jéghez ütődik. Csak vagy két lépésnyi szélességben érintette a jégtábla a parti jeget, de mi éppen ott voltunk, és kirohantunk az így keletkezett hídon. Alig értünk szilárd talajra, a jégtábla elindult megint, ezúttal észak felé, ki a nyílt tengerre. Az egyetlen pont, ahol a szilárd jeget érintette, az volt, ahová elsőízben mentem, amikor elhagytam a sátrat. Ha véletlenül bármely más pontra megyek — elvesztünk.“

Ezután a gondviselészerű menekülés után a csoport folytatta útját a Butter Point-ra és hajnalban 3 órakor tanyát ütött. Amikor néhány órára rá fölébredtek, nyílt víz csillogott a jégtábla helyén — és a *Nimrod* is fölbukkant néhány kilométerre.

Jelzést adtak a hajóra, és délután ismét biztonságban voltak a *Nimrod* hajón. Előbb azonban élelmiszert és olajat hagytak hátra a Butter Point-on, arra az esetre, — ha az északi csoport arra a helyre találna visszatérni.

Január vége felé megritkult a szép napok száma; a nyár előrehaladt, követezkésképen a Mc Murdo öbölben maradt jég egyre jobban fölszakadozott és laza jégzaj alakjában elúszott észak felé.

A téli szálláson is, a hajón is nyugtalanságot okozott a még késlekedő csoportok elmaradása, mert közeledett az idő, amikor a *Nimrod*-nak útra kellett kelnie észak felé, ha nem akar végleg itt rekedni télire. És még mind az északi, mind a déli csoport odajárt a bizonytalanban.

Annakidején azt az utasítást kapta a hajó, hogy, ha február elsején az északi csoport nem mutatkozik, a nyugati part mentén induljon észak felé keresésükre.

Evans kapitány tehát a *Nimrod*-dal előrenyomult észak felé, hogy kikutassa a partokat. Ez a nyomozás nehéz és veszedelmes volt, mert partközelen kellett maradni, hogy semmi esetleges jeladás el ne kerülje figyelmét. A tengert pedig belepte a jégzaj. A műveltet, amelyről Evans kapitány később azt írta, hogy „némi hajózási nehézségekkel“ volt egybekötve, a *Nimrod* a legnagyobb alapossággal dicséretesen végrehajtotta.

HARMINCNEGYEDIK FEJEZET.

Az északi csoportnak adott utasítások.

Az északi csoportnak David egyetemi tanár volt a parancsnoka. Utitársai voltak Douglas Mawson és Alistair Mackay. Az expedíció történetét David professzor fogja elbeszélni az alábbi fejezetekben. Előljáróban hadd foglaljuk össze főbb pontjaiban az expedíciónak adott végleges írásbeli utasításokat:

„Kedves uram,“ — írtam hozzá intézett levelemben — „a téli szállásról 1908 október elsején, vagy az időtájt kell indulnia. Utjának fő céljai a következők:

(1) Mágnességi megfigyelések minden alkalmas ponton, avégből, hogy a mágneses sark irányát és helyzetét meghatározza. Ha az időből futja, felszerelés és készletek engedik, megkísérlendő a mágneses sark elérése.

(2) A Victoria-föld általános geológiai fölvétele. Ez a munka azonban nem szabad, hogy gátolja önt a déli mágneses sark elérésében.

(3) Különösen kívánatos, hogy módjában legyen

a Nyugati hegység geológiai föltárása, úgyszintén, hogy M a w s o n legalább két hetet töltsön a Dry-völgyben, gazdasági értékű ásványok kutatása céljából. Ez a munka a visszatérő útban hajtandó végre. Nem kívánom megszabni a pontos időpontot a Dry-völgybe való visszatérésre, ha úgy véli, hogy az északon való tartózkodás megnyújtásával a mágneses sark elérhető. Ennek a völgynek *alapos* kikutatását azonban elsősorú fontosságú feladatnak tekintem.

(4) A *Nimrod* visszatérése a Mc Murdo átjáróba 1909 január 15.-e körül várható. Ha a hajó még nem érkezett meg, avagy nem veszi észre az ön jeladásait, vessen számot eleségkészletével, és ahhoz képest vonuljon előre vagy a *Gleccser-nyelv*-hez vagy a *Hut Point*-hoz, ha a *Butter Point*-on nincs elég élelmiszere.

(5) A *Butter Point*-on legalább két heti eleséget és megfelelő olajat fog találni.

(6) A *Nimrod* parancsnokát utasítani fogom, hogy nyomuljon előre a nyugati parton a legalkalmasabban megközelíthető pontig, és ott vegye föl hajójára az ön gyűjteményeit.

(7) Ha február elsején — a *Nimrod* megérkezése után — semmi nyoma nem lenne annak, hogy az ön csoportja visszatért, a *Nimrod* előre fog nyomulni a part mentén észak felé, hogy az ön esetleges jeladását figyelemmel kísérje.

(8) Ha önt valami baj érné, M a w s o n veszi át a parancsnokságot.

(9) Bizom benne, hogy utazása eredményes lesz és szerencsésen visszatér.

Készséges hive

(aláírás) Ernest H. Shackleton,
parancsnok.

Az utasításokon felül még egy levelet intéztem David tanárhoz:

„Kedves uram,

ha eléri a mágneses déli sarkot, a brit lobogót tűzze ki, és vegye birtokba a környéket expediciónk nevében a brit nemzet számára.

A Nyugati hegységben jártában cselekedjék ugyanígy és vegye birtokba a Victoria-földet, mint a brit birodalom tartozékát.

Ha gazdasági értékű ásványokat talál, vegye birtokba a vidéket hasonló módon az én nevemben, mint ennek az expedíciónak parancsnoka nevében.

Kész híve

(aláírás) *Ernest H. Shackleton*,
parancsnok.“

Ezt a levelet 1908 szeptember 20-án kelteztem, és ugyanezen a napon búcsuebédet adtunk az északi csoport tiszteletére.

HARMINCÖTÖDIK FEJEZET.

Elindulunk a déli mágneses sark felé.

(David professzor elbeszélése.)*

Első teendő az volt, hogy élelmiszer készleteket helyezzünk el. Ezért tehát — a rossz idő miatt megkésve — 1908 szeptember 25-én Priestley, Day és magam elindultunk a motoros kocsival és mögéje akasztott két megrakott szánnal a jégen keresztül.

Egyik szánunk rakományostul 275 kilogrammot

* Innen kezdve 9 fejezet — a negyvenharmadik fejezetig bezárólag — David tollából való.

nyomott, a másik 114 kilogrammot. 26 kilométeres óránkénti sebességgel eredtünk útnak, nagy ámula-tára a fókáknak és pingvineknek. A motoros kocsit és Day-t — egyetlen hivatott kezelőjét — ért baleset következtében azonban csak október 5-én indulhattunk végleg. Ezen a napon Brocklehurst lefényképezte az északi csoportot és kisvártatva fölkapaszkodtunk a kocsira és az otthon maradók nagy éljenzése közben útnak indultunk.

Amíg a motoros kocsivalünk volt, Day, Priestley és Roberts is elkísértek; de alig haladtunk négyöt kilométert, olyan mély hóba kerültünk, hogy bölcsebbnek láttam a kocsit visszaküldeni. Ettől fogva hárman maradtunk: Mawson, Mackay és én. Befogva magunkat a gyaloghámba, neki feküdtünk a köztélnek: „egy, kettő, három, in—dulj!” vezényszóra nekivágtunk a tenger jegén át hosszú utunknak.

Másnap reggel megkezdődött a *részletekben* való szállítás keserves művelete. Először a súlyosabbik szánt vonszoltuk előre vagy egy kilométerre. Különös óvatossággal kellett bánnunk vele, hogy le ne vesszen róla valami. Ezt a szánt a karácsonyfáról neveztük el, mert rajta volt rakományaink közt szerény karácsonyfánk. Aztán visszamentünk a másikért, amelynek a „Plum Duff szán” nevet adtuk. Ezen a szánon főként élelmiszereinket szállítottuk.

Este, egy „fóka-lék” közelében ütöttünk tanyát, ahol a fókák följárnak a jég alól a levegőre, lélekzetet venni. Ném volt szerencsés gondolat, mert a fókák horkoló hangja és ugatása zavart alvásunkban. Weddell-fókák voltak.

De a fókák lármája még csak elviselhető volt a császárpingvinekéhez képest, „akik” reggel, 10-én, hangos zajongással riasztottak fel álmunkból. Nyilván a mi sátrunk csodájára jöttek az éjszaka folyamán. Hangjukat valahogy úgy kellene jellemezni, hogy középütt van a lúdágogás és a kookaburra hangja között.

Négy császárpingvin ácsorgott reggel a szának

körül. Amikor észrevettek, nagy érdeklődéssel méregettek szemükkal és élénk beszélgetésbe fogtak. Semmi kétség, hogy valami alsórangú pingvineknek néztek minket, sátrunkat pedig — fészeknek. Akárhogy is, szép tőlük, hogy olyan apróra érdeklődtek viselt dolgaink iránt és hangos szóval búcsuztattak, amikor fölkerekedtünk.

A nap folyamán hátunkba fújt a szél, növekvő erővel. Nagy könnyebbségünkre volt ez a segítség: így egyszerre továbbíthattuk szánjainkat. Csábított a kedvező helyzet és tovább is mentünk a kelleténél: a szél viharrá növekedett és végül alig birtuk kifeszíteni sátrunkat. Vadul kavargott a hó, és boldogan bujtunk be a sátorba a csontig maró szélrohamok elől.

Egész éjjel és a rákövetkező nap dühöngött a hóvihár. Jórészt hálósájkjainkban vártuk ki ezt az időt.

13-án megérkeztünk a *Butter Point*-ra és ott elraktároztunk mintegy 30 kilogramm eleséget és leveleket hagyunk hátra *Shackleton* és *Priestley* számára. Tudattuk, hogy a *Royds*-fokról való kései indulás és a hátráltató körülmények folytán nem remélhető, hogy a *Butter Point*-ra január 12-é előtt visszaérkezzünk, vagyis egy héttel később fogunk visszatérni, mint ahogyan számítottuk. Hónapokkal utóbb hallottam, hogy a kis depó túlélte a viharokat és *Armystage*, *Priestley* és *Brocklehurst* olvasták leveleinket.

Néhány napra rá partra léptünk a *Bernacchi*-fokon és október 17-én kitértük a *Union Jack*-et és birtokba vettük a Dél-Victoria földet a brit birodalom nevében. A *Bernacchi*-fok geológiája roppant érdekes; uralkodó kőzete egy tiszta fehér érdesen kristályos márvány, gránittal áttörve, amely utóbbiban helyenkint apró vörös szemcsék vannak.

A következő nap elértünk egy hegyfokot. A kőzetek emlékeztettek a *Bernacchi*-fok kőzeteire. *Mawson* úgy hiszi, hogy a kvarc-erek némelyike úgy lehet aranytartalmú.

Estére megiepett a hóvakság, mert nem voltam elég gondos a hőszemüveg viselésében. Reggel megkértem Mawson, foglalja el ő a helyemet a hosszú kötél elején és vezessen ő. Olyan kiváló vezető volt, annyira értett hozzá, hogy kiválassza a legkedvezőbb utat, hogy kérésemre utunk hátralévő részében mindvégig ő maradt elől mint útmutató.

Eseménytelen napok következtek. 23-án már nyilvánvalóvá vált, hogy ezzel a mi 6—7 kilométeres napi átlagunkkal nem járhatjuk meg a mágneses sarkot január elejéig. Tanácsot ültünk, mit tegyünk. Ezzel az időrabló ide-oda járással — a szánok egyenként való vontatásával — semmire se jutunk. Fölvettem az eszmét, hogy a legcélravezetőbbnek tetszik a a módszer, amit Shackleton követett: át kell térnünk a napi fél fejadagra, s az élelmiszer tekintélyes részét minél előbb hátrahagyni.

Némi vita után Mawson és Mackay hozzájárultak ehhez a megoldáshoz. Elhatároztuk, hogy még néhány napig gondolkodunk a dolgon és akkor hagyjuk hátra a készletek megfelelő részét.

Északnyugat felé tartva elhaladtunk egy nagyszerű öböl előtt, amely tiz-tizenkét kilométerre hajlott el nyugatra a mi utvonalkunktól. Mindkét oldalán felséges sziklás hegyláncok, közöttük az öböl mélyén hatalmas gleccser, meredek jégesésekkel.

A gleccser mindkét szélén magas sziklaterraszok nyultak hátra kilométerekre egy új képződésű völgy szélétől a háttér magasabb hegyláncainak lábáig. Szemmel látható volt, hogy ezek a terraszok a régi völgyek szintjeit jelölik abból az időből, amikor a gleccser száz meg száz méterrel magasabb és talán husz kilométerrel is szélesebb volt, mint amikor mi láttuk.

Szerettük volna kikutatni a szárazföld belsejének a kőzeteit, de időnk nagyon is drága volt ehhez. Később rájöttünk, hogy az a fok, amellyel szembe eljutottunk volt, valójában a Granite-öböl egyik foka. Az öblöt a térkép nem pontosan tünteti föl.

Október 29-én este a megszakított 6—7 kilométeres utunk kiharcolása után tökéletesen agyon voltunk hajszolva. Megvitattuk a kérdést, nem lehetne-e kipótolni eleségünket fókahússal és ilyenmódon elkerülni a szűkebbre szorított adagokat. Mind a hárman egyetértőleg kimondottuk, hogy így kell cselekednünk. A főkérdés az volt már most, hogyan főzzük meg a fókahúst paraffin olaj nélkül, mert olajunkból nem futotta erre a célra. Más ilyen főzési problémáink is voltak.

Mackay tanácsára másnap kísérletet tettünk az előző napi kifőzött tealevél másodszori használatával, hogy erősebb főzetet kapjunk. A régi tealevelet a frissel együtt beletettük a forró vízbe. Mawsonnak és nekem eleinte nem tetszett az eszme, de később örültünk az újításnak.

Az időjárás megenyhült és ennek folytán a tengerjég sós hava tapadóssá vált és megragasztotta a szántalpat, akárcsak az enyv. Csiga lassúsággal is csak a legnagyobb megerőltetéssel bírtuk vonszolni a szánt.

Jóllehet tökéletesen kimerülve ütöttünk tanyát 30-án, a vacsora annyira fölélenkített, hogy átsétáltunk egy kis szigetre, jó egy kilométerre. A sziget csodálatos helynek bizonyult a geologus számára és tökéletes paradicsom volt a mineralogusnak.

Ezen a szigeten, amelyet később *Depot Island*-nek neveztünk el, Mawson talált egy áttetsző barna ásványt, amelyről kiderült, hogy *titanium*.

HARMINCHATODIK FEJEZET.

A Jégsáncon keresztül.

Tanácskozásaink még mindig akörül a kérdés körül forogtak: hogyan juthatnánk el a mágneses sarkig. November elsején kimondottuk, hogy innen kezdve

egészen addig, amíg el nem érjük a parton — a Drygalski gleccser közelében — azt a pontot, ahonnan majd befelé vehetjük utunkat a szárazföld belsejébe: eleségünket féladagra szorítjuk. Mawson úgy ítélte, hogy hat heti szárazföldi útra kell számítanunk teljes fejadaggal. Ez azt jelentette, hogy idestova 170 kilo- méteres utat kell megtennünk koplalva, félporción.

Amíg én az időt és távolságot számígtattam utunk hátralevő részére, Mawson és Mackay a fókahús főzésével kísérleteztek — fókazsír-égetéssel, olaj helyett. A téli szálláson Mackay már megpróbálkozott a fókazsír tüzeléssel, de kísérleteit nem vettük komolyan, és különben is, sajnos, a fókazsír-lámpát nem hoztuk magunkkal.

Addig-addig, hogy kimesterkedtek valahogy egy új szerkezetű fókazsír-főző kályhát; egy nagy kétszeres sültés bádogból fabrikálták. A leves, amely ezen a kályhán főtt fókahúsból, nyilván igen tápláló lehetett, de én nem birtam megemészteni.

Mawson még mindig a kályhával foglalatzkodott, amikor Mackay és én fölkapaszkodtunk a sziget legmagasabb pontjára, hogy alkalmas helyet keressünk, ahol „kőbabá”-t (cairn) állítsunk fel depónk megjelölésére. Mackay hozzá is fogott a kőrakás felépítéséhez.

Azzal persze tisztában voltunk, eddigi keserves tapasztalásainkból, hogy mire visszakerülünk a mágneses sarkról, alighanem fölenged a tenger jege. Elhátározottuk, hogy vállaljuk a kockázatot, hogy a *Nimrod* nem vár be és visszatér a Royds-fokra; onnan majd visszaindul utasításához képest a nyugati part mentén észak felé, hogy bennünket fölkutasson. Ezzel persze az a súlyos kockázat is járt, hogy sem mi ránk, sem depónkra nem bukkan rá.

Tudtuk jól, hogy vállalkozásunk veszedelmes, de éreztük, hogy olyan messzire jutottunk a ránk bízott feladat végrehajtásában, hogy erkölcsi lehetetlenség meghátrálnunk.

Ilyen körülmények között megírtuk tehát búcsu-

leveleinket azoknak, akik a legdrágábbak és legkedvesebbek szívünknek, és másnap reggel félőtkor beletettük a leveleket egy légmentesen záródó üres tejkonzerves dobozba, fölsétáltunk a „kőbabá”hoz, és húrral és rézsodronnyal hozzákötöttük a dobozt a lobogó rúdjaához.

Ugyanott hagytunk néhány tarisznyát tele geológiai gyűjtésünkkel. Megkevesbedett teherrel készen álltunk a déli mágneses sarkra vívó útunkra.

A szokottnál későbbi órában keltünk útra, a hó felszíne már fölengedett a napmelegtől. Keserves lassúsággal haladtunk előre. Oly borzalmasan fárasztó volt vánszorgásunk, hogy 3—4 kilométeres út után tányát ütöttünk azzal az elhatározással, hogy éjjelkor indulunk tovább. Reméltük, hogy éjjel nem lesz olyan tapadó a hó.

A kísérlet bevált. November 5.-én rendkívül érdekes kép tárult föl szemünk előtt: szemben álltunk a Granite Harbour-ral, az öböltől 30—40 kilométerre észak felé.

Ez este avattuk föl az új sütőserpenyőt, Mawson leleményes találmányát. Üres paraffinos bádogból alakította. Mawson szakácskodása általában mind nagyobb sikereket aratott.

Ekkortáiban sokszor találkoztunk darabos, összetöredezett jégfelszínnel. Tapasztaltuk, hogy ez a fajta jég igen gyakori a jéghegyek közelében. Azt hiszem ez a darabos jég a viharos időkben alakul, amikor a megmerülő jéghegyek széjjelszabdalgják a tenger jegét maguk körül. A letöredezett tengerjég persze újból összefagy és a teteje tele van éllel és csúcsokkal.

Reggelire és a vacsorákhoz ekkor már csak egy-egy darab plasmon-kétszersült jutott. Utunk kezdetén meg gondolatlanul fogyasztottuk, ügyet se vetve a törmelékre. Bezzeg most gondosan összekapartuk a legapróbb törmelék kétszersültet.

Eseménytelen napok következtek. Majd mindig éhesek voltunk és esténkint kimerülten ütöttünk ta-

nyát. 9.-én felvidított a Nordenskjöld jégsánc felbuk-
kanása messze észak felé. Nyugtalan érdeklődéssel
néztünk elébe, milyen lesz a jég felszíne ezen a nagy,
gleccseren.

A haditengerészet térképe szerint, amely a Disco-
very-expedíció megfigyelései alapján készült, a gleccs-
cser szélessége 44 és 55 kilométer között váltakozik,
és 36 kilométernél nagyobb hosszúságban nyúlik be
a sziklás partról a tengerbe. Reméltük, átvághatunk
rajta és nem kell majd a tengerbe benyúló nyelvért
megkerülni.

Két nappal később elértük a jégsáncot. Mawson bi-
zonyos észlelések céljából helyben maradt, mi ketten
azalatt Mackay-vel megvizsgáltuk a gleccsert, hogy
alkalmas átjáró helyet keressünk rajta.

Visszatértünkkor elmondhattuk Mawsonnak a jó
újságot, hogy a jégfal szánnal egészen jól járható, ő
meg beszámolt a maga megfigyelésének eredményé-
ről, amely szerint a mágneses sark valószínűleg mint-
egy 60—70 kilométerre van beljebb a szárazföld bel-
seje felé, mint ahogyan azt a hét évvel korábbi Disco-
very-expedíció mágnességi megfigyeléseiből elméleti
alapon számították.

12.-én kora reggel felszedelőzködtünk és elindul-
tunk, hogy átszeljük a jégsáncot. Másodnap alig tet-
tünk meg még vagy ezer lépést, amikor Mawson hirte-
len elkiáltja magát, hogy látja is a jégsánc fehér szirt-
ben végződő végét, alig félkilométerre maga előtt.

Megálltunk. Mawson szögméréseket végzett teodol-
ittal, én pedig elindultam utat keresni a szirtfalon,
de eredménytelenül. Másodszeri terepszemlére talál-
tunk egy hófuvásból eredő meredek lejtőt, amelyen
hegymászó kötéllel leereszthettük könnyű szánunkat.
Mackay ereszkedett le elsőnek, kezében csákányával,
derekára kötözött kötéllel. A kötél végét mi ketten
tartottuk.

A hó elég biztos támaszt nyújtott a lábnak és
Mackay csakhamar lent volt a meredély alján anélkül,

hogy a kötél segítségét igénybe vette volna. Amikor újra fölkapaszkodott hozzánk, hozzáfogtunk a szánok terhének lerakásához és az egyik szánt könnyű teherrel lassan, óvatosan leeresztettük a lejtőn; egyikünk igazgatta a szánt, mi többiek meg eresztettük lefelé a kötélén. Amelyikünk a szánnal ment, a mélybe leérve, lerakta a rakományt a tengerjégre, újra fölmászott és ez alatt a másik kettő előkészítette az üres szánt. Ezt a műveletet megismételtük még egynéhányszor, míg csak minden rakományunk biztonságban nem volt. Örültünk, hogy ilyen hamar sikerült túlkerülnünk a gleccsernyelv akadályán. Azt hiszem, alig kétséges, hogy ez a Nordenskjöld-barrier szabadon lebeg a vizen.

Másnap természetesen igyekeztünk mielőbb pontosan meghatározni helyzetünket a térképen, tekintve, hogy vagy 32 kilométerrel előbb bukkantunk rá a jégfal végére, mint vártuk volna a térkép alapján. Mawson tehát megállapította a meridián magasságát, én meg azalatt kímértem, meghatároztam az Erebus, a Lister és a Melbourne-hegy szögtávolságait.

Számításaim eredményéből nyilvánvaló lett, hogy szemben voltunk azzal az öböllel, amelyet Scott kapitány térképe Charcot-öbölnek nevez, vagyis mintegy 35 kilométerrel közelebb észak felé, mint hitük. Ez pompás újság volt és nagyon fölvidított.

Még az éjjel fölkerekedtünk és délután aludtunk. Amikor este nyolckor kibújtunk halózsákjainkból, az égen tökéletes „Noé bárkáját” — párhuzamos fodros felhőket — pillantottunk meg. A Ross-tenger nyílt vize fölött is gyapjúszerű párafelhő terült széjjel, sűrű gomolyokban. A nyílt víz közellétére vallott ez a jelenség. Igyekeznünk kellett gyors menetben tovább, ha elakartuk érni a tengerjég teljes fölszakadása előtt a partnak azt a pontját, ahonnan előre akarunk nyomulni a mágneses sark felé.

Továbbra is nehezen járható térszin akadályozott és csak végtelen lassúsággal vergődünk előre.

24-én közel álltunk a végkimerüléshez. Atkoztam a napot, amikor a hármas hálósákat választottam a külön-külön hálósákok helyett. A közös hálósákban rossz alvás esik. Az ember szorosan be van ékelve horkoló társai mellé és minden mozdulat zavarja a másikat. A tudat, hogy mozgolódásunkkal fölriasztjuk a szomszédunkat, nyugtalanítóbb, mint ha bennünket ébresztenek föl.

HARMINCHETEDIK FEJEZET.

A Drygalski-gleccser.

November 26-án Mawson-nal megmásztam egy sziklás hegyfokot. A tetőről nagyszerű kép tárult elénk a tengerjég síkján keresztül, mélyen alattunk.

De bármily megragadó volt is a látvány, nem sok örömünk telt benne, mert a parttól néhány kilométerre óriási jéghegy terpeszkedett, belefagyva a jégmezőbe. A jéghegy egyenesen keresztbe feküdt azon az útvonalon, amerre másnap vándorolni készültünk.

Északnyugatra volt tőlünk a *Geike*-öböl, és túl rajta, ameddig a szem ellát, nyúlt el a hatalmas Drygalski jégár. Riadtan figyeltük meg messzelátónkkal, hogy ennek a jégárnak a felszíne merőben más forma, mint a Nordenskjöld jégsáncé.

A Drygalski jégár felszíne szemelláthatólag össze-vissza hasadozott, élesre szabdalt jég s csak szélső keleti végén, talán ötven kilométerre tőlünk, mutatkozott simább felület.

Abból, amit láttunk, ha kelet felé tekintettünk le a tengerre, nyilvánvaló volt, hogy nagy víztükrök terjengenek, hosszú csatornák alakjában, nem messze tőlünk, a part irányában. A csatornák csak itt-ott vol-

tak befagyva; egyes ilyen befagyott helyeket láttunk köztünk és a Drygalski gleccser között.

Pillanat veszteni való időnk sem volt, ha el akartuk érni a gleccsert, mielőtt fölszakad végleg a tenger jege; egyetlen heves vihar megmozdíthatja a jeget és úszó jégtömeggé változtathatja.

Teljes erőnkben igyekeznünk kellett. 28-án, kínos vonzolás után elérkeztünk egy pontra, ahonnan jó ideig úgy látszott egy lépést se tehetünk többet észak felé. Valahogy mégis csak találtunk egy helyet, ahol a jég elég erősnek látszott, hogy esetleg megbirjon bennünket. Jéghasábokkal és néhány lapát hóval megszilárdítottuk a jeget és bátran ráhajtottunk szánjainkkal. A jég meghajlott alattunk, de végül is szerencsésen átjutottunk. Mackay beleszakadt néhányszor s kis híjja, rajta nem vesztett.

Azután útirányunkra merőlegesen futó szélvájta mélyedések nehezítették meg haladásunkat, majd meg olyan jégre jutottunk, amely örökösen ropogott lépteink alatt, mintha ostor csattant volna.

Ekkortáiban másról se folyt a szó, mint süteményekről meg gyümölcsféléről; nagyon vékonyan volt a kétszersültünk és nélkülöztünk.

A nap, amelynek a melege délután tapadóssá tette a jeget, másfelől könnyebbségünkre volt. Azt tapasztaltam, hogy ha havat tesztek aluminium főzőedényünkbe, és kiteszem a napra: néhány óra alatt felerészben megolvad a hó. Ilyen módon olajat is, fókaszirt is takarítottunk meg.

30-án a szélvájta barázdák mélyebbekre és meredekebbre váltak — alig-alig birtuk átvonzolni rajtuk a szánokat, föl a meredek jeges lejtőkön.

A gleccser a halványzöld jég hullámos tengereként terült el előttünk, helyel-közzel márványszerű oromhó magas gátjaival. Szerencsétlenségünkre ezek a vasuti töltésekre emlékeztető gátak csaknem merőlegesen nyúltak el utunk irányára és mentől tovább haladtunk, annál magasabbra nőttek.

Az egyre meredekebbre váló firngátákat tíz-tizenöt méter magasságu szilárd hószirtek koronázták, amelyek valósággal a rüggőlegesen is túlhajlottak. Az északnak néző szirtek és a mély szakadékok súlyos akadályokat gördítettek utunkba; többnyire csak hatalmas kerülővel tudtuk legyőzni őket.

December küzdelmes nappal kezdődött. Órák hosszát tartó megfeszített munkával alig jutottunk ezer lépésnyire. El is határoztuk, hogy tanyát ütünk. Mawson mágnességi megfigyeléseket végzett, mi ketten megpróbáltuk, hogy kiutat keressünk a mély szakadékoknak ebből az útvesztőjéből.

Ezen a délutánon töviről-hegyire megvitattuk helyzetünket. A Drygalski-gleccser minden valószínűség szerint legalább 30 kilométer széles. Ha az eddigi tempóban haladunk — napjában másfél kilométert — husz napunkba kerül, míg átverekedjük rajta magunkat, ha ugyan valami előre nem látható akadály föl nem merül — amire eddigi tapasztalataink alapján bizton számíthattunk. Abból, amit Mackay és én láttunk, a nehézségek növekedésére kellett elkészülnünk inkább, mintsem csökkenésére.

Ilyen körülmények között, sajnálkozva bár, ki kellett mondanunk a határozatot, hogy visszavonulunk. Csakis így lehetett reményünk a végső sikerre. Elindultunk tehát a szánokkal azon az úton, amelyen jöttünk — vissza a tenger jegére.

HARMINCNYOLCADIK FEJEZET.

Hasadékok.

December 2-án kora reggel kezdtük meg visszavonulásunkat. A Mackay-gleccserrel vívott egy heti küzdelem után, 9-én, éppen, mikor tanyát ütni készül-

tünk, nyílt vizet pillantottunk meg a Drygalski jég-sánc északi végénél, öt-hat kilométerre magunk előtt. Ez a látvány meggyőzött róla, hogy nem számíthatunk rá, hogy a befagyott tengeren vontathatjuk szánunkat a partnak addig a pontjáig, ahol utolsó élelmiszer-raktárunkat akartuk hátrahagyni, mielőtt megkíséreljük a nagy szárazföldi fennsík megmászását, amelyen a mágneses sarkra előrenyomulni készültünk.

10.én este örömünkre a térszín nem volt többé olyan jellemzően gleccserszerű, inkább a Nagy Jégperem hullámos síkjára emlékeztetett. A felszínnek ez a javulása lehetővé tette, hogy nyugat felé csapjunk. Másnap pompás képben tárult föl előttünk a Terra Nova-öböl. A Drygalski Jégsánc széle, amennyire meg lehetett ítélni, nem volt távolabb egy-két kilométernél észak felé.

Amit láttunk, meglepően eltért attól, amit a tengerügyi hivatal térképe alapján vártunk ettől a vidéktől. A szokottnál hamarabb sátrat ütöttünk, hogy terepszemlét tartsunk. Mackay messzelátóval elindult egy szembeűnő jégsánchoz, északnyugat felé; Mawson lemezeket rakott a fényképezőgépbé, én meg vázlatkönyvemmel jártam kinn, hogy lerajzoljam a hatalmas parti legylánc körvonalainak a képét.

Utóbbi időben olyan ritka volt már a hasadék a jégben, hogy jégcsákányomat nem is vittem magammal. Alig léptem hatot a sátrtól, beszakadt alattam egy hasadék és csaknem vállig belezuhantam. Csak úgy mentettem meg magamat, hogy hirtelen szétterjesztettem a karjaimat. A hótakaró, amelyen a karjaimat nyugtattam, olyan széjjelmálló volt, hogy meg se mertem moccanni, attól való féltében, hogy leomlik és behulllok a feneketlen mélységbe. Szerencsére Mawson a közlemben volt és kiáltásomra jégcsákányt hozott, lyukat ütött a szakadék szélének szilárd jégébe, ebbe beleakasztotta a csákányt, és a nyelét átlendítette hozzám. Ezt megragadva, valahogy kikecmeregtem a szilárd jégre.

Másnap elvontattuk a szánokat az előző este látott jégsánchoz. Minthogy ez a jégsánc messzeterjedő kilátást nyújtott a környező vidékre, azt gondoltuk, bárkinek is szemébe kell tűnnie, aki északról, a tenger felől közeledik a Drygalski jégár felé. Ezért tehát elhatároztuk, hogy miután nyomát se látjuk a tenger-nagyi hivatal térképén „alacsony, menedékes part”-nak nevezett partvonalnak, ezen a helyen hagyjuk hátra depónkat.

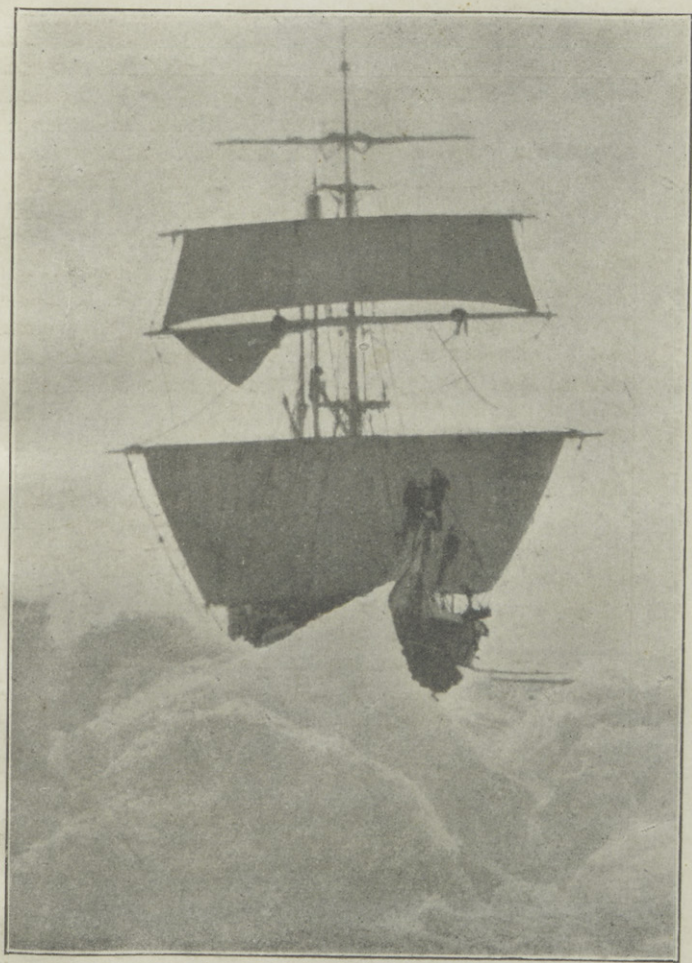
Számításunk szerint a Drygalski-gleccsernek ettől a pontjától még mintegy 350 kilométeres út várt ránk a mágnességi sarkig. Oda-vissza jó 700. Kerülőkkel, kitérésekkel együtt úgy lehet 800 kilométerre kellett el-készülve lennünk.

Első feladatunk volt ennél fogva, hogy elegendő élelmiszert biztosítsunk hosszú utunkra. Mackay már előzőleg leölt néhány fókát és császár-pingvint. Az egyik szán hátrahagyása után — amelyen rajta volt tartalék-felszerelésünk és egész geológiai gyűjtésünk — 300 kilogrammnyi rakománnyal keltünk útra. Kérdéses volt, meg fogunk-e tudni bírkozni ekkora teherrel a mi elsatnyult, legyöngült állapotunkban.

Először is leraktuk a málhát mind a két szánról és megvizsgáltuk őket. Azt találtuk, hogy a „Duff” szánnak a talpa a kevésbé sérült.

14-én még javában el voltunk foglalva a nagy szárazföldi út készületeivel. Mackay főzte a húst, Mawson a tudományos műszeres ládákat szerelte át a nagy szánról a kis szánra, én meg a depó lobogóinak a megerősítésével foglalatoskodtam, és leveleket írtam a Nimrod parancsnokához, Shackleton hadnagyhoz és családomhoz. Levelesládául egy tejkonzerves doboz szolgált, amelyet hozzáerősítettem a depó zászlórúdja-hoz.

Amikor mindezzel elkészültünk, a Karácsonyfa-szánt fölvenszoltuk a jégsánc tetejébe, fülkéket faragtunk, amelyekbe a szán talpa beleillik; a szántalpakat függőlegesen a kivájásokba ágyaztuk és a kivagdosott

9. kép. A Nimrod a jégben.

10. kép. A pingvinek hallgatják a grammofont.

jégdarabokkal jó embermagasságig betakartuk. A zászlórudat, a fekete lobogóval, gondosan hozzákötöztük a szánhoz. Szinte fájt megválni a szánunktól, amely az otthon egy darabkáját jelentette nekünk.

Bármily mehetnékünk volt is már, hogy megkezdjük a mágneses sarkra vivő útunk végső szakaszát, a dühöngő orkán miatt nem indulhattunk 16. áig. A három napos kényszerű pihenő után örömmel eszmélünk rá, hogy aránylag könnyen vontatjuk súlyos szánunkat.

Csakhamar azonban újabb nyílt repedéshez érünk. Időt veszítettünk vele, hogy megkerüljük. Amikor meg túlkerültünk rajta, magas és meredek turolás zárta el útunkat. Nem volt más választásunk, fel kellett vontatnunk szánunkat a hasadékokkal megszárdalt, 25 méter magas meredek jéglejtő tetejébe — ahonnan újabb hasonló, sőt egyre növekvő és meredélyesebbre váló lejtők egész sorát fedeztük föl. A hasadékok tökéletes útvesztőjébe jutottunk; nagyobb részüket csalóka hóhidak takarták el.

Miközben egy ilyen hóhidon igyekeztünk átkelni az egyik repedésen — egy roppanás és Mawson hirtelen eltűnt szemünk előtt. A szán vontató köteleinek a fafogantyúja fenntartotta és társunk gyaloghámjánál fogva ott lebegett a tátongó mélység fölött a hasadék két fala között.

Mackay és én megragadtuk a kötelet, ha netán el akarna szakadni a fogantyunál. Mawson kiáltott, hozzuk el a hegymászó kötelet és eresszük le hozzá. Mackayt otthagytam és loholtam a szánhoz. Amíg a kötélt kibontásával bajlódom, Mawson szavát hallom: azt mondja, érzi, csúszik lefelé. Rohanok vissza Mackayhez, hogy egyesült erővel húzzuk vissza Mawson gyaloghámját. Akkor meg Mawson jelenti a mélyből, hogy már nincs semmi baj. Az tévesztette meg, hogy a gyaloghám kötele hirtelen belevágódott a hóhid szélebe és megereszkedett.

Most én ragadtam meg a kötelet és Mackay szá-

ladt vissza a hegymászó kötélért. A végére karikát kötött, hogy Mawson abba tegye a lábát. Mawson ez alatt harmadfél méter mélységben a beszakadt hóhid színtje alatt, fölfedezett valami jégkristályokat a hasadék szélén és feldobta nekünk, hogy majd később vizsgálat alá vegye.

A hegymászó kötelet leeresztettük és lassan-lassan, kicsidenként fölhúztuk Mawson, míg csak a hóhid aljához nem ért a fejével. A hóhidat a fejével és a vállával kellett áttörnie, hogy végre felbukkanjon és kidughassa fejét a mélységből.

Végre ez is sikerült és a hasadék innenső szélén biztonságban volt. Le nem írhatom, mily megkönnyebbülten lélekezettünk fel. Az izgalmas esemény után még sokkal óvatosabbak voltunk a hasadékokkal és repedésekkel, amelyek valósággal át szöttek a tájékat.

Szánunk, miközben vonszoltuk fölfelé a jégturoslásokra, kétizben is oldalt billent, mert az egyik szán talpat elnyelte valami hasadék. Egyszer meg hajszállhijja, hogy mindenestől bele nem bukfenchezett a mélységbe, amelynek hótakarója részben beszakadt alatta. Ha lezuhan a mélybe, bizonyos, hogy a három métermázsás súly bennünket is menthetetlenül magával ránt.

Világosan kitünt, hogy ezt a tömérdek repedést nem a Drygalski, hanem a Nansen-gleccser okozza.

20.án hadi tanácsot tartottunk: a Nansen gleccser irányában folytassuk-e utunkat, avagy inkább vonuljunk vissza és más utat keressünk fel a fennsíkra. Mackay a gleccser mellett szavazott, mi ketten a visszavonulást javasoltuk. Végül úgy döntöttünk, hogy még egyszer takarodót fujunk.

HARMINCKILENCEDIK FEJEZET.

Fölfelé és előre.

Reménységünk, hogy a mágneses sarkot elérhesük, egyre halványodott. December 20-át írtuk már és tudtuk, hogy legkésőbb február elsejére, vagy másodikára vissza kell térnünk a Drygalski jégáron hagyott depónkhoz, ha azt akartuk, hogy valamenynyire is alapos kilátásunk legyen rá, hogy a *Nimrod* fölvesz bennünket. Ez azt jelentette, hogy a mágneses sarkra és vissza a depóhoz, összesen 800 kilométeres utat járjunk meg hat hét alatt.

S még hozzá úgy kellett kiverelkednünk a járható utat a magas fennsíkra oly időben, amikor mindent mély hó takar és a szán vontatása küzdelmesebb lesz mint valaha. Nem csoda, ha reményeink nem voltak valami rózsásak ezidőtájt.

Mindamellett nem tehattünk mást, mint hogy délnyugati irányban tapogatózzunk és felkutassunk valami járható utat. Sekély víztócsákban gázolva, túrolásokon átkapaszkodva, hasadékokat átszelve végre ráakadtunk egy lágynak, mély hó borította meredek lejtőre, amelyen át kínálkozott valami keserves út fölfelé.

Mialatt geológiai gyűjtésünket kiegészítettük néhány darabbal, közöttük egy magányos korallal, halottuk a hegytömegek meredek gránitlejtőiről lezuhogó hegyipatakok bömbölését.

Időről-időre egy-egy a magasból lezuhanó lavina dörgő csattogása hatott el fülünkbe — sajátságos hangok az Antarktisz zavartalan, halotti csöndjéhez szokott fülünknek.

22-én dühöngő hóvihar lepett meg váratlanul. Karácsony estje lett, mire kimozdulhattunk sátrunkból.

Ezen az estén, tíz óra tájt túljártunk végre a hóolvadás kényelmetlen zónáján és körülöttünk fagyosabb és szárazabb lett a táj. Közel jártunk a 400 méter tengerszínfeletti magassághoz és elégedettségünk növekedett, ahogy mindegyre magasabbra emelkedtünk.

Karácsony napján eleinte késleltetett megint a vihar, de utóbb mégis sikerült legyűrünk 6—7 kilométert és estére 600 méter magasságban ütöttünk tanyát.

Más egyéb karácsonyi ajándék híján Mawson és én megleptük Mackayt egy kis tengeri fűvel, mint ahogy dohányja már régen elfogyott.

A rákövetkező nap megint hasadékokkal küzdöttünk. Némelyiknek a szélessége elérte a tíz métert. Szerencsére a hóhidak elég erősek voltak, hogy szánostul megbirjanak. Mackay indítványára nagyobb biztonság kedvéért a hegymászó kötelet ráerősítettük Mawsonra, aki elől haladt, s a másik kötél másik végét a szánra kötöttük. A kötélen elég laza volt hozzá, hogy Mawson a gyaloghámnál fogva vontassa a szánt s így az ő dereka köré két kötélen is csavarodott. Jó rendszernek bizonyult és ettől fogva mindenütt így jártunk a hasadékokkal szabdalva a jégen át.

Másnap ski-cipőinket, geológiai gyűjtésünket, egy napi ételünket, némi olajat hátrahagytunk. Ezt a kis depót Larsen-depónak neveztük el, mert közel volt a Larsen-hegy egyik déli nyúlványához.

Szemünket majd kinéztük azon való igyekezésünkben, hogy megállapítsuk, nem tornyosul-e valami ijesztő hegység előttünk, amely elzárja fölhatolásunkat a fennsíkra. Hálás megkönnyebbüléssel töltött el, amikor végül is meggyőződünk róla, hogy tűrhetően könnyű kapaszkodó visz fel a platóra. A lejtő felszíne is kedvező volt: kemény firnehé és hó. Ezen a napon csaknem 20 kilométerrel jutottunk előrébb és december 30-án elértük az 1500 méter tengerszínfeletti magasságot. Leheletünk jéggé dermedt és Bur-

berry-sisakjainkat hozzáragasztotta szakállunkhoz és bajuszunkhoz, akárcsak téli időben.

Szilveszter estéje némi csalódást hozott magával. Mawson újabb mégnességi megfigyeléseiből kitűnt, hogy a mágnességi sark mélyebben benn van a szárazföld belsejében, mint hittük. Még mindig meredek lejtőn vonszoltuk a szánt, lágyabb térszínen, mint idáig, s amellet valamicskével szűkebbre szabtuk napi eleségadagunkat, hogy tartalékkészletet gyűjtsünk arra az esetre, ha utunk hosszabbnak bizonyulna, mint ahogy vártuk. Mindez együtt hozzájárult, hogy estére alaposan kimerüljünk.

Tanyánkon meglátogatott egy sirály, aligha azért, hogy boldog újévet kívánjon nekünk, mint inkább mert fókának nézett bennünket, — fókának, amely halálát érzi és elvánszorog a szárazföld belsejébe. Gyakori szokása ezeknek az állatoknak.

Újév napja ragyogó szélcsönddel köszöntött be. Az évforduló örömére Mawson nagy lakomát rendezett: jó kövér „hoosh“-t és egy nagy fazék kakaót főzött; kimerítő menetünk után nagyszerűen ízlett.

Erősen kerülgetett már az éhség és szomjasak is voltunk. Csakugyan, ahelyett, hogy mit szeretnénk enni, kezdtünk arról beszélgetni, mit *innánk*, ha módunkban volna. Mackay úgy véli, szemhunyorítás nélkül fölhajtana egy nagy kanna tejszint, Mawson egy nagy tál krémre fente a fogát. Én néhány ibrik meleg tejeskávét mellett döntöttem.

Január 3-án még egyre emelkedtünk. Másnap örömmel fedeztük föl, hogy szelidül a lejtő. Közel 2000 méter magasságban jártunk. A lélekzetvétel a kemény hidegben észrevehetőleg megnehezült. Nem volt ez még kifejezett hegyi betegség, de gyöngébbeknek éreztük magunkat, mint rendszeren és ez bizonyosan összefüggött a hideggel és a magassággal.

Mindamellet jó 16 kilométert tettünk meg napjában és ez elég volt rá, hogy bizakodó hangulatban ringassuk magunkat.

6-án levettem jégpatkómat és uj pár fincsizmát huztam, aminek az lett az eredménye, hogy kiszaladt lábam alól a talaj és bal lábszáram belső oldalán, térd alatt, megrándult az izmom. Sokat szenvedtem vele az út hátralevő részében.

A hegyi „lomhaság“ továbbra is éreztette hatását. Kezünket gyakran megmarta a fagy, miközben a szán terhelésével bajlódunk.

9-én nem mutatkozott többé hegylánc semerre — hatalmas hótenger hullámain küzdöttük előre magunkat, hegynek föl, hegynek le.

NEGYVENEDIK FEJEZET.

A mágneses sark.

Estéről-estére 16—16 kilométerrel közelebb járunk a mágneses sarkhoz, de 11-én különféle „kényelmetlenségek“ adódtak elő — hogy szeliden fejezzem ki magamat. Mawson jobb szemét megtámadta a hóvaktság; ő is, Mackay is sokat szenvedett az ajk-bőrhámlásától, minek folytán ajkuk érzékeny húsa védetlenül maradt. Reggelente aig birták a szájukat ki nyitni — ajkuk valósággal egybetapadt.

Az iránytű ezidőtájt nagyon lomhán működött; a teodolit iránytűje alig-alig akart megmozdulni. Ez tetszett nekünk. Eleinte mind a hárman kivántuk, bárcsak használhatóbb volna az iránytű, de azután rájöttünk tévedésünkre és inkább azt kivántuk, hogy iránytűnk mentől kevésbbé legyen használható.

12-én este Mawson, a Discovery-expedíció előzetes mágnességi jelentésének gondos tanulmányozása után arra az eredményre jutott, — habár a dolog nem volt egészen nyilvánvaló — hogy a mágnes

ségi sark nem kelet felé mozdul el, ahogyan Sabine megfigyelése (1841) és a Discovery-expedíció észlelése (1902) közötti időben történt, hanem inkább kissé északnyugati irányban mozdul el. Ugyancsak erre vallott az elhajlás leolvasása utazásunk további szakaszán. Ha tehát el akartunk jutni a mágneses sarkra, tovább kellett mennünk abban az irányban, mint ahogy számítottunk. A legnagyobb mértékben nyugtalanító volt ez a fölfedezés, mert már majdnem végére jártunk élelmiszereinknek — ha leszámítottuk a visszatérésre szánt szűkre szabott eleséget. Minden nyugtalanságunk mellett is, elnyomott az álom.

Másnap reggelinél megvitattuk a jövőt. Mawson gondosan átnézve a mágneses sark fekvésére vonatkozó észleléseit, arra az eredményre jutott, hogy még négy napi út választ el tőle. Elhatároztuk, hogy tovább megyünk négy napi távolságra.

Még aznap 21 kilométerrel jutottunk közelebb célunkhoz; a rákövetkező nap a hófelszín, amerre utunk vezetett, tündöklött a jégkristályoktól. Valóságos szentségtörésnek tetszett összetaposni az ujjnyi széles gyönyörű kristályokat.

15-én husz perccel dél előtt Mawson mágnességi megfigyelést végzett a lehajlásmérővel és azt találta, hogy a lehajlás csak 15 ívperccel tér el a függőlegestől, vagyis $89^{\circ}45'$. Nagy gyönyörűséggel töltött el a tudat, hogy ennyire közel járunk a mágnességi sarkhoz. Bernacchi észlelései a Discovery-expedíció két esztendejében a téli szálláson — a Ross-szigeten — arra mutat, hogy a mágnességi napi ingadozása néha igen jelentékeny. Ha az iránytű a nap különböző szakaszaiban csekély eltérést mutat, ez arra vall, hogy a mágneses középpont a maga napi vándorlását végzi középhelyzete körül.

Mawson úgy ítélte, hogy máris a mágneses sarkon járunk és ha 24 óráig veszteglünk itt és ezalatt állandó észleléseket végzünk ezen a helyen, a sark valószínűleg függőlegesen aláánk kerül. Elhatároztuk mind-

amellett, hogy tovább megyünk addig a pontig, ahol Mawson számítása szerint a mágneses sark megközelítő középhelyzete van. Estére a lehajlás $89^{\circ}48'$ volt.

A lehajlás gyors növekedéséből, úgyszintén a Bernacchi mágnességi észleléseivel való összehasonlításból Mawson úgy ítélte, hogy körülbelül 20 kilométerre vagyunk a déli mágneses sark valószínű középhelyzetétől. A középhelyzet pontos meghatározásához úgy lehet egy havi szakadatlan megfigyelésre lenne szükség. Mi erre nem vállalkozhattunk; a mi helyzetünkben ez a meghatározás teljesen kielégítő pontosságú.

Ennek folytán elhatároztuk, hogy másnap erőltetett menettel tovább megyünk még 20 kilométerrel, hogy elérjük a sark megközelítő pontos középhelyzetét.

Január 16-án, szombati napon, reggel hatkor talpon voltunk és azonnal útnak indultunk. A szánt 3 kilométerre magunkkal vittük és ott hátrahagytuk ruházatunk és felszerelésünk súlyosabb részét. További 3 kilométerrel odább leerősítettük a lehajlásmérő lábait; a vízszintes síkban mozgó mágnesű a mi céljainkra mit sem ért volna.

Ujabb 3—4 kilométerrel odább felállítottuk a teodolitot és még ugyanennyivel tovább haladva felállítottuk sátrunkat és ettünk valamit.

Azután a mágneses sark irányában vándoroltunk tovább mintegy 8 kilométert. Ez volt az a hely, ahol Mawson számítása szerint a mágneses sarnak lennie kell, középpálás szerint: $72^{\circ}25'$ déli szélesség, $155^{\circ}16'$ keleti hosszúság.

Mawson beállította a fényképező gépet, mi azalatt leszúrtuk a lobogó rudját.

Délután félnégykor levettük süvegünket, fölröpült a lobogó, és Shackleton hadnagy utasítása szerint hangosan így szólottam: „Ezennel birtokomba veszem a Brit birodalom nevében ezt a területet, amelyen ezidő szerint van a mágneses sark.“

Ugyanabban a pillanatban elrántottam a zsinórt, amely a fényképező gépet „elsütötte“, és végül három

Éljen-t kiáltottunk a királyra.

A hőmérsék a lobogó kitűzésének a pillanatában pontosan 0° volt a Fahrenheit-hőmérőn (-17.8° Celsius).

Mélységes öröm és elégtétel érzete uralkodott el rajtunk, hogy annyi küzdelem és veszély árán végrehajtottuk íme vezérünk utasítását és megvalósítottuk Sir James Clarke Ross óhajtását, hogy a déli mágneses sarkot is birtokába vegye az emberiség, mint ahogy ő már 1831-ben birtokába vette az északit.

Az élénkebb örömnilyvánításokra hiányzott bennünk az erő; sokkal inkább ki voltunk merülve. Az érzés, amely minden másnak fölébe kerekedett ebben a pillanatban: a fejet hajtó, szívből átérzett hála érzete volt a kegyes Gondviselés iránt, mely biztonságban vezérelte lépteinket a messze célhoz.

Alig rebegtük el a szavakat: „Hála istennek!” — már fordultunk is vissza és amily gyorsan csak fáradt tagjainktól tellett, siettünk vissza parányi zöld sátrunkhoz a hó fehér tengerében. Este tíz óra tájban elértük a sátrat és bebujtunk hálózsákunkba, bódultan a fáradtságtól, de boldogan, hogy legalább a kudarc lidércnyomása lefoszlott a kedélyünkről.

NEGYVENEGYEDIK FEJEZET.

Hazafelé.

Másnap reggel a szokottnál később volt az ébredő. Meghánytuk-vetettük, mennyi reményünk lehet rá, hogy a *Nimrod* reánk talál, ha elindul a part mentén keresésünkre a Drygalski-gleccseren fölállított depónk irányában.

A mágneses sarkot mintegy 420 kilométer távolság

választja el ettől a depótól, madártávlatban — ahogyan a sirály száll* — s minthogy mi előző nap 18 kilométert leróttunk már, kereken még 400 volt hátra február elsejéig, amikorra el kellett érnünk a Drygalski gleccser-depót. 15 napunk volt még. Napjában tehát 25 kilométeres út várt reánk.

Hóvihar okozta késedelem bizonyára áthúzná minden számításunkat. De máskülönben is a szélvájta barázdák irányából tudtuk, hogy az uralkodó szelek éppen szembe fognak fujni. A kilátás, hogy idejében elérjük a depót, meglehetősen bizonytalan volt.

Induláskor azonban, 17.én, pompás időnk volt és a szél, amely menőben a sark felé segített, megfordult és most segítségünkre jött hazatérő utunkban. Bár késősen indultunk, estig megint csak lemorzsoltságunk 25 kilométert. Másnap, jóllehet Mawson bal lábára sántiskált: ugyanennyit.

19.én is sikerült lerónunk az előirt távolságot. De ezen a napon kellemetlen meglepetés ért: kiderült, hogy elszámítottam magamat és erre a hétre — utazásunk hatodik hetére — nem jutott tea. Kénytelenek voltunk a hetedik hétre való zacskó tartalmát megfelezni. Elhatároztuk, hogy visszatérőben a tanyahelyeken felkutatjuk a használt tea zacskóit és ezekkel együtt főzzük ki a friss tea parányi maradékát.

A part felé haladtunkban egész tekintélyes számú ilyen kifőzött *muszlin*-zacskót találtunk. Teánk az alapos főzéstől erős muszlin-mellékízt kapott, de mi vaslóságos nektárnak éreztük ezt az italt.

Teltek a napok. Amikor láttuk, hogy a napi 25 kilométernek nincsen híjja, Mawson 20.án indítványozta, térjünk vissza a teljes adagokra. A javaslatot általános lelkesedéssel elfogadtuk, mert bizony már nagyon elerőtlenedtünk a szűk táplálkozástól.

Egész addig a napig sikerült a régi szánnyomok

* Madártávlatban — torony iránt — angolul így van: „Ahogyan a darú repül“ (As the crow flies).

sínpárait követni s ez nagy áldás volt reánk ezen a vidéken, ahol az iránytűnek oly kevés hasznát vehettük. De már a következő napokban elvesztettük a nyomot és rémséges fáradsággal tapostuk a pástétomyszerű havat.

De azért ekkor is kierőszakoltuk a napi 25 kilométert. Január 24-én felvidított a Baxter-hegy fölbukkanása. Estefelé megvitattuk, hogy vajjon közel járunk-e a régi szánnyomokhoz. Mackay úgy vélte, közelebb vagyunk a hegyekhez, mint menőben. Én azt tartottam, távolabb járunk délnyugat felé, mint akkor. Mawson, aki most is elől járt, azt mondta, csaknem pontosan a régi útvonalon haladunk. Kevésre rá csakugyan ráakadtunk a régi nyomra — újból bebizonyult, mily ügyes „kormányos“ a mi Mawsonunk.

Másnap amolyan szelidebb hóvihárban folytattuk utunkat. Estefelé megpillantottuk a Nansen hegyet. Utunk végén márványszerű kemény firnhóra jutottunk, amely rövid meredek lejtőkön ereszkedett alá.

Eleinte nem ismertük föl, hogy azon a helyen járunk, amelyet menőben „Jégesések“nek nevezünk el. Időről-időre neki iramodott a szán a „márványlépcsőkön.“

27-én végre szemünkbe tünt a Larsen-hegy. Alig 65 kilométerre voltunk a Larsen-depótól.

A negyven kilométeres szél gyakran meg-megszította a szánt. Egyizben le is vert a lábamról a belém szaladó szán. Mawson és Mackay szabadítottak ki méltatlan helyzetemből.

Ebédkor abban a halvány reményben, hogy meg-lágyíthatom Mackay-nek a szívét — aki „hetes“ volt ezen a héten — csöndesen megsúgtam neki, hogy — születésem napja van. Mackay megértett és olyan ebédet és vacsorát pöndörített, mint annak a rendje.

Ezen a napon 32 kilométerrel jutottunk közelebb a parthoz. Fáradságos utazás volt. Amikor újból útnak eredtünk, szomorúan tapasztaltuk, hogy a szán vontá-

tása küzdelmesebb mesterség, mint a vitorlával való haladás.

Rendületlenül haladt tovább a menet. A Nansen-hegy és a Larsen-hegy egyre nagyobbra nőtt és egyre világosabban rajzolódott. Reméltük, hogy még aznap este elérjük a depót. Mawson azonban nagyon fájlalta a lábát és már-már sátrat akartunk ütni, amikor Mackay éles szeme fölfedezte a jégcsákányhoz kötözött kis kék lobogónkat. Így azután csakugyan folytattuk az utat a depóig és éjjél lett, mire bebújtunk hálózsákunkba.

Reggelre kelve (január 30-án) összeszedtük a hátrahagyott holmit: ski-cipőt, geológiai gyűjteményt, és mindent rendben fölraktunk a szánunkra.

Ezen a napon vitattuk meg azt a kérdést, mi lenne bölcsőbb: az-e, hogy a régi útvonalon ereszkedjünk le, avagy hogy a Larsen-gleccser főágát kövessük addig a pontig, ahol az a Drygalski-gleccserrel egyesül. Mackay az előbbi útirány mellett kardoskodott, mi ketten az utóbbira szavaztunk. A következmények megmutatták, hogy Mackay-nak volt igaza.

A fő-gleccseren indultunk lefelé és csakhamar olyan meredekre vált az út, hogy alig birtuk megfékezni a szánt, hogy hanyatt-homlok le ne vágtaessen a lejtőn.

Január utolsó napján a rakomány felét leraktuk és a megmaradó könnyű teherrel próbáltuk meg, hogy lejárót találjunk a Drygalski és Larsen-gleccser egyesült jégtorlaszainak sorain keresztül a simább tengerjégre és úgy tovább a Drygalski-jégsánra.

Mawson és Mackay vontatták, én meg támogattam a szánt, de minden erőlködésem mellett is gyakran fölborult. Végre elértük egy óriási jégtorlasz lábát, egy regényes pontot, amely fölött hatalmas tömör gránit-szirt tornyosul föl vagy 600 méter magasságba. Ebben az órában bevallom, nem nagyon méltányoltuk a hely romantikus szépségét.

Mackay terepszemlére indult és azzal jött vissza,

hogy a nagy jégtorlaszon, amely láthatólag elzárja utunkat a depóhoz, át kell kapaszkodnunk. Fogtuk jégcsákányunkat és utat egyengettünk vele a torlasz egy részén keresztül — kemény munka! — aztán leraktuk a terhet, és a rakományt darabonként kézzel kézre adtuk. Végül fölvontattuk a szánt és óvatosan leeresztettük a túlsó oldalon.

Lassan-lassan megjavult a térszín, majd megint elakadtunk. Ez alkalommal egy jég„donga“ állta utunkat, szemmeláthatólag valami olvadóvízből eredő partok régi csatornája.

Három ilyen jégdonga került utunkba — széleségük néhány arasztól egészen 30 méterig váltakozott. Gyakran nagy kerülőt kellett tennünk, hogy átjussunk rajtuk.

Bajlódásunkat növelte a megszámlálhatatlan repedés és a meredek jégtorlaszok. Megesett, hogy Mackay is, én is egyszerre potyogtunk bele ugyanabba a hasadékba, én derékig, ő egészen nyakig. Szerencsére mindannyiszor ép bőrrel menekültünk. Széles terjesztett karunk fönn tartott.

Estefelé, amikor újból útnak indultunk, megeredt a hó. Február elsején reggel hétkor agyonhajszoltan ütöttük föl tanyánkat.

NEGYVENKETTEDIK FEJEZET.

Akadályok.

Egész nap erősen havazott. De sem ez, sem Mawson lábfájása nem tarthatott vissza. Már csak két napi eleségünk volt és — úgy képzeltük — 25 kilométerre járunk a Drygalski-gleccseren hagyott depóponktól. Így hát a sűrűn kavargó hófergetegben is

neki indultunk. Ilyen viszonyok közt kimondhatatlanul fárasztó volt az út, a tájékozódás meg végül lehetlenné vált. Kénytelenek voltunk este nyolckor tanyt ütni. Minket, kimerült, agyonhajszolt vándorokat egyszerűen elnyomott az álom.

Február 2-án reggel örömünkre napsütésre ébredtünk. Kétségbeesett kísérletet tettünk, hogy ezen a napon elérjük a depót, mert tudtuk, hogy a *Nimrod* megérkezése esedékes erre a napra — sőt, talán már késő is. Visszatekintve előző napi nyomainkra, láttuk, hogy pontosan olyan egyenes utat írtunk le, mint egy — dugóhúzó.

Megpihenten is rendkívül keserves megerőltető volt az út a lágy havon.

Átkeltünk egy jégcsatornán és 6—7 kilométerrel odább a másodikon. Ezen a helyen mindent hátrahagytunk, kivéve a szánt, hálósákat, főző-készüléket, olajat és élelmiszert, készleteink helyét kis kék zászlóval megjelöltük és erőltetett menetben folytattuk vándorlásunkat a Drygalski-depóhoz.

Megkönnyebbült szánunkat jóval könnyedebben vontattuk. Hóhídon átszeltünk egy harmadik jégcsatornát és mentünk tovább. Mawson időnkint körüljártatta messzelátóját a látóhatáron, — és egyszerre csak felkiáltott, hogy világosan látja a depó lobogóját, belelűzve a jégfalomba. Mackay, majd én vettük kezünkbe a látcsövet, és egyikünk se látta színét sem a lobogónak. Mawson erősködött, hogy vakok vagyunk, belelűzött újra a messzelátóba, aztán bevallotta, hogy ő se lát semmit. A látóhatár föl és le hullámzott, mintha forrott volna. Délibáb játszott veünk.

Mawson azonban annyira bízott magában, hogy ő igenis látta a szántalpra erősített lobogót, hogy megváltoztattuk útunk irányát és egy-két kilométerrel tovább haladva nagy megkönnyebbülésünkre halljuk ám, hogy világosan látja megint a zászlót. Megújult reményekkel vontattuk tovább a szánt, kilométerrel kilométerre. Éjfél is elkövetkezett. Egyik lábam hü-

velykújja majd elfagyott a hidegtől, mert harisnyám nyirkos volt és a hőmérséklet gyors süllyedése folytán jéggé fagyott.

Megálltunk, hogy harisnyát váltsak és harapjunk valamit. Fölfrissülve útnak eredtünk megint; abban a biztos hitben, hogy most már végre elérjük a depót, vagy legalább a kis öblöt, két kilométerre a depótól. De — ember tervez, isten végez.

Baljóslatú fehér csíkot vettünk észre magunk előtt, közvetlen mögötte meg sötét csík vonúlt. Csak hamar megértettük, hogy szakadék, a jégben és a hóban. Kisvártatva el is értük a szakadék szélét, amely váratlanul közénk és a depó közé tolakodott.

A szakadék mintegy 200 méter széles lehetett; mélysége 10—12 méter. Függőleges szirtfalak szegtek be, csak az északnyugati oldalon enyhült kissé ez a meredekség. A délnyugati fal meg a függőlegesen is túlhajlott. Ameddig a szem ellát, vonúlt ez a szakadék a szárazföld belseje felé.

Elhatároztuk, hogy megpróbálunk átjutni rajta, a szakadék fenekén keresztül, ahol — izgalmas látvány — fókákat és császárpingvineket pillantottunk meg a jégen. A hegymászókötel segítségével, amelyet átvettünk a szán orrán, lejutottunk végre a mélység fenekére. Mackay elejtett két pingvint, hogy kiegészítse megfogyatkozott élestarunkat. Ezalatt Mawson kikutatott egy helyet, ahol fölküzdhetjük magunkat a túlsó part színére. Annyira el voltam csigázva, hogy megkértem Mawsont, vegye át ő a vezetést.

Igazolva láttam ezt a lépésemet: az expedíció feladata betelt, alig néhány kilométer választott el a depótól, s az éhenhalás veszélyétől egyelőre nem volt okunk tartani.

Igaz, másfelől, ami végső biztonságunkat illeti, helyzetünk elég kritikus volt még. Először is azt sem tudhattuk egész bizonyosan, hogy a *Nimrod* egyáltalán megérkezett-e a Ross-tengerbe. Másodszor meg, ha

megérkezett is, könnyen meglehet, hogy a depó zászlószóval elkerüli figyelmét.

Abban az esetben, ha a hajó néhány napon belül föl nem bukkanna, két dolog közt lehet választásunk, — de mindenképpen nyomban cselekedni kell — az egyik, hogy a Drygalski-depónál töltjük a telet (s akkor hozzá kell fogni az előkészületekhez), a másik, hogy megkísérettjük az átkelést a meredek, meghasogatott gleccseren át a 300 kilométernél távolabb fekvő téli szállásra, a Royds-fokra.

Arra az esetre is, ha a *Nimrod* hirtelen megjelentése kívánna valami gyors és erélyes cselekedetet, úgy gondoltam, helyén való, hogy Mawson, aki testi-leg kevésbé kimerült, legyen a vezérünk.

De mindettől eltekintve is, Mawson az egész úton kitűnő rátermettségéről tett tanúságot a vezető szerepére. Amikor először felszólítottam, eleinte morgott egy kicsit, de aztán kijelentette, hogy elvállalja — átszemetileg.

Eleinte azt gondoltuk, hogy a szakadék túlsó partján sikerül fölkapaszkodnunk, és hogy ez az egyetlen — ha mindjárt nehéz — lehetőség az előnyomulásra. Erőfeszítésünk azonban ebben az irányban kudarcot vallott. Kénytelenek voltunk visszavonulni: megmászni a partfalat ugyanott, ahol leereszkedtünk a szakadék felé.

Rémségesen nehéz munkába került ez a kapaszkodás; szinte centiméterről centiméterre erőszakoltuk föl felé a szánt. Nagysokára fent volt megint a szán a szakadék partfalának a tetején, de persze nem azon a parton, melyen a depó volt, hanem a szembefekvőn. Ezen a helyen jónak láttuk tanyát ütni, mert mindössze öt kilométerre voltunk a nyílt tengertől. Ha a *Nimrod* észrevette a depó lobogóját és parthoz állott, könnyűszerrel lesiethettünk az öböl bejáratához és jelt adhattunk.

Huszonhárom órai megfeszített munka után reggel 7 órakor nyugovóra tértünk, és negyednyolckor, mint

később megtudtuk, elhaladt arra a *Nimrod*, anélkül, hogy akár depónk lobogóját, akár sátrunkat észrevette volna a hóförgetegben.

Négy órai pihenés után fölrakodtunk és elindultunk a hószurdok északi partja mentén. A szakadék fenekén fókák és költő császárpingvinek mutatkoztak imitt-amott.

Legyöngülten, elcsigázva, nagyon levert, hogy nem birunk átvergődni a szakadékon. Egyszer csak Mackay, aki elől járt, elkiáltotta magát, hogy — hóhidat talált a szakadékon át. Csatlakozott hozzánk és odavontattuk a szánt a hóhidhoz.

A hid nem érte át egészen a szakadékot; a hid mindkét végén hasadékok húzódtak. Átléptük a hasadékot és a szánnal neki szaladtunk a hid közepének. Aztán hozzáfogtunk, hogy fölrontassuk a szemben fekvő meredek lejtőre. Mackay támogatta a szánt, hogy le ne zuhanjon a keskeny átjáróról, mi ketten meg húztuk-vontuk teljes erőnkből.

Egy-két perccel később szerencsésen átvergődtünk; hálás érzés fogott el, hogy legyőztük az utolsó akadályt is közöttünk és a depó között.

NEGYVENHARMADIK FEJEZET.

Biztonságban, a hajó fedélzetén.

A végtetekig le voltunk zsarolva, s mert különben is oly pontra jutottunk, ahonnan kiláttunk már a nyílt oceánra, a Drygalski jégsánccon túl: a depótól két kilométerre fölütöttük sátrunkat. Február 3-^a volt, éjfél előtt másfél órával.

Ezen a napon két olyan étkezésben is volt részünk, aminőt már régen nem élveztünk: ebédre leveses húst, vacsorára bőséges fókapecsenyét ettünk.

Vacsora után Mawson és én „fálnak“ fordultunk hálózsákunkban, Mackay pedig megkezdte első négyórás őrállítását, leselkedvén a *Nimrod* fölbukkanására. Őrállításának ideje alatt elsétált a depóhoz és kivájta a hóból kétszersültes dobozunkat, amely fókaszírlámpának és főzőedénynek is szolgált, meg a kiszolgált paraffinkannát, amelyet serpenyőnek használt, és elhozta ezeket a sátorhoz.

Azután főzött magának pingvinhúst és vigan lakmározott az ízletes falatokból. Amikor hajnalban négykor fölkeltem, tapasztaltam, hogy rólam se feledkezett meg: előkészített vagy egy kilogramm pingvinmellet a serpenyőben az én számomra, hogy legyen mivel agyonütöm az időt őrállásom idején.

4.én délután megvitattuk jövő terveinket. Elhatároztuk, hogy haladéktalanul áttesszük hadiszállásunkat a régi depóhoz. Annyival is szembetűnőbb lesz a depó a tenger felől. De meg magunknak is messzebb terjedő kilátásunk lesz onnét a tengerre.

Arról is beszélgettünk, mit volna legokosabb tennünk, ha a *Nimrod* nem jelennék meg. Arra az eredményre jutottunk, hogy a legbölcsebb az lenne ez esetben, ha elvánszorognánk a Hut Point-hoz, útközben fókahússal tengetvén életünket.

Mackay úgy vélekedett, hogy már néhány nap múlva el kellene indulni; Mawson meg én azonban azt gondoltuk, várjuk ki február végét ezen a helyen. Akárhogy is, sorsunk nem volt valami rózsás.

Lehangolva a ránk váró küzdelem és vesződéségre előre vetett árnyékától, éppen azon voltunk, hogy kimerült tagjainkat kinyújtóztassuk és fölkészüljünk a depóhoz, amikor — *bum!* Az volt az érzésünk, valahonnan a sátorajtó közeléből ered a hang. Mint valami delejes áram, futott végig rajtunk a hang. A következő pillanatban még erősebb dördülés rázkódtatta meg a levegőt,

Mawson volt az első, akinek a nyelve megoldódott.

— Ágyúlövés a hajóról! — kiáltotta és már kúszott is a sátor ajtaja felé. Az ajtó keskeny, egy pillanatra megtorlódott a forgalom. Kinyújtottam a nyakamat, hogy szerencsésen egyikét rúgást kapjak a kifelé mászó Mawsontól. Még vissza se nyertem egyensúlyomat, Mackay nekirugaszkodott, rám tenyerelt és keresztültaposott szegény árva testemen.

Amikor végre talpra álltam, Mawson már vagy száz lépéssel vezetett. Mackay is messze járt már . . .

— Hozz valamit, amivel intsünk nekik! — kiáltotta vissza Mawson.

Visszaugorva a sátorba, kirántottam Mackay háti zsákját.

Ahogy loholok megint előre, ó micsoda látvány! Alig néhány száz lépésre ott a mi kedves öreg *Nimrod* hajónk, egyenesen felénk tart, be az öbölbe és amikor meglátnak minket hármunkat, amint lélekszakadva rohannak a hajó felé, a fedélzetről dörgő éljenzés fakad minden torokból.

Valóban bajos volna azokkal, akik nem voltak hasonló helyzetben, megértetni, az érzelmeknek micsoda hirtelen vihara kavargott bennünk — hogyan remegtette meg minden idegszálunkat ez az üdvkiáltás! Mintha csak új életre ébrednénk — a halálból.

Első érzésem a mérhetetlen öröm volt és megkönnyebbülés, azután a hála érzete támadt fel bennem a sors kegyelme iránt, amely élénk vezérelte barátainkat megmentésünkre.

Egyszerre csak egy kiáltás visszaterelt a valóság birodalmába. Mackay szavát hallom:

— Mawson beleesett egy mély hasadékba — nézd csak, épp ott te előtted!

És már látom is, hogy ott térdel egy kicsi hosszú-kás lék szélén.

— Nincs semmi bajod, Mawson? — kérdezte. És a mélyből megjött a vigasztaló felelet:

— Nincs.

Mawson vagy hat méter mélységben volt lenni a firnhó beszakadt repedésében. Első gondolatunk az volt, hogy elszaladunk a gyaloghámért és kihúzzuk. Kettőnk ereje azonban nem volt elég. S mert nagy volt a veszedelem, hogy a vékony hótakaró széle tovább szakad és betemeti Mawson-t, ha csak valami deszkát keresztül nem fektetünk rajta, mást gondoltunk és én ott maradtam a hasadéknál, Mackay meg elrohant, hogy segítséget hozzon a *Nimrod*-ról.

— Mawson beleesett egy hasadékba — a mágneses sarkról jövünk — kiáltotta Mackay. Annyi idő se telt bele, mint amíg leírom, és tiszték és legénység tömegesen átugráltak a korláton és jöttek felénk a jégen.

Kiáltottam Mawsonnak, hogy a segítség kéznél van. Visszafelelt, hogy egész jól érzi magát, habár víz van a szakadék fenekén, de a falnak egy kiugró ékén tartja magát; az akasztotta meg zuhanásában is.

Ezalatt a mentőcsoport, J. K. Davis, a *Nimrod* első tisztje vezetésével megérkezett. A hasadékon deszkát fektettek keresztül és Davis, aki a tettek embere volt, azon nyomban leereszkedett. Mawson, csekély zúzódással a hátán, egy-kettőre fenntermett a szakadék szélén. Utána Davis.

Micsoda boldogságos kézszorogtatás és meleg szerencsekívánatok! Az első, aki üdvözölt bennünket a régi barátok közt, Evans kapitány volt, a *Koonya* volt parancsnoka. Most ő vezényelte a *Nimrod* hajót. Első dolga volt, hogy megnyugtasson: feleségem, családomból jól van, semmi baj odahaza. Készséges kezek szedték össze motyóinkat, rakták föl a szánra és megindult a menet a *Nimrod* korlátján átvett kötéllajtorja felé.

Bármily hirtelen ment is ez végbe, Mackaynek ju-

tott érkezése, hogy pipát és dohányt szerezzen egyik társunktól.

Százhuszonkét napos keserves küzködés után, a tenger jegén és a szárazföld hósvatagában: kis hajónk oly fényűzőnek tetszett szemünknek, akárcsak valami oceánjáró hajópalota. Barátaink hangja — akik a hazai hirekről számoltak be — belevegyült a *Nimrod* gőzkazánjából kipufogó gőz sustorgásába. Mondhatatlan jóleső hangulat ringatott el bennünket.

Teával kezdtük a napot, azután következett a hazai levelek olvasása — csupa jó ujság bennök — majd pedig egy ujszerű gyönyörűség: az első tisztességes mosdás négy hónap multával. Szorgalmas súrolás után lassankint előtűnt valódi énünk a fókaszőr és a korom vastag takarója alól.

Persze hogy agyonhabzsoltuk magunkat az ebédnél. De azért a meleg kakaó és kétszersült se vallott szégyent lefélévés előtt.

A sors kegyén felül társaink éber figyelmének, a kutatás alaposságának köszönhetjük megmenekülésünket és Evans kapitány kitűnő tengerész-képességeinek, tisztjei és legénysége odaadásának.*

NEGYVENNEGYEDIK FEJEZET.

Hazatérés New Zealandbe.*

A *Nimrod*, fedélzetén David tanárral, Mawsonnal és Mackayvel február 11-én kötött ki a téli szálláson és ott partra tette Mawsont. A déli csoportról semmi hír nem volt még, a depó-elhelyező

* Ezzel véget ér David professzor elbeszélése.

** Az ut leírásának ezt a végső fejezetét ismét Shackleton írta.

csoport pedig, Joyce vezetésével, odajárt még. Február 20-án ez a csoport visszatért a Hut Pointra, a nélkül, hogy rólunk — Marshall-ról, Adams-ról, Wild-ről és rólam — bármi hírt hozhatott volna. Utasításaim úgy intézkedtek, hogy, ha február 25-ig nem érkezünk vissza déli utunkból, egy csoport szálljon partra a Hut Pointná, egy kutyafogattal, és március elsején kereső csoport induljon dél felé. Murray, aki távollétemben az expedíció parancsnoka volt, semmiképpen nem felelős érte, hogy ez a csoport nem járt eredménnyel. Ő hűségesen követte az utasítást.

Minden előkészület befejeztetvén, az expedíció tagjainak nagyobb része partraszállott a Royds-fokon, hogy ott is minden holmit összecsomagoljon, készen a hajóra szállításra. A hajó február 21-én hagyta el a Royds-fokot és a Gleccser-nyelvnel vesztegelt, amikor én Wild-del megérkeztem a Hut Pointra február 28-án. Miután én a mentő-csoporttal partra szálltam, hogy behozzam Adams-t és Marshall-t, a hajó elvitorázott a Royds-fokra, hogy fölvegye ottmaradt társainkat, gyűjteményeinket és készleteinket.

A *Nimrod* a part közelében horgonyzott. Két csónakot bocsátottak vízre. Minthogy mindent úgy kellett kötélen lebocsátani a jégszirt tetejéről a csónakokba, a berakodás nem volt éppen könnyű feladat. Március 2-án reggel mégis már csak az emberek és a kutyák „behajózása” volt hátra.

Szilajon süvített a szél és éppen amikor a kutyák leeresztésére került a sor, a szél viharrá fajult és a tenger veszedelmesen el kezdett háborgani. A hullámok mélyen aláaknázták a jégszirtet és messze kinyuló párákány keletkezett.

Az egyik csónak *Davis* vezetésével szerencsésen elérte a hajót, de a második — súlyosan megrakva emberekkel és kutyákkal — nem volt ilyen szerencsés. Alig jutott néhány evezőcsapásra a parttól, ketté tört az egyik evezője.

A *Nimrod* a vihar komolyságára való tekintettel kénytelen volt fölvonni horgonyait és kihajózni az öbölből. A kísérlet, hogy bóját usztassanak a csónakhoz, meghiúsult.

Harbord és emberei komoly veszedelemben forogtak: nem evezhettek ki az öbölből a háborgó tengerre, a kiálló jégparkány meg szerencsétlenséggel fenyegetett, ha a partra igyekeznének visszajutni.

Egy óra multával sikerült nekik ráerősíteniök csónakukat a kötélre, amelyet a jégszirt közeléből nyújtottak el hozzájuk a parton levők, hogy annál fogva partra huzzák őket.

Helyzetük veszedelmes volt még, de végül szerencsésen fölvontatták valamennyiőjüket, mielőtt a csónak elsüllyedt. Forró ital került számukra a kunyhóban és jóllehet az ágyi ruha már mind a hajón volt is, boldogok voltak, hogy ép bőrrel menekültek.

Másnap reggel — március 3-án — a hajó visszatért a Royds-fokra, felvette fedélzetére a még ott maradt embereket és a kutyákat és aztán visszaevezett a Gleccser-nyelvre, ott horgonyt vetett és várakozott a mentőcsoport visszatérésére.

Ugyanaz este tíz óra tájt Mackintosh a fedélzeten beszélgetett társaival; egyszerre csak izgatottság lepte meg és felkiáltott:

— Az az érzésem, hogy Shackleton megérkezett a Hut Point-ra.

Nyugtalan volt és sürgette, hogy a hajó azonnal induljon a Hut Point-ra. De senki se vetett rá ügyet. Dunlop azt tanácsolta neki, ha olyan biztos a dolgában, menjen el oda és figyeljen a jeladásra. Mackintosh el is ment és nyomban észrevette a mi tűzjelzésünket a Hut Point-on. Erre a hajó is fölvonta horgonyait és március 4-én hajnalban két óraker az expedíció minden tagja együtt volt a *Nimrod* fedélzetén.

Ha ki akartuk még egészíteni kutatásainkat, nem volt veszteni való időnk. A nyár végét járta (március

szepembernek felel meg a déli sarkvidéken), és már nyugtalanítóvá kezdtek válni a jégviszonyok. Mindamellettt izgatott a dolog, hogy a hajóval bejárjuk és térképezzük a partvidéket nyugat felé, az *Adélie*-föld irányában. Parancsot adtam hát és csakhamar elvitorláztunk északra.

Mindenekelőtt az *Armitage*-fokot akartam megkerülni és fölvtük ott hajónkra a Pram Point-nál maradt geológiai gyűjtéseket és felszerelést.

A tengert rohamosan belepő friss jég sürgetett, alig vesztegelhettünk ott többet egy óránál, ha nem akartunk második telet tölteni az Antarktiszon.

A *Nimrod*-ot odavezényeltük a Pram Point-ot szegélyező jégpárkány mellé, Mackintosh partra szállt egy csoporttal és mihelyt visszatért, elindultunk észak felé.

Amikor elhaladtunk a Royds-fok előtt, valamennyien három hurrát kiáltottunk és utolsó pillantást vetettünk a hely felé, ahol minden kényelmetlenség és küzdelem mellett is oly sok boldog napot töltöttünk. Elnéztük a kis kunyhót, amely otthonunk volt egy esztendőn keresztül, s amely míg élünk emlékezetünkben fog maradni. Szinte szomorúsággal láttuk, miként vész el lassan a messzeségben és kevesen lehetnek közöttünk, akik ne gondoltak volna rá vágyakozva, hogy eljön még az idő, amikor letelepedhetnek még egyszer a hatalmas *Erebus* árnyékában.

Téli szállásunkon, a Royds-fokon hátra hagytam annyi élelmiszert, — ami tizenöt embernek egy évre elegendő; amilyenek az életföltételek az Antarktiszon, fordulhat úgy, hogy valami utánunk jövő expedíciónak megmentője lesz ez az eleségkészlet. A kunyhót bezártuk, a kulcsot szembetűnő helyre akasztottuk és megszilárdítottuk újból az épületet, hogy ellenállhasson évek viharainak. Ott áll a kunyhó maiglan is, lakójára várva, az élet fenntartásához szükséges minden kellekkel felszerelve.

Szerettem volna felvenni a Depot-szigeten hagyott

geologiai gyűjteményt is, de a szél viharra fajult és sűrű uszójégbe kerültünk: mégoly rövid időre sem keshettünk, így hát kiadtam a rendeletet, hogy egyenesen tovább vitorlázunk észak felé.

Céлом volt, behatolni a *Balleny*-szigetek és a szárazföld közé és kísérletet tenni, hogy a North-foktól nyugat felé tartva kövessük a part vonalát az *Adélie*-föld felé. Egyetlen hajónak sem sikerült idáig előrenyomulni a North-foktól nyugat felé, mindannyiszor sűrű jégzaj állta útját a hajóknak. A mi kísérletünk sem elégitette ki minden várakozásunkat, de megvolt az az elégtételünk, hogy előre hatoltunk a keleti hosszúság 166. fokáig (pontosan $166^{\circ}14'$ k. h.), a $69^{\circ}47'$ déli szélességen, — nyugatabbra, mint bármely előző expedíció.

Március 8-án, a North-fokon túl új partvonal tűnt szemünkbe. Előbb délnek, majd nyugatnak vonult 70 kilométernél nagyobb távolságra. David tanár úgy vélte, hogy ez a sarki plató északi szegélye.

Örömet kikutattuk volna ezt a partvidéket, de lehetetlen volt: a jég egyre vastagabbra hízott és haláldektalanul menekülnünk kellett a nyílt víz felé.

Reméltem mégis, hogy érinthetjük a *Balleny*-szigeteket és rátalálunk a *Wilkes*-földre, de bizony március 9-én éjjel felé láttam már, hogy egyenesen északnak kell tartanunk. Utunkat máris elzárta a jég.

Már így is majdhogynem későn érkeztünk. A helyzet valóban aggasztóan festett, amikor föltartóztatott a jég és hajónk mozdulni se tudott. Szerencsénkre találtunk egy nyílt csatornát, amelyen át egérutat nyertünk és 10-én délután meglehetősen nyílt vizü területre jutottunk.

Bajlódásunk véget ért. Mindvégig kedvező utunk volt az oceánon és március 22-én horgonyt vetettünk *Stewart* szigetének déli partja előtt, a *Lord's River* torolatánál. Nem igyekeztem egyenesen valami kikötő városba, mert azt akartam, hogy az expedíció eredmé-

nyeinek első hire eljusson Londonba, mielőtt szembe kerülünk az ujságírók energikus hadseregével.

Partra szállásunk napja — a gyönyörű márciusi napfényben — emlékezetes és csodálatos élményünk marad. Több mint egy hosszú esztendeje nem láttunk mást, mint sziklát, jeget, tengert és havat; nem vidította föl szemünket a természet zöldje, madarak zenéje nem hatolt el fülünkbe. Aki maga is nem töltött hosszú időt abban „a szigorú és komor magányban, amely őrt áll a sark fölött“ — sosem fogja megérteni, mit jelentenek a fák, a virágok és csobogó partok az emberi léleknek. Egy partszegélyen kötöttünk ki, amely elválasztja a tengert az őserdő buja növényzetétől, és ott hemperegtünk gyerekek módjára, megittasodva az élet ujjongó örömétől.

Másnap kora reggel fölvtunk a horgonyt és dél előtt tízkor behajóztunk a *Half Moon* („Félhold“) öbölbe. Partra szálltam, földadtam kábel-távírataimat a kis táviróhivatalban, aztán siettem vissza a hajóra és folytattuk utunkat Lytteltonba: a kikötőbe, ahonnan az előző év első napján vitorláztunk el. Tizenöt havi távollét után, 1909 március 25-én késő délután szálltunk partra a lytteltoni kikötőben.

New Zealand népe szívesen fogadott volna, tudom, bármi lett volna is utunk eredménye; a *Discovery*-expedíció ideje óta soha nem lohadt az odavaló népben az érdeklődés a délisarki kutatás iránt és hálásan élveztem mindig a new-zealandiek meleg baráti ragaszkodását.

A kivívott tisztességes siker hírének megvitte a táviró Londonba és onnan villámszárnyakon röpítette vissza a déli országokba; a szerencsét kívánó sokaság egyszerező éljenriadalma fogadott bennünket a lytteltoni kikötőben. Lelkes barátok lepték el hajónkat, már az öböl bejáratánál és mire a mi derék *Nimrod*-unk a part mellé simult, már annyian nyüzsögtek a hajón, hogy mozdulni se lehetett.

Hatalmas levékötegeket és egész csomó táviratot nyújtottak át. Szeretteink odahaza jól vannak, a világ elégedett a mi munkánkkal — úgy éreztük, az öröm és boldogság biztos révébe érkezünk, s életünkhöz nem férközhetik többé szomorúság.

NEGYVENÖTÖDIK FEJEZET.

A pingvinekről.*

Bármennyit írtak is már róluk, a pingvinek mindig új és új érdeklődést ébresztenek mindenkiben, aki először találkozik velük.

Határtalanul érdekes megfigyelni őket. A nehézkes tötyögése mellett is méltóságteljes császárpingvint, amint sétál, oldalán feleségével vagy feleségeivel — a magával megegyedett, jómódu, gyanutlan vidéki atyafinak a megtestesülése — vagy amikor nagykomolyan bókol, akárcsak egy kínai, az ugató kutya előtt, avagy a kicsi, életrevaló, önmagával elfoglalt Adéliepingvint.

Gyakran nyilván ostobául viselik magukat, de néha jókora értelmességről tesznek tanuságot. Az emberekhez való hasonlóságuk mindig szembetűnő, nemcsak mert egyenesen járnak, de mert sok emberi vonásuk van. Ők az Antarktisz civilizált népe és civilizációjuk, ha sokkal egyszerűbb is a mienknél, némely tekintetben magasabb és erre a névre érdemesebb.

Sok van bennük az emberi természetből. Akárcsak az emberi társadalomból, az ő kolóniáikból is hiányzik minden igazi társadalmi ösztön; minden pingvin a maga saját érdekeit képviseli a pingvinek költőhelyén,

* Az itt következő két fejezetet *James Murray*, az expedíció biológusa írta. Ugyanő könyvet is írt később a pingvinekről: *The Penguins* (London, Heinemann, 1921).

— mit sem törődik a közösség javával. Akár kiirthatjuk az Adélie-pingvinek egész költőhelyét: ha csak egyetlen madárnak megkegyelmezzünk, ez az egy, oda se néz, csak őt hagyjuk békében.

Az önzetlenségnek bizonyos halvány nyomai mutatkoznak az Adélie-pingvinek fészekrakó szokásaiban; s mint az embernek, az Adélie-pingvinnek is megvan az a kellemetlen szokása, hogy szeret lopni, és az a kellemetes szokása, hogy az evést tekinti élete főfoglalkozásának. Mind a császár-, mind az Adélie-pingvinek, ha a fészekrakás gondjai nem nyűgözik, kíváncsiságot árulnak el; ha jól megy a dolguk, fölkerekednek és csapatostul vonulnak a szárazföld belseje felé, nyilván hogy világot lássanak.

Mi csak mint nyári látogatók talákoztunk a császár-pingvinekkel, amikor befejezték fészekrakásukat és a jó táplálkozástól megtollasodtak, megcsinosodtak: fölbukkantak a tengerből, kisétáltak, szemmel láthatólag, hogy szórakozzanak egy kicsit a költés előtt. Az Adélie-pingvinek éppen a fészken ültek, amikor a császár-pingvinek odasereglettek, hogy megszemléljék a tanyánkat. A két fajta madár rendszeren figyelemre se méltatja egymást s csak olyankor támad köztük olykor furcsa egyenlőtlen csetepaté, ha netán egyik-másik Adélie úgy véli, hogy valamelyik császár-pingvin túlságosan közel merészkedett a fészkéhez. Az Adélie roppantul ért az apró csipkelődéshez, nagy szájhős, de diszkrétén nyomban elhallgat, ha a császár-pingvin csak a szárnyát megemelinti.

A császár-pingvinek határtalanul fürkész-nép, mindent apróra szeretnének kiszimatolni: messze földről elvándorolnak a motoros kocsira vagy az ember csodájára. Kirándulásaikon a vezér vontatott éles kva-kva-kolással tartja együtt csapatát. Egymástól messze elhaladó csapataik is így üdvözlik egymást.

Az első csapat, amely megérkezett, tőviről-hegyire megvizsgálta a csónakunkat, aztán átuszott a tavon a tanyára. Amikor azután fölfedezték a kutyákat, min-

den más érdeklődés feledve volt. A fölfedezés után napról-napra érkeztek újabb csapatok és egyenesen a kutyaólakhoz vették utjokat — lehetetlen volt arra nem gondolni, hogy messze földön híre ment a kutyáknak.

Találkozások alkalmával a császárpingvin nagyon szertartásos, akár társaival, akár az emberrel, vagy kutyákkal találkozik. Így egyizben felénk, betolakodó idegenek felé közeledtek bukdácsoló sorban. Egy hatalmas „polgármester-forma” fickó vezette őket. Tekintélyes távolságra megállottak, a vén hím odabicegett hozzánk s olyan mélyet bókolt, hogy a feje csaknem érintette a mellét. Lehajtott fővel, mormogó hangon hosszú beszédet vágott ki; beszédét befejezván, fejét udvariasságból még egy ideig lehajtvá tartotta, aztán fölemelte, csőrével akkora kört írt le, amennyire csak a nyaka engedte, és végül szemünkbe nézett, hogy vajjon megértettük-e. Ha nem értettük meg — mint rendszeren történni szokott — előlről kezdte.

Végtelenül türelmes volt a mi ostobaságunkkal szemben, de tábora már nem volt ilyen türelmes ő hozzája és biztosra vették, hogy vezérük csak zavart csinál. Csakhamar előredöcögött egy másik hím, félrestolta az elsőt, mintha csak mondaná:

— Majd én megmutatom, hogy kell ezt csinálni.

És előlről kezdte a műveletet.

De legszertartásosabban a kutyákkal csinálták. Három vén pingvin is bólogatott és beszélt hozzájuk egyszerre — a kutya meg ugatott, tépte a láncát, tehetetlen vágyában, hogy rájuk ronthasson.

Maguk között a császárpingvinek a világ legbékésebb teremtmései, de ha szárnyaikat használják, egyforma könnyűséggel hadakoznak velük előre és hátra.

Ugy látszik, minket embereket magukhoz hasonló pingvineknek néztek, de ha valamelyikünk nagyon gyorsan járt-kelt közöttük, vagy hozzájuk nyult: ijedten menekültek. Védekezni csak akkor védekeztek, ha már nagyon szorongatták őket. Amikor egyik las

san vonult vissza, védekezve, mulatságosan emlékeztetett egy kis fiura, védekezve, mulatságosan emlékeztetve hátrált és csapkodott ellensége felé gyors egymásutánban. Tanácsos volt óvakodni tőle: könnyen eltörhette az embernek a karját.

Mind a két fajta pingvinnek sok ostoba mozdulata és cselekedete kétségkívül tökéletlen látásukra vezető vissza: ennek tulajdonítható az is, hogy harc közben ütésekkel rendszeren rövidet fognak.

A császár-pingvin nem mondható éppen vándor-madárnak, bár tagadhatatlanul sokat vándorol, és utazgatásainak a célja jórészt rejtély marad.

Utazáson gyakran messze kilométereket sétál egyes tartással, lassan dőcögve előre alig pár ujjnyi lépésekkel. Ilyen sétáikon farkukkal egyensúlyozzák magukat: mintegy három lábon járnak. Ha azonban alkalmas hófelületre érnek, sebesen haladnak előre melükön szánkázva, kecses tartással, izmos lábukkal hajtják magukat; az egyensúlyt ilyenkor szárnyukkal tartják fenn, s talán egyuttal ezzel gyorsítják is siklásuk sebességét.

Nyolc pingvin látni akarta egyszer a motoros-kocsinkat; fürgén szánkázva érkeztek. Egyikük, egy macacs vén legény, amelyik sehogyan se volt hajlandó kiérni bárki elől, a kerekek alá került.

Az Adélie-pingvin mindig komikus. Meglepő hirtelenséggel bukik föl a vízből, mint valami ugró báb* talpra szökik, megrázza a farkát és eltötyög dolgára. Mindig tudja hova akar menni, mit akar csinálni és nehéz eltéríteni szándékától.

A vízben az Adélie-pingvin sebesen iramlik tova; kering, akárcsak a disznóhal, vagy a delfin, amellyel könnyű összetéveszteni messziről. Sík jégen vagy havon olyan gyorsan jut előre mint az élénken járó ember. De már a legkisebb repedést komoly akadálnak

* Itt az angol szöveg jack-in-the-box-ot mond. Ez afféle játékszer dobozban. Ha a dobozt kinyitjuk, a báb hirtelen kiugrik belőle.

nézik, megállnak előtte, ha csak néhány ujjnyi is, méregetik a szemükkel, mielőtt roppant óvatosan átszökkenének rajta. Ami mélyedés ennél szélesebb, azon már tobogganozva siklanak keresztül. Nagyon ritkán usznak a vízben kacsák módjára — ha igen, nyakukat a víz alá merítik és éppen csak a fejük látszik ki.

Az Adélie igazán bátor a költés időszakában. Miután rájött, hogy félnie kell az embertől, ülvé marad a fészken, hogy megvédelmezze, bármi történjék is. A fészkek között járva az embert mindenfelől hatalmas erejű csőrök fenyegetik. Védelmül térden felül érő hosszúszerű nemezsizmát viseltünk. Az okosabbak egyike rájött, hogy hiába pazarolja erejét a csizmákra, mögénk került, és úgy igyekezett megcsípni a csőrével csizmán felül; amikor ez sikerült, szívesen csüggyve maradt áldozatán és nagyokat csapdosott szárnyaival.

Némelyiküket annyira lebilincselte a tanya, hogy minden áron ott akartak fészkelni. Egyiküket (azt hiszem, mindig ugyanaz volt), sehogysen lehetett visszatartani: minden nap eljött — mígcsak egyszer Brocklehurst körül nem nyalábolta és magával nem vitte a vadul hadakozó legyőzhetetlen teremtet.

Az öregek élvezik a játékot; a fiatal, növésben levő madarakat egészen elfoglalja hatalmas étvágyuk kielégítése. Amíg a *Nimrod* a jégzaj fogságában vesztegelt, tucatszámra uszkáltak a közeli nyílt víztükrökben. Kacsák módjára egy csapatban uszkáltak, aztán egyikük jeladására valamennyien víz alá buktak és a víztükrök tulsó végén dugták ki a fejüket.

Október elején kezdtek gyülekezni egyenkint, vagy párosával a költőhelyen. Először rendszeren a hímek érkeztek meg és mindjárt hozzáfogtak a fagyos föld-széttúrásához, lyukakat vájtak a földbe fészkek számára és köveket gyűjtöttek, hogy fallal vegyék körül a fészket.

Amikor a költőhely jócskán megtelt és a fészkek építés javában folyt, élénk és aggodalmas időszak kö-

vetkezett. Nem könnyű mesterség elegendő alkalmas apró követ összeszedni; minden egyes kőért hosszú utakat kell tenniök — így hát nagy a kísértés, és némi melyikük rendszeres tolvajjá züllik. A tolvaj magatartása azonban világosan elárulja, hogy a bűnös érzi, hogy rosszat cselekszik; fürkésző pillantása, még azután is, amikor túl van már az üldöztetés veszélyén, egészen más, mint a tisztességes pingviné, amikor a verejtékekkel megszerzett kővel jön hazafelé.

Egy tolvaj pingvin, miközben ült a fészken, ellopott egyszer egy követ a szomszéd fészkekből, amelynek becsületes gazdája szintén otthon volt, de gyanútlanul másfelé pillantott. Esetleg azonban hirtelen visszafordította tekintetét és tetten érte a tolvajt; a bűnös erre elejtette a követ és úgy tett mintha roppantul el volna foglalva egy észrevehetetlen morzsa fölcseppentésével a semleges területről. Kétségtelen tehát, hogy a pingvinnek van lelkiismerete, legalább emberi lelkiismerete — vagyis fél a rajtakapástól.

A kögyűjtés a fészkelő ösztön egyik erős megnyilvánulása; ha a költés előrehaladt időpontjában elvesztik a madarak a tojásaikat vagy akár a kicsinyűket: elkezdenek egészen közömbösen köveket gyűjteni helyettük. A költőhely szélén magányos, társtalan madarak tanyáztak és azzal szórakoztak, hogy tojásokat loptak és halmoztak föl maguknak, míg csak ki nem keltek a pingvin-fiókák. Attól fogva, hogy az anyák lerakták a két tojást, majd minden munkát a hímek végeztek, amelyek láthatólag mindig többségben voltak. — A jelekből ítélve némely madár egyszer sem hagyta el a fészket a költés egész időszakán keresztül. Társuk hordta nekik az eleséget. Sok madár elvesztette párját, ha egyik-másik kutya rájuk szabadult. Ezek a madarak azután nem hagyhatták el fészkeiket — nem volt aki helyettesítse őket,

NEGYVENHATODIK FEJEZET.

Az Adélie-pingvinek és fiókáik.

Legérdekesebb a költőhely, amikor kikelnek az apró fiókák. A kis fiókák ezüstös színűek vagy pala-szürkék; fejük sötétebb. Az első napokban nehezen bírják emelni: csüggedten lóg alá a fejük. A költés után a szülők egyforma részt vesznek a kis fiókák gondozásában. Hetekig nem szabad őrizetlenül maradnia a fészeknek, máskülönben a fiókák elpusztulnának a hidegtől vagy elvinné őket a sirály.

Amikor a fiatal pingvin már egyenesen bírja a fejét, megkezdődik a táplálásuk. Eleinte a szülőnek biztatnia kell a kicsinyét a táplálkozásra — csőrét és torkát csiklandozza — de ha egyszer megtanulta az evést, a szülők ám csak győzzék hordani neki az eleséget.

A fiókák kikelése után heteken keresztül simán folyik az élet a költőhelyen: a szülők egyike állandóan a fészekben ül, és a fiatal madarak még nem hagyják el helyüket. Később kezdődik csak meg a bonyodalom, amikor a fiatalok el kezdnek járni ide-oda; ha ilyenkor valami megzavarja a kolóniát, nagy a riadalom.

A fiókák nem ismerik sem a fészket, sem a szüleiket, ennél fogva megesik, hogy „adoptáltatják” magukat, s bár akadnak öregek, amelyek berzenkednek ez ellen, a fiókák többnyire fészekbe jutnak ilyen módon. Lehetséges, hogy az öreg madárnak is van már fiókája, de mert ő sem ismeri a maga kicsinyeit, nem kergetheti el a betolakodót. Láttunk olykor anyamadarat, amint kínos zavarban viaskodik, hogy melengesse — négy megtermett fiókáját.

Később aztán eljön az idő, amikor mind a két szülőnek el kell hagynia a fészket, hogy táplálék után járjon a növekvő fiókák számára. A költőhely tár-

sadalmi rendje fölborul ilyenkor. A társadalmi helyzet, amely ebből a zürzavarból kialakul, a legfigyelemreméltóbb jelenség a természetben, és amellett, hogy célját betölti, a fajt is védi. A tengerről eleséggel visszatérő szülőknek az a becsületes szándékuk, hogy fölkeresik a fészküket, hogy fiókáiknak enni adjanak, — ámde a fiókák a legelső öreget, amelyik közelükbe ér, a maguk szülőjének tartják (s talán az is, mert hisz mind egyforma), — nem találják egymást.

Az öreg madarat, amint élelemmel megrakodva közeledik, megrohanják a zajongó fiatalok, mielőtt elindulhatna fészkének a keresésére. A fiókák kényszerítik az öreget, álljon meg és adja oda nekik, amit hozott. Az öreg szidja őket és fut előlük. De a fiókák nem hagyják magukat: követelően lépnek föl, és megkezdődik a hajsza a szülők után, amely végezetül általános felfordulásra vezet.

Az eredmény sohasem kétséges. Az egyik öreg hamarabb, a másik később, de végül is beadja a derekát; a fiatalok viselkedésében nyoma sincs ennek a határozatlanságnak: élelmességükkel és kitartásukkal mindig lehengetik az öregeket.

Néha ez a kergetődzés messze kilométerekre elhúzódik. Végül az öreg megáll, és tiltakozva átengedi az enivalót.

Azt hinné az ember, hogy ilyen körülmények között a gyöngébb fiókáknak koppan az álluk, de nem: amennyire megfigyelhettük, nem láttunk rosszul táplált fiókát. Sarkukban vannak az öregeknek és valamenynyien elérik céljukat.

Néhány nappal azután, hogy a tojások kezdtek kikelni, napokig tartó heves hóvihar kerekedett. Ahol a hófúvás legnagyobb volt, egészen belepte a fészkeket és a madarakat, s a madarak hollétét csak a hótölcsérek árútták el imitt-amott, amelyeknek a mélyéről nyugtalan szemek pislogtak ki. Mérsékelt számtással a fiókáknak mintegy fele áldozatul esett ennek a hóföregteteknek.

Az öreg Adélie-pingvin oda se néz a hidegnek; vastag hája és sűrű bundája megvédi. Hóviharban nyugodtan ül egy helyben és tűri, hogy a hó betemesse. Egyízben elmentem a költőhelyre vihar után és egyetlen pingvint se láttam. Egyszerre csak, valami zajra fölriadtak, kiugráltak a hóból és ott nyüzsgött a sok madár körülöttem.

Az Adélie tökéletesen erkölcsös a maga családi életében; ostobasága azonban (avagy a rövidlátása, mert ez okozza, hogy ostobának látszik), sok zavarra ad alkalmat. A madarak a tengerről jövet ingadozás nélkül elindulnak az ismert úton fészük felé, de ha a költőhely más részébe keverednek, sokan közülök nem találnak vissza a fészükhöz. Előfordul, hogy alig pár lépésre távozik a fészektől és máris elveszti a tájékozódását — harcot kezd egy másik fészek birtokáért.

Semmi kétség, hogy a mi jelenlétünk tökéletesen fölforgatta társadalmi berendezkedésüket. Lehet, hogy ha zavartalanul maguk között vannak, nem támad közöttük ilyen felfordulás és bonyodalom.

Már a puszta járkálásunk is rengeteg zűrzavart okozott. Megfélemlítve hol egyik, hol másik madár rebbent el a fészkeről és csapott le azután egy lépéssel odább egy már elfoglalt fészekre, vagy egy másikra, amelyikről éppen akkor zavartuk el a madarat.

De minden ilyen esetben, ha végül is a más fészékébe telepedett az elriasztott madár, később rendbe verődött a dolog. Amikor lecsillapodtak, gyanakodni kezdtek és alighanem tüzetesebben szemügyre vették a tájékot: fölismerték a helyzetet, otthagyták a „rossz“ fészket, fiókáitul együtt, és visszatelepedtek a maguk fészékébe, amely pedig üres volt.

Tettünk néhány kísérletet a pingvinek eszejárásának a kinyomozására. Ha közéjük és fészük közé álltunk, hogy meggátoljuk őket a hazajutásban, a madár többízben dühösen nekirugaszkodott, hogy elérje a fészket. Bizonyos idő múltával azonban elkezdett elmélkedni a helyzeten és lemondóan eltötyögött; jó-

kora kerülő után újra megjelent, és a másik oldalról próbálkozott meg. Láthatólag roppantul meg volt lepette, hogy a betolakodót megint csak ott találja. Ezt a furcsa csalafintaságot gyakran megfigyeltük.

Olyan ez a viselkedés, mint a fejét a homokba dugó struccé, amely biztonságban hiszi magát, vagy az emberé, aki behunyja a szemét a veszedelem elől. Ugy látszik, azt hiszi a pingvin, hogy ha a másik oldalra kerül, a rémes látomány majd eltűnik.

Az elveszett fiókat sohse keresik, — hiábavaló is lenne a nyomozás, mert hisz úgy sem ismernék föl. Ez a tökéletlenségük tette lehetővé nekünk, hogy valamennyire rendet teremtsünk közöttük. A hóvihar után, amely sok fiókat elpusztított: azokból a fészkekből, amelyekben kettő maradt, egyet-egyét áttettünk a néptelen fészkekbe. Ezeket a fiókákat az öregek rendszeresen mohósággal elfogadták a magukénak.

Ha mind a két öreg a fészeknél van, mikor megzavarják őket, vagy ha az egyik élelmiszerral éppen jön visszafelé a társához, hogy segítségére legyen, *unisono* hangos kva-kvakolást és furcsa mozgásokat visznek végbe. A madarak nyújtogatják nyakukat és minden kva-kvára helyet cserélnek, előbb jobbra, aztán balra. Ezekről az udvariassági formaságokról és szilaj zajongásról eleinte azt hittük: civakodnak.

Egy madár, amint a tengerről visszajövet hamis fészekbe tévedt, elkezdett meghittén társalogni a fészken ülő pingvinnel, de az rá se hederített. A fészken ülő tudta jól, hogy a társa éppen az imént ment csak el táplálékért, és nem bolond, hogy olyan hamar visszajöjjön, azért hát békén ült tovább és a fület se billentette a jövevény beszédjére. Egyszer csak észrevesszük, hogy a látogató arca elkomorul, hogy még csak válaszra se méltatják; időbe telik, míg ráeszmél, hogy tévedett és nem odahaza van.

Az Adélie-pingvinek nem igen tüntetnek érzel-

meikkel; bajos dolog megállapítani, vajjon érzek-e az ösztönös ragaszkodáson túlmenő vonzódást fiókáik iránt. Egynémely sajtószerű eset azonban, amelyet megfigyeltünk, meglehetősen ellentmond annak a föltevésnek, amelyre hajlottunk a pingvinek szokásainak hosszú tanulmányozása után.

Egy sebesült pingvin, amelyet megpróbáltunk ápolni: elpusztult. Kevésre rá egy élő pingvint találtunk mellette. Fogtuk a halottat, elvittük egy bizonyos távolságra, és kis időre rá a madár megint megjelenik. Hihetőleg fölismerte a társát a halott madárban. Az eset mindenképpen zavarbaejtő. Bizonyára könnyebb elhinni, hogy társa volt a halott és hogy fölismerte, mintsem hogy idegen madár iránt ébredt benne ilyen érdeklődés, mert hiszen tömegesen heverték mindig az elhullottak a költőhely körül, és az élők teljesen érzéketlenül mentek el mellettük.

Igazi szívélyesség példáival is találkoztunk olykor. Így például járáskeelésünk elriasztott egy anyát nagyon fiatal fiókája mellől; észrevette ezt egy idegen madár és odasietett a fióka védelmére. Féloldalt billentette a fejét, mintha csak mondaná szánakozva:

— Ej, ej, szegény kicsi jószág, árván maradt, segítsünk rajta!

Megsimogatta a csőrét, de a kicsi sokkal jobban meg volt rémülve, hogysen kedve lett volna enni. A noszogatás után az öreg elfordult és letett a földre egy kis eleséget, aztán csőrével megemelve, a fióka csőre mellé pottyantott le belőle jobbról-balról egy-egy darabot. Több ízben megfigyeltünk ilyen eseteket; a segítségül jövő idegen mindannyiszor odább állt, mi helyt az igazi anya előkerült.

Ime egy másik eset, amely igazi társadalmi ösztönről tanuskodik. Egy kis telepről egy híjján minden tojást elhordtunk, hogy lássuk, raknak-e másikat az anyák. Nem raktak. Egy ideig csak ültek az üres fészeken a madarak, aztán elszéledtek. De amikor elérke-

zett az egyetlen ott hagyott tojás kiköltésének az ideje, majd a fél madárkolónia visszatelepedett és a madarak sorra kivették részüket az egyetlen madárfióka oltalmazásából.

Amikor a fiókák kifejlődnek, abba hagyják az öregek üldözését és összegyülekeznek a víz szélén, mint akik várnak valamire. Mihelyt eljön az arra való pillanat — ők tudják, mikor — belevetik magukat a vízbe, hol csapatostul, hol egyesével, lebuknak és jó sokára ütik föl megint a fejüket, messze kint a tengeren. Ügyetlen mozdulattal buknak a víz alá és merülnek föl a vízből, de úszni nagyszerűen úsznak.

Csodálatos, hogy ösztönük mily tökéletesen önállókká teszi ezeket a madarakat: az öregek nem vizsgálják le őket a vízhez, nem tanítják úszni őket. Az öregek hátra maradnak, vedleni. A fiókák meg, amelyek a szárazon nőttek föl és az enivalóról annyit tudnak, hogy az olyasvalami, ami az öregek torkában található: mikor eljön az ideje, lemennek a vízhez, vakmerően belevetik magukat a tengerbe, bár sohse tanulták, hogy megkeressék élelmüket.

Társaink közül egyesek jelentették, hogy ők látják, amikor a pingvin úszni tanítja a fiát. Ha meg is történik ez, a szokás nem általános.

Mint a császárpingvin, az Adélie is szeret nagy utakat tenni, amikor családi gondjai engedik. A nagy hóvihar után, amely százával megfosztotta őket fiókáiktól s nem volt kit gondozniok és táplálniok: csapatostul indultak el a környék kikutatására. Kedvelt kirándulásuk volt a tó körüli út, nyomaik fölvezettek egymelyik hegy tetejébe is, habár a rövidlátó Adéliepingvin bizonyosan nem a kilátás kedvéért ment fel oda.

Déli irányban — ellentétben a császárpingvinekkel — nem vonultak tömegesen, de Shackletonék rábukkantak két Adéliepingvin nyomára 130 kilométerre a tenger partjától.

A költőhelyen keletkezett zürzavar idején találtam két agyoncsigázott Adélie-fiókát. Magammal vittem őket a kunyhóhoz és elneveztem őket *Nebukadnezar*-nak és *Nicodemus*-nak. Nagy kalitkában tartottuk a madarakat a kunyhó bejárójában és kézből etettük őket szardiniával és hal-kétszersülttel. De nem volt ín्यükre az etetésnek ez a módja és úgy kellett beleerőszakolni az ennivalót a torkukba, olyan mélyre, hogy kénytelenek legyenek lenyelni.

Néhány nap alatt egészen kezesekké váltak és megismerték a gondozójukat. Az evésnek csak ezt az erőszakos módját ismerték. Ha föl akarták hívni a figyelmet, hogy éhesek, bekapták az újjamat.

Nevüket röviden *Nebby*-re és *Niky*-re kurtítottuk. Ha szólítottuk őket, válaszoltak. De hasonló készséggel válaszoltak gyűjtőnevükre, a *Bill*-re. A költőhely lármájára föl-fölfüleltek, roppant izgatottakká váltak és olyan kétségbeesetten ostromolták a kalitkájuk sodronyhálóját, hogy ilyenkor rendszeren kivittük őket egy kis sétára. Akkor azután nem kísérlették meg, hogy eljussanak a költőhelyre, ellenkezőleg: meg voltak rémülve.

Nebukadnezar nagyon barátságos kis fickó volt; rendszeren hozzám szegődött, ha kinn jártam és futva jött, ha szólítottam. Táplálkozásuk azonban természetellenes volt és kétségtelenül ez az oka, hogy néhány hétre rá elpusztultak.

Egyetlen ugynevezett „gyűrűs“ pingvin — ringed penguin — jelent meg egyszer a *Royds*-fokon a költés évadjának a vége felé. Ez a fajta pingvin körülbelül akkora, mint az Adélie, de mozgékonyabb; az öreg Adélie-pingvinek közt messziről fehér-torkú fióknak néztem. Azonban mikor lábainál fogva megemeltem, hogy megvizsgáljam, meglepetésében visszahajította a nyakát és megcsípte a kezemet. Ilyesmit az Adélie nem művel. Közelebbi vizsgálatra kiderült, hogy miféle fajta. Az első eset, hogy gyűrűs pingvin mutatkozott az Antarktisznak ebben a részében.

NEGYVENHETEDIK FEJEZET.

Fókákról és egyebekről.*

Az első fókákkal még a jéghegyeken erről találkozunk New Zealandből délnek vivő utunkban. Én magam nem láttam őket, de leírásból ráismertem, hogy az egyik rákevő (crab-eater), a másik Weddell-fóka lehetett. Később persze tömegesen láttunk fókákat és egyik ok, hogy miért választottuk a Royds-fokot téli szállásunkul, éppen az, hogy ott sok volt a fóka és nem kellett félni, hogy friss húsban hiányt szenvedünk.

A mágneses sarkról visszajövet Mackay talált két fiatal fókát, amelyek igen szokatlan módon viselkedtek: ahelyett, hogy mozdulatlanul bevárták volna, mint a legtöbb Weddell-fóka, fürgén és nagy élénkséggel elbicegtek. Később jött rá Mackay, hogy ez a két fóka az aránylag ritka Ross-fókák féleségéből való volt.

New Zealand-be visszatérőben kiküldtem egy csoportot a fókák költőhelyére a Pram Point közelébe, hogy hátha ráakadnak megint arra a sajtóságos fajta fókára, amilyennel előző este találkoztunk.

Ez a fóka vagy valami új fajtából való lehetett, vagy pedig a Ross-fóka nőténye. Kicsi állat volt, mintegy 140 centiméter hosszú; torkától a farkáig széles fehér csík a hasa alatt. A kutatás azonban eredménytelen maradt.

Hajóutunkban gyakorta láttunk albatroszokat, különösen a kormos albatroszok közül. Ez az a madár, amelyiknek a halála Coleridge-et emlékezetes költeményére (The Ancient Mariner) ihlette.* Megfigyeltem egyet, amelyik olyan alacsonyan repült el a két hajó között, hogy a szárnya beleütődött a vontatókötélbe;

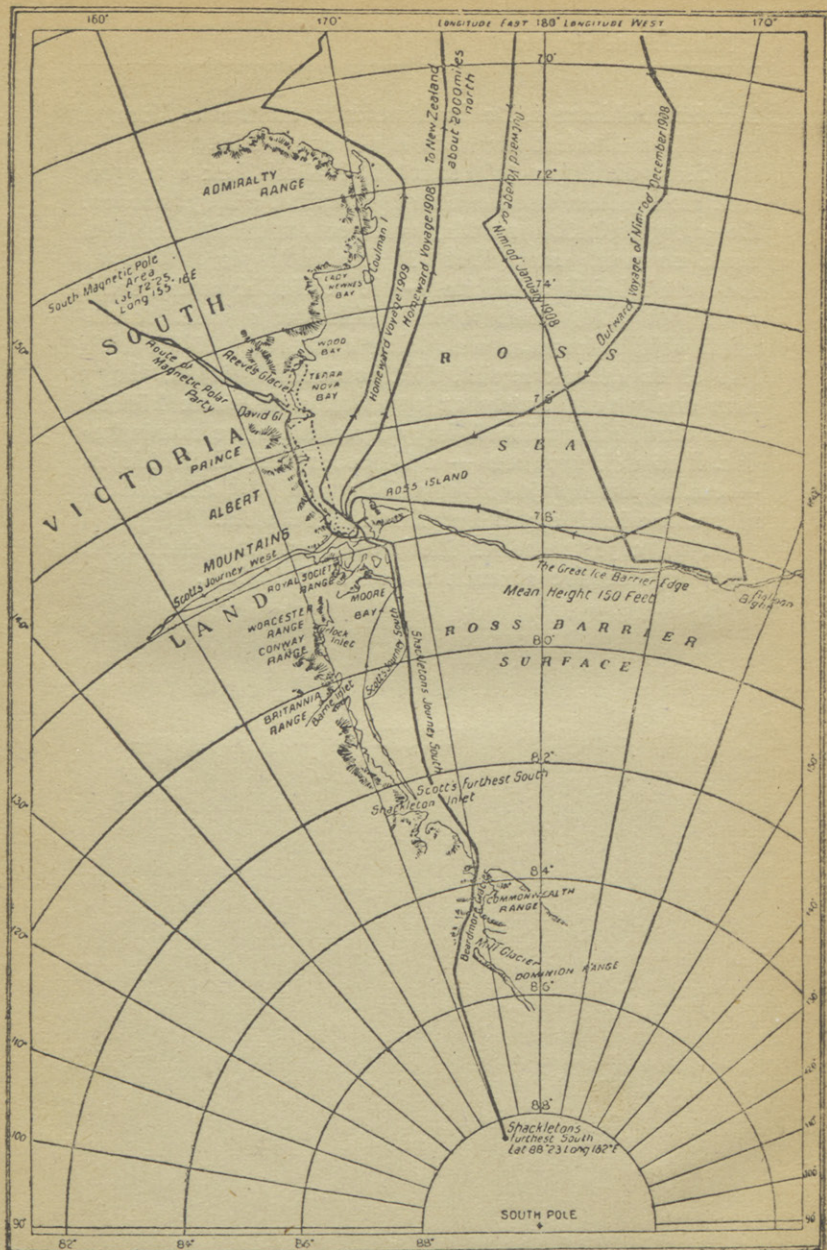
* Ezt a fejezetet ismét Shackleton írta.

hirtelen bukkant föl a hullámokból, amikor a Koonya orra fölemelkedett magasan a víz színe fölé.

Sirályok (skua gull) százával füröcskéltek a tengerben, amikoriban elsőízben megérkeztünk a Royds-fokra. De a legfeltünőbb madár, amelyet expedíciónkon láttunk, az volt, amelyiket Marshall és Adams fedezett fel déli utjukban — legfeltünőbb azért, mert a $83^{\circ} 40'$ déli szélességen találkoztunk vele. Barnaszínű volt, szárnyain, alul, fehér csík; fejük fölött szállott el és délnek repült. Határozottan állítják, hogy *nem* sirály volt, amely az egyetlen a madarak között, amelyikről elképzelhető, hogy ilyen messzire merészkedik. Első déli utunkon — a Discovery-expedició idején — csakugyan megjelent egy sirály a $80^{\circ} 30'$ déli szélességen, kevéssel egyik kutyánk leölése után.

Ami a jegesmedvét illeti, csak annyit mondhatok, hogy jegesmedve *nincsen* a déli sarkvidéken.

VÉGE.

A térkép angol szövegének magyarázata.

South Magnetic Pole Area = A déli mágneses sark környéke.
 Lat (Latitude) = Földrajzi szélesség.

Long (Longitude) = Földrajzi hosszúság Greenwich-től.

South Victoria Land = Dél Victoria föld.

Route of Magnetic Polar Party = A mágneses-sarki csoport útvonala.

Range = Hegylánc.

I (Island) = Sziget.

Bay = Öböl.

Gl (Glacier) = Gleccser, jégár.

Mountains = Hegység, hegyek.

Scott's Journey West = Scott kapitány útja nyugat felé.

Inlet = Öböl, öblözet.

East, West, North, South = Kelet, Nyugat, Észak, Dél.

Homeward Voyage to New Zealand about 2000 miles north =
 A Nimrod hazatérő útja New Zealand-ig kb. 3700 kilométer észak felé.

Outward Voyage of Nimrod = A Nimrod útja a déli sark felé.

The Great Ice Barrier Edge = A Nagy Jégfal széle.

Mean Height 150 Feet = Átlagos magassága 46 méter.

Balloon Bight = A Balloon (Léggömb)-öböl.

Ross Barrier Surface = A Ross-féle nagy jégperem felszíne.

Shackleton's Journey South = Shackleton útja a déli sark felé.

Scott's Furthest South = A legdélibb pont, ameddig Scott eljutott a Discovery-expedícióval (1902).

South Pole = Déli sark.

A KÉPEK JEGYZÉKE.

Cimkép. Sir Ernest Shackleton.

1. kép. Délsarki jéghegy.
 2. kép. Utrakelés a jégperem széléről.
 3. kép. Az Erebus krátere.
 4. kép. A kunyhó.
 5. kép. A legdélibb tanyahely.
 6. kép. A Bluff-depó.
 7. kép. A déli csoport a Nimrod fedélzetén.
 8. kép. A Nimrod fölveszi az északi csoportot.
 9. kép. A Nimrod a jégben.
 10. kép. A pingvinek hallgatják a grammofont.
-

TARTALOM:

Sir Ernest Shackleton. Irta: Halász Gyula	— — — —	Lap 5
---	---------	----------

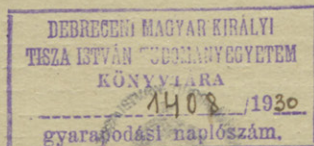

SHACKLETON: AZ ANTARKTISZ SZIVÉBEN.

Fejezet

1. Az expedíció	— — — — —	25
2. Az élelmiszerek	— — — — —	28
3. A felszerelés	— — — — —	31
4. Az expedíció tagjairól	— — — — —	36
5. Angliából New Zealand-be	— — — — —	39
6. Lyttelton-tól a déli sarkkörig	— — — — —	41
7. Kísérlet az Edward király földjének elérésére.	— — — — —	47
Téli szállást keresünk	— — — — —	47
8. Partra-szállás	— — — — —	54
9. A Nimrod magunkra hagy	— — — — —	61
10. Téli szállásunk a Royds-fokon	— — — — —	61
11. A kunyhó	— — — — —	64
12. Szánutazó felszerelés	— — — — —	68
13. A lovak és a kutyák	— — — — —	72
14. Az Erebus tűzbányó	— — — — —	75
15. Utban az Erebus krátere felé	— — — — —	77
16. Az Erebus tűzhányó tetején	— — — — —	82
17. Előkészületek a téli éjszakára	— — — — —	88
18. Még mindig a kunyhóban	— — — — —	90
19. A terepszemle	— — — — —	95
20. Előkészületek és utasítások	— — — — —	99
21. Utrakelés a déli sark felé	— — — — —	108
22. Még megvan mind a négy lovunk	— — — — —	108
23. Túl minden emberi lábnyomon	— — — — —	112
24. A déli sark „országutján“	— — — — —	116
25. A délsarki jégáron	— — — — —	119
26. A délsarki fennsíkon	— — — — —	124
27. A legmesszebbre délen	— — — — —	128
28. Visszafordulunk	— — — — —	132
29. Küzdelem életre-halálra	— — — — —	136
30. Visszatérés a hajóra	— — — — —	141

Fejezet	Lap
31. Visszaemlékezés a déli utazásra — — — —	146
32. Értünk jön a Nimrod — — — —	153
33. A nyugati csoport — — — —	157
34. Az északi csoportnak adott utasítások — — — —	161
35. Elindulunk a déli mágneses sark felé — — — —	163
36. A Jégsáncon keresztül — — — —	167
37. A Drygalski-gleccser — — — —	172
38. Hasadékok — — — —	174
39. Fölfelé és előre — — — —	179
40. A mágneses sark — — — —	182
41. Hazafelé — — — —	185
42. Akadályok — — — —	189
43. Biztonságban, a hajó fedélzetén — — — —	193
A 35.—43. fejezetet Th. W. Edgeworth David tanár írta.	
44. Hazatérés New Zealand-be — — — —	197
45. A pingvinekről — — — —	203
46. Az Adélie-pingvinek és fiókáik — — — —	209
A 45. és 46. fejezetet J. Murray írta.	
47. Fókákról és egyebekről — — — —	216
Térkép — — — —	218
Térképmagyarázat — — — —	219
Képek jegyzéke — — — —	220

A HAT VILÁGRÉSZ első kötétéről megjelent kritikákból:

„...Amundsen vonzóhangú elbeszélő; előadásában érdekes olvasmánnyá válik a hosszú és keserves sarkvidéki küzdelem leírása...”
(*Az Újság*).

„...három küzdelmes esztendőnek érdekes eseményeit, a hajósélet kedves intimitásait... beszéli el Amundsen ugyanolyan szerény egyszerűséggel, mint amilyen egyszerűséggel hajtottá végre világraszóló tettét.”
(*Budapesti Hírlap*).

„Nem emlékszem, hogy valaha is olvastam volna oly közvetlen hangú, ...élvezetes útleírást, mint Amundsennek ez a könyve. Aki ezt a művet elolvasta, türelmetlenül várja a többi köteteket... Nagy élvezettel olvastam különösen... a pompás tájleírásokat. A kietlen éghajlat, a gazdag állatvilág és a kevészámú nomád eszkimó-család talajtalan élete a jég és víz hátán — egymásnak csaknem matematikai függvényei...”
(*Föld és Ember*).

„A nagy norvég kutató hatalmas küzdelmei eleven erővel jelennek meg a magyar olvasó előtt...”
(*Földrajzi Közlemények*).

„Izgalmas és humoros jelenetek változatos filmje pereg le az olvasó előtt.”
(*Magyarság*).

„...egyszerű, nyugodt hangú elbeszélés... de még hősibbé és vonzóbbá teszi előttünk a hőst ez a csöndes hang... a költők rokonai ök...”
(*Pesti Napló*).

„Tréfákkal fűszerezett, derült humoru elbeszélésének szinte csak a sorai közt buvik meg az igazi történet: az az esemény, amely a föld felfedezésének és az emberi művelődésnek a históriájában korszakos dátumot jelöl.”
(*Szózat*).

„...zamatos, fordulatos nyelve plasztikusan élénk tárja Észak szépségeit és borzalmait.”
(*Új Nemzedék*).

„Az elbeszélés... egyszerű és vonzó, emberien érdekes... szinte kedvet érzünk, bárcsak minket is fölvelt volna Amundsen parányi hajójára, a *Gjøá-ra*...”
(*Világ*).

